

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು

ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ

ವಿಶ್ವಕನ್ನಡ
ಸಮ್ಮೇಳನ
ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ

ಮತ್ತು

ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು

ಕನ್ನಡ ಸಂಕಥನಗಳು

ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ

ಕನ್ನಡ ಭವನ, ಜೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ

ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೨

ix

KAVIRAJAMARGA MATTU KANNADA JAGATTU - (Kavirajamarga and the Kannada World) Essays on Kannada language and culture by **K.V. Subbanna**; Published by **Manu Baligar**, Director, Department of Kannada and Culture, Kannada Bhavan, J.C.Road, Bengaluru - 560 002.

ಈ ಆವೃತ್ತಿಯ ಹಕ್ಕು : ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ಮುದ್ರಿತ ವರ್ಷ : ೨೦೧೦

ಪ್ರತಿಗಳು : ೧೦೦೦

ಪುಟಗಳು : ಢಾ + ೧೬೫

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೪೫/-

ರಕ್ಷಾಪುಟ ವಿನ್ಯಾಸ : ಕೆ. ಚಂದ್ರನಾಥ ಆಚಾರ್ಯ

ಮುದ್ರಕರು :

ಮೆ|| ಮಯೂರ ಪ್ರಿಂಟ್ ಆರ್ಟ್ಸ್

ನಂ. ೬೯, ಸುಬೇದಾರ್ ಭತ್ತಂ ರೋಡ್

ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೨೦ ದೂ : ೨೩೩೪೨೨೨೪

ಬಿ.ಎಸ್. ಯಡಿಯೂರಪ್ಪ
ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ವಿಧಾನಸೌಧ
ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬೦ ೦೦೧

ಸಿಎಂ/ಪಿಎಸ್/೨೬/೧೧

ಶುಭ ಸಂದೇಶ

ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸಂಭ್ರಮಾಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಏಕೀಕರಣಗೊಂಡು ೫೫ನೇ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ರಚನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿ ಸ್ಮರಣೀಯಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಸರ್ಕಾರದ ಮಹದಾಶಯ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ “ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನ” ವನ್ನು ಇದೇ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಆಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವುದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಂಗವಾಗಿ ನಾಡಿನ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಾಗಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯ ಆತ್ಮಾವಲೋಕನದ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೃಜನಶೀಲ ಮತ್ತು ಸೃಜನೇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳ ೧೦೦ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಖ್ಯಾತ ಲೇಖಕರ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಸುಲಭ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಸಕ್ತರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಹಂಬಲ ನಮ್ಮದು.

ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಕೃತಿರತ್ನಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಹೃದಯತೆಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಮೂಲಕ ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಸರ್ಕಾರದ ಈ ಯೋಜನೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಶಿವರಾಜ್ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್

(ಬಿ.ಎಸ್. ಯಡಿಯೂರಪ್ಪ)

ದಿನಾಂಕ ೨೪.೦೧.೨೦೧೧

ix

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ಗೋವಿಂದ ಎಂ. ಕಾರಜೋಳ

ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ,

ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಹಾಗೂ ಜವಳಿ ಸಚಿವರು

ವಿಧಾನಸೌಧ

ಬೆಂಗಳೂರು - ೦೧

ಚಿನ್ನುಡಿ

ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯು ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮರುಮುದ್ರಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರಬಂಧ, ವಿಮರ್ಶೆ, ನಾಟಕ, ಕವನ ಸಂಕಲನ- ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಕೆಲವು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯು ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ನನ್ನ ಧನ್ಯವಾದಗಳು. ಈ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಹೃದಯ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತಲುಪಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿರುವ ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಭಾವಿ ಪೀಳಿಗೆಯವರಿಗೆ ದಾರಿದೀಪಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನತೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪಡೆದರೆ ನಮ್ಮ ಶ್ರಮ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ.

ದಿನಾಂಕ ೧೮.೦೧.೨೦೧೧

(ಗೋವಿಂದ ಎಂ. ಕಾರಜೋಳ)

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಮಾತು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯು ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪುನರ್‌ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಲು ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಕೃತಿಗಳ ಆಯ್ಕೆಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವು ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಈ ಮಹತ್ವದ ಯೋಜನೆಯ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸುಯೋಗ ನನ್ನದಾಯಿತು.

ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನಾನು ವಿವರಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭ ಬೆಲೆಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿರಿಸಲು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯು ಹಲವು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನೂ ಇಲಾಖೆಯನ್ನೂ ಹೃತ್ತೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಈ ಯೋಜನೆಗಳು ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದು ಸುಲಭದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಸಾಧಾರವಾಗಿಯೇ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದದ್ದು ಸುದೈವದ ಸಂಗತಿ. ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಮಹತ್ವದ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸಮಿತಿಯು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಸಮಿತಿಯ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಕಾರ್ಯದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಮನು ಬಳಿಗಾರ್ ಅವರು ನೆರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯವರ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಹಕಾರಕ್ಕೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಂಗಳ ದೀಪದ ಬೆಳಕನ್ನು ಹರಡುವ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪೂರ್ಣಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಸಿರಿಗನ್ನಡಂ ಗೆಲ್ಲೆ!

ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾವ್

ಅಧ್ಯಕ್ಷ

ದಿನಾಂಕ ೧೬.೧೨.೨೦೧೦

ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿ

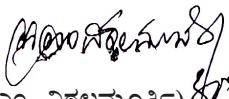
ಹೊನ್ನಡಿ

ನಾಡಿನ ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನದ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೃತಿಗಳು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರದ ಐದನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ದೀರ್ಘವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪರಂಪರೆ ಚೆಲುವ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೂಡ ಪಂಪ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಶರಣರು, ದಾಸರು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅದರ ಸಮೃದ್ಧತೆಗೆ ಏಳು ಜ್ಞಾನಪೀಠಗಳ ಗರಿಮೆಯೇ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಏಕೀಕರಣಗೊಂಡು ೫೫ನೇ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾದಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕವೂ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟನೆ.

ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸಂಭ್ರಮಾಚರಣೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಾಗಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯ ಆತ್ಮವಲೋಕನದ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೃಜನಶೀಲ ಹಾಗೂ ಸೃಜನೇತರ ಪ್ರಕಾರದ ೧೦೧ ಕೃತಿಗಳನ್ನು, ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಮೂಲಕ ಈ ಕೃತಿಗಳ ಸದುಪಯೋಗ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

(ಐ.ಎಂ. ವಿಠಲಮೂರ್ತಿ) ೫೫
ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಿಗಳು
ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನ

ಎರಡು ನುಡಿ

ಛಿಳನ'ದ ಅಂಗವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿರುವ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸದಾಶಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ.

ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಲು ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಪ್ರೊ. ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್‌ರವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಹೆಸರಾಂತ ಸಾಹಿತಿ / ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದೆ. ಈ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯು ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣ ಯೋಜನೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಹಾಗೂ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತರಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಲೇಖಕರು ಹಾಗೂ ಹಕ್ಕುದಾರರುಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಓದುಗರು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ದಿನಾಂಕ ೧೨.೦೧.೨೦೧೧

()

ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು

ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ವಾರ್ತಾ ಇಲಾಖೆ

ಪ್ರಕಾಶಕರ ಮಾತು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯು ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣ ಯೋಜನೆಯಡಿ 'ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನ'ದ ಅಂಗವಾಗಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಈ ಮೂರೂ ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ನೇಮಿಸಿರುವ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯು ಮರುಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಇಲಾಖೆಯು ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಲೇಖಕರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಪ್ರೊ. ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾವ್‌ರವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳಾದ ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ, ಡಾ. ಹಂಪ ನಾಗರಾಜಯ್ಯ, ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಡಾ. ದೊಡ್ಡರಂಗೇಗೌಡ, ಡಾ. ಎಚ್.ಜೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪಗೌಡ, ಡಾ. ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ, ಡಾ. ಎನ್.ಎಸ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ, ಡಾ. ಪಿ.ಎಸ್. ಶಂಕರ್, ಶ್ರೀಮತಿ ಸಾರಾ ಅಬೂಬಕ್ಕರ್, ಡಾ. ಪ್ರಧಾನ್ ಗುರುದತ್ತ ಇವರುಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಮರುಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ ಎಲ್ಲ ಲೇಖಕರಿಗೂ, ಹಕ್ಕುದಾರರಿಗೂ ಮತ್ತು ಕರಡಚ್ಚು ತಿದ್ದಿದವರಿಗೂ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು.

ಸದರಿ ಪ್ರಕಟಣಾ ಯೋಜನೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತರಲು ಸಹಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಎಚ್. ಶಂಕರಪ್ಪ, ಜಂಟಿ ನಿರ್ದೇಶಕರು, (ಸು.ಕ.), ಶ್ರೀಮತಿ ವೈ.ಎಸ್.ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಟಣಾ ಶಾಖೆಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೆ ನನ್ನ ನೆನಕೆಗಳು. ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಲಾಂಛನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಹಿರಿಯಕಲಾವಿದರಾದ ಶ್ರೀ ಸಿ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಅವರಿಗೂ ನನ್ನ ನೆನಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಯೂರ ಪ್ರಿಂಟ್ ಆರ್ಟ್‌ನ ಮಾಲೀಕರಾದ

ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎಲ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್ ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ನನ್ನ ನೆನಕೆಗಳು.

ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಕನ್ನಡ ಓದುಗರಿಗೆ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ದೊರಕದೇ ಇದ್ದ ಎಷ್ಟೋ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿ. ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಮರುಮುದ್ರಣ ಯೋಜನೆಯಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವಾನ್ವಿಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಷರದಾಸೋಹ ನಡೆಸುವ ಆಶಯ ನಮ್ಮದು. ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ದಿನಾಂಕ ೧೧.೦೧.೨೦೧೧

ಮನು ಬಲ್ಲಗಾರ್

ನಿರ್ದೇಶಕರು

ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ

ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಪ್ರೊ. ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾವ್

ಸದಸ್ಯರು

ಡಾ|| ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ

ಡಾ|| ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ

ಡಾ|| ದೊಡ್ಡರಂಗೇಗೌಡ

ಡಾ|| ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ

ಡಾ|| ಎನ್.ಎಸ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ

ಡಾ|| ಪ್ರಧಾನ್ ಗುರುದತ್ತ

ಡಾ|| ಹಂಪ ನಾಗರಾಜಯ್ಯ

ಡಾ|| ಎಚ್.ಜೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪಗೌಡ

ಶ್ರೀಮತಿ ಸಾರಾ ಅಬೂಬಕ್ಕರ್

ಡಾ|| ಪಿ.ಎಸ್. ಶಂಕರ್

ಸದಸ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ಶ್ರೀ ಮನು ಬಳಿಗಾರ್, ಕ.ಆ.ಸೇ.

ನಿರ್ದೇಶಕರು

ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ

ಕೃತಜ್ಞತೆ

ಇಲ್ಲಿನ ನನ್ನ ಬರವಣಿಗೆಯು ದಿ. ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರ 'ನಾಡೋಜ ಪಂಪ' ಮತ್ತು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವಿವೇಕ'- ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಋಣಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಋಣವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ನನಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ.

ಅಲ್ಲದೆ, ಯು.ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ, ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ, ಕಿ.ರಂ. ನಾಗರಾಜ್, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ, ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಮನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೆನ್ನಿ, ಎಚ್.ಆರ್. ರಘುನಾಥಭಟ್, ಟಿ.ಪಿ. ಅಶೋಕ, ವೆಂಕಟರಮಣ ಐತಾಳ, ಪ್ರಭುಸ್ವಾಮಿಮಠ, ನೀ.ನಾ. ಮಧ್ಯಸ್ಥ, ಅಕ್ಷರ ಮುಂತಾದ ನನ್ನ ಆತ್ಮೀಯರು, ಆಪ್ತರು, ಮಿತ್ರರು ಇಲ್ಲಿನ ನನ್ನ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು- ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಕುರಿತದ್ದನ್ನು- ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಮೊದಲು ಓದಿ ಸ್ಪಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಕೊಟ್ಟ ಈ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಾನು ಋಣಿ. ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಮಿತ್ರರು ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೂ ನನಗೆ ಅವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವರೆಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದೇನೆ.

-ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ

ಪರಿವಿಡಿ

ಶುಭ ಸಂದೇಶ	iii
ಚೆನ್ನಡಿ	iv
ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಮಾತು	v
ಹೊನ್ನಡಿ	vi
ಎರಡು ನುಡಿ	vii
ಪ್ರಕಾಶಕರ ಮಾತು	viii
ಕನ್ನಡದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿ	x
ಕೃತಜ್ಞತೆ	xi
೧. ನನ್ನ ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು	೧
೨. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು	೧೨
೩. ಕನ್ನಡವು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಎಚ್ಚರ	೧೪೧

ಕನ್ನಡವು ಕನ್ನಡವ ಕನ್ನಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು

-ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ

NEW AGES

A new age does not begin all of a sudden.
My grandfather was already living in the new age
My grandson will probably still be living in the old one.

The new meat is eaten with the old forks.

It was not the first cars
Nor the tanks
It was not the airplanes over our roofs
Nor the bombers

From new transmitters came the old stupidities.
Wisdom was passed on from mouth to mouth.

-Bertolt Brecht

✕

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ
ಮತ್ತು
ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು

ನನ್ನ ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು

ದೆಹಲಿಯೊಳಗೇ ಇದ್ದೂ ಇದು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸುವಂಥ ತಮ್ಮ ಸುಂದರ 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಗ್ರಾಮ'ದಲ್ಲಿ ಈ ಪುಟ್ಟ ಮಿತ್ರಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಓಂಪ್ರಕಾಶ್‌ಜಿಯವರು ನನಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಋಣಿ. ಯಾವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ವಿರಾಮವಾಗಿ ಮಾತುಕತೆಯಾಡಬಹುದೆಂದೂ ಮಾತುಕತೆಗೆ ಚಾಲನೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾನು ಒಂದು ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅವರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆ. ತಟ್ಟನೆ, 'ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಮಾತಾಡುತ್ತೇನೆ' ಅಂತಲೂ ಹೇಳಿದೆ. 'ಕನ್ನಡ'ದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ತಟ್ಟನೆ ಅನೈಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಅದಾವ ನನ್ನ ಒಳಗಿನ ಒತ್ತಡ ಕಾರಣವಿದ್ದೀತು ಅಂತ ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಸಲೀಸಾಗಿ ಬರುವ ಭಾಷೆ ಇದೊಂದೇ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು ನನಗೆ ಯಾವತ್ತೂ ಋಶಿಯೇ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆಯಾದರೂ ಮಾತಾಡಬಹುದಲ್ಲ, ಅಂತ ನನಗೆ ಅನ್ನಿಸಿರಬೇಕು. ಅಥವಾ ಏನೇ ಮಾತನಾಡಲಿ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲಿ, ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಾನು ಮಾತಾಡುವುದೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಎಂದರೂ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಅಜಾನಕವಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಾನು ಬಂದುಬಿದ್ದಾಗ, ನನ್ನ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಬಳಿ ಬಳಗದವರು ನನ್ನ ತುಟಿಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂಡಿಸಿ, ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕವೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಶಬ್ದಗಳು ನನಗೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟವು; ಹೆಸರುಗಳು ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದವು; ಈ ಆಕೃತಿಗಳೇ ಈ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳೇ ನನ್ನ ಪ್ರಪಂಚ, ಇವೊತ್ತಿಗೂ. ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗ್ರಹಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ? ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ? ಆಗ ನಾನು ಕಿವುಡ, ಕುರುಡ, ಮೂಕ, ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಅಷ್ಟೇ. ಆಗ ಜಗತ್ತು ಎನ್ನುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ದೆಹಲಿಯ ಈ ದೂರದಿಂದ ಅಥವಾ ಭೂಮಿಯ ಇನ್ನೂ ದೂರದ ಇನ್ನಿತರ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ನಿಂತು ನೋಡುವಾಗ ನನ್ನ ಕನ್ನಡದ ನೆಲ, ನನ್ನ ಕನ್ನಡದ ಭಾಷೆ ಮುಂತಾದವು ಅದೆಷ್ಟು ಸಣ್ಣದಾಗಿ, ನಗಣ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡಾ ಕಂಡೀತು ಅಂತ ನಾನು ಊಹಿಸಬಲ್ಲೆ. ಭೂಮಿಗೋಲದ ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸಲು ಹೋದರೆ, ಫುಟ್‌ಬಾಲ್ ಚೆಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಅಂಟಿಸಿರುವ ಒಂದು ಕಿರು ಅವರೆಬೇಳೆಯ ಹಾಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ ನನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕ. ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ನೂರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು ಕಿರು ಭಾಷೆ ಅಷ್ಟೇ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲೇ ನೋಡುವುದಾದರೂ ಇದರಹಾಗೆ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ಹದಿನೈದಿಪ್ಪತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಭಾಷೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ, ಇತ್ತೀಚಿನ ತನಕ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಹುಜನರಿಗೆ ಕನ್ನಡವೆಂಬ ನುಡಿ ಮತ್ತು ನೆಲ ಇದೆಯೆನ್ನುವುದೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಂಧ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿರುವ ಜನರಾಶಿಯಷ್ಟೂ 'ಮದ್ರಾಸಿ'ಯೆಂದೇ ಅವರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಹೊರಗಿನವರ ಮಾತಿರಲಿ, ಜಾಗತೀಕರಣ-ಜಗತ್‌ಗ್ರಾಮಗಳೆಂಬ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಚಿಟ್ಟೆಮಾತುಗಳು ತಲೆಯಮೇಲೇ ದಟ್ಟಯಿಸಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಿರುವ ಇವತ್ತಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮವರೇ ಆದ ಹೊಸ ಯುವಕರು ಅಮೆರಿಕವೋ ಮತ್ತೊಂದೋ ಮಿಟಿಮಿಟಿ ಸ್ವರ್ಗದ ಕಣಸು ಕನಸುಗಳನ್ನು ಕರ್ಣಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ಕನ್ನಡವೆನ್ನುವ ಕಿರುತನದ ಮಾತು ಕೇಳಿದರೇ ಮುಜುಗರಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡವೆಂಬ ಕಿರುಕೂಪದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಚಹರೆಯ ಬಿಂಬವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡವು ಚಿಕ್ಕದು, ನಿಜ. ಜಗತ್ತಿನ ತುಂಬ ಇರುವ ಕನ್ನಡದಂಥ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸ್ಥಳ ಭಾಷೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವೇ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ತಿನ ತುಂಬ ಇರುವ ಇಂಥ ಕಿರುನೆಲ-ಕಿರುಭಾಷೆ-ಕಿರು ಸಮುದಾಯಗಳು ತಮ್ಮ ಕಿರುತನವನ್ನು ಎಂತೋ ಮೀರಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಕಿರು ಕೂಪದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಜಗದಗಲದ ಅನಂತ ವಿಶ್ವಾಕಾಶವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಳಿಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು.

ಕನ್ನಡಕ್ಕೇ ಬಂದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದು ಈಗ ನಾವು ಗುರುತಿಸುವ ಈ ನಾಡು, ಭಾರತದ ಒಟ್ಟೂ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಬಹು ಸ್ಥಿರವೂ ಆದ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಭದ್ರಪೀಠದ ಮೇಲೆ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. 'ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಮಾನದಂಡ ಇವ' 'ನಗಾಧಿರಾಜಃ'...'ಅಂತೆಲ್ಲ ಕಾಲಿದಾಸನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಜಗತ್ತಿನ ಉನ್ನತೋನ್ನತ ಪರ್ವತವಾದ ಹಿಮಾಲಯವು ನಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಯಬಂದಿಲ್ಲದ ಹಸುಳೆ. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್

ಶಿಲೆಯು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಬೆಳೆದು ಹರಳುಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಷ್ಟೋ ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ಅದಿನ್ನೂ ಕಾಯಬೇಕು. ಈ ನಾಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವೂ ಉದ್ದನೆಯ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶವೂ ಲಗತ್ತಾಗಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ವಿಂಧ್ಯಾಂತವಾದ ಉತ್ತರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೊಸತೆಲೆನ್ನುವ ಹಾಗೆ, ಉತ್ತರಾಪಥ-ದಕ್ಷಿಣಾಪಥಗಳ ನಡುವಿನ ಸೇತುವೆಯೆನ್ನುವ ಹಾಗಿದೆ, ಈ ಭೂಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಐದು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಮಾನವ ವಸತಿಯಿದ್ದಿತೆನ್ನುವುದನ್ನು ಪುರಾತತ್ವಶೋಧಗಳು ಖಚಿತಪಡಿಸಿವೆ. ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣಗಳ ಸಂಚಾರ-ಪ್ರತಿಸಂಚಾರಗಳಿಗೆ ಸೇತುವೆಯಾಗಿರುವುದು, ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಪಾಟು ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಭೂಖಂಡಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಜನವಸತಿಯ ದೀರ್ಘದಾಖಲೆ - ಈ ಮುಂತಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅನೇಕಾನೇಕ ಜನಾಂಗ-ಬುಡಕಟ್ಟು, ಧರ್ಮ-ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಕರ-ಸಮನ್ವಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವತ್ತಿನ ಕನ್ನಡ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಅನೇಕಾನೇಕ ಜನಾಂಗ-ಕುಲ-ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೂ ಧರ್ಮ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೂ ಅರಗಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಕನ್ನಡವು ದ್ರಾವಿಡಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ಕುಟುಂಬವೆಂಬುದು ಮೂಲತಃ, ಫಿನ್‌ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಮಧ್ಯ ಮಂಗೋಲಿಯದ ತನಕ ಹಬ್ಬಿರುವಂಥ ಫಿನ್ನೋ-ಉಗ್ರಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಹಲವು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಊಹಿಸಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಈ ಭಾಷಾಮೂಲದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯು ಹಲವು ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದೋ ಸಂಚಲನೆ ತೊಡಗಿ ಯುರೋಪಿನ ಉದ್ದಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು; ಅಲ್ಲಿಂದ ಮತ್ತೆ ಸಂಚಾರ ಹೊರಟು ಭಾರತದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ತಂಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪುನಃ ದಕ್ಷಿಣದ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ದಖನ್‌ನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು; ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈ ದಕ್ಷಿಣ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತು. ಎಷ್ಟೋ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ಈ ಯುಗಯುಗ ಯಾತ್ರೆಯು ಇವತ್ತು ಯೋಚಿಸಿದರೆ ವಿಸ್ಮಯ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೀರ್ಘಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮೂಲಭಾಷಾಶಾಖೆಯು ಅದೆಷ್ಟು ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ನೆಲೆಸಿ ಬಳಸಿ ಆ ಭಾಷೆಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯ-ಸಂಘರ್ಷ-ಸಂಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಶಬ್ದ-ವ್ಯಾಕರಣ ಸಾರಗಳನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ

ಬಂದಿತೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಯಃ ಕ್ರಿಸ್ತನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ 'ದ್ರಮಿಳ' ದ್ರಾವಿಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡ ಈ ಭಾಷೆಯು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಎರಡು ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು ಮತ್ತು ಮೊದಲಿಗೆ ತಮಿಳು ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಕನ್ನಡವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು. ವಿಭಜನೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷ ಮಿಕ್ಕಿದ ಇಲ್ಲಿನ ವಾಸ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಆಮೇಲೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯು ಕನ್ನಡ ದೇಶವೆನಿಸಿ, ಭಾಷೆ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ- ಸಮುದಾಯ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲದರ ಏಕೀಕೃತ ಸಾವಯವ ಘಟಕವಾಗಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವತನಕದ ಎಂಟೊಂಬತ್ತು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಈ ಭಾಷೆಯು, 'ಮಾರ್ಗಭಾಷೆ'ಯೆನ್ನುವಂತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದೊಡನೆಯೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಪೈಶಾಚಿ ಅಪಭ್ರಂಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಇನ್ನಿತರ ದೇಶಿಭಾಷೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಒಡನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಕೊಳು ಕೊಡುಗೆಯ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಈ ತನಕದ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಅರಬ್ಬಿ-ಫಾರ್ಸಿ-ಪೋರ್ತುಗೀಸ್-ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗಳು ಯಜಮಾನಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಗಲೇರಿ ಕೂತಿದ್ದಾಗಲೂ ಕನ್ನಡವು ಎದೆಗುಂದಿ ಕುಗ್ಗದೆ ಆ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಲಾಭಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, 'ಧರ್ಮ'. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಸಹಸ್ರಮಾನವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಈ ಭಾಗದ ಜನಸಮುದಾಯವು, ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಹತ್ತು ಹಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳ ಜತೆಗೆ ವೈದಿಕೋತ್ತರ ಧರ್ಮದಿಂದಲೂ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದಿಂದಲೂ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿರಬೇಕು. ಕ್ರಿಸ್ತನ ಅನಂತರದ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ-ಶೈವ-ಸ್ಮಾರ್ತ-ವೈಷ್ಣವ-ತಾಂತ್ರಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಧರ್ಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಕಾರಿ ಯಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ಜೈನ ಧರ್ಮವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ-ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತು ನಿಂತಿತ್ತು. ಈ ಎರಡನೇ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಜನಪದವು ಹಿಂದಿನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲದೆ ಶೈವ-ವೀರಶೈವ-ತಾಂತ್ರಿಕ-ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಇಸ್ಲಾಮ್-ಸೂಫಿ-ಕ್ರೈಸ್ತ ಮುಂತಾದ ವಿದೇಶಿ ಧರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಗಾಢವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿತು.

ಇತಿಹಾಸದ ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇವತ್ತಿನ ನಾವು ಕನ್ನಡಿಗರು ಜಗತ್ತಿನ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಜನ-ಜನಾಂಗ-ಬುಡಕಟ್ಟು-ಧರ್ಮ-ಜಾತಿಗಳನ್ನೂ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಶ್ವಮಾನವರು ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡವು

ಜಗತ್ತಿನ ಅಸಂಖ್ಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಶ್ವಭಾಷೆ. ಹಾಗೆ ನಮ್ಮದು ಕನ್ನಡ ಕೂಪವಲ್ಲ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ, ಕನ್ನಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ.

ಇದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಅಂತಲೂ ಅಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಜನ ಸಮುದಾಯಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡವು ಮತ್ತು ಅವೆಲ್ಲವೂ ವಿಶ್ವ ಜನ - ವಿಶ್ವ ಭಾಷೆಗಳೇ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲದ ಮೂಲವು 'ಫಿನ್ನೋ-ಉಗ್ರಿಯನ್' ಎಂದೆನ್ನುವ ಊಹೆಯು ನಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಬಹುದು; ಅದು ಸುಳ್ಳೆಂದು ಮುಂದೆ ಯಾರಾದರೂ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಸಾಬೀತುಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಅದೇನಾದರೂ ನನಗೆ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ವಾಸ್ತವಸತ್ಯದ 'ಇತಿಹಾಸ'ವಾಗಿಯಲ್ಲದೆ ಸಂಭಾವ್ಯ ಸತ್ಯದ 'ಐತಿಹ್ಯ'ವಾಗಿ ನಾನಿದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೂ ಹೀಗೇ ಆಗಬೇಕಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಪರ್ಯಾಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಯನ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪವರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವೆಲ್ಲ 'ಕೇವಲ'ವೆಂದು ಅಥವಾ 'ವಾಸ್ತವ'ವೆಂದು ನಂಬಿ ಮೋಸ ಹೋಗಬಾರದು. 'ಕೇವಲ ಸ್ವಂತಿಕೆ'ಯ ಶುದ್ಧ ಜನವಾಗಲೀ ಶುದ್ಧ ಭಾಷೆಯಾಗಲೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಇದಾದ ಮೇಲೆ, ಒಂದೊಂದು ಜನವರ್ಗ - ಭಾಷಾವರ್ಗ ಇವೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನದೊಂದು ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಸಮುದಾಯಗಳು ಬಾಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ನೆಲ-ಜಲ, ಬಯಲು ಬೆಟ್ಟ ಕಾಡುಮೇಡುಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಳೆ ನದಿ ಸರೋವರ ಸಮುದ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಅರಳಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜನಪ್ರಜ್ಞೆ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಾಯಃ, ಸ್ವಂತಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೊದಲು ಹವಣಿಸಿದ ಎರಡು ದಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳೆಂದರೆ, ತಮಿಳು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ. ತಮಿಳಿನ ನೆಲವು ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ತುದಿ ತ್ರಿಕೋನದಲ್ಲಿ, ಮೂರು ಕಡೆ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಕಾವೇರಿಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದು; ಹೊರಗಿನ ಜನರ ಆಕ್ರಮಣ - ಸಂಚಾರ - ಸಂಕರಗಳು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಜನಪದವು ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆಮ್ಮದಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತನಗೆ ತಾನೆನ್ನುವಂತೆ ಬಾಳಿಕೊಂಡಿತು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಕನ್ನಡದ ನೆಲವು ಮಧ್ಯಸ್ಥಳ - ಸೇತುಭೂಮಿಯಾಗಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಕ್ಷೋಭೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದುದರಿಂದ, ಅದು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನ್ಯ -

ಅನುಸಂಧಾನದ ತಂತ್ರಗಳನ್ನಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಾಳುವಂತಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಈಯೆರಡು ಭಾಷೆಗಳ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಮೈದಾಳಿಕೊಂಡವು.

ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯು, ಸುಮಾರಾಗಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲಿಪಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ಮೂಲ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯ ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಲಿಪಿಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕರಾರುವಾಕಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿತು. ಅದಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ಕನ್ನಡವು ತನ್ನ ಲಿಪಿಮಾಲೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ತನ್ನ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಯ ಬಹುತೇಕ ಅಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಇರಲಿ ಅಂತ, ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡವು ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳ ಶಬ್ದಾಕ್ಷರವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಯಾವತ್ಕಾಲಕ್ಕೂ ತೆರಪನ್ನು ಕಾದಿರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಯೊಂದು ನಿರ್ಧಾರದ ಮೂಲಕ ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಮೌಲಿಕ ಭಿನ್ನತೆಯೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಂತಾಯಿತು.

ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯ ಮೊದಲ ಆಧಾರಗ್ರಂಥವೆನ್ನಬಹುದಾದ 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ' (ಕ್ರಿ.ಶ. ೪-೫ನೇ ಶತಮಾನ?) ಮತ್ತು ಅದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗ್ರಂಥವಾದ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೬೦-೮೭೦) ಈಯೆರಡು-ಸಮಾನಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, ತಮಿಳು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ-ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹರಳುಗಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸ್ವಂತಿಕೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡವು ಮತ್ತು ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಹೊರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡವು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಆಗ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯು ತನಗೆ ಅ-ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಥವಾ ಅಪರಿಚಿತ ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ', ತಮಿಳಿನದೇ ಆದ ಒಂದು ಸ್ವಂತ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿತು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಆಧಾರಕ್ಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಂತ ಚಿಂತನೆಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಮೂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಶಾಂತರಸ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದೇ ಬಹುಶಃ, ಕನ್ನಡದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಿಂತನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ.

ಈ ಭಿನ್ನತೆ - ಏಕತೆಗಳ ಮಾತು ಅಷ್ಟು ಸರಳವಾದ್ದಲ್ಲ ಅಂತಲೂ

ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಕೇರಳದ ವೈಕಂ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಜಿಯು ನಾರಾಯಣ ಗುರುಗಳನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದಾಗ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯಂತೆ ಇದು. ಇಬ್ಬರೂ ಆಶ್ರಮದೊಳಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕೂತು ಮಾತಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ನಾರಾಯಣ ಗುರು ಅಷ್ಟು ಅದ್ವೈತಿ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಿ, 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಅನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಜಿದವರು. 'ಗುರುಜಿ, ನಮ್ಮ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಚಪ್ಪರವಾಗಿರುವ ಈ ದೊಡ್ಡ ಮರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಎಲೆಗಳಿವೆ; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಹಾಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲವೇ?' ಅಂತ ಗಾಂಧಿ ಮಾತಿನ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಗುರುಗಳ ಉತ್ತರ: 'ಹೌದು. ಆದರೆ ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಜಗಿದು ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲವುಗಳ ರುಚಿಯೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲವೇ?' ಈ ಮಾತುಕತೆಯ ಸಂಗತಿ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಗುರು-ಮಹಾತ್ಮರಿಬ್ಬರೂ ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಅರಿತವರೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಬಲ್ಲೆವು. ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಯಶಃ, ಬುದ್ಧನು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, 'ಮಾಧ್ಯಮಿಕ' ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಒಟ್ಟಿಗೆ, ಗ್ರಹಿಸುವ ಚಾತುರ್ಯ ಬೇಕು.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಏಕಶಿಲಾವಿಗ್ರಹವಾದ ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಕನ್ನಡದ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ. ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಅಚಲ ಶಿಲಾಸಾಕ್ಷಿ ಅದು. ಹಾಗಂತ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ್ದೆಂದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಚಹರೆಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಬಹುದಾದ ಯಾವುದೇ ಒಡವೆಯಿಲ್ಲದ, ಕಡೆಗೆ ತುಂಡು ಬಟ್ಟೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ನಗ್ನ ಮಾನವ ವಿಗ್ರಹ ಅದು. ಆದರೆ, ಪಂಪಕವಿಯ ಕೃತಿಯ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ, ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳ ಕನ್ನಡದ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ದೀಪ್ತನಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗನು ಮಾತ್ರವೇ ಆ ಗೊಮ್ಮಟ ಮುಖಚರ್ಯೆಯ ಅಸಂಖ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ - ಇತಾಲಿಯನ್ನನೊಬ್ಬ ಅಥವಾ ಒಬ್ಬ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮೊನಾಲಿಸಾಳ ನಿಗೂಢ ಹಾಸವನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದಂತೆ. (ಗೊಮ್ಮಟನ ಮುಖಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಳೆಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಮೊನಾಲಿಸಾಳ ಮುಖಚರ್ಯೆ ಅರಿವುಗೊಂಡಿತು ಮತ್ತು ಹಾಗೇ ಇತಾಲಿಯನ್ - ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್‌ಗೆ ಗೊಮ್ಮಟನ ಮುಖಚರ್ಯೆಯೂ ಅವಗತವಾದೀತು.)

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಮಾತು ಹೇಳಿದೆ. ಕವಿ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಮತ್ತು ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ತನ್ನ ಕಿರುಭಾಷೆಯ ಅಂಗೈನಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚಜಗತ್ತನ್ನು ಅವಾಹಿಸಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು

ಕನ್ನಡವೆಂಬ ನಿಸ್ಸೀಮೆಯ ಪ್ರತಿಜಗತ್ತನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಕಿರು ಕಂದಪದ್ಯವು ಅದನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದಂ-ಆ-ಗೋದಾವರಿವರಂ - ಇದರ್-ನಾಡು-ಅದು ಆ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ'. ಈ ನಾಡು ಮತ್ತು ಜನಪದವು ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಘಟಕವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ; ಅದು 'ಭಾವಿತ'ವಾದದ್ದು; 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬುದರ ಒಳಗಡೆ-ಆ ಚಿಪ್ಪಿನ ಒಳಗೆ ಎನ್ನಿ-'ಭಾವಿತ'ವಾದದ್ದು. ಅಂದರೆ, 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬುದು ಒಂದು ಚಿತ್ ಜಗತ್ತು, ಒಂದು ಕಣಸು, ದರ್ಶನ; ಮೊದಲು ಚಿತ್ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ ಮೈದಾಳಿದ್ದಾಗಿ ಅನಂತರ ನಿರ್ಮಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತು ಇದು, 'ವಸುಧಾ-ವಲಯ-ವಿಲೀನ, ವಿಶದ-ವಿಷಯ-ವಿಶೇಷಂ'. ವಸುಧಾ (ಭೂಮಿ) ಎನ್ನುವುದು ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿನ ಒಂದು 'ವಲಯ' ಅಷ್ಟೇ; ಮತ್ತು 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬ 'ವಿಷಯ' (ನಾಡು)ವು ಆ ವಸುಧಾವಲಯದಲ್ಲಿ 'ವಿಲೀನ'ವಾಗಿದೆ, ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗೆಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಚಹರೆಯಿಲ್ಲದೆ ವಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತು ಸಿಗದಂತೆ ಮುಳುಗಿಹೋದದ್ದಲ್ಲ; ತನ್ನದೇ 'ವಿಶೇಷ' (ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ) ಇರುವ ನಾಡು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ-ಇದು 'ವಿಶದ'ವಾದದ್ದು; ವಸುಧೆ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಷ್ಟೇ ವ್ಯಾಪಕವಾದದ್ದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇದು, 'ವಸುಧಾವಲಯ ವಿಲೀನ', ಇಲ್ಲಿ 'ವಸುಧಾವಲಯವಿಲೀನ' ಎಂಬುದರ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು (ವಸುಧಾವಲಯಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂಥದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು) ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಸುಧೆಯ ಒಳಗಿನ ಒಂದು ಕಿರುಬಿಂದುವಾಗಿದ್ದೂ ತನ್ನೊಳಗೆ ಆ ವಸುಧೆಯನ್ನೇ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ 'ಕನ್ನಡ'ದ ಇಂಥ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಕಂಡರಿಸಿಟ್ಟಿದೆ.

ಕನ್ನಡವು ವಸುಧಾವಲಯವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರಿಯನ್ನು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದರೆ, ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗನು ತನ್ನ ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಕಿರು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದೊಳಗೆ ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪರಿಯನ್ನು ನೃಪತುಂಗನದೇ ಆದ 'ಸಂಜಾನ ಶಾಸನ' (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೭೧)ದ ಒಂದು ವೃತ್ತವು (ಪ.ಸಂ.೪೩) ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದೆ:

ರಾಜಾತ್ಮಾ ಮನ ಏವ ತಸ್ಯ ಸಚಿವಃ ಸಾಮಂತಚಕ್ರಂ ಪುನಃ

ತನ್ನಿತ್ಯೇಂದ್ರಿಯವರ್ಗ ಏಷ ವಿಧಿವದ್ವಾಗಾದಯಸ್ಸೇವಕಾಃ

ದೇಹಸ್ಥಾನಮಧಿಷ್ಠಿತಃ ಸ್ವವಿಷಯಂ ಭೋಕ್ತುಂ ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಕ್ಷಮಃ

ತಸ್ಮಿನ್ ಭೋಕ್ತೃ ಸನ್ನಿಪಾತವಿವಶೇ ಸರ್ವೇಷು ನಶ್ಯಂತಿ ತೇ

(ತನ್ನ ಆತ್ಮವೇ ರಾಜ, ತನ್ನ ಮನಸ್ಸೇ ಮಂತ್ರಿ, ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಸಾಮಂತವರ್ಗ, ತನ್ನ ಮಾತು ಮುಂತಾದವೇ ಸೇವಕರು - ಹೀಗೆ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲೇ ದೇಶವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಹನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ; ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗಸನ್ನಿಪಾತಗಳು ಸಮಸ್ತವೂ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.)

ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಾನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಚೋದ್ಯದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಗಾರನಾಗಿ ನಾನು ನಿತ್ಯವೂ ಕಣ್ಣೆದುರೇ ಕಾಣುತ್ತೇನೆ. ನೆಲದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟುಕೊಂಡ ಬೀಜವು ಅಲ್ಲೇ ಮೊಗ್ಗು ಮೊಗವಡೆದು ಮುನ್ನೂಕಿಕೊಂಡು ಕ್ರಮೇಣ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಮರವಾಗಿ ಉಪಬೃಂಹಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬಾನನ್ನು ತುಂಬುತ್ತದೆ: ಅನಂತರ ತನ್ನ ಬೃಹತ್ತನ್ನು ಕಿರುಬೀಜವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಆಕುಂಚನಗೊಳಿಸಿ ಸಂಗೋಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಎಂಬ ಭಾಷಾಸಮುದಾಯವು ಏಕಘಟಕ ಭೌಗೋಲಿಕ ರಾಜ್ಯವೂ ಆಗಿದ್ದು ೯ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ, ಕೆಲವು ಕಾಲ ಮಾತ್ರ, ಮತ್ತೆ ಅದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಂಡದ್ದು ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲೇ; ೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗ, ಹಾಗಾದರೂ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಹರಳುಗಟ್ಟಿಸಿಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಭಾವರಾಜ್ಯವು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕು ಮುಕ್ಕಾಗದೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತಾಳಿ ಬಾಳಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಅನಂತರ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು (ದುರ್ಗಸಿಂಹ; ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೨೦) 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು 'ಕನ್ನಡಿಯುಂ ಕೈದೀವಿಗೆಯುಂ' ಅಂತ ಹೊಗಳಿದ. ಇದು ಬಹು ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ರೂಪಕ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ವಸುಧಾ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿನ ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸುವ ಕನ್ನಡಿ; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ನವೋನವ ಜಾಯಮಾನ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯ 'ಕನ್ನಡದರ್ಶನ'ದ ಕೈದೀವಿಗೆ.

ಈ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವಿಡೀ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ಹೋರಾಡಿದ್ದರು. ಆಗ ರಚಿತವಾದ 'ಉದಯವಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಚೆಲುವ ಕನ್ನಡ ನಾಡು' ಎಂಬ ಹಾಡು ಕನ್ನಡದ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವಾದ ದಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮಹಾಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಹಾಡುಗಾರ ಪಿ. ಕಾಳಿಂಗರಾಯರು, 'ಉದಯವಾಗಲಿ' ಎಂದಿದ್ದುದನ್ನು ಕೊಂಚ ಬದಲಿಸಿ, 'ಉದಯವಾಗಿದೆ ನಮ್ಮ ಚೆಲುವ ಕನ್ನಡ ನಾಡು' ಅಂತ ಹಾಡಿದರಂತೆ. ಆಗ, ಕನ್ನಡದ ಮಹತ್ವದ ಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಕೊಂಚ ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ, 'ಹಾಂಗೆ ಬದಲಿಸಬಾರದಪಾ' ಅಂದರಂತೆ. ಕವಿಯ ಮಾತು ಸಂಗೀತಗಾರನಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥವೆಂದರೆ - 'ಕನ್ನಡದರ್ಶನ' ಅಥವಾ 'ಭಾವಕನ್ನಡ'ವೆಂಬುದು ಪ್ರಾಯಃ ಯಾವತ್ತೂ ಉದಯವಾಗದ, ಆದರೆ ಯಾವದ್ಭವಿಷ್ಯವೂ ಅದರ ಪೂರ್ಣೋದಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಲೇ ಹೋಗಲು ಸವಾಲುಹಾಕಿ ಭಲ ಹುಟ್ಟಿಸುವ - ಮುಂಗೈಲಿದ್ದು ಅಂಗೈಗೆ ಬಾರದ - ಕನ್ನಡ ಜನಪದಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಕುಬೀರಿ ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆಸುವ ಮಾಯದ ಕೈದೀವಿಗೆ.

ಯಾಕೆ ಇದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದರೆ, ಮೂಲನಿಷ್ಠಾವಾದವು (ಫಂಡಮೆಂಟಲಿಸ್ಟ್) ಗೂಡುಗಟ್ಟಬಹುದಾದ ಕೊಂಬೆಯೂ ಇದೇ. ಕನ್ನಡದ ಸ್ವರ್ಣಯುಗವೊಂದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಇತ್ತು ಅಂತ ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡಿರುವವನು ತನ್ನ ಭ್ರಮೆಯ ಆ ಪ್ರಾಚೀನ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮರಳಿಕೊಳ್ಳಲು ತವಕಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮೂಲನಿಷ್ಠನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನನಗೆ ಅಂಥ ಭ್ರಾಂತಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಪೂರ್ವದ ಕನ್ನಡದ ಭವವು ಈಗಿನಷ್ಟೇ, ಅಥವಾ ಬಹುಶಃ ಈಗಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲುಷಿತವಾದ್ದಿರಬೇಕು, ದುಷ್ಟವಾದ್ದಿರಬೇಕು ಅಂತ ನನ್ನ ಊಹೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದ ಯುಗಯುಗಗಳ ಭಾವಕನ್ನಡ-ಸ್ಮೃತಿಕನ್ನಡವು ಇವತ್ತಿಗೂ ನನಗೆ ಸಂಜೀವಿನಿಯಿರಬಹುದಾದ ಗಣಿ; ಅಗದೆಂದು ಅದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ, ಹವಣಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾನು ಇವತ್ತಿನ ನಮ್ಮ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹುಯ್ಯಲಿಡುತ್ತಿರುವ ಜಾಗತೀಕರಣ-ಜಗತ್‌ಗ್ರಾಮ ಜಾಹೀರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ. ಜಗತ್ತು ಎನ್ನುವ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಹು ಸಲೀಸಾಗಿ ಉಗ್ಗಡಿಸುತ್ತೇನಲ್ಲ? ಬೇರೆ ಬೇಡ, ಈ ಭೂಜಗತ್ತನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ, ಅದು ಯಾವುದು? ಎಲ್ಲಿದೆ? ಭೂಗೋಲ ಭೂಭಾಗ ನಕಾಶೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತು. ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಹೊರಟು ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಕ್ಕಾಂ ಮಾಡಿ ತಂಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಸುತ್ತುವವರಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂಥವರಿಗೂ ಜಗತ್ತು ಎನ್ನುವ ಆ ಸಮಸ್ತವೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವರ ಐದಾರಡಿ ಗಾತ್ರದ ದೇಹಪಂಜರದ ಒಳಗೇನೇ. ಅಂಥ ಚಾರಣಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಜಗತ್ತೆಂದರೆ-ಅವರ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ -ಮನಸ್ಸು-ಬುದ್ಧಿಗಳು ಏನೇನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವರ ಗಾತ್ರ ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಇಡಿಡಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೋ ಅಂಥ ಚಿತ್ರಗಳು-ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮಾತ್ರವೇ. ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ-ಗ್ರಹ-ನಕ್ಷತ್ರ ಸ್ಥಗಿತ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವಮಂಡಲವೂ ಚಿತ್ರಗತ ಚಿತ್ರವಷ್ಟೇ. ತನ್ನೊಳಗೆ ಅಡಸಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗಿನದೇನುಂಟು ನಮಗೆ?

ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಮುಳುಮುಳುಗಿ ತೇಲಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ನರಿಯು, 'ಹೋ, ಜಗತ್ತು ಮುಳುಗುತ್ತಿದೆ' ಅಂತ ಅರಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಅದನ್ನೊಂದು ಪರಿಹಾಸದ ಕಥೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಪರಿಹಾಸವ್ಯಾತಕ್ಕೆ? ಅದೇ ವಾಸ್ತವ. ಜಗತ್ತು ಇರುವುದು ನಮ್ಮ ಒಳಗೇ ಮತ್ತು ನಾವು ಮುಳುಗಿದರೆ ಆ ನಮ್ಮ ಜಗತ್ತು ಮುಳುಗಿದಂತೇ ಅಲ್ಲವೆ? 'ಅಲ್ಲ, ಜಗತ್ತು ನಮ್ಮ ಹೊರಗೆ ಆಚಿಗಿರುವಂಥದು' ಅಂತ ಯಾರಾದರೂ ವಾದಿಸುವುದಾದರೆ, 'ಹಾಗೆನ್ನುವ ಆ ನಂಬಿಕೆ ಕೂಡಾ ನಿಮ್ಮ ಒಳಗಿನದು, ಹೊರಗೆ ಇರುವಂಥದಲ್ಲ' ಅನ್ನುತ್ತೇನೆ ನಾನು.

ಜಾಗತೀಕರಣವೆಂಬ ಇವತ್ತಿನ ನಮ್ಮ ಸಂಭ್ರಮಣವನ್ನು ಕಂಡು ಯಾಕೆ ನನಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಯಾಕೆ ಜುಗುಪ್ಸೆ - ಭೀತಿಗಳಿಂದ ಮೈ ನಡುಗುತ್ತದೆ - ಅಂತ ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. 'ಜಾಗತೀಕರಣ'ದ ನಿರ್ಭಿನ್ನ ಪ್ರತಿಮುಖವಾಗಿರುವ 'ಸ್ಥಳೀಕರಣ'ವನ್ನು ಮರೆತು ಅಥವಾ ಅವಗಣಿಸಿ ಅದೊಂದನ್ನೇ ವಿಜೃಂಭಿಸುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ- ಈ ಜಾಗತೀಕರಣವೆಂಬುದು ಪರರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ನಫೆ ಕಮಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂಬ ಅಸಹ್ಯ ಅಮಾನುಷ ವಾಣಿಜ್ಯ ಶೋಷಣೆಯ ಘೋರ ದುಸ್ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಹೊಸ ಹೆಸರು ಎಂಬುದರ ಅರಿವಾಗಿ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಅಪಾರ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಮಸ್ಕಾರ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು

'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ'ವು ಮೊದಲು ಮುದ್ರಣಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟವಾದ್ದು ೧೮೯೭ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಆತನಕ ದೊರಕಿದ್ದ ಹಳಗನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದಾಗಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೧೪-೮೭೭) ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯಯದ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ಧ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈಗ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಮೇಲೂ ಅದು ಹಾಗೇ ಪ್ರಥಮವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೂ ಹಲವಾರು ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದಾದರೂ ಅವಾವುದೂ ಈತನಕ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಆದ್ಯತೆಯೆನ್ನುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಹೆಚ್ಚಳಗಳಿವೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲರೂ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆ-ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ-ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಐದು ಆವೃತ್ತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಪಾಠಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಮಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಆವೃತ್ತಿಯು ಗ್ರಂಥದ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು ಕುರಿತು ನಾಲ್ಕು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ವಿಪುಲ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಲೇಖನಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ:

ಆವೃತ್ತಿಗಳು :

೧. ಕೆ.ಬಿ. ಪಾಠಕ್ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು - ೧೮೯೭ ; ೨. ಎ. ವೆಂಕಟರಾವ್ ಮತ್ತು ಸಂ.ಎಚ್. ಶೇಷ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು - ೧೯೩೦; ೩. ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು - ೧೯೬೮; ೪. ಅದರದೇ ಮರುಮುದ್ರಣ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ - ೧೯೭೩; ೫. ಡಾ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಸಂಪಾದನೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಸಮೇತ - ೧೯೮೩.

ಗ್ರಂಥಗಳು :

೧. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ವಿವೇಕ - ಪಂ. ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ; ಮೊದಲ ಭಾಗ

- ೧೯೪೮ - ಪೂರ್ತ, ೧೯೭೩; ೨. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ - ಸಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ;
 ೩. ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಡಾ|| ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ-
 ೧೯೭೩ ; ೪. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪ್ರಶಸ್ತಿ - ಭೀಮರಾವ್ ಚಟಗುಪ್ಪಿ - ೧೯೭೨,
 ವಿವರಗಳಿಗೆ ಅನುಬಂಧ ನೋಡಿ.)

ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನದ ತುದಿ ಮತ್ತು ಈ ಶತಮಾನದ ಐದಾರು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ
 ಅದೆಷ್ಟು ಜನ ಸಂಶೋಧಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅದೆಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ
 ಹಳೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ
 ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞರಾಗದೆ ಇವತ್ತು ನಾವು ನಮ್ಮ ಹಳೆಯ
 ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಬರೆಯಲಾರವೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ
 ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲು ತೊಡಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೊದಲಿಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದು
 ಈ ಗಾಢವಾದ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಭಾವನೆಯೇ.

ಆಗಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಹುರುಪು ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ಈಚಿನ ಮೂರು
 ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂತಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೊಂಚ ಖೇದದ ಸಂಗತಿ. ಈಗ ಪುನಃ
 ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು
 ಎನ್ನುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅದು ಹಿಂದಿನವರದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತಕ್ಕೆ ಹೊಸ
 ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಳೆಸಿಕೊಡುವ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣ ಸೃಜನಶೀಲ
 ಸಾಹಸವಾಗಬೇಕು ಅಂತಲೂ ನಾವು ಹಾರೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಸ್ವರೂಪ

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ನಿಶ್ಚಿತ ಕರ್ತೃ ಮತ್ತು ನಿಶ್ಚಿತ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟು
 ವಿದ್ವತ್ ವ್ಯಾಯಾಮಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ಮೊತ್ತದಿಂದ ಬಹುಮತದ
 ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು: 'ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೧೪-೮೭೭ರ
 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಪ್ರಮುಖ ದೊರೆಯಾದ ಅಮೋಘವರ್ಷ
 ನೃಪತುಂಗನು, ಮಾನ್ಯಖೇಟ (ಈಗಿನ ಮಳಖೇಡ)ದ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ
 ಕಾವೇರಿ-ಗೋದಾವರಿಗಳ ನಡುವಣ ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆತನ
 ಸಭಾಸದನಾಗಿದ್ದ ಕವಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನೆಂಬವನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೭೦ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈ
 ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರಬೇಕು; ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಕೃತಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೃಪತುಂಗನ
 ಆಕಾಂಕ್ಷೆ-ಅಭಿಮತ-ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿ, ಆತನ ಅಂತಿಮಮುದ್ರೆಯನ್ನು

ಪಡೆದು ಹೊರಬಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಪಠ್ಯರಚನೆಯು ಶ್ರೀವಿಜಯನದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕೃತಿಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಇಬ್ಬರದ್ದೂ ಮತ್ತು ಅಂತಿಮ ಅಧಿಕೃತ ಮುದ್ರೆಯು ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗನದು. ಪಂಡಿತರ ನಿರ್ಣಯಗಳಿರಲಿ, ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಾವು ನೇರವಾಗಿ ಓದಿಕೊಂಡಾಗ ಸರಳರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ನಮಗೆ ಇದೇ ಕಲ್ಪನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಾದ ಕಾರಣ, ನಾನೂ ಮೇಲಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೇ ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ 'ಸ್ವರೂಪ'ವಾದರೂ ಅಷ್ಟು ನಿಷ್ಪಷ್ಟ-ಖಚಿತವಾದ್ದಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಕಂಡಿದೆ. ಹಲವರು ಅದನ್ನು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯನಾದ ದಂಡಿ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೇ ಶ.)ಯ 'ಕಾವ್ಯದರ್ಶನ' ಮತ್ತು ಭಾಮಹ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೇ ಶ.) ನ 'ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ'ವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆಯ್ದು ಅನುವಾದಿಸಿ ಸಂಕಲಿಸಿರುವ 'ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥ'ವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಹಾಗೆ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಅನುವಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನಿಜವೇ. ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಮಾತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿದವು ಪೂರ್ತಾ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಗಳು. ಯಾವುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವೂ ಪರಿಭಾಷೆ-ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು ; ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಲೇಬೇಕು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಯಾವುದೇ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುಕರಣ - ಅನುವಾದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಒಟ್ಟು ೫೩೬ (ಅಥವಾ ೫೪೧) ಪದ್ಯಗಳ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ, ಸುಮಾರು ಶೇ. ೭೦ ಭಾಗ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವೂ ಶೇ. ೩೦ ಮಾತ್ರ ಅನುವಾದಗಳಾಗಿ ತೋರುವಂಥವೂ ಇವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದನ್ನು 'ಅನುವಾದಗ್ರಂಥ'ವೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುವಾದವೆನ್ನುವವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಇದನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ 'ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ'ವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಎರಡು-ಮೂರನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ-ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನೇ ಕುರಿತವು; ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ 'ಕಾವ್ಯದೋಷ'ಗಳ ವಿವರಣೆಯಿದೆ; ಗ್ರಂಥ ಸಮಾಪ್ತಿಯ ಚೂಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಾಲಂಕಾರಂ ಸಮಾಪ್ತಂ' ಎಂಬ ನಿರ್ದೇಶನವಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಇದೊಂದು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಗ್ರಂಥದ ತುಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಗಳಿವೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಪಡದ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳಿವೆ. ವ್ಯಾಕರಣ -ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ- ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರ

ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಿವೆ; ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಡುವಡುವೆ ಕೂಡಾ ಕನ್ನಡನಾಡು-ನುಡಿ-ಸಮುದಾಯ, ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ರಾಜಕಾರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಹಿಂದಿನವಾಗಿದ್ದ ದಂಡಿ-ಭಾಮಹ-ಉದ್ಭಟ-ವಾಮನ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ ೭೭೬-೮೦೭) ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ, ಆ ಬಗೆಯ ಖಚಿತ ಸ್ವರೂಪವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಈ ಕೃತಿಯ ಅನಂತರ ಬಂದ ನಮ್ಮ ನಾಗವರ್ಮ (ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ - ಛಂದಸ್; ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦), ಕೇಶಿರಾಜ (ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ-ವ್ಯಾಕರಣ; ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೫) ಮುಂತಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೂ ಈ ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಶಿಥಿಲತೆಯು ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿರುವ ನಮ್ಮ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು 'ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ'ವೇ ಎಂದೂ ಆದರೆ ಅನುಷಂಗಿಕವಾದ ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಂಥದ ಸ್ವರೂಪ ಶಿಥಿಲತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಂಚ ಆತಂಕವಿರುವವರೂ ಕೂಡಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿತವಾಗಿರುವ ಇತರ ಸಂಗತಿಗಳು ನಮಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು ನಾನು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಶ್ರಮದ ನೆರವಿನಿಂದ ಓದುತ್ತ ಬಂದದ್ದಲ್ಲದೆ, ಅವರದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಬಹುದಾದ ಹೊಸ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸಂತೋಧನೆಗಳು ನನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಲವು ದಶಕಗಳ ಓದಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸ್ವರೂಪವು ತುಂಬ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಈತನಕ ತಿಳಿದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ನಾನಿಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ತೊಡಗಿದ್ದೇನೆ.

ಭಾಗ - ೧

ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಹೊರಸುತ್ತು

ಒಬ್ಬ ಕೆಮೆರಾಮನ್ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣ ಸೃಜನಶೀಲ ಚಿತ್ರವಾಗುವಂತೆ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಆತನು, ೧. ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಪರಿಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತು ೨. ಕೆಮರಾವನ್ನು ಯಾವ ನೆಲೆಯ ಯಾವ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈಯೆರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿಯೇ ಒಂದು ಚಿತ್ರದ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸ್ಥೂಲ ಉದಾಹರಣೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ - ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು, ಗೋರಿಯ ಎದುರು ಶೋಕಭರಿತಳಾಗಿ ಕೂತಿರುವ ಸಮೀಪಚಿತ್ರವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಅರ್ಥವೇ ಬೇರೆ ಮತ್ತು ಈ ಚಿತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಬಯಲು, ಅನೇಕ ಗೋರಿಗಳು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಯೂರಿ ಕೂತಿರುವ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಅದರದ್ದೇ ದೂರಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದರೆ ಅದು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಅರ್ಥವೇ ಬೇರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ, ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ನಿಂತು ನೋಡಿದಾಗಲೂ ಅದರ ಅರ್ಥವು ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಈ ಮಾತು ಪ್ರಾಯಃ, ಒಂದು ಕೃತಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಆಕೃತಿಯು ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ, ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅದನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕನಿಷ್ಠ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕನ್ನಡ - ಭಾರತ - ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಭೂವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಬಹು ಸ್ಥಿರವೂ ಆದ ದಖ್ಖಿನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಭದ್ರಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಈ ಕರ್ಣಾಟಕವೆಂಬ ಭೂಭಾಗವು, ಕನಿಷ್ಠ ಐದು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮಾನವ ವಸತಿಯನ್ನುಳ್ಳದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಇತಿಹಾಸದ ಮಾತಿಗೆ ಬಂದರೆ, ಭಾರತದ

ಇತಿಹಾಸಕಾಲವು ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದ ಉದಯ (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೬೦೦)ದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದ ಇತಿಹಾಸವು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೪ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ನಂದವಂಶದವರು (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೩೬೨-೩೨೧) ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಆಧಾರವೆಂದರೆ, ಮುಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿರುವ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಆ ಕಾಲದ ಹಳೆಯ ನಾಣ್ಯಗಳು.

ಆಮೇಲೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೩-೨ನೇ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಅದೇ ಮೂಲದ ಮೌರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೇ ಶತಮಾನದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಶಾಸನ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿರುವ ಪೂರ್ವ ಐತಿಹ್ಯ. ಐತಿಹ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು (ಈತನು ೧ನೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಲ್ಲದೆ ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ ಸಂಪ್ರತಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಸೂಚನೆಯೂ ಇದೆ) ತನ್ನ ಗುರು ಭದ್ರಬಾಹು ಮತ್ತು ಇತರ ಕೇವಲಿಗಳೊಡನೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಇಲ್ಲೇ ಸಲ್ಲೇಖನ ವ್ರತದಿಂದ ಜೀವತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ. ಅದಾದ ಮೇಲೆ ಮೌರ್ಯ ಅಶೋಕನು (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೬೨-೨೩೧) ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಎನ್ನುವುದಂತೂ ಇಲ್ಲಿರುವ (ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಫಾಲ್ಗುಣಿಗುಂಡ, ಗವಿಮಠ, ಮಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಇ., ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ) ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಬಂಡೆಗಲ್ಲು 'ಧರ್ಮಶಾಸನ'ಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈತನಕದ್ದು ಒಂದು ಹಂತವಾದರೆ ಮುಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಳೀಯರಾದವರೇ ಈ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಆಳತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯರಾದವರು, ಸಾತವಾಹನರು; ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ೨೦೩ರ ತನಕ ಈ ಭಾಗವನ್ನಾಳಿದವರು. ಇವರು ಇಲ್ಲಿನವರೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ; ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದವರು ಅಂತಲೂ ಅನೇಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೂ ಇವರು ದಕ್ಷಿಣಸ್ಥರಾಗಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು. ಇವರಿಗೆ 'ಆಂಧ್ರ', 'ಆಂಧ್ರಭೃತ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದಿತಾದರೂ ಆ ಹೆಸರು, ಮುಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ರೂಪುಗೊಂಡ ತೆಲುಗು ಭಾಷಿಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥದಲ್ಲ. ಆಗ 'ಆಂಧ್ರ'ವೆಂಬುದು, ಒಂದು ಜನಪದ ಅಥವಾ ಕುಲವನ್ನು

ಸೂಚಿಸುವುದಾಗಿತ್ತು. ಸಾತವಾಹನರ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಚುಟುವಂಶದವರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದಂತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ದಕ್ಷಿಣದ ಪಲ್ಲವರು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೩೫೦ರಿಂದ ೫೫೦ರ ತನಕ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ, ಕರ್ನಾಟಕದವರೇ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಕದಂಬರು (ಮಧ್ಯಪಶ್ಚಿಮ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ) ಹಾಗೂ ಗಂಗರು (ಕೋಲಾರ, ತಲಕಾಡು ಇ., ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ) ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಇದಾದಮೇಲೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿ ಆಳಿದವರು, ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಬಂದವರಿರಬಹುದಾದರೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಸ್ಥಳೀಯರನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೪೦-೭೫೩). (ಇವರ ಶಾಸನಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವರನ್ನು 'ಚಲುಕ್ಯ'ರೆಂದೇ ಹೆಸರಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಕಲ್ಯಾಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡೆಸಿದ ಇದೇ ಕುಲದವರು ತಮ್ಮನ್ನು 'ಚಾಲುಕ್ಯ'ರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.) ಈ ಚಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಗರೂ, ಕದಂಬರೂ ಇವರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗಗಳೂ ಸೇರಿ ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ ಆಳಿದ ಮೊದಲ ಸ್ಥಳಿಕ ರಾಜವಂಶವು ಚಲುಕ್ಯರದ್ದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇವರ ರಾಜ್ಯವು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯತನಕ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು ಮತ್ತು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಆಂಧ್ರ, ಒರಿಸ್ಸಾ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗ - ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕೂಡಿದಂತೆ ವಿಶಾಲ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಬಾದಾಮಿ ಚಲುಕ್ಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮುಂದೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದವರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು. ಇವರು ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೩ರಿಂದ ತೊಡಗಿ, ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರಿಂದ ಪರಾಜಿತರಾಗುವ ತನಕ, ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಇವರ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಾದವಿವಾದಗಳಿದ್ದು, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿ ಬೆಳೆದವರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕಸ್ಥರೆಂದು ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರೂ ಚಲುಕ್ಯರ ಹಾಗೆಯೇ ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂಭಾಗವಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರದ ವಿಶಾಲಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ವಂಶದ ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೧೪-೮೭೭) ತನ್ನ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ವಯಸ್ಸಿನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಪಟ್ಟವನ್ನೇರಿ, ಅನೇಕಾನೇಕ ಆಂತಕ - ಬಂಡಾಯ - ಆಕ್ರಮಣಗಳ ನಡುವೆಯೂ

೬೩ ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಈ ಕಾಲದ ಸೃಷ್ಟಿ.

ಕನ್ನಡ ಜನಪದವಾಹಿನಿ

ನದೀಮೂಲವನ್ನು ಕೆದಕಬಾರದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆದಕಿ ಅದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ ಎಂಬುದಂತೂ ನಿಜ. ಹರಿವಿಗೆ ನದಿಯ ಚಹರೆಯು ಮೂಡಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಸರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು, ಹಲವಾರು ಒರತೆಗಳು ಕೂಡಿ ತೊರೆಗಳಾಗಿ ತೊರೆಗಳು ಕೂಡಿ ನದಿಯ ರೂಪಾಗಬೇಕು. ಆ ಮೊದಲಿನ ಒರತೆ ತೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಯಾವುದು ಅಂತ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡವೆಂಬುದು ನಾಮರೂಪನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಒಂದು ನದಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹಲವಾರು ಕಿರುವಾಹಿನಿಗಳು ಬಂದು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಅಂಥ ಕಿರುವಾಹಿನಿಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ನೋಡಬೇಕು.

ಈ ಭೂಭಾಗವು ಯಾವಾಗ 'ಕರ್ನಾಟಕ'ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು ಮತ್ತು ಯಾವಾಗ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವೇ. 'ಕರ್ನಾಟಕ'ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ 'ಮಹಾಭಾರತ'ದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೫೦?) ಸಿಗುತ್ತದೆಯೆನ್ನುವುದುಂಟು. ಆದರೆ 'ಮಹಾಭಾರತ'ದ ಕೆಲವು ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲು 'ಉನ್ನತೃಕ'ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಕಾಣಿಸುತ್ತದಂತೆ. ಪುಣೆಯ ಭಂಡಾರ್ಕರ್ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯವರ ಪರಿಷ್ಕೃತ - ಅಧಿಕೃತ ಆವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ 'ಉನ್ನತೃಕ'ವೆಂಬ ಪಾಠವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, 'ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ' ನಾಟಕ, 'ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣ', 'ಭಾಗವತ', 'ಬೃಹತ್‌ಸಂಹಿತಾ', 'ಕಾಮಸೂತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ನಿಶ್ಚಿತ ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಸಿಗುವಂಥದಲ್ಲ. ಹೇಗೂ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಬಹುಶಃ ಕ್ರಿ.ಶ. ೨-೩ನೇ ಶತಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮಹಾಭಾರತ'ದ ಕೆಲವು ಪಾಠಗಳಲ್ಲಾದರೂ 'ಕರ್ನಾಟಕ'ವೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವ ಕಾರಣ ಸುಮಾರಾಗಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ಒಂದೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗಾದರೂ ಈ 'ಕರ್ನಾಟ' (ಕರ್ನಾಟಕ) ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಾಗತೊಡಗಿರಬಹುದು ಅಂತ ಭಾವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

‘ಕರ್ನಾಟಕ’ವೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಲ್ಲದೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ‘ಪ್ರಾಂತ್’ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ‘ಜನಪದ’ಗಳಾದ ದಂಡಕ-ಕುಂತಲ-ಉನ್ನತೃಕ-ಪುನ್ನಾಟ-ವನವಾಸಿಕಾ-ವೈಜಯಂತ-ರಠಿಕ-ಪಿಠನಿಕ-ಮಹಿಷಕ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯಕೇಂದ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳು, ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳು-ರಾಮಾಯಣ-ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೩-೨ನೇ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ) ಉಲ್ಲೇಖಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಇನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ಭೂಗೋಲ ಲೇಖಕ ಟಾಲೆಮಿ ಎಂಬವನು ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದ ಅನೇಕ ಊರುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಹಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಕನ್ನಡದ ಮಾತುಗಳೇ ಎಂಬುದಾಗಿ ದಿ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರು ಕಾಣಿಸಲೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರಾದರೂ ಅದು ಸರ್ವತ್ರ ಒಪ್ಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ‘ಕರ್ನಾಟಕ’ವೆಂಬುದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇದರಲ್ಲಿನ ದಂಡಕ-ಕುಂತಲ-ಉನ್ನತೃಕ-ಪುನ್ನಾಟ-ವನವಾಸಿಕಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಾಗಲೀ ಬಹಳಕಾಲದ ತನಕವೂ ಬಹುಶಃ, ‘ರಾಜ್ಯ’ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿರದೆ ‘ಜನಪದ’ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥವಾಗಿದ್ದವು. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ‘ಜನಪದ’ಗಳೆಂಬವು ‘ಸಮುದಾಯ’ (ಸಾಮುದಾಯಿಕ ನಂಬಿಕೆ, ನಡಾವಳಿ, ಆಚರಣೆ, ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ)ಕೇಂದ್ರಿತವಾದವು. ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವೋ ರಾಜ್ಯವೋ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ಹೇರಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವು, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಹೊರಕವಚದಿಂದ ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಬಯಸದೆ ತಮ್ಮದೇ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ನಂಬಿಕೆ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೆಂದರೆ, ‘ಸಮುದಾಯ’ಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ‘ರಾಜ್ಯ’ಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದು.

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೊಂಚ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಮಗಧ ರಾಜ್ಯವು ಉದಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂಥವೇ ‘ಜನಪದ’ಗಳು, ತಮ್ಮದೇ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವೆನ್ನುವಂತೆ ಬಾಳಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಮಗಧ-ಕೋಸಲ-ವತ್ಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಾಜನಪದಗಳೂ ಪಾಂಚಾಲ-ಸೂರಸೇನ-ಕಾಶೀ-ಮಿಥಿಲಾ-ಕುರು-ಅಂಗ-ವಂಗ-ಕಲಿಂಗ-ಅಶ್ವಕ-ಗಾಂಧಾರ-ಕಾಂಬೋಜ-ಮತ್ಸ್ಯ-ಕುಶೂಲ-ಕುಲ್ಯ-

ಕೋಸಲ-ಅರ್ಜುನ-ಪುಲಿಂದ-ವಜ್ಜಿ-ಮಲ್ಲ-ಚೇದಿ-ವಂಶ-ಶಾಕ್ಯ ಇ., ಕಿರುಜನಪದಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಈ ಜನಪದಗಳ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಎರಡು ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ: ಒಂದು, 'ರಾಜ'ರ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿದ್ದ 'ರಾಜ್ಯ'ಗಳು ; ಎರಡು, ರಾಜನಿಲ್ಲದೆಯೇ ಸಾಂಘಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ 'ಸಂಘ'ಗಳು ಮತ್ತು 'ಗಣ'ಗಳು. ಮುಂದೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಹೊರಗಿನ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಕಿರುರಾಜ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲವಾದ 'ರಾಜ್ಯ'ಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದವು. ಇಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೇ ಬಹುಶಃ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯದಾದ ಮಗಧ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉದಯವಾಯಿತೆಂದು (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೬೦೦) ತೋರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧ ಬದುಕಿದ್ದುದು (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೫೬೬-೪೮೬) ಇಂಥ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆತನು ಶಾಕ್ಯ ಗಣಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿದ್ದವನು; ಮಗಧ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತನ್ನೆದುರಿನಲ್ಲೇ ಕಿರು ಸಂಘ-ಗಣ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಒಳಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲಿದ್ದವನು. ಉತ್ತರದ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕೊಂಚ ತಡವಾಗಿ-ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ-ನಡೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಿಕರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವರೇ ರಾಜ್ಯವಾಳಲು ತೊಡಗಿದ್ದು ಸಾತವಾಹನರ-ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲಿನ-ಕಾಲದಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆತನಕ ಈ ಭೂಭಾಗವು ಹಲವು 'ಜನಪದ'ಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಮತ್ತು ಆಗಿನ ನಂದ-ವೌರ್ಯರ ಚಕ್ರವರ್ತಿತ್ವವನ್ನುವುದು ಈ ಜನಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹೊದಿಸಿದ ಹಗುರವಾದ ಹೊದಿಕೆಯಷ್ಟೇ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆಮೇಲೆ ಸ್ಥಳಿಕರಾದ ಸಾತವಾಹನರು ಇಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಂದು ಈ ಭಾಗವು 'ರಾಜ್ಯ'ವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಈಗ ಪುನಃ, 'ಕರ್ನಾಟಕ'ವೆನ್ನುವ ಹೆಸರಿಗೆ ಮರಳಿ, ಸಾತವಾಹನರ ಮುಂದಕ್ಕಾದರೂ ಈ ಹೆಸರು ರಾಜ್ಯಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡ ದಾಖಲೆ ಸಿಗುತ್ತದೆಯೆ ಅಂತ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಅದೂ ಕೂಡ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ತನಕ ಕಾಣಲು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೬೦ಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ್ದೆನ್ನುವ, ಕದಂಬ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನೆಂಬವನ ಬೀರೂರು ತಾಮ್ರಪಟ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ಕದಂಬರನ್ನು 'ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟದೇಶ ಭೂವರ್ಗಭರ್ತಾರಕುಂತಲಾಧೀಶ'ರೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಿದೆ.

ಆದರೆ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಲಿಪಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮ನೇ ಶತಮಾನದ್ದಾಗಿದ್ದು (ಇದು ಮೂಲ ಶಾಸನವನ್ನು ಪ್ರತಿವಾಡಿ ಬರೆಸಿದ್ದೂ ಇದ್ದೀತು) ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಲಕಾಡು ಗಂಗರ ಭೂವಿಕ್ರಮನ ಒಂದು ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೩೩) 'ಅಸ್ಯ ಸೀಮಾಃ ಕನ್ನಾಟಕೇ' ಎನ್ನುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆಯಂತೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದಂತಿದುರ್ಗನ ಒಂದು ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೩) 'ಕರ್ಣಾಟಕಂ ಬಲಂ ಅಚಿಂತ್ಯಮಜೇಯಮನ್ಯೈ' ಎಂದಿದೆ. ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ಪಡ್ಯಯನ್ ಪರಾಂತಕನೆಂಬವನ ವೇಳೈಕುಡಿ ತಾಮ್ರಶಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೩)ದಲ್ಲಿ 'ಕರುನಾಡಗನ್' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆಯೆಂದೂ ಅದಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೂ ಕೆಲವು ತಮಿಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಾಟ - ಕನ್ನಾಟಕ - ಕನ್ನಡಗರು' ಮುಂತಾದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಚಲುಕೈ ರಾಜವಂಶದ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನೆಂಬವನ ಮಹಾದೇವಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಯಿತ್ರಿ ವಿಜಯಾಂಬಿಕಾ ಅಥವಾ ವಿಜಯಾಂಕಾ ಅಥವಾ ವಿಜ್ಜುಕಾ ಎಂಬಾಕೆಯು ತನ್ನನ್ನು 'ಕರ್ಣಾಟಕರಾಜಪ್ರಿಯಾ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಮೊದಲಿಂದ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ತನಕವೂ ನಮಗೆ ಸಿಗುವ 'ಕರ್ಣಾಟಕ'ವೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯವು.

ಇನ್ನು, ಈ 'ಕರ್ಣಾಟಕ'ವೆಂಬುದಾದರೂ ಈ ಜನಪದ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲ ಹೆಸರಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಮೂಲ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾರೂಪವಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಮಾನ. ತಮಿಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿನಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ತಮಿಳು ಕಾವ್ಯ 'ಶಿಲಪುದಿಗಾರಂ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಕರುನಾಡರ್', 'ಕರುನಾಡಗರ್', 'ಕರುನಾಟರ್' ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿವೆಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕಾಲವು ಅತ್ಯಂತ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾದ್ದು; ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೬-೭ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಿರಬಹುದು.) ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಮತ್ತು ಬದಿಯ ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ, ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕೃತತೆಯಿದೆ. ಹೇಗೂ 'ಕರ್ನಾಟ-ಕರ್ನಾಟಕ' ಎಂಬುದರ ದೇಶೀ ಮೂಲರೂಪವೆಂದು ಗಣಿಸಬಹುದಾದ 'ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರು, ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿಗೆ ನಮ್ಮದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದ್ದು ದೊರಕುವುದು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ.

ಈ 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬ ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಊಹೆ -

ವಾದ - ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಮೊಹಂಜೋದಾರೊಡ ಪ್ರಾಚ್ಯಶೋಧದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಮೃಣ್ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ (ಕಾಲ - ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೫೦೦) ಒಂದು ಕಣ್ಣಿನ ಚಿತ್ರವೂ ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿಂದುವೂ ಇರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ ರೆ. ಫಾ. ಹೆರಾಸ್ ಅವರು, ಇದರ ಅರ್ಥವು 'ಕಣ್ + ನೀರ್' ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಅದು ಕನ್ನಡಿಗ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ಊಹಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಡಿದು, 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂದರೆ - ಕರು (ಎತ್ತರ, ವಿಶಾಲ) + ನಾಡು, ಕಳ್ ಅಥವಾ ಕಣ್ (ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಬಂದ ಒಂದು ಜನಾಂಗ) + ನಾಡು, ಕರಿ + ನಾಡು, ಕಟ್ಟಿತು+ಕಳ್ನಾಡು - ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಏನೇ ಇರಲಿ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕಂತೂ ಕನ್ನಡ - ಕರ್ನಾಟ - ಕರ್ನಾಟಕಗಳೆಂಬವು ಪ್ರಚುರವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಇದು ಕನ್ನಡದ ಜನವಾಹಿನಿ ಎನ್ನೋಣ.

ಭಾಷಾವಾಹಿನಿ - ಲಿಪಿ ಶಾಸನಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕ (ಕನ್ನಡ)ವೆಂಬ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಮೂರ್ತವಾದ ಸಂಗತಿಯಿರಲಿ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ - ಬರವಣಿಗೆ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳೆದುಬಂದ ಬಗೆಯನ್ನು ಕೊಂಚ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಜಾಹೀರುಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಬರವಣಿಗೆಗಳ ಇತಿಹಾಸವಾಗುತ್ತವಷ್ಟೆ ? ಆಕಾರಣ ಒಮ್ಮೆ ಶಾಸನಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಸಿಗುವ ಶಾಸನಗಳು ಚಿಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕನವು. ಅವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಯುಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗಲೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಆಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಲಿಪಿಯು ಬಹುಪಾಲು 'ಬ್ರಾಹ್ಮೀ'ಲಿಪಿಯೇ. (ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತದ ಗಡಿನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಖರೋಷ್ಠಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.) ಮುಂದೆ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಾದ ವಿಶಾಲ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಲಿಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಎನ್ನುವಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಆಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಾದ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆಯು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನಗೊಂಡರೂ ಲಿಪಿಯಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಯೇ ಮುಂದುವರಿದುಬಂದಿತು. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿಯೇ ಮುಂದೆ ಕ್ರಮೇಣ, ಕಾಲದಿಂದ

ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಭಾರತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಭಾಷೆಗಳ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಲಿಪಿಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗತೊಡಗಿದ್ದು ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ. ರುದ್ರದಮನನೆಂಬವನ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦ರ ಶಾಸನವೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ. (ಹೊರಗಿನಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಶಕವನಾದ ಈತನು ಶಾಸನಭಾಷೆಯಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ಬದಲು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ರೂಢಿಗೊಳಿಸಿದನೆಂಬುದು ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ.) ಸಂಸ್ಕೃತವು ಒಮ್ಮೆ ಶಾಸನಭಾಷೆಯಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದೇ ಪ್ರಾಕೃತವು ಹಿಂದೆ ಸರಿದು ಶಾಸನಲೋಕದಿಂದ ಅದೃಶ್ಯವಾದದ್ದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ದೇಶಭಾಷೆಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಸನಭಾಷೆಗಳಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಪಡೆದದ್ದನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಭಾಷೆಯು ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಬದಲಾದದ್ದು ಬಹುಶಃ ಕೊಂಚ ತಡವಾಗಿ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ರ ತನಕವೂ ಪ್ರಾಕೃತಶಾಸನ ಯುಗವೇ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೫೦) ಅನಂತರ ಸುಮಾರು ೩೦೦-೩೫೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಶಾಸನಗಳೆಂದರೆ - ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ (ವಡಗಾಂವ್ - ಮಾಧವಪುರ) ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ (ಹಿರೇಮಗಳೂರು)ಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳು ಮಾತ್ರ. ಇವೆರಡೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಯೂಪಶಾಸನ (ಯಜ್ಞ ನಡೆಸಿದ ದಾಖಲೆ)ಗಳಾಗಿದ್ದು ಮೊದಲನೆಯದರ ಕಾಲ ಸು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧ನೇ ಶತಮಾನ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯದರದ್ದು ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧ನೆ ಶತಮಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಸು. ೩೦೦-೩೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ ರಿಂದ ೫ನೇ ಶ.ದ ತನಕ) ಕೂಡಾ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯೇ. ೧೯೬೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸನ್ನತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ, ಬೌದ್ಧ ಅವಶೇಷಗಳ ನಡುವೆ, ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕು ಸವೆದುಹೋದ ಕಿರುಗಾತ್ರದ ಬೌದ್ಧ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಅವಲ್ಲದೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಶಾಸನಗಳೆಂದರೆ - ಚುಟುವಂಶದ ಮಳವಳ್ಳಿ ಶಾಸನ, ಕದಂಬರ ಮಳವಳ್ಳಿ ಶಾಸನ, ಸಾತವಾಹನರ ಮ್ಯಾಕೆದೋಣಿ ಶಾಸನ, ಚುಟುಗಳ ಬನವಾಸಿ ಶಾಸನ, ಕದಂಬರ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಶಾಸನ, ಪಲ್ಲವರ ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಶಾಸನ - ಮುಂತಾಗಿ ಕೆಲವೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ಪ್ರಾಕೃತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಕೊನೆಯವು, ಪ್ರಾರಂಭ -

ಉಪಸಂಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇವು ಮುಂದಿನ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಕೊಂಡಿಗೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಶಾಸನಗಳ ಯುಗವು, ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ, ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ (ಕದಂಬರ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನ) ದಿಂದ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರವೇಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತವು ಅದೃಶ್ಯವಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಶಾಸನಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವು ಅವಶೇಷರೂಪವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕುತೂಹಲದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಯುಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಯುಗವೂ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತೆನ್ನುವುದು. ಈಗ ಶೋಧವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕಾರ, ನಮ್ಮ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಸಂಸ್ಕೃತ (ತಾಳಗುಂದ) ಶಾಸನದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವೂ (ಕದಂಬ - ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦) ನೆಟ್ಟುನಿಂತುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕರಾಮಾದ ತನಕದ ಸು. ೪೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಣನೀಯವಿದ್ದು ಈಗ ಶೋಧವಾಗಿರುವಂಥವೇ ೭೦೦ನ್ನು ಮಿಕ್ಕುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು, ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತಗ್ಗುತ್ತ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಶಾಸನಗಳ ಲಿಪಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಂಚ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಸಂಸ್ಕೃತ - ಕನ್ನಡಗಳೆರಡರ ಲಿಪಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಿಯಿಂದಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದಾದರೂ ನಮ್ಮ ಮೊದಲ ಸಂಸ್ಕೃತ - ಕನ್ನಡ (ತಾಳಗುಂದ - ಹಲ್ಮಿಡಿ) ಶಾಸನಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಇವೆರಡು ಭಾಷೆಯ ಲಿಪಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಆ ಶಾಸನಗಳೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ತಮಿಳರು ತಮ್ಮ ಲಿಪಿಯನ್ನು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅದನ್ನು 'ವಟ್ಟಿಳುತ್ತು' (ದುಂಡು ಬರಹ) ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ ೧೦ನೇ ಶ. ಸುಮಾರಿಗೆ ಅವರು ಹೊಸ 'ಪಲ್ಲವ ಗ್ರಂಥಲಿಪಿ'ಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡರಾದರೂ ಲಿಪಿಯ ದುಂಡುತನ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಾಧನಗಳ (ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭೂರ್ಜಪತ್ರ ಇ., ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಾಡವೋಲೆ) ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಲಿಪಿಗಳು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ತಮಿಳು ಮಲೆಯಾಳಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು 'ಕೋಲೆಳುತ್ತು' (ಗೀರು ಬರಹ)

ಎಂದೂ ಇದನ್ನು 'ವಟ್ಟಿಳುತ್ತು' ಎಂದೂ ಗುರುತಿಸುವುದುಂಟು.

ನಮ್ಮ ಲಿಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಈತನಕವೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗಮನಿಸದೆ ಹೋಗಿರುವ, ಆದರೆ ಅವಧಾರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಾದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯು ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಲಿಪಿಮಾಲೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ತನ್ನ ಭಾಷೆಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಕರಾರುವಾಕಾಗಿ ಅಗತ್ಯವೋ ಅಷ್ಟನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಯಲ್ಲಿನ ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತಾರನ್ನು - ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗ - ಮಾತ್ರವೇ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿತು. ಅದಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ಕನ್ನಡವು ತನ್ನ ಲಿಪಿಮಾಲೆಯನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಭಾಷಾರೂಪಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಯ ಬಹುತೇಕ ಅಷ್ಟು ಲಿಪಿಗಳನ್ನೂ (ಆರನ್ನು ಕಳೆದು ಐದನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ಸುಮಾರು ಐವತ್ತನ್ನು) ಇರಲಿ ಅಂತ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಉದಾರ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡವು ಯಾವತ್ತೂ ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರವೇಶ - ಅನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ತೆರಪನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಈಗ ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಮರಳಿದರೆ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಶಾಸನ ಪರಂಪರೆಯ ಒಟ್ಟೂ ಚಿತ್ರವು ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಡಾ. ಕಲಬುರ್ಗಿ ಅವರು (ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ - ೧೯೭೩ - ಪು. ೧೩೮-೧೩೯) ಹೀಗೆ ರೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ:

.....ಶಾಸನ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ... ನೃಪತುಂಗನ ಪಟ್ಟಬಂಧದೊಂದಿಗೆ ಕೆಳಗಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತವೆ:

೧. ಶಾಸನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ - ಸಂಸ್ಕೃತಗಳ ೧:೩ ಪ್ರಮಾಣ ನೀಗಿ ೨:೨ ಪ್ರಮಾಣ ಕಂಡುಬರಹತ್ತಿದೆ.
೨. ದಿಗ್ವಿಜಯ, ಮಹಾದಾನ, ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೆಂಬ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಂತೆ ಕನ್ನಡವೂ ಬಳಕೆಯಾಗಲಾರಂಭಿಸಿದೆ.
೩. ಶುಷ್ಕ ನಿರೂಪಣೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗುಣ ಸಂವರ್ಧಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ.
೪. ಗದ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದುಹಾಕಿ ಪದ್ಯ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತಲಿದೆ.
೫. ಸಣ್ಣ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಬದಲು ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರ, ಒರಟು ಬಂಡೆಗೆ ಬದಲು ನುಣುಪು ಫಲಕ, ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಶುದ್ಧಭಾಷೆ, ಸುಂದರ ಲಿಪಿಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಇದರಿಂದ ನೃಪತುಂಗನ ಉದಯವೆಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನವೋದಯ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ತೀವ್ರ ಬದಲಾವಣೆ ನೃಪತುಂಗನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಮಹಾಪುರಂದರಂತೆ ಏರಿ ಬಂದಿದೆ.

ಇದು ಭಾಷಾ-ಲಿಪಿವಾಹಿನಿಯ ಸ್ಫೂಲರೇಖೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ತನಕದ ಹತ್ತಾರು ಶತಮಾನಗಳ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಹೊಂದಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬಲಗೊಳಿಸುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ, ಜನಪದ - ಭಾಷೆಗಳೆರಡೂ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡು 'ಕನ್ನಡ'ವೆನ್ನುವ 'ಭಾಷಾಜನಪದ'ವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯು ಲಿಪಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಆಡಳಿತ ಶಾಸನಗಳಿಗೂ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತ ಅಧಿಕೃತಗೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿತು. ಅದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳವಣಿಗೆಯೆಂದರೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಾದ ವಾಚ್ಯಯ ನಿರ್ಮಾಣ.

ಭಾಷಾವಾಹಿನಿ - ವಾಚ್ಯಯ, ಕಾವ್ಯ

ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಯಯವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗತೊಡಗಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಲು ದೊರೆತ ಮೊದಲ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಳೆಂದರೆ ಮಾರ್ಗಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಪ್ರಾಕೃತ - ಅಪಭ್ರಂಶ - ಪೈಶಾಚಿ ಮತ್ತಿತರ ದೇಶಭಾಷೆಗಳ ವಾಚ್ಯಯಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲದೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿದ್ದವು, ಪುರಾಣಗಳಿದ್ದವು, ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಶಃ, ಬೌದ್ಧರಿಂದ (ಅಶ್ವಘೋಷ; ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧ನೇ ಶ.) ಮೊದಲಾಗಿ, 'ಕಾವ್ಯ'ವೆಂಬ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರವೂ ರೂಢಿಗೊಂಡಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಂಸ್ಕೃತವು ಕ್ರಮೇಣ ಕಾವ್ಯ-ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದರೆ, ಪ್ರಾಕೃತಾದಿ ಭಾಷೆಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ್ಯ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜತೆಗೆ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮದೇ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆನ್ನುವಂಥ ಗದ್ಯ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋದವು. ಪ್ರಾಕೃತದ ಉಪಲಬ್ಧ ಆದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದೆನಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಕುಂತಲಾಧಿಪತಿ ಸಾತಕರ್ಣಿ ಹಾಲರಾಜನ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧ನೇ ಶ.) 'ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ'ಯು ಹಲವು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ್ದು. ಅದು ಬಹುಶಃ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜನಪದಗಳಲ್ಲಿ ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಸಂಚಲನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಭಾಷೆಗಳ ಕವಿತಾಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ

ಸಂಕಲಿಸಿರುವಂಥದು. ಇದನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿಯ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಸಂಗಂ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ, ಬಹುಶಃ ಕವಿ-ರಸಿಕ-ರಾಜಗೋಷ್ಠಿಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೩ನೇ ಶ.ದಿಂದ ೬ರ ತನಕ ಇದ್ದೀತು) ತಮಿಳು ಮೌಖಿಕ ಕವಿತಾ ಮುಕ್ತಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಬೃಹತ್ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗೂಡಿಸುತ್ತ ಬಂದವು. ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರಬಹುದಾದ ಈ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಎಂಟು ಸಂಕಲನಗಳು (ಮತ್ತು ಹತ್ತು ದೀರ್ಘಪದ್ಯಗಳು) ಮಾತ್ರವೇ ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಕವಿತಾರಾಶಿಯು ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯ ಸಮಸ್ತವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಂಕಲನಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ 'ಮಣಿಮೇಖಲೈ' (ಬೌದ್ಧ) ಹಾಗೂ 'ಶಿಲಪ್ಪದಿಗಾರಂ'ಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ 'ತೋಳ್ಕಾಪ್ಪಿಯಂ' (ಭಾಷಾ-ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ) ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ತನಕ ಯಾವುದೇ ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಅವಶೇಷಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ನಾವು ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯೇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ - ಸಾತವಾಹನ ಹಾಲರಾಜನ ಪ್ರಾಕೃತ ಕವಿತಾಮುಕ್ತಕ ಸಂಕಲನ 'ಗಾಥಾ ಸಪ್ತಶತಿ'ಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕನ್ನಡ ಪದಗಳು ನುಸುಳಿಕೊಂಡಿವೆಯೆನ್ನುವುದು ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆತನು ಕನ್ನಡದ ನಡುವಣ ಕುಂತಲವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದವನಾದ್ದರಿಂದ, ಕನ್ನಡದ ಆಕಾಲದ ಮೌಖಿಕ ಜಾನಪದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಸಂಕಲಿಸಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಹಾಗೆ, 'ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ'ಯು ಕನ್ನಡದ ಆದಿಮ ಮೌಖಿಕ ಕವಿತೆಗಳ ಅಂಕುರಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸಿತು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ - ಶಾಸನಗಳು ಕೊಡುವ ಶಿಲಾಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದರೆ, ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷಮತ್ವವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರೌಢತೆಯ ಹಂತಕ್ಕೆ ತಲುಪಿರುವು ಎನ್ನುವುದು. ಆಗಿನ ಶಾಸನಕವಿತೆಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ದತ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರವೃತ್ತ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳಲ್ಲದೆ ದೇಶೀ ಬಂಧಗಳಾದ ತ್ರಿಪದಿ, ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೇಲಿನ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಎರಡು ಶಾಸನಪದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:

ಸುರಚಾಪಂಬೋಲೆ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಗಳ ತೆಣವೋಲ್ಮಂಜುವೋಲ್ ತೋರಿ ಬೇಗಂ

ಪಿರಿಗುಂ ಶ್ರೀರೂಪಲೀಲಾಧನವಿಭವ ಮಹಾರಾಶಿಗಳ್ ನಿಲ್ಲದಾರ್ಗಂ

ಪರಮಾರ್ಥಂ ಮೆಚ್ಚಿ ನಾನೀ ಧರಣಿಯನುಳಿವಾನೆಂದು ಸನ್ಯಾಸನಂ ಗೆ-

ಯ್ದುರುಸತ್ವನ್ನಂದಿಸೇನ ಪ್ರವರ ಮುನಿವರನ್ನೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂದಾನ್ |"

(ವೃತ್ತ : ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳ - ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦)

ಸಾಧುಗೆ ಸಾಧು ಮಾಧುರ್ಯಂಗೆ ಮಾಧುರ್ಯಂ

ಬಾಧಿಪ್ಪ ಕಲಿಗೆ ಕಲಿಯುಗ - ವಿಪರೀತನ್

ಮಾಧವನೀತನ್ ಪೆಜನಲ್ಲ

(ತ್ರಿಪದಿ : ಕಪ್ಪೆಅರಭಟ್ಟನ ಶಾಸನ - ಬಾದಾಮಿ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೇ ಶ.)

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ - 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಸ್ವತಃ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರನ್ನು ಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತ ಅವರಲ್ಲಿ, ವಿಮಲ - ಉದಯ (ಅಥವಾ ವಿಮಲೋದಯ) - ನಾಗಾರ್ಜುನ - ಜಯಬಂಧು - ದುರ್ವಿನೀತರನ್ನು ಗದ್ಯ ಕವಿಗಳೆಂದೂ ಶ್ರೀವಿಜಯ - ಕವೀಶ್ವರ - ಪಂಡಿತ - ಚಂದ್ರ (ಅಥವಾ ಪಂಡಿತಚಂದ್ರ) - ಲೋಕಪಾಲರನ್ನು ಪದ್ಯಕವಿಗಳೆಂದೂ ಪಟ್ಟಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾವ್ಯ - ಗದ್ಯಕಥೆ - ಬೆಂದೆ - ಚತ್ತಾಣ - ಹಗರಣ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೂ ಇದು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜತೆಗೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಒಟ್ಟು ಓದಿನಲ್ಲಿ ನಮಗೆ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ - ವಾಚ್ಯಯಾರಾಶಿಯಿದ್ದಿತೆಂಬ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ - ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕಾವ್ಯವಲೋಕನ (ನಾಗವರ್ಮ), ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ (ಕೇಶಿರಾಜ), ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ (ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ - ಪದ್ಯಸಂಕಲನ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೦) ಇ.ಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕವಿತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವರು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೇ, ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಸ್ಮರಣೆಮಾಡುವಾಗ ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಕೆಲವು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಪೂರ್ವದ ಗ್ರಂಥಕಾರರದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈಯೆಲ್ಲ ಅವಶೇಷಗಳ ಶೋಧನೆಯಿಂದ ಸಂಶೋಧಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು: 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಪೂರ್ವದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯವೂ ಕೂಡಿ ನೂರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರಾದರೂ ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯ 'ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯ'ಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಅನಂತರದ ಒಂದು ಶತಮಾನದೊಳಗೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ

ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಹಿಂದೆಯೋ ಮುಂದೆಯೋ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರಬಹುದಾದ 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, (ಗದ್ಯಕಥೆ) ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಸಾಕು, ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಕಾವ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಪ್ರೌಢಮೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತೆನ್ನುವುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಲಾವಾಹಿನಿ - ಚಿತ್ರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ

ಯಾವುದೇ ನಾಗರಿಕ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಚಹರೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಡುವ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ - ಲಿಪಿ - ವಾಚ್ಯಮ - ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಜತೆಗೆ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಚಹರೆ ಮೂಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ, ಕೊಂಚ ಆಧಾರಸಮೇತ ಹೇಳಬಹುದಾದ ಚಿತ್ರ - ಶಿಲ್ಪ - ವಾಸ್ತುಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳ ಮೂಲಕ ಹೋದರೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಭೀಮ್‌ಟೀಕಾ ಮುಂತಾದಲ್ಲಿ ಸು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೦-೧೨ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟಾದರೂ ಹಿಂದಿನ ಗುಹಾಚಿತ್ರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅದೇರೀತಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್, ಪಿಳಿಹಾಳ ಮುಂತಾದಲ್ಲಿ ಸು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೬-೮ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಗುಹಾಚಿತ್ರಗಳು (ರೇಖಾಚಿತ್ರ - ಏಕವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳು) ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಇತಿಹಾಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಭಾರತದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತೂಪ - ಚೈತ್ಯ - ವಿಹಾರ - ದೇವಾಲಯ ಇ..) ಪ್ರಾರಂಭವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೌದ್ಧರಿಂದ ಆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆರಂಭದ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಗಣನೀಯವಾದುವೆಂದರೆ, ಸು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಸಾಂಚಿ, ಭಾರ್ಹೂತ್ ಮುಂತಾದಲ್ಲಿನ ಬೃಹತ್ ಸ್ತೂಪಗಳು. ಇವು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದಂಥವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಜೊತೆಗೇ ಪ್ರಾಯಃ, ಭಾರೀ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಗುಹಾಲಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು. ಈ ಗುಹಾಲಯಗಳು ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವಾದರೂ ದಖ್ಖನ್‌ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಆಂಧ್ರದ ಅಮರಾವತಿ - ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಗುಹೆ-ಗುಹಾಲಯ ಸರಣಿಗಳು ಅಸಾಧಾರಣ ಕೌಶಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿವೆ. ಸು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೇ ಶ.ದ ತನಕ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಅಜಂತಾದ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿನ (೨೭

ಗುಹೆಗಳು) ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಲೆ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲೋರಾದ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿನ (೩೪ ಗುಹೆಗಳು) ವಾಸ್ತು - ಪ್ರತಿಮಾಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಬೌದ್ಧ ವಾಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಹುಶಃ ವೈದಿಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದವು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಕಡೆ ಶಾಬ್ದಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ಅದ್ಭುತ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಪುರಾಣಶಿಲ್ಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ನಡೆಯಿತೆನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಆಗ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭೂಭಾಗವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾತವಾಹನರು ಭಾರೀ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಗುಹಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಪಶ್ಚಿಮ ಸೆರಗಿನ ಬೇಡ್ಕೆ, ಕಾರ್ಲೆ, ಕನ್ವೇರಿ, ಜುನ್ನರ್, ಪನ್ನಾಳಾ, ಕೊಂಡಾಪು, ನಾಸಿಕ ಇ. ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಈಗಿನ ಆಂಧ್ರದ ಅಮರಾವತಿ, ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡಗಳಲ್ಲೂ ಚೈತ್ಯ - ವಿಹಾರ - ಸ್ತೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲೆಯ ಚೈತ್ಯಾಲಯವು ಬೃಹದಾಕಾರದ್ದಿದ್ದು (೩೨೪ ಅ. ಉದ್ದ. ೪೬೧ ಅ. ಅಗಲ, ೪೫ ಅ. ಎತ್ತರ) ಆ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಶಿಖರ ಸಾಧನೆಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಜಂತಾದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಗುಹೆಗಳು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು.

ಸಾತವಾಹನರ ಅನಂತರ, ಅಪ್ಪಟ ಕರ್ಣಾಟಕದವರೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಾದ ಕದಂಬರು ಮತ್ತು ಗಂಗರು ಸರಳವಾದ ವೈದಿಕ ದೇವಾಲಯ - ಜೈನ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದರು. ಈಗ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲದ ತಾಳಗುಂದದ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೇ (ಕದಂಬರದ್ದು) ಬಹುಶಃ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುವ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ದೇವಾಲಯ. ಗಂಗರ ಆ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಾಗಲೇ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದ 'ಪಲ್ಲವಶೈಲಿ'ಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಂತಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ತನಕದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು 'ದಖ್ಖನ್ ವಾಸ್ತು'ವೆಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದ್ದು ಅಂತ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕನ್ನಡವೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಇಡಿಯಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿಕೊಂಡಿರದ ಕಾಲ ಅದು.

ಇದಾದಮೇಲೆ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೪೩ರಲ್ಲಿ ೧ನೇ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಕನ್ನಡದ ನಡುನೆಲವಾದ ಬಾದಾಮಿ (ವಾತಾಪಿ)ಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಲುಕ್ಯರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸು. ೨೦೦

ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಚಲುಕ್ಯವಂಶವು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ನರ್ಮದೆಯ ತನಕ ಮತ್ತು ಅದರಾಚೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ವಿಶಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಳಿತು. ಈ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಮೊದಲಿಗೆ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿದ್ದ ಆ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಗುಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ತೊಡಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಚಲುಕ್ಯರು ಕ್ರಮೇಣ, ವಾಸ್ತು - ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣದ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಬಾದಾಮಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಬಳಿಯ ಐಹೊಳೆ (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಣಿಜರ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಊರು), ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು (ಕಿಸುವೊಳಲು ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದ, ಮುಂದೆ ರಾಜರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಊರು) ಹಾಗೂ ಮಹಾಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ನಿವೇಶನ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನೇ ಈಗ, ಚಾಲುಕ್ಯ (ಅಥವಾ ಕರ್ಣಾಟಕ) ವಾಸ್ತು - ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ 'ತೊಟ್ಟಲು' ಎಂದೂ 'ಬೃಹತ್ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆ' ಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿನ ವೈಷ್ಣವ-ಶೈವ-ಜೈನ ಇ., ನಾಲ್ಕು ಗುಹಾಲಯಗಳು, ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲಾಗಿರುವ ಹದಿನೆಂಟು ಕೈಗಳ ನಟರಾಜ, ನರ್ತನಗಣಪತಿ, ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯ, ಹರಿಹರ, ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ಭೂವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ, ವಿಷ್ಣು, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ಇ., ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು ; ಮಾಲೆಗಿತ್ತಿ ದೇವಾಲಯ, ಮೇಲಿನ ಶಿವಾಲಯ, ಜಂಬುಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯ, ಭೂತನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಾಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು; ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಬೌದ್ಧ, ವೈದಿಕ, ಜೈನ - ಗುಹಾಲಯಗಳು, ಗೌಡರಗುಡಿ, ಲಾಡಖಾನ್ ದುರ್ಗಾದೇವಾಲಯಗಳು, ಕೊಂತಿಗುಡಿ, ಮೇಗುತಿ ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾಗಿ ೧೨೫ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕು ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪ - ಕೊರೆದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ; ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಅತಿ ಸರಳದಿಂದ ಅತಿ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ವಾಸ್ತುವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸರಣಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮಹಾಕೂಟದಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯ-ಶಿಲ್ಪಗಳು-ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಒಂದು ಪುರಾಣಜಗತ್ತೇ ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ.

ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದ ತಮಿಳು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವಾಸ್ತು - ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣವು ಭರದಿಂದ ತೊಡಗಿತ್ತಾದ ಕಾರಣ, ಚಲುಕ್ಯರು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳಿಂದ ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಮುದಾಯದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕುಶಲಿಗಳ ದೊಡ್ಡ ಪಡೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ

ಕೂಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ವಾಸ್ತು - ಶಿಲ್ಪ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬುದು ಆಗಿನ್ನೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಧಿ -ನಿಷೇಧ ಕಟ್ಟು - ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಅಂದಿನ ಆ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಮುಕ್ತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ನವೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹರಿಯಗೊಟ್ಟರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಾಯಃ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಟ್ಟು ಶಿಲ್ಪಪರಂಪರೆಯಲ್ಲೇ ಅಸಾಧಾರಣ ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳವೂ ತಾಜಾತನವುಳ್ಳವೂ ಆಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ವಿಜಯನಗರ ರಾಜರು ಮುಂತಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತರ್ಕ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳನ್ನಾಧರಿಸುವ ವಾಸ್ತುಕೌಶಲವು ಬೆಳೆಯಿತಾದರೂ ಮುಕ್ತ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಬಯಸುವ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪವು ಈ ಮೊದಲ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿಸಿ ಬೆಳೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಚಲುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪ ಪರಂಪರೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತಿಯು ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ.

ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಕ್ರಮೇಣ ಅರಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದ ಈ 'ಚಲುಕ್ಯ ವಾಸ್ತು - ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಷೇತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಗುಹಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡ ಇತಿಹಾಸವೂ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ವಾಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬಹುಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ವಾಸ್ತುವಿನ ತನಕದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಇತಿಹಾಸವೂ ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರದ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಉತ್ತರದ ನಾಗರಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತವಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೇಳವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಹೊಸ ಸ್ವತಂತ್ರ 'ಚಲುಕ್ಯ(ಕರ್ನಾಟಕ)ಶೈಲಿ'ಯು ರೂಪು ಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ 'ಪ್ರಯೋಗಕ್ಷೇತ್ರ'ವು 'ಕನ್ನಡ ವಾಸ್ತು - ಶಿಲ್ಪ'ವೆಂಬುದರ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಥಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಚಲುಕ್ಯರ ಆ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಅಮರಾವತಿ, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಕೊಂಡಗಳಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಹಲವು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಚಲುಕ್ಯರ ಅನಂತರ ಬಂದವರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಚಲುಕ್ಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು 'ಅಜೇಯವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಬಲ'ವೆಂದು ಕರೆದ ಇವರು, ಚಲುಕ್ಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಳಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ತಮ್ಮನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜರೆಂದೇ

ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡರು; ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ - ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಬಳಸಿದರು. ಇವರ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು - ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವಾದರೂ ಅವು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಇವರು ಎಲ್ಲೋರಾದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಬೃಹತ್ತಾದ ಕೈಲಾಸನಾಥ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಎಲಿಫೆಂಟಾದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಗುಹೆಗಳು ಗುಹಾಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಾರತೀಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಸಾಧಾರಣವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಗಣ್ಯ ಸಾಧನೆಗಳು.

ಶಿಲ್ಪ ವಾಸ್ತುಗಳಲ್ಲದೆ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಯೂ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಮಾರ್ಗ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ'ವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆಯಲ್ಲ? ಈ ಹೆಸರು ಆರೆಂಟು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ರೂಢಿಯಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಪುರಂದರದಾಸ, ವೆಂಕಟಮಖಿ ಮುಂತಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಮೂಲದವರ ಅಥವಾ ಕರ್ಣಾಟಕಸ್ಥರ ಮೂಲಕ ಇದು ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು. ಇದೇ ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಔತ್ತರೇಯ ಮಾರ್ಗಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಮೂಲಸ್ತೋತವಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ, ಈ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮೂಲವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ್ದೆಂಬ ಸಂಗೀತಪರಂಪರೆಯು ಮೊದಲ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಸತತವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ತಮಿಳಿನ 'ಶಿಲಪ್ಪದಿಗಾರಂ'ನಲ್ಲಿ, ಈ ನಾಡಿನಿಂದ ಹೋದ ಸಂಗೀತಗಾರರು ಮತ್ತು ನರ್ತಕರು ಚೇರದೊರೆ ಸಂಗಟ್ಟುವಾನ್‌ನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟರು ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆಯಂತೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವೆಂದರೆ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಗಣ್ಯ ಬೃಹತ್‌ಗ್ರಂಥವಾದ 'ಬೃಹದ್ದೇಶಿ'ಯು, ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಡಿಗನಾದ ಮತ್ತು ಹಂಪಿಯ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಮತಂಗನೆಂಬವನಿಂದ ರಚಿತವಾದದ್ದು. ಇದರ ಕಾಲವು ಸುಮಾರಾಗಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೆಯ ಶತಮಾನವಿರಬೇಕು - ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಆಧಾರಗ್ರಂಥವೆಂದು ಇವತ್ತಿಗೂ ಪರಿಗಣಿತವಾಗುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಹೀಗೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಪೂರ್ವದ ಕನ್ನಡ ಕಲಾವಾಹಿನಿಯು ಸಂಗೀತಕಲೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಭುತ್ವ ವಾಹಿನಿ

ಈತನಕ ಗಮನಿಸಿದ ಹಾಗೆ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ-ಲಿಪಿ, ವಾಚ್ಯಯ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಾಹಿನಿಗಳು, ನೃಪತುಂಗಪೂರ್ವದ ಎಂಟು ಹತ್ತು ಶತಮಾನ ಗಳುದ್ದವೂ ಕನ್ನಡದ ಛಾಯೆ ಚಹರೆಗಳನ್ನೊಡಮೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಬೆರೆತುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದವು ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ, ಯಾವುದೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾನವಸಮುದಾಯಕ್ಕೂ ತಾನು ಸಮನೆಂದುಕೊಳ್ಳ ಬಹುದಾದ ಕನ್ನಡ ಸಮುದಾಯವಾಹಿನಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದವು. ಇದಾದಮೇಲೆ ಈ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದ ಕೊನೆಯ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಏಕಾಡಳಿತ, ಏಕರಾಜ್ಯ. ಅದುವೇ ಈ ಸಮುದಾಯದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಚಹರೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವದ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿ ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸುವಂಥದಾಗಿತ್ತು. ಇತರ ವಾಹಿನಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರಭುತ್ವವಾಹಿನಿ ಯನ್ನು ಈಗ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಾತವಾಹನ-ಕದಂಬ-ಗಂಗ-ಚಲುಕ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮೇಲ್ವಂಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದುದು ಉತ್ತರಾಪಥದ ಮೌರ್ಯ-ಗುಪ್ತವಂಶಗಳ ರಾಜಕಾರಣವೇ. ಅವರ ಹಾಗೆ ಇವರೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು ತಮ್ಮ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು ಅಂತ ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ಹಂಬಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ರಾಜರು, ಸಿಂಹಳ ದ್ವೀಪವನ್ನೂ ಕೂಡಿ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಬಹುಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರಾಪಥದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸಾತವಾಹನರಲ್ಲಿ ಶೂರನಾದ ಗೌತಮೀಪುತ್ರನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩-೧೩೦) ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ ತನ್ನನ್ನು 'ತ್ರಿಸಮುದ್ರತೋಯ ಪೀತವಾಹನ' (ಮೂರು ಕಡಲುಗಳ ನೀರು ಕುಡಿದ ಕುದುರೆಗಳುಳ್ಳವ) ಅಂತ ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆಮೇಲೆ, ಚಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ೨ನೇ ಪುಲಕೇಶಿಯು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೦೯-೬೪೨) ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ನರ್ಮದೆಯ ತನಕದ ನೆಲವನ್ನಲ್ಲದೆ, ಲಾಟ-ಗುರ್ಜರ-ಮಾಳವ-ಕೋಸಲ ದೇಶಗಳನ್ನೂ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದನಂತೆ. ಕನೌಜಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷನನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮ ಈತನದು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ೩ನೇ ಗೋವಿಂದನ ಉತ್ತರಾಪಥದ ಜೈತಯಾತ್ರೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. 'ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತ ನಿರ್ಮುರಾಂಬುತುರಗೈಃ ಪೀತಂ ಚ ಗಾಂಗಂ ಗಜೈಃ (ತನ್ನ ಕುದುರೆಗಳು

ಹಿಮವತ್ ಪರ್ವತದ ಝರಿಗಳ ನೀರನ್ನೂ ಆನೆಗಳು ಗಂಗಾನದಿಯ ನೀರನ್ನೂ ಕುಡಿದವು) ಎಂಬುದು ಈತನ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ.

ಈ ಬಗೆಯ ಆಕ್ರಮಣ - ವಿಸ್ತರಣ ರಾಜಕಾರಣವು ಹಾಗೇ ನಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವೆಂಬುದೊಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಉನ್ನತರಾಜಕಾರಣವು ಯಾವತ್ಕಾಲವೂ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸವೇ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು ಕೂಡಾ. ಆಕ್ರಮಣವು ಪ್ರತ್ಯಾಕ್ರಮಣವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ದಿನದಿನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವ, ಅನಿಶ್ಚಿತ ಮೇರೆಯುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸುವುದು ರಾಜರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ತತ್ಕಾಲಕ್ಕಾದರೂ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ತುರ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಲವು ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡದ್ದುಂಟು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ವಾಪಸುಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಕಪ್ಪುಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ, ವೈರಿ ರಾಜರೊಡನೆ ವೈವಾಹಿಕ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ವಿಸ್ತರಣ ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನಿತ್ಯ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯು ಪ್ರಜಾಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಅತ್ಯಪ್ಪಿ ಆಂತಕ ಭಯ ತಲ್ಲಣಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತತೆ-ಭರವಸೆ-ಭದ್ರತೆಗಳನ್ನು ಹಂಬಲಿಸುವ ಪ್ರಜಾಸಮುದಾಯದ ತೀವ್ರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು-ಅದೆಷ್ಟೇ ಮೂಕವಾಗಿದ್ದರೂ-ನಿಷ್ಫಲವಾಗದೆ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ತರುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ವಿಸ್ತರಣದ ರಾಜಕಾರಣದ ಇಂಥ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಒಂದು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದು ಪ್ರಾಯಶಃ ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಈತನ ತಂದೆಯಾದ ೩ನೇ ಗೋವಿಂದನು ಮಹಾವಿಜಿಗೀಷು. ಆತನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಳಿದವನು. ಆತನು ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದೇ ಇನ್ನೂ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದ ನೃಪತುಂಗನು ಪಟ್ಟವೇರಬೇಕಾಯಿತು. ಪಟ್ಟವೇರುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೇ ಅನೇಕ ಬಂಡಾಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಈತನ ದಾಯಾದಿ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದ ಸುವರ್ಣವರ್ಷ ಕರ್ಕನೆಂಬುವನು ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ನಿಂತು ಆ ಕಾಲದ ಬಂಡಾಯಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಕೂಡಾ ೬೩ ವರ್ಷಗಳ ತನ್ನ ಅತಿದೀರ್ಘವಾದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ

ಬಹುಭಾಗ ಈತನು ಯುದ್ಧ ಬಂಡಾಯಗಳನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಕಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ, ಈತನ ಮಗನೇ ಶತ್ರುಗಳ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಈತನು ಒಮ್ಮೆಯಲ್ಲ ಹಲವುಸಲ ರಾಜ್ಯಚ್ಯುತನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬ ಸೂಚನೆಗಳಿವೆ. ('ಯೇನಾ ತ್ಯಾಜಿ ತನುಃ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಸಕೃದ್'- 'ತನ್ನ ದೇಹ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಹಲವು ಸಲ ತ್ಯಜಿಸಿದವನು'-ಸಂಜಾನ ಶಾಸನ; 'ವಿವೇಕಾತ್ಯಕ್ತ ರಾಜ್ಯೇನ...' 'ವಿವೇಕದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದವನು'-ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ಮಾಲಿಕಾ.) ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನೃಪತುಂಗನು ಎಲ್ಲಾ ಕಂಟಕ ಆತಂಕಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿ' ತನಕದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ.

ಇತಿಹಾಸಕಾರರಿಗೆ ನೃಪತುಂಗನ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರೀ ಗೌರವಭಾವವೆನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ರಾಜಪರಾಕ್ರಮದ ಹೆಚ್ಚು ಘಟನೆಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನಕದ ಇಲ್ಲಿನ ರಾಜರುಗಳ ಜತೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಈತನು ತುಂಬಾ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಕಳಿಂಗ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಪರಿವರ್ತಿತನಾಗಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕನ ಜೊತೆ ಈತನನ್ನು ಹೋಲಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಈತನು ಜೈನಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತ ನಾಗಿದ್ದುದೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವನು ಅಶೋಕನ ಹಾಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟನೆಯಿಂದಾಗಿ ತಟ್ಟನೆ ಬದಲುಗೊಂಡವನಲ್ಲ; ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯ ತನಕವೂ 'ಧರ್ಮ್ಯಕನಿಷ್ಠ'ನಾಗಿದ್ದವನು. ಜೊತೆಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾಷೆ-ಶಾಸ್ತ್ರ-ಸಾಹಿತ್ಯ-ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದವನು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಜಾ ಚಿಂತಕ-ಪ್ರಜಾಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದವನು. ಒಮ್ಮೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮವು ತಲೆದೋರಿದಾಗ, ಅದರ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಈತನು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಎಡಗೈ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸಿದನಂತೆ. ('ತೇಪ್ಯೇಕೈಮತರ್ಪಯನ್ ಕಿಲ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸ್ವಾಮಾಂಗುಲಿಂ' ಸಂಜಾನ ಶಾಸನ.)

ಈತನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹಲವು ಬಂಡಾಯ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನಾದರೂ ಕಾಳಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಮಸಂಧಾನಗಳಿಗೇ ಗಮನಕೊಟ್ಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಚಲುಕೈರ ಜೊತೆ ಮೊದಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಹೋರಾಡಿದರೂ ಮುಂದೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಚಲುಕೈ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿ ಸ್ನೇಹ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ; ಗಂಗವಾಡಿಯೊಡನೆ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಚಂದ್ರೋಬಲಬ್ಬೆಯನ್ನು

ಗಂಗರಾಜಕುಮಾರ ಬೂತುಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೬೦); ತನ್ನ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಮಗಳು ಶಂಖಾ ಎಂಬವಳನ್ನು ಪಲ್ಲವರ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ ಎನ್ನುವ ಸೂಚನೆಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ನೃಪತುಂಗನ ಇಂಥ ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಕೂಡಾ ಆಗಿನ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಜಕೀಯ ಸೂತ್ರವೊಂದನ್ನು ಸ್ಫುರಣಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಆತನು ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಆ ಮೂಲಕ, ಭಾರತೀಯ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಅದುವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೂತ್ರವಾಗಿದ್ದ 'ಪರಾಕ್ರಮದ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ'ವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ 'ಭಾಷಾಜನಪದದ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ'ವೆಂಬ ಹೊಸ ಸೂತ್ರವೊಂದನ್ನು ಆವಿಷ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿದ. ಇದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮವು ಸಿದ್ಧಿಸುವ ತನಕ, ಹಲವು ವಾಹಿನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿತಲ್ಲ, ಆ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ವಿಶಾಲಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೆಂದು ನಾನು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ನೋಟದ ನೆಲೆ

ಇನ್ನು ಈ ಇಡೀ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೆಲೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಾನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

೧೯೫೨ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಾದ ಎಸ್.ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟರು ನಾಲ್ಕಾರು ದಿನ ನನ್ನನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು ಓದಿಹೇಳಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಆಗಾಗ ನಾನು ಅದನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟಿಸಿದ್ದು ೧೯೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ. ಗೋಕಾಕ್ ವರದಿಯ ಪರವಾದ ಚಳುವಳಿಯು ಆಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು ಅಥವಾ ಆಗಿ ಮುಗಿದಿತ್ತು ಅಂತ ನೆನಪು. ಆಗ ಓದುವಾಗ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಪಠ್ಯವು ಹಿಂದೆ ಓದಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಬೇರೆಯೇ ಹೊಸ ಗ್ರಂಥವೆನ್ನುವಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಬಹುಪಾಲು ನನ್ನೆದುರೇ ನಡೆದಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಈಚಿನ ಇತಿಹಾಸವಾಹಿನಿಯ ಮೇಲೆ ಅದು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಅಂದರೆ -

೧. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನದುದ್ದವೂ ಭಾರತವು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡುಬಂದ, ಸ್ವಾಯತ್ತ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ

ಒಕ್ಕೂಟವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ - ಅಖಂಡ - ವಿಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರಾತ್ಮಕ ಭಾರತದ ಭಾರೀ ಕನಸು; ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಧರ್ಮ ಭೇದದ ನೆಪದಿಂದಾಗಿ ನಡೆದ ಭಾರತದ ದೇಹಚ್ಛೇದ;

೨. ಅನಂತರ ನಡೆದ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯ ಹೋರಾಟಗಳು; ಆಂಧ್ರದ ಪೊಟ್ಟಿ ಶ್ರೀರಾಮುಲು ಅವರ ಆಮರಣ ಉಪವಾಸ ಮತ್ತು ಸಾವು; ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯಗಳ ಉದಯ; ೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ (ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರು) ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ;

೩. ಈ ಮಧ್ಯದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದ್ರಾವಿಡ ಚಳುವಳಿ; ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದ್ರಾವಿಡರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಬೆದರಿಕೆ; ಅಕಾಲಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚಳುವಳಿ; ಕಾಶ್ಮೀರದ ಆಕ್ರಮಣ ಮತ್ತು ಅದು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗುವ ಭಯ;

೪. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧ; ಜನಾಂಗ - ಧರ್ಮ ಜಾತಿಗಳ ಹಾಗೆಯೇ ಭಾಷೆಯೂ ಭಿದ್ರೀಕರಣಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡೀತು ಎನ್ನುವ ವಾದ; ಭಾಷಾರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಕುರಿತು ನೆಹರು ಅವರ ಅಸಮಾಧಾನ, ಅಸಮ್ಮತಿ; ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಿನಿಂದಲೇ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ, ವಿರೋಧಗಳು; ಐದು ಕರ್ನಾಟಕಗಳಿರಲಿ ಎಂಬ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರ ವಾದ;

೫. ಭಾಷಾರಾಜ್ಯಗಳು ಉದಯವಾದ ಮೇಲಿನ ಗಡಿ ವಿವಾದ ಜಗಳಗಳು; ಬೆಳಗಾವಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಮುಂತಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ನೆಲವು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೋದದ್ದು; ನದಿವಿವಾದಗಳು, ವಲಸೆ ವಿವಾದಗಳು, ಈ ಸಂಬಂಧ ಚಳುವಳಿಗಳು, ಹಿಂಸೆಯ ಘಟನೆಗಳು;

೬. ಕಾಶ್ಮೀರ, ಪಂಜಾಬ್, ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಾಂಚಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾ ಚಳುವಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಕುಮ್ಮಕ್ಕು; ಸೈನ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳು; ಪಂಜಾಬ್‌ನ ಅಮೃತಸರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕರಾಳ ಹಿಂಸೆ ಹತ್ಯೆಗಳು; ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಸೇನೆಯು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಭಯೋತ್ಪಾದಕ ಚಳುವಳಿಗಳು; ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶವು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಿಂದ ವಿಭಜನೆಗೊಂಡದ್ದು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಿಂಚಿತ್ ಕುಮ್ಮಕ್ಕು;

೭. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಕನ್ನಡ ಚಳುವಳಿಗಳು; ಗೋಕಾಕ್, ಸರೋಜಿನಿ ಮಹಿಷಿ ಆಯೋಗ ವರದಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರ ವಿರೋಧ ಚಳುವಳಿಗಳು;

ಜಾತಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಕುರಿತ ಚಳುವಳಿಗಳು; ತಮಿಳು ವಲಸೆಗಾರರ ವಿರುದ್ಧ, ಕಾವೇರಿ ವಿವಾದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಚಳುವಳಿಗಳು; ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಘಟನೆಗಳು; ಗೋಕಾಕ್ ವರದಿ ವಿರುದ್ಧ ಬರೆದ ಡೆಕ್ಕನ್ ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಸಂಪಾದಕೀಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆ; ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕನ್ನಡ ಚಳುವಳಿ ಪರಂಪರೆ;

೮. ಇವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೊಡಗು, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ, ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಮಲೆನಾಡು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರಾಂತ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಕೂಗುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

-ಹೀಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಇತಿಹಾಸ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಯಾವ ಯಾವ ಸಮಸ್ಯೆ ಸಮಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ ಕಂಗೆಟ್ಟಿದ್ದೇವೋ ಕಳವಳಗೊಂಡಿದ್ದೇವೋ ಅಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಯಃ, ಕನ್ನಡತನದ ತಾತ್ವಿಕತೆ ಮತ್ತು ಅನುಷ್ಠಾನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿಯೇ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಮಾತಾಡುತ್ತಿದೆ ಹಾಗೂ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಜೊತೆ ಅನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಿವೇಕ - ಉಪಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಿದೆ ಅಂತ ಕಂಡಿತು.

ಅಲ್ಲದೆ, ಅದು ಕಾಕತಾಳೀಯವೆಂದರೂ ಸರಿಯೆ, ನಮಗೂ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಬಲು ಕುತೂಹಲದ ಕೊಂಡಿಯೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗನು ಕಟ್ಟಿದ ಕಾವೇರಿ - ಗೋದಾವರಿ ಮೇರೆಯ ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವೆಂಬುದು ಅವನ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತು ಈ ನಕಾಶೆಯ ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡವು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಸುಮಾರಾಗಿಯಾದರೂ - ಗೋದಾವರಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೃಷ್ಣೆಯಿಂದ, ಕಾವೇರಿಯ ತನಕ - ಅದೇ ಆಕೃತಿಯ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಕಂಡದ್ದು, ಹನ್ನೊಂದು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ.

ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ ಬಂಧ - ಸಂಬಂಧ

ನಮ್ಮ ಇವತ್ತಿನ ಕನ್ನಡದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಆಗಿನ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗನನ್ನೋ ಅಥವಾ ಮತ್ತೇನನ್ನೋ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಲಕ್ಷಿಸುವ ಬದಲಿಗೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೇಂದ್ರಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇನಲ್ಲ, ಯಾಕೆ ?

ನೆಬ್ರಿಜಾ ಎಂಬವನ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಂಟೋನಿಯೊ ನೆಬ್ರಿಜಾ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೪-೧೫೨೨) ಸ್ಪೆಯಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ರಾಣಿ ಇಸಾಬೆಲ್ಲಾಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ

ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನು. ಆ ರಾಣಿಯು ಸ್ವೆಯಿನ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಳಾಗಿದ್ದವಳು. ಕೊಲಂಬಸ್ ಅದೇ ಕಾಲದವನು. ಕೊಲಂಬಸ್‌ನು ಖಂಡಾತರ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಸಾಹಸದ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಣಿಯ ಆಶ್ರಯ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಬ್ರಿಜಾ ತನ್ನದೊಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರಾಣಿಯ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದ. ನೆಬ್ರಿಜಾ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಾಗಲೇ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಆಗಷ್ಟೇ ಮುದ್ರಣತಂತ್ರವು ಕಾಲಿಡುತ್ತಿದ್ದು, ಆತನ ಗ್ರಂಥವು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನ ಮುದ್ರಿತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು.

ನೆಬ್ರಿಜಾ ನ ಮನವಿಯ ಸಾರಾಂಶ ಇದು : 'ಸ್ವೆಯಿನ್ ಪ್ರಜೆಗಳು ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಕಾಸ್ಪಲಿನ್ ಭಾಷೆಯು ಈಗ ಯಾವುದೇ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದೆ, ಸ್ಥಳಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿಹೋಗಿದೆ ; ನೂರಾರು 'ಗ್ರಾಮ್ಯ'ಗಳಲ್ಲಿ ಭಿದವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಡಿತವಿಲ್ಲದೆ ಇದು ದಿನದಿನವೂ ಬದಲಾಗುತ್ತಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷೆಯು ಭಿದೀಕರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ಭಿದವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇವತ್ತಿನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ರಾಣಿಯ ವೈಭವದ ಇತಿಹಾಸವು ಮುಂದಿನ ಜನಕ್ಕೆ ತಲುಪದೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವಷ್ಟು ಇದು ತ್ವರೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದಾದ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ (-ಪ್ರಮಾಣ) ಭಾಷೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರಾಣಿಯ ಅಧಿಕೃತ ಮುದ್ರೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಮಾಣ - ರಾಜಭಾಷೆಯೊಂದು ಈಗ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಾನೀಗ ಈ ಭಿದಭಾಷೆಯನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಸಂಕಲಿಸಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತೇನೆ ಮತ್ತು ಆ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣ ರಾಜಭಾಷೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ರಾಣಿಯ ಸಮ್ಮತಿ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ'. ಅಲ್ಲದೆ, ಆತನು ಭಾಷೆ - ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂತ್ರೀಕರಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ: 'ಭಾಷೆಯನ್ನುವುದು ಯಾವೊತ್ತೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಗಾತಿ, ಶಾಶ್ವತ ಸಹಚರಿ.'

ಕೊಲಂಬಸ್‌ನ ಸಾಹಸಯಾತ್ರೆಯು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಹೇಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದೀತು ಎಂಬುದೇ ಅರ್ಥವಾಗದೆ, ಮೊದಲಿಗೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದ ರಾಣಿ ಇಸಾಬೆಲ್ಲಾಳಿಗೆ ನೆಬ್ರಿಜಾ ಯೋಜನೆ ಹೇಗೆ ಅರ್ಥವಾದೀತು ? ಆದರೆ ಕೊಲಂಬಸ್‌ನ ಹಾಗೆ ನೆಬ್ರಿಜಾನೂ ಹಲವು ವಶೀಲಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕಡೆಗೂ

ರಾಣಿಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿದ; ರಾಣಿಯ ನೆರವು ಪಡೆದು ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಸ್ವಾನಿಶ್ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಇದೇ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರಾಂತಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ ಅಂತಲೂ ಇವೊತ್ತಿಗೂ ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂಥದು ಅಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಭಾಷೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು ಹಾಗೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವೀ ರಾಜ್ಯದ ಅಸ್ತಿವಾರನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುವಂಥ ಆಲೋಚನೆ ಅರಿವುಗಳು ನೆಬ್ರಿಜಾನಿಗಿಂತ ತುಂಬಾ ಹಳೆಯದೇ. ನೆಬ್ರಿಜಾನಿಗೂ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ, ಭಾರತದ ಬಹುಶಃ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ನಂದರು ಪ್ರಯತ್ನ ತೊಡಗಿದಾಗ, ಅದಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿಯಾಗಿ 'ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ'ವು (ಅಲ್ಲಿ 'ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ'ವೆಂದರೆ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ) ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ - 'ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬುನಾದಿಯೆಂದರೆ ಕೇವಲ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ - ಆಡಳಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮರ್ಥವಾದ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಜಾಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಆದೇಶಿಸಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಳಿಸ ಬೇಕಾದ್ದೂ ಅಗತ್ಯ' ಎಂಬ ತಿಳಿವು ಹೊಳೆದಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಶೋಕನ ಧರ್ಮಶಾಸನ-ಉಪದೇಶ ಶಾಸನಗಳು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡವು. ಈ ಪಕ್ಷಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ 'ಲಿಪಿ'ಗಳ ವ್ಯಾಪಕ ಬಳಕೆಯು ತೊಡಗಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಕಾಣಸಿಗುವ ನಮ್ಮ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಿಪಿಲಿಖಿತಗಳೆಂದರೆ ಈ ಕಾಲದವೇ. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಗುಪ್ತರು, ತಮ್ಮ ಬೃಹತ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿವಾರವೆನ್ನುವಂತೆ, ಒಂದು ಮಹಾ ವಾಚ್ಯಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ಪುಷ್ಪಕ ವರ್ಗದ ಆಡಳಿತಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾವರ್ಗದ ಸೀಮಿತ ಶಾಸನಶಿಕ್ಷಣಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇಡೀ ಉಪಖಂಡವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಸಮಾನವಾದೊಂದು ಸಂಭಾವಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು, ಅರ್ಥಾತ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡಿಪಾಯವಾಗುವ ಜನ ಮನೋಭಾಮಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅವರು, ಅಷ್ಟಾದಶಪುರಾಣ -ಪುಣ್ಯಕಥೆಗಳಿಂದ ತೊಡಗಿ ಗಣಿತ-ಜ್ಯೋತಿಷ-ಕಾವ್ಯ-ನಾಟ್ಯ-ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತನಕವೂ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಭಾಷೆ-ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರಾಮಾ ಗ್ರಂಥವು ಆಕಾಲದ ಕನ್ನಡರಾಜ್ಯನಿರ್ಮಾಣ

ಪ್ರಯತ್ನದ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಈತನಕ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥಗಳು ಎರಡು : ೧. ಕವಿಯ ಅಥವಾ ಕವಿಗಳ ರಾಜ ಮಾರ್ಗ (ಕವಿ+ರಾಜಮಾರ್ಗ); ೨. ಕವಿಗಳ ರಾಜನಂತಿರುವನು (ರು) ಸಮೆದ ಮಾರ್ಗ (ಕವಿರಾಜ+ಮಾರ್ಗ). ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸರಳವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿ ಹೊರಡಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೆಂದರೆ - ‘ಕವಿ (ಮತ್ತು) ರಾಜ (ಕೂಡಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ) ಮಾರ್ಗ’ ಎನ್ನುವುದೇ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಅದು ವಾಸ್ತವವಾದದ್ದು. ಶ್ರೀವಿಜಯ ಮತ್ತು ನೃಪತುಂಗರು ಇದರ ಜಂಟಿ ಕರ್ತೃಗಳು, ಈ ಜಂಟಿ ಕರ್ತೃತ್ವದ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಖಚಿತಗೊಳಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಅದನ್ನೇ ಗ್ರಂಥಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ದೃಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ‘ಕವಿರಾಜ’ ಎನ್ನುವ ನುಡಿಗಟ್ಟಾಗಲಿ ಅಥವಾ ‘ರಾಜಮಾರ್ಗ’ ಎನ್ನುವ ನುಡಿಗಟ್ಟಾಗಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ, ಕನ್ನಡ - ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕೃತಿಯ ಒಳಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಕವೀಂದ್ರ - ಕವೀಶ - ಕವೀಶ್ವರ - ಕವಿವೃಷಭ - ಕವಿಪ್ರಧಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಾತುಗಳಿದ್ದರೂ ಕವಿರಾಜ ಎಂಬುದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ರಾಜಮಾರ್ಗ ಎಂಬುದಾಗಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ನಿಶ್ಚಿತಿಯಷ್ಟೇ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಲ್ಲೂ ನಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿವಿಕ್ತವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸೀಮಿತ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಈತನಕವೂ ನಾವು ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗದೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ.

ಹಾಗಂತ, ಈತನಕ ನಾವು ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನಾನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾರೆ. ಶಬ್ದಗಳು ಏನೇನನ್ನು ಧ್ವನಿಸಿ ಕೊಡಬಲ್ಲವೋ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಾವಿಸಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ಕೈಯೊಡ್ಡಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಸಹೃದಯತ್ವದ ಮೊದಲ ಲಕ್ಷಣ. ಈಗ ಇರುವ, ೧. ಕವಿ-ರಾಜಮಾರ್ಗ; ೨. ಕವಿರಾಜ + ಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೆರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನಾನು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ ; ೩. ಕವಿ (ಮತ್ತು) ರಾಜ (ಜಂಟಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ)ಮಾರ್ಗ; ೪. ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿರುವ ರಾಜ (ಕವಿರಾಜ)ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಾರ್ಗ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ

‘ಕವಿ ಮತ್ತು ರಾಜ ಜಂಟಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಾರ್ಗ’ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಉಳಿದವನ್ನು ಅದರ ಉಪಾರ್ಥ - ಧ್ವನಿಗಳಾಗಿಯೂ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ನನ್ನ ಸೂಚನೆ. ಶೀರ್ಷಿಕೆಯು ಈ ಹಲವು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆಂಬುದು ತಿಳಿದೇ ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಅದನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ‘ಕವಿಯಾಗಿರುವ ರಾಜನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು’ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದೀತು ಅಂತಲೂ ಆತ ಸಂತೋಷಗೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಪ್ರಧಾನ ಅರ್ಥವೆಂದು ನಾನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದು ಪಠ್ಯದಿಂದಲೇ ದೊರಕುವ ನೇರ ಸೂಚನೆ ಎನ್ನುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಅರ್ಥವು ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದುವ ಇವತ್ತಿನ ನಮಗೆ ಗ್ರಂಥದ ಅರ್ಥಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಈ ಅರ್ಥವು ಕವಿಕಾಯಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾಯಕಗಳ, ಅರ್ಥಾತ್ ಕಾವ್ಯ (ಭಾಷೆ) ಮತ್ತು ಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ಶಕ್ತಿಯುತ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಉದ್ದೋಧಕವಾಗಿದೆ. ಕವಿಕಾಯಕವು ‘ಭಾವ’ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಪ್ರಭುತ್ವ ಕಾಯಕವು ‘ಭವ’ದ ಮೂರ್ತಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಮೊದಲು ‘ಭಾವಲೋಕ’ದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಅನಂತರ ಅದರ ಅಸ್ತಿವಾರ ನಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ‘ಭವಲೋಕ’ವು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪಗಳಾಗಿ ಚಿತ್ರಗೊಳ್ಳದೆ ಯಾವುದೇ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಘಟಿಸಲಾರದಷ್ಟೆ ? ಕವಿಯೂ ರಾಜನೂ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ಭಾವಕನ್ನಡ ಭವಕನ್ನಡಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೈಚಾಚಿರುವುದನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವು ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅಸಾಧಾರಣ ಅನನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಶ್ರೀವಿಜಯನು ‘ಕವಿಮಾರ್ಗ’ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ನೃಪತುಂಗನ ಸಹಭಾಗಿತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಅದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವಾಗಿ ಪುನರ್ರೂಪಿಸಿರಬೇಕು ಅಂತ ಕೆಲವರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಆ ಊಹೆಯನ್ನು, ಅದು ನಿಜವೇ ಅಂತಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕವಿಯ ನುಡಿ-ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ರಾಜನ ನಾಡು - ಪ್ರಯತ್ನವು ಒಗ್ಗೂಡಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬುದರ ‘ಐತಿಹ್ಯ’ವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ, ಭಾಷೆ - ಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತ ನೆಬ್ರಿಜಾನ ಮಾತು ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್ತ್ವಾಧಾರಿತ ಮೇರೆಗಳುಳ್ಳ ಹೊಸಬಗೆಯದೊಂದು

‘ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ’ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷಾಪ್ರಯತ್ನ - ಪ್ರಭುತ್ವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೀಗೆ ಒಗ್ಗೂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಪಠ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಯು ಜಗತ್ತಿನ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಈಗ ನಾವು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಒಳಾಂಗಣಕ್ಕಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈತನಕ ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗ್ರಂಥದೊಳಗಿನ ಮಿಂಚುಗಳೇ ಹೊಳೆಯಿಸಿದವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ನಾನು ಮೊದಲು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬೇಕಿತ್ತಾದರೂ ಕಥನದ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದುಮುಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ. ಅದೀಗ ಎರಡು ಮೂರನೆಯ ಭಾಗವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾಗ-೨

ಪಠ್ಯ ವಾಸ್ತುವಿನ ಹೊರಸುತ್ತು

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ದ ಇಡೀ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ: ಗ್ರಂಥವು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಮೂರು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿದೆ ; ಒಟ್ಟು ಕೂಡಿ ಇದರಲ್ಲಿ ೫೩೬ (ಅಥವಾ ೫೪೦) ಪದ್ಯಗಳಿವೆ; (೧ರಲ್ಲಿ ೧೫೦, ೨ರಲ್ಲಿ ೧೫೫, ೩ರಲ್ಲಿ ೨೩೨ ಅಥವಾ ೨೩೬); ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು (೪೧೩) ಕಂದಪದ್ಯಗಳಿದ್ದು ಉಳಿದವು ವೃತ್ತ ಶ್ಲೋಕ ಗೀತಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ೧ನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದವು, ‘ದೋಷಾದೋಷನಿರ್ಣಯ’, ೨ನೆಯದು, ‘ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ’, ೩ನೆಯದು, ‘ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ’-ಎಂದು ವಿಷಯ ವಿಭಜನೆಯಿದೆ. ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮವು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೀಗೆ:

ಪೀಠಿಕಾಗರ್ಭ

ಪರಿಚ್ಛೇದ ೧: ಪೀಠಿಕೆ (ಪದ್ಯ ೧ ರಿಂದ ೪೨); ದೋಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ದೇಸಿಯಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಕನ್ನಡಗಳಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ‘ಪಳಗನ್ನಡ’ದ ಅನುಸರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಒದಗುವ ದೋಷಬಾಹುಳ್ಯ (೪೩-೫೦); ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳ ಬೆರಕೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ದೋಷ ಅದೋಷಗಳು (೫೧-೬೧); ಶ್ರುತಿಮುಷ್ಠಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಯತಿಭಂಗಾದಿ ಹದಿನಾರು ದೋಷಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರಕಾದಿ ದೋಷಗಳು (ಇವು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ) (೬೨-೧೪೬); ಇವುಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೊಂಡಿರುವ ‘ಯತಿವಿಲಂಘನ’ದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ನಿರೂಪಣೆ (೭೫-೭೬); ಉಪಸಂಹಾರ (೧೪೭-೧೫೦).

ಪರಿಚ್ಛೇದ ೨ : ಅಲಂಕಾರ, ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ - ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳ ನಿರೂಪಣೆ (೧-೩); ಪುನಃ, ಶಬ್ದಾರ್ಥ ದೋಷಗಳ ವಿವರಣೆ (೪-೨೯);

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅತಿಶಯವಾದ 'ಪ್ರಾಸ'ದ ವಿಚಾರ, ಪ್ರಾಸಭೇದಗಳು (೩೦-೪೫); ಉತ್ತರಮಾರ್ಗ - ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಗುಣಗಳು (ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾರ್ಗಭೇದಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ) (೪೯-೧೧೧); ದುಷ್ಟರ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆ (೧೧೨-೧೫೨); ಉಪಸಂಹಾರ (೧೫೩-೧೫೫).

ಪರಿಚ್ಛೇದ ೩: ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು, ಪೂರ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ೩೫ ಅಲಂಕಾರಗಳು (೧-೨೦೮); ೩೬ನೆಯದಾಗಿ 'ಧ್ವನಿ'ಯೆಂಬ ಅಲಂಕಾರದ ನಿರೂಪಣೆ (೨೦೯); ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣ (೨೧೦-೨೧೮); ನೃಪತುಂಗ ಸಭಾಸದನ ವರ್ಣನೆ (೨೧೯-೨೩೧); ಸಮಾಪ್ತಿ ವಾಕ್ಯ (೨೩೨); ಪ್ರಾಸದ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ (ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ?) ಗೆ ಪದ್ಯಗಳು.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಲ್ಲೂ ಗುಣದೋಷ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸುವ ಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಪ್ರಾಯಃ ಕೃತಿಕಾರನೇ ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳಿವೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿದ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಗ್ರಂಥವೆಂದು ತಟ್ಟನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಮೊದಲು ಪೀಠಿಕಾಭಾಗವನ್ನು ಎಚ್ಚರ ಏಕಾಗ್ರತೆಗಳಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಈತನಕ ಯಾರೂ ಗಮನಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಈ ೪೨ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ -೧. ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಒಂದು ಸುಬದ್ಧ ಅರ್ಥಖಂಡ (ಪೀಠಿಕಾ ಖಂಡ ಎನ್ನೋಣ)ವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮತ್ತು, ೨ ಈ ಅರ್ಥಖಂಡಕ್ಕೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಪಠ್ಯಭಾಗಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸಾವಯವ ಅವಿನಾ-ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಾವು ಈತನಕ ಸರಿಯಾಗಿ ಮನಗಂಡುಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಎಂದರೆ, ಈ ಪೀಠಿಕೆಯ ಪದ್ಯಗಳು ಅವುಗಳ ಚೆಲುವಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅವು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳ ತುಣುಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಬಹು ಆಕರ್ಷಕವೆನಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಂದ ಪ್ರಶಂಸೆಗೊಂಡಿವೆಯಾದರೂ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಗ್ರಂಥಾರಂಭದ ವಿವಿಕ್ತ ಉದ್ಧಾರಗಳೆಂಬಂತೆ, ತೂಗಾಡುತ್ತಿರುವ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳೆಂಬಂತೆ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಹೀಗಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ, ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿವೆ: ೧. ಇದೊಂದು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಪೂರ್ವನಿಶ್ಚಯ ಮತ್ತು ೨. ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಇರುವ ಸುಲಭಾನ್ವಯದ ಕೊರತೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಅದರಲ್ಲೂ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗವು,

ಸ್ಫುಟಾರ್ಥವುಳ್ಳ 'ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರವೋ ಅಥವಾ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ಖಚಿತ ವಾದಮಂಡನೆಯೋ ಆಗಿರದೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ, 'ಕಾವ್ಯ' ವಾಗಿದೆ; ಎಂದರೆ, ಸಹೃದಯ ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಗಳು ಅನುರಣಿಸಿ ಅಧ್ಯಾಹೃತಗಳು ಪೂರಣಗೊಂಡು ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ 'ಸೃಜನಶೀಲ ರಚನೆ'ಯಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಬಹುತೇಕ 'ಕವಿ'; ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ತನ್ನನ್ನು 'ಕವಿ'ಯೆಂದೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೆಮ್ಮೆ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. 'ಪೇಳ್ವೆನ್ - ಇಂತು-ಉರು-ಕಾವ್ಯಮಂ' (೩-೨೨೪) ಎಂದು, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 'ಕಾವ್ಯ'ವೆಂದೇ ಅವನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಆದ್ಯಂತ ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ನಾವು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಧ್ವಂದ್ವಾರ್ಥ-ಬಹ್ವರ್ಥಗಳ ಸಂದಿಗ್ಧ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಶಿಥಿಲ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಂಗಡಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಪೀಠಿಕೆಯ ವಿಷಯ - ಅನುಕ್ರಮ

ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗವನ್ನು ಈಗ ಕೊಂಚ ವಿವರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಅದರ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ:

ದೈವ (ವಿಷ್ಣು) ಸ್ತುತಿಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ, 'ನೀತಿನಿರಂತರ', 'ಉದಾರ', 'ಅತಿಶಯಧವಳ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗನ ಸ್ತುತಿ (ಪ. ೧-೨) ; ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ (ಪ್ರಾಯಃ, ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊಂದದಿರುವ 'ಚತುರ್ಮುಖ'ನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು, ದಂಡಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಅನುವಾದ - ೩); ಪೂರ್ವ ಕವಿ ನಮನ (೪) ; ನೃಪತುಂಗ ಸಭಾಸದರ ಪ್ರಶಂಸೆ; 'ವಿದಗ್ಧನಲ್ಲದವನು ಅಲ್ಲಿಗೇತಕ್ಕೆ ಬಂದಾನು ?' (೫-೬);

'ಮೃಗ ಪಶು ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಭಾಷೆಯಿದೆ ; ಹಾಗೇ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲೂ ವಚನ (ಭಾಷಾ) ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಹಜ; ಆದರೆ ಬಹುತೇಕ ಅದು ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೇ ಮುಗ್ಧವಾದ್ದು (೭-೮); ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡುವವನು ಪೂರ್ವದ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿರಬೇಕು; ಹಾಗಂತ, ಜಡರಾದವರು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಕಲಿತಾಗ್ಯೂ ಕಲಿತಷ್ಟೇ ಹೇಳುವಂಥ ಗಿಳಿಗಳಾಗಿ ಬಿಡಬಹುದು; ಅವರಿಗೆ ನುಡಿಯ ಬಲೈ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ' (೯-೧೦); 'ಪ್ರತಿಭೆ, ಸಹಜ ಚಾತುರ್ಯ, ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸೇವೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಚಯ ಇವು ಭಾಷಾನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತವೆ' (೧೧); 'ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾಕೆ ಬರೆಯಬೇಕು? ಕವಿಯಲ್ಲದವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ

ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ' (೧೨); ಸತ್ಯಾವ್ಯ ಪ್ರಶಂಸೆ, ಕುಕವಿನಿಂದೆ (೧೩-೧೪) (ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂಥವೇ);

‘ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರವೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತಿಳಿಸಬಲ್ಲವನು ಮಾತು ಅರಿತವನು; ಅದನ್ನೇ ಕಿರಿದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ಅಡಕಮಾಡಿ ಹೇಳಬಲ್ಲವನು ಜಾಣ; ಮಾತುಗಳನ್ನು ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಹೇಳಬಲ್ಲವನು ಅವನಿಗಿಂತ ಜಾಣ ; ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾರ್ಗ ಮಹಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಲ್ಲವನು ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವನು (ಹೀಗೆ ೪ ಸ್ತರಗಳು); ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾತು ಬಲ್ಲವರು ಕೆಲವರು ಮತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿ ನೀತಿ (ಮಾರ್ಗ)ಯನ್ನೂ ಕಾವ್ಯನೀತಿಯನ್ನೂ ಅರಿತ ಪರಮ ಕವಿವೃಷಭರು (ಬಹುಮೇಲಿನ ಗಿನೆಯ ಸ್ತರದವರು) ಅತ್ಯಲ್ಪ (೧೫-೧೬); ಅಂಥ ಕವಿಪ್ರಧಾನರ ಕಾವ್ಯಗಳು ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ, ಹಿತ-ಅಹಿತ, ಸುಖ-ದುಃಖ ಈ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಲೋಕ-ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿವೇಕ, ಅಭ್ಯುದಯ, ಮೋಕ್ಷ ಮುಂತಾದವು ಇಂಥ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ; ಇವೇ ಸಮಸ್ತಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥವು (೧೮-೨೦); ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದವನು ಅನಂತಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ’ (೨೧); (೧೮-೨೦ ಭಾಗವು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಹೇಳಿಕೆ);

‘ಬಗೆಬಗೆಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದರಚನೆ-ಅಲಂಕಾರಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಕವಿಭಾವವೇ ಕಾವ್ಯ; ನರಲೋಕಚಂದ್ರ ನೃಪತುಂಗನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ, ಕಾವ್ಯವಸ್ತು-ಪುರುಷನಿಗೆ ಆತನ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಆತನ ಅಲಂಕಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು; ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅನೇಕ ಭೇದಗಳಿವೆ; ಅತಿಶಯಧವಳನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಭೇದಗಳು; ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಪುನಃ, ಉಪಭೇದಗಳಿವೆ’ (೨೨-೨೫);

‘ಚೋಕ್ಟವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷಚರಿತೆ, ಕಾದಂಬರಿ ಇ., ಗದ್ಯಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ (ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳೆರಡಲ್ಲದೆ) ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ್ದೂ ಇದ್ದು ಆದನ್ನು ಗದ್ಯಕಥೆ-ಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ; ಎಲ್ಲಾ ಕಲೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ, ಲೌಕಿಕ-ಸಾಮಯಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಿಲ್ಲದವನು ಇದನ್ನು ಬರೆಯಲಾರ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬರೆದು ಗದ್ಯಾಶ್ರಮಗುರು-ಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು, ವಿಮಲೋದಯ, ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಜಯಬಂಧು, ದುರ್ವಿನೀತ ಮುಂತಾದವರು’ (೨೬-೨೯);

‘ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೃದ್ಯವಾಗುವ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವೆಂಬುದು ಛಂದೋಬದ್ಧವಾಗಿ ವೃತ್ತ, ಜಾತಿ ಮುಂತಾದ ಬಂಧಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥದು, ವಿದ್ಯಾಪರಿಣತಿಯುಳ್ಳದ್ದು; ಖ್ಯಾತರಾದ ಗುಣಸೂರಿ, ನಾರಾಯಣ, ಭಾರವಿ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಮಾಘ ಮುಂತಾದವರು (ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ) ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಕವಿ ವೃಷಭರು; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀವಿಜಯ, ಕವೀಶ್ವರ, ಪಂಡಿತಚಂದ್ರ, ಲೋಕಪಾಲ ಮುಂತಾದವರ ನಿರತಿಶಯ ವಸ್ತು ವಿಸ್ತರ - ಕಾವ್ಯಳು ಆದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳು’ (೩೦-೩೨);

‘ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳು ಚತ್ವಾಣ ಮತ್ತು ಬೆಂದಂಡೆಯೆಂಬ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ರೂಢಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಇವು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥವಲ್ಲ (೩೩); ಕಂದವೃತ್ತಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಜಾತಿ ಛಂದಸ್ಸೂ ಕೂಡಿ ಸುಂದರವಾಗಿರುವ ರಚನೆಯು ಬೆಂದಂಡೆ (೩೪); ಹಲವು ಕಂದಗಳು, ಚೆಲುವಾದ ವೃತ್ತಗಳು, ಅಕ್ಕರ-ಗೀತಿಕೆ-ಚೌಪದಿ-ತ್ರಿಪದಿ ಇ.ಗಳ ಚಂದಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ರಚಿತವಾದ್ದು ಚತ್ವಾಣ’ (೩೫)

‘ಕಾವೇರಿಯಿಂದಂ-ಆ-ಗೋದಾವರಿವರಮ್-ಇರ್ದ-ನಾಡು-ಅದು-ಆ-ಕನ್ನಡದೊಳ್-ಭಾವಿಸಿದ-ಜನಪದಂ;(ಇದು)ವಸುಧಾ-ವಲಯ-ವಿಲೀನ, ವಿಶದ, ವಿಷಯ-ವಿಶೇಷಂ.(೩೬);ಇದರಲ್ಲಿ ಕಿಸುವೊಳಲು-ಕೊಪಣ-ಪುಲಿಗೆರೆ-ಒಂಕುಂದ ಈ ಊರುಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶವು ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳು (೩೭);

‘ಈ ನಾಡಿನವರು ಹದವರಿತು ಹೇಳಲು, ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಅರಿತು ಲಾಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತರು; ನಿಜವಾಗಿ ಚದುರರು; ಕುರಿತು ಓದಿಕೊಳ್ಳದಿರುವವರೂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಮತಿಗಳು; ಕುರಿತು ಓದಿಕೊಳ್ಳದ ಇಂಥವರಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಣರು; ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳೂ ಮಹಾ ಮೂಕರೂ ಕೂಡಾ ವಿವೇಕದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಬಲ್ಲವರೇ; ಅಷ್ಟು ಜಾಣರಲ್ಲದವರೂ ತಜ್ಞರ ಹಾಗೇ ಅವಗುಣವನ್ನು ಹಿಡಿದು ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆ’ (೩೮-೪೦);

‘ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದು ದೊರಕುತ್ತವೆಯಾಗಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಅಷ್ಟು ಕಷ್ಟದ್ದಲ್ಲ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಸಿಗುವ ಚಿಂದಿಚಿಂದಿಗಳನ್ನು ತಿರಿದುತಂದು ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿವಹಾಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತೇನೆನ್ನುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಈ ನಾಡಿನವರೇ ಗುರುಗಳು; ಅವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಾದಿಗಳ ಪರಮಾಚಾರ್ಯರ ಹಾಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು’ (೪೧-೪೨);

“ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅವಗುಣವಿದ್ದರೂ; ಅದು ಚೆಲುವಾದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೊಡರಿದ ಕಸದಹಾಗೆ ದೂರಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಆಲಸ್ಯವಿಲ್ಲದೆ, ಅಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹಂಬಲಿಸದೆ, ಸರಿಯಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಉದಾರ ನೃಪತುಂಗದೇವನು ಹೇಳುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದು ‘ಆಗಮ’ (೪೩-೪೪); (ಈಯೆರಡು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಪೀಠಿಕೆಗೂ - ಅಲಂಕಾರಪಠ್ಯಕ್ಕೂ ಕೊಂಡಿಯೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು).

ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಪೀಠಿಕಾ ಪ್ರಕರಣದ ಭಾಗವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ಓದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಒಳಗೂ ಇವೆ; ಅವು ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವಂಥವು.

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಪದ್ಯಗಳ ಮೊತ್ತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರಲ್ಲಿ ೨೧೫ ಲಕ್ಷಣಪದ್ಯಗಳಿದ್ದರೆ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು, ಅಂದರೆ ೨೫೫ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಗಮನಿಸಿರುವ ಹಾಗೆ, ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗನನ್ನು ಕುರಿತ ಮತ್ತು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಾಜ ಮತ್ತು ರಾಜತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತ ಗಣನೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. (ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿದರೆ, ನೇರವಾಗಿ ನೃಪತುಂಗನನ್ನು ಕುರಿತವು ೨೨ ಮತ್ತು ರಾಜ-ರಾಜತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತವು ೬೨.) ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು, ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿವೆ ; ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಉದ್ಧೃತಗೊಂಡಿವೆ.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು: ಸುಭಟರ್ಕಳ್ - ಕವಿಗಳ್ - ಸುಪ್ರಭುಗಳ್ - ಚೆಲ್ವರ್ಕಗಳ್ - ಅಭಿಜನರ್ಕಗಳ್ - ಗುಣಿಗಳ್ - ಅಭಿಮಾನಿಗಳ್ - ಅತ್ಯುಗ್ರರ್ - ಗಭೀರ ಚಿತ್ತರ್ - ವಿವೇಕಿಗಳ್ - ನಾಡವರ್ಗಳ್ - (೨:೨೮) ಎನ್ನುವುದು. ಈ ‘ನಾಡವರು’ಗಳೆಂದರೆ ‘ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನವರೇ’ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ; ಅದನ್ನು ಸಂದೇಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅವಕಾಶವೂ ಇಲ್ಲ. (ಈ ಪದ್ಯವು- ‘ಬಹುವಿಶೇಷಣದೋಷ’ವೆಂಬಲ್ಲಿ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅದು ದೋಷವಾಗದೆ ಗುಣವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವಾಗ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.)

ಎರಡನೆಯ ಪದ್ಯ: ‘ಕಸವರಮೆಂಬುದು ನೆರೆ ಸೈರಿಸಲಾರ್ಪೊಡೆ ಪರವಿಚಾರಮಂ ಪರಧರ್ಮಮುಮಂ - ಕಸವರ - ಮೇನ್ ಕಸಮೇನ್ - ಉಬ್ಬಸಮಂ - ಬಸಮಲ್ಲದಿದುರ್ - ಮಾಡುವುದೆಲ್ಲಂ’(೩:೧೭೭) ಅದರ ಅನುವಾದ: ‘ಬಂಗಾರವೆಂದರೆ (ಯಾವುದು?) ಅನ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮತ್ತು

ಅನ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಸೈರಿಸಲಿಕ್ಕಾದರೆ (ಅದೇ ಬಂಗಾರ); (ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸೈರಣೆಯು ತನ್ನ) ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, (ಅಂಥವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಕಸವಾದರೇನು, ಬಂಗಾರವಾದರೇನು - ಎಲ್ಲ (ವಸ್ತು)ಗಳೂ ಉಬ್ಬಿಸ (=ಕಷ್ಟ)ವನ್ನೇ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ.' (ಈ ಪದ್ಯವು 'ಉದಾತ್ತ' ಎಂಬ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರದ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ). ಅದು ದೋಷವಾಗದೆ ಗುಣವೇ ಆಗುತ್ತದೆ-

ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೇಲಿನ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಎರಡು, ಓದುಗರೆಲ್ಲರ ಗಮನವನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ರಚನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇವು ತಮ್ಮ ವಲಯದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಹೊರಗೆ ಮಿಂಚುವಂತಾಗಿರುವುದು ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಕವಿಕೌಶಲದಿಂದ; ಇವನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಅರ್ಥಯಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ಸಹೃದಯನ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವುಗಳನ್ನು ಪೀಠಿಕಾಭಾಗದ ರಾಜ - ಪ್ರಸ್ತಾಪದ ಜೊತೆಗೂ ಬಹುವಿಶೇಷಣ ಪದ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಜನರ ಪ್ರಸ್ತಾಪದ ಜೊತೆಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇನ್ನುಳಿದ 'ಕಸವರಮೆಂಬುದು....' ಪದ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಭಾಷಾ-ಜನ-ರಾಜತ್ರಯೀ ಸೂತ್ರ

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ದಂಡಿಯ 'ಕಾವ್ಯಾರ್ಶ'ವನ್ನು ಆಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಮೇಲಿನ ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗವನ್ನು ದಂಡಿಯ ಗ್ರಂಥದ 'ಭೂಮಿಕೆ'ಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಹುದು. ದಂಡಿಯು ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ, ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಮೊದಲ ಪದ್ಯದಲ್ಲೇ ರಾಜನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ ಅನ್ವಯವು ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಿದ್ದರೂ ರಾಜಪರವಾದ್ಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯ; ರಾಜನ ಬಿರುದಾವಳಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅನ್ವಯಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೈದಿಕ ದಂಡಿಯ ಹಾಗೆ ಜೈನನಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನಿಗೆ 'ದೇವರ'ಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲ ; ಆತನಿಗೆ ರಾಜನೇ ದೇವರು. ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನೂ ಈತನು ಅಮೂರ್ತ ಛಾಯೆಯಾಗಿರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನು, ಆಸ್ಥಾನದ ಪಂಡಿತನೊಬ್ಬ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿಯೋ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೋ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜನ ಅಂಕಿತವನ್ನೇ ಟಂಕಿಸುವುದು ಅಪರೂಪವೇನಲ್ಲ.

ಧಾವಕನೆಂಬವನೊಬ್ಬನು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದ ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ.

ಆದರೆ ಶ್ರೀವಿಜಯನ ರಾಜಪ್ರಸ್ತಾವವು ಹಾಗೆ ಔಪಚಾರಿಕವಾದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ದಂಡಿಯು ಪಲ್ಲವರ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೮೮-೭೨೨) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಊಹೆಯಿದೆ; ಅದು ನಿಜವಿದ್ದು ಆತನಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ಅವನೂ ದೈವಸ್ತುತಿಯ ಅನಂತರ ರಾಜಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದಿತ್ತು ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅದು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭ-ಅಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ನೋಡಿರುವ ಹಾಗೆ, ರಾಜನು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತನಾಗುತ್ತಾನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇಲ್ಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಆತನ ಆಜ್ಞೆ-ಅನುಮತ-ಸೂಚನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಎಡೆಯೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಲೇಖಕನಷ್ಟೇ ರಾಜನೂ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅವಯವವಾಗಿದ್ದಾನೆ ; ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಂದರೆ, ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗನೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಸಂದೇಹಿಸಬಹುದಾದಷ್ಟು.

ಸ್ತುತಿಯ ಅನಂತರ ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಭಾಷೆ-ಕಾವ್ಯ-ಭಾಷಾಶಿಕ್ಷೆ-ಕಾವ್ಯಶಿಕ್ಷೆ ಇ.ಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾಮಹನ ಗ್ರಂಥವೂ ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ತದನಂತರ, ಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ (ಕಾವ್ಯ)ವನ್ನೂ ಆಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ (ಕಾವ್ಯ)ವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಸಮಸಮವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಆ ದಾರಿಯಿಂದ ಅಗಚಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದಂಡಿ ಭಾಮಹರಿಗೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಿವೆಯೆಂಬುದು ಗೊತ್ತು. ಅವರು 'ಪ್ರಾಕೃತ' 'ಅಪಭ್ರಂಶ' 'ತದ್ಭವ' 'ತತ್ಸಮ' 'ದೇಶೀ' ಮುಂತಾಗಿ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. 'ದೈವೀವಾಕ್' ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅವರ ಮುಂದಿನ ಗಮನ ; ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಅಲಂಕಾರೇತ್ಯಾದಿಗಳು ಉಳಿದವಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಾದರೋ-ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸುನಿಶ್ಚಿತ ಶಾಸ್ತ್ರವೊಂದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಕೈವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಎದುರು, ಇನ್ನೂ ಅದಿಲ್ಲದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಆ ಬಗೆಯ 'ಮಾರ್ಗ'ವೊಂದನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ

ಸಮದುಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ ; ಮತ್ತು ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಾದಿ ಭಾಷೆಗಳ ಸತತಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಲವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತಾನೂ ಒಂದು ಸಮಾನಸ್ಕಂಧ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ತಾಳಿನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕನ್ನಡವು ಆ ಹಲವುಗಳ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗಿನ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ 'ಭಾಷೆ'ಯೆನ್ನುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ 'ಏಕವಚನ' (ಸಂಸ್ಕೃತ)ವಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅದು, ಏಕವಚನ-ಬಹುವಚನಗಳೆರಡೂ ಆಗಿ (ಕನ್ನಡವಾಗಿ ಮತ್ತು ಹಲವು ಭಿನ್ನಭಾಷೆಗಳ ಒಂದು ಭಾಷಾಚಾತಿಯಾಗಿ) ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವಾಗ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಇ.ಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಭಿನ್ನತೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ; 'ಗದ್ಯಕಥೆ' 'ಬೆದಂಡೆ' 'ಚಿತ್ತಾಣ'ಗಳೆಂಬ ಕನ್ನಡದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ (೨೫-೩೫). 'ಭಾಷೆ' (ಕನ್ನಡ) ಮತ್ತು 'ಭಾಷೆಗಳ' (ಸಂಸ್ಕೃತಾದಿ) ಏಕತೆ-ಭಿನ್ನತೆಯೆಂಬ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಗಣಿಸಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥದ ದಾರಿಯು ಕವಲೋಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಾಗೆ ಭಾಷೆಯೊಂದನ್ನೇ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯಲಾರದು. ಪ್ರಬುದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಭಾರತದ ಉತ್ತರಾಪಥ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಾದ ತುಂಬಾ, ಅದಕ್ಕೂ ಆಚೆಗೆ ಕೂಡಾ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಉಚ್ಚಾಯದ ಕಾಲ ಅದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಂಡಿ ಭಾಮಹ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತವು ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೇಶ-ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗದ 'ಲೋಕಭಾಷೆ'ಯಾಗಿ ಕಂಡದ್ದು ಸಹಜವೇ. ಆದರೆ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಕುರಿತಿರುವಂಥ ಕನ್ನಡವು ಆಥರದ್ದಲ್ಲ. ಇದು ಒಂದು ಭೌಗೋಲಿಕ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಸ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳ ಭಾಷೆ; ಮತ್ತು ತನ್ನ ಈ ಮಿತಿಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಅಧಿಕೃತತೆ - ಸಾರ್ವಭೌಮತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳಲು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣಗುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆ. ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ನುಡಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಹೊರಟರೆ ಅದು ಒಂದು ನಾಡಿನ ಜೊತೆ ಕುಣಿಕೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅತ್ತ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ; ನಾಡು ಎನ್ನುವಾಗ ಅದರ ಜೀವರೂಪವಾದ ಜನಪದ (ನಾಡವರು)ವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಅದನ್ನು ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸುವ ರಾಜನನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆಯ

ಪ್ರಸ್ತಾಪದ ಅನಂತರ ಬರುವ ಪದ್ಯಗಳು (೩೬ ರಿಂದ ೪೪) ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ.

ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕನ್ನಡದ ನಾಡವರನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಪದ್ಯಗಳಿವೆಯಲ್ಲ - ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಲಕ್ಷಣಪಠ್ಯದೊಳಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ 'ಸುಭಟರ್ಕಳ್ ಕವಿಗಳ್...' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ್ಯವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಪರಿಯೂ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ. ಬಹುವಿಶೇಷಣಗಳ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತದೆ: 'ರೂಪಕಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಮಾತಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಉಳಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಬಹು ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಪೇರಿಸಿ ವಿರಸವಾಗುವಂತೆ ಬಳಸಕೂಡದು' (೨:೨೭). 'ಆದರೆ, ಸುಭಟರ್ಕಳ್...' ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿನಂತೆ, ಅಂಕಚಾರಣೆ (ವಿಶೇಷ ಪ್ರಶಂಸೆ)ಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬಳಸುವುದಾದರೆ, ಸತತವಾಗಿ ಬಳಸಲಿ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಅತಿಶಯಧವಳ ನೃಪತುಂಗ' (೨:೨೯). ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗನು ತನ್ನ ನಾಡಿನ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಅದೆಂಥ ಭರವಸೆ-ಅಭಿಮಾನ-ಪ್ರೀತಿಗಳನ್ನುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಈ ಪದ್ಯವು ರಚಿತವಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಜನರ ಸದ್ಗುಣವಾಣೀಕೃತವನ್ನು ನೃಪತುಂಗನ ಪ್ರೀತಿಯ ಕುಂದಣದಲ್ಲಿ ಹುದುವುಗೊಳಿಸಿದಂತಿರುವ ಈ ಪದ್ಯವು ಯಾವತ್ತೂ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಆರ್ದ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ಜನರನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಪ್ರಶಂಸಾ ಪದ್ಯಗಳು ಆಪ್ಯಾಯಮಾನ ವೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟೇ ಸೋಜಿಗವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವ್ಯಾಜ ನಿರ್ಮಲ ಪ್ರೇಮವು ಮಳೆಗರೆದಿದೆಯಾದರೂ ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರೇಮಾಲಾಪನದ ಔಚಿತ್ಯವೇನಿದ್ದೀತು ಅಂತ ಕುತೂಹಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಕಾಲದೇಶದ ಯಾವುದೇ 'ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ'ದಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಅಪ್ರಸ್ತುತ ಮಾತುಗಳು ಸಿಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅದು ಬಿಟ್ಟು, ಈ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳಾದರೂ ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಉನ್ನತವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವುದು ಅತಿ ವಿರಲ. ಕವಿ ಪಂಪನು ಬನವಾಸಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕಡೆದಿಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರೇಮಶಾಸನವು ಕೂಡಾ ಆತನ ರಾಜಕಾರಣ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಬೇರೊಂದೆಡೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರಶಂಸೆಯು ಕೇವಲ ಔಪಚಾರಿಕವೋ ಅಭಿಮಾನ ರಸವರ್ಷವೋ ಆಗಿರದೆ ಪೀಠಿಕಾಪ್ರಮೇಯದ ಜೀವಭಾಗವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅದರ ಹಾಗೇ ಈ ಜನಪ್ರಶಂಸೆಯೂ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗದ ಪ್ರಮೇಯದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಗಣಿಸಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಶಂಸೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನು ಇಲ್ಲೇ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಪಠ್ಯದ ಅನುಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ : ೧ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವರ್ಣನೆ (ಪ. ೩೬) ; ೨. ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡನಾಡಿನ ವರ್ಣನೆ (ಪ.೩೭) ; ೩. ಜನಪ್ರಶಂಸೆ. ಅರ್ಥಯಿಸುವಾಗ ಈ ಪ್ರಶಂಸೆಯು ಸಮಸ್ತ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥದೆ ಅಥವಾ ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡಿನವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥದೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಸಹಜವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸೃಜನಶೀಲ ಕಸರತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ 'ಧ್ವನಿ'ಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ: 'ಇದು ಸಮಸ್ತ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥದು' - 'ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡವರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥದು' ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, 'ಇದು ವಾಸ್ತವವಾದ ಗುಣನಿರೂಪಣೆ' - 'ಇದು ಆದರ್ಶಪೂರ್ಣವಾದ ಕವಿಕಲ್ಪನೆ' ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಹೃದಯನಾದವನು ಈಯೆಲ್ಲ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿಯೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅನೇಕ ಧ್ವನಿಗಳ ಸಂಕಿರಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ 'ಕನ್ನಡ ಜನ'ದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಓದುಗನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಭಾಚಿತ್ರವು ಆಕಾಲದ - ಈ ಕಾಲದ - ಭವಿಷ್ಯತ್‌ಕಾಲದ 'ಕನ್ನಡಿಗನ ಚಿತ್ರ'ವಾಗಿ ವಾಸ್ತವ ಚಿತ್ರ - ಆದರ್ಶಚಿತ್ರವಾಗಿ, ಮೂರ್ತಚಿತ್ರ-ಅಮೂರ್ತಚಿತ್ರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ಗ್ರಂಥವು 'ಶಾಸ್ತ್ರ'ವಾಗದೆ 'ಕಾವ್ಯ'ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಹೊರಟ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಜನಪದ -ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ ಹೀಗೆ ಕೊಂಡಿಗೊಂಡ ಒಂದು ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನ್ವಯಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅದು ಮುಂದುವರಿಯಲಾರದು. 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ...' (೩೬) ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅನ್ವಯಪ್ರಯತ್ನವು ನಡೆದಿದೆ.ಈ ನುಡಿ - ಜನಪದ - ನಾಡುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಯಾವ ಹೆಸರಿದ್ದಿತೋ ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಯಃ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ (ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ) ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು 'ನುಡಿ' 'ನಾಡು' 'ಜನಪದ' ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬ ಒಂದೇ ಅಂಕಿತವನ್ನು (ಕನ್ನಡನುಡಿ, ಕನ್ನಡನಾಡು, ಕನ್ನಡಜನಪದ) ಹಚ್ಚುತ್ತದೆ; ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಈ ಮೂರೂ 'ಕನ್ನಡ'ದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ್ದು

ಎನ್ನುತ್ತದೆ ; ಅಂದರೆ, 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬುದು ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ 'ವಿಶೇಷಣ', ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಇವನ್ನು ಮೀರಿರುವ 'ಇನ್ನೊಂದು' (ಒಂದು ಮಹತ್ ತತ್ವ ಎನ್ನೋಣ) ಎನ್ನುತ್ತದೆ.

('ನಾಡು-ಅದು-ಆ-ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ' ಎಂಬುದರಲ್ಲಿಯೇ 'ಭಾವಿಸಿದ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಭವಿಸಿದ' ಎನ್ನುವ ಪದಮಾದರಿಯನ್ನು ಸರಿಸಿ ಅರ್ಥವಿಸುವುದು ಸರಿಯಾದೀತು. ಅಂದರೆ - ಈ ಜನಪದವು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭವಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಿದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಇನ್ನು, ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಬರಬಹುದು. 'ಕನ್ನಡ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು' ಎನ್ನುವ ಸರಳವಾದ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮಿತಿಗೊಳಗಾಗಿ 'ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ; ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥ ಹಚ್ಚಬೇಕಿಲ್ಲ - ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವವರಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಗ್ರಂಥದ ಆದ್ಯಂತ ಭಾಷೆ-ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕೌಶಲವನ್ನೂ ಕಾಣಿಸುವ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು, ಗ್ರಂಥದ ಕೇಂದ್ರಸೂತ್ರವಾದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೈಥಿಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದು ನಿಷ್ಕಾರಣ ಆರೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಛಂದಸ್ಸು-ಪ್ರಾಸಗಳ ಮಾತಿಗೆ ಬಂದರೆ, 'ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ...' ಎನ್ನುವ ಬದಲು ಸಲೀಸಾಗಿ 'ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡಮೆಂ ಬಾವೆಸರಿನ ಜನಪದಂ....' ಎನ್ನಬಹುದಿತ್ತು).

ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಮನಗಾಣಬಹುದು: ಅಲಂಕಾರ-ಕಾವ್ಯ-ಭಾಷೆ ಅಂತ ಆಲೋಚಿಸಹೊರಟ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ತಳುಕೆಗೊಂಡು ಬಂದ ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ-ರಾಜಕಾರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಧುತ್ತೆಂದು ಎದುರಾದರೂ ಎದೆಗೆಡೆದೆ ಅವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿತಲ್ಲ, ಹೇಗೆ? ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಮತ್ತು ರಾಜ ಈಯಿಬ್ಬರು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರ ಔಚಿತ್ಯ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಗಳೂ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನಃ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಗಮನಿಸೋಣ: ದಂಡ್ಯಾದಿಗಳು ಭಾಷೆ (ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ-ವಾಚ್ಯಯ-ಕಾವ್ಯ ಇ.)ಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾರಾದರೆ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಈ ಮೂರು ಪ್ರಮೇಯ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ : ೧. ಭಾಷೆ (ಭಾಷೆಗಳು-ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡ-ವಾಚ್ಯಯ-ಕಾವ್ಯ ಇ.) ೨. (ಅದನ್ನಾಡುವ) ಜನ (ಅರ್ಥಾತ್ ಜನಪದ);

೩. (ಜನಪದವನ್ನು ರಾಜ್ಯವಾಗಿಸಿ ಆಳುವ) ರಾಜ ಅಥವಾ ಪ್ರಭುತ್ವ. (ಭಾಷೆ-ಜನ-ರಾಜ). ಇಲ್ಲಿ ಕೌಟಿಲ್ಯನ 'ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ'ದ ಆರನೇ ಅಧಿಕರಣ (ಮಂಡಲಯೋನಿ)ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯು ನೆನಪಾಗಿ ಕುತೂಹಲ ವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ, ಮೊದಲಿಗೆ ಆತನು, 'ಸ್ವಾಮಿ-ಅಮಾತ್ಯ-ಜನಪದ-ದುರ್ಗ-ಕೋಶ-ದಂಡ-ಮಿತ್ರತ್ವ' ಈ ಏಳನ್ನು 'ರಾಜ್ಯ'ದ 'ಪ್ರಕೃತಿ'ಗಳೆಂದು ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಕ್ಕೆ, 'ರಾಜ್ಯ'ದ 'ಶಕ್ತಿ'ಗಳಾವುವೆಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ: 'ಬಲಂ ಶಕ್ತಿಃ... ಶಕ್ತಿಸ್ತ್ರಿವಿಧಾ-ಜ್ಞಾನಬಲಂ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಃ ಕೋಶದಂಡ ಬಲಂ ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಃ-ವಿಕ್ರಮಬಲಮುತ್ಸಾಹ ಶಕ್ತಿಃ' ಅವನು ಹೇಳುವಂತೆ, 'ರಾಜ್ಯ'ವೆಂಬುದು 'ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ-ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿ-ಉತ್ಸಾಹ ಅಥವಾ ವೀರಶಕ್ತಿ'ಗಳ ತ್ರಿಕೂಟ.

ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಲ-ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೌಟಿಲ್ಯನು ರಚಿಸಿದ 'ಮಂತ್ರಿ-ಪ್ರಭು-ವೀರಶಕ್ತಿ'ಯೆಂಬ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಇನ್ನೊಂದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಲ-ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗವು, 'ಭಾಷಾಶಕ್ತಿ -ಜನಶಕ್ತಿ-ರಾಜಶಕ್ತಿ'ಯೆಂಬ ಬೇರೆಯೇ ಹೊಸ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಿದೆಯೋ ಅಂತ ಸೋಜಿಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೀಠಿಕಾಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗ ಸಭಾಸದರೆಂಬ ವಿದ್ವಾನ್ಮಂಡಲಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆಯಷ್ಟೆ? ಜನ ಮತ್ತು ಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ಬಂಧವಾಗಿ ಭಾಷೆಯಿದ್ದರೆ, ಅಂಥ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಂಪನ್ನಗೊಳಿಸುವ ಮತ್ತು ಆ ಮೂಲಕ ಜನ - ಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸೇತುವಾಗುವ ಘಟಕವಾಗಿ ಇದು ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ. ಅಪಾರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶುದ್ಧ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಮಂಡಲಿ ಇದು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಇವರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲಲ್ಲೂ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಗ್ರಂಥದ ಲೇಖಕನಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಅಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜನರಲ್ಲಿ ಭರವಸೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಮಲ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ವಿವೇಕವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ, ಆ ಅವರ ವಿವೇಕದ್ರವ್ಯದಿಂದಲೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಮತ್ತು ಅವರ ಸುಪ್ರ ವಿವೇಕಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಹೊಸಹೊಸ ಲೋಕಾಕೃತಿಗಳನ್ನು - ಅರ್ಥಾತ್, ವಾಚ್ಛಯ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು - ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೊಡುವಂಥವರಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಘಟಕವು ಜನ-ಭಾಷಾ-ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಬಂಧವೆನ್ನಬಹುದಾದ್ದು.

'ಭಾಷಾ-ಜನ-ರಾಜತ್ರಯೀ'ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ

ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕೌಟಿಲ್ಯನಂಥ ಮಹಾಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೊಸ 'ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರ'ವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬ ಅರಿವು, ಗ್ರಂಥಕಾರ (ಣ)ರಾದ ಕವಿ-ರಾಜರಿಗೇ ಸ್ವತಃ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ನಾವು ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗದ ಮಾತುಗಳು ಕವಿಯ-ರಾಜನ ಸ್ವಂತ ಮಾತುಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕನ್ನಡದ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವು ಇವರ ಇಚ್ಛೆ ಅನಿಚ್ಛೆ ಸಮ್ಮತಿ-ಅಸಮ್ಮತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಯಿದೆಯೇ ಒತ್ತಿ ಬಂದು ಇವರ ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಾಡಿಸಿರುವ ಮಾತುಗಳು. ಪ್ರಾಯಃ, ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕನ್ನಡ ಇತಿಹಾಸದ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ತಾನೇ ಹರಳುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರ ಇದು.

ಕನ್ನಡದ ತಾತ್ವಿಕತೆ

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ-ಅದನ್ನಾಡುವ ಜನ-ಆ ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರಭುತ್ವ ಈ ಮೂರರ ಭೌತಿಕ ಸಂಬಂಧ-ಸಮೀಕರಣಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂಥವು. ಇವುಗಳ ತಾತ್ವಿಕ ಸಮೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಂಚ ಯೋಚಿಸಬೇಕು. ಈಗಾಗಲೇ ಗಮನಿಸಿರುವ ಹಾಗೆ, ಇಲ್ಲಿನ 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ...' ಪದ್ಯವು ಈ ನುಡಿ-ನಾಡು-ಜನಪದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡವೆಂಬ ಹೆಸರಿನವು ಎನ್ನದೆ, 'ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ' ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು 'ಭಾವ' ಎನ್ನುವ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದವನ್ನು ಕೆಲವೇ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ರಸಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಕೂಡಾ ಈ ಗ್ರಂಥವು 'ಭಾವಗಳ' ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇ ಎತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಇದು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ವಾಚಿಸುವಂತೆ 'ಕವಿಕೃತ' (ಕವೇಃ ಕರ್ಮಂ ಕಾವ್ಯಂ) ಎನ್ನದೆ, 'ಕವಿಭಾವಕೃತ'ವೆನ್ನುತ್ತದೆ ; 'ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ'ವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಮತ್ತೆ, 'ಭಾವಮೆಂಬುದು-ಅದು-ಕವಿಗಳ್-ಆ-ಭಾವಿಸಿ-ಮನ ಬಗೆಯೊಂದಿದ ಅರ್ಥಂ' (೩-೨೦೮) ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿ 'ಭಾವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕಿರುವ ಬಹು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ಅದು ನಮ್ಮ ತಾತ್ವಿಕ ಅವಲೋಕನಕ್ಕೆ ಕೀಲಿಕೈಯಾಗಬಹುದು.

ಮನುಷ್ಯರ ಪಾಲಿಗಂತೂ ಜಗತ್ತು ಎಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯಚಿತ್ತವು ಏನೇನನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೋ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆಹೇಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೋ ಅದೇ. ಗ್ರಹಿಕೆಯನ್ನುವುದು ಕೂಡಾ ಚಿತ್ತಸ್ಪಂದನವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಜಗತ್ತು ಎನ್ನುವುದು

ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಚಿತ್ ಮೂಲವಾದದ್ದು. ಅಂದರೆ, ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂಬುದಷ್ಟೂ 'ಸ್ವಂದನ'ವೇ. ಇಂಥ 'ಸ್ವಂದನ'ದ ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ನಾವು 'ಭಾವ' ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಭಾವವು ಅಮೂರ್ತವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಮೂರ್ತಗೊಳ್ಳುವುದು ನಾಮರೂಪಗಳ ಮೂಲಕ, ಅರ್ಥಾತ್ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಭಾವ'ವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನಸ್ಸು, ಅದರ ಮುಂದಿನ ಹಂತವಾಗಿ ಭೌತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ದಾರಿ ಹೀಗೆ : ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸು>ಭಾವ>ಭಾಷೆ>ಕ್ರಿಯೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಬಾಹ್ಯ-ಭೌತಿಕ ಬದುಕನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಭಾವನಿರ್ಮಾಣ-ಭಾಷಾನಿರ್ಮಾಣಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಜನಪದದ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಅಸ್ತಿವಾರವಾಗಿ, ಕನ್ನಡ-ಭಾವ ಕನ್ನಡ-ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೆ ಸೃಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಇಂಥದೊಂದು ತಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಮುಂದೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ - ಅರ್ಥಾತ್, ಕಾವ್ಯರಚಿಸುವಾತನು ತನ್ನ ನುಡಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಭಾಷಾವ್ಯಾಯಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ - ಹೇಳುತ್ತದಾದರೂ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೇ ತನ್ನ ಯುಗದ ಮಹತ್ತರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಸಂಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹರಳುಗಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರ-ಕಾವ್ಯ-ಭಾಷೆ-ಜನ-ರಾಜ್ಯ- ಇವೆಲ್ಲ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ಒಂದು ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಭಾವವನ್ನು ('ಕನ್ನಡಭಾವ'ವನ್ನು) ದೃಢಭನವಾಗಿ ಸೃಜಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥಭೂಮಿಕೆಯ ಏಕಾಗ್ರ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ-ಅಲಂಕಾರ, ಕಾವ್ಯ-ಭಾವ ಇತ್ಯಾದಿ ಆರೋಹಣ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಭಾವ-ಕಾವ್ಯ-ಭಾಷೆ-ಭವ (ಭೌತಿಕ ಸಮುದಾಯ, ರಾಜ್ಯ) ಇತ್ಯಾದಿ ಅವರೋಹಣ - ಇಂಥ ಚಕ್ರಾಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು (ಅರ್ಥಾತ್, ಕನ್ನಡದ ಭಾವ-ಭವಗಳೆರಡನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅನಂತರ ಅವು ಬೀಜವೃಕ್ಷನ್ಯಾಯದಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಒಂದನ್ನೊಂದು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದು) ಆಗಿನ ಕನ್ನಡದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ, ಅವುಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಹು ಅಗತ್ಯವಾದ್ದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಭಾಮಹನು ಲೋಕದ ಮಾತನ್ನು

ಎತ್ತುವುದಿಲ್ಲ ; ದಂಡಿಯು ಕಾವ್ಯದ 'ಲೋಕರಂಜನ' ಗುಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವಾದರೋ, ತನ್ನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಅದನ್ನು 'ಲೋಕೋಪಕಾರ - ಉದಿತ - ಪರಮ ಗುಣೈಕ-ಉದಾರ-ಧೀರಾಕಾರಂ' (೩:೨೧೦) ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ ; ಪರಮಕವಿಪ್ರಧಾನರ ಕಾವ್ಯಗಳು, 'ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ, ಹಿತ-ಅಹಿತ, ಸುಖ-ದುಃಖಗಳ ಪರಿಯನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ' (೧:೧೮) ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಧಾರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಬೀಜಮಂತ್ರ

'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ....' ಎಂಬ ಪದ್ಯವು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಭೂಮಿಕೆಯ ಬೀಜಮಂತ್ರವೆನ್ನುವಂತಿದೆ. ಪದ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ಕನ್ನಡ ಜನಪದ-ರಾಜ್ಯದ ಭೌತಿಕ ಮೇರೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜನ ಅಧಿಕೃತ ಸಮ್ಮತಿ ಮುದ್ರೆಯೂ ಬಿದ್ದಂತಾಗಿದೆ. ಆ ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ 'ಆಸೇತು ಹಿಮಾಚಲಂ'ವೆನ್ನುವಂಥ ವ್ಯಾಪಕಕಲ್ಪನೆಗಳಿದ್ದುವಾದರೂ 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾ ಗೋದಾವರಿವರಮ್' ಎಂದು ನದಿಗಳ ನಿಶ್ಚಲ ರೇಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಜ್ಯದ ನಕಾಶೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿರುವ ಕ್ರಮವು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ-ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ - ಪ್ರಾಯಃ, ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲ ನದೀ ರೇಖೆಗಳ ನಿಶ್ಚಿತಿಯಿರುವ ಹಾಗೆ, ಈ ನುಡಿಗಟ್ಟಿನ ಧಾಟಿಯಲ್ಲೇ ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಅನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕಾವೇರಿಯು ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಪ್ರಾರಂಭಬಿಂದು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತು, 'ಆ ಗೋದಾವರಿವರಂ' ಎನ್ನುವಾಗ ಆ ಮಾತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಹಿಗ್ಗುಕುಗ್ಗಿಗೂ ಎಡೆಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ತೆಲುಗು ಭಾಷಾಪ್ರದೇಶವು ಅದೇತಾನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿತ್ತು ; ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ, ಇನ್ನೂ ಗರ್ಭಸ್ಥವಷ್ಟೇ ಆಗಿದ್ದ ಮರಾಠಿ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯವು ದೂರಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಾದರೂ ಮೈದಾಳಿಕೊಳ್ಳಲಿರುವ ಸೂಚನೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿನ ಇಂಥ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಈ ಪದ್ಯವು ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಕಾವೇರಿ ಗೋದಾವರಿಗಳೆಂಬವು ನಿಶ್ಚಲ ಭೌತಿಕ ಮೇರೆಗಳು ಎನ್ನುವಂತೆಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ, ಅವು ಭಾರತೀಯ ಸಮಷ್ಟಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವವಾಸ್ತವಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಂಥವು. 'ಗಂಗೇ ಚ ಯಮುನೇ ಚೈವ....' ಎನ್ನುವ ಸಮಷ್ಟಿಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಗೋದಾವರಿಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೀಗೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ರೂಪಿಸುವ ಮೇರೆಯು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೌತಪ್ರತಿಮೆ-

ಭಾವಪ್ರತಿಮೆಗಳೆರಡೂ ಆಗಿ ಧ್ವನಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಈ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ, ನಾಡು, ಜನಪದ ಎಂಬ ಮೂರೂ 'ಕನ್ನಡ'ವೆನ್ನುವ ಇನ್ನೊಂದೇ ಮಹತ್ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಳವಡುಕೊಂಡಿರುವಂಥವು (ಕನ್ನಡದೊಳಭಾವಿತಮಾದ) ಎಂಬ ಇಲ್ಲಿನ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಕನ್ನಡವೆಂಬ ತತ್ತ್ವವು ಅಮೂರ್ತವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಅದರೊಳಗಿನ ನುಡಿ-ನಾಡು-ಜನಪದಗಳು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತವೂ ಅಮೂರ್ತವೂ ಎರಡೂ ಆಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

'ಕನ್ನಡ'ದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಧವು (ವಸುಧಾ-ವಲಯ-ವಿಲೀನ-ವಿಶದ-ವಿಷಯ-ವಿಶೇಷಂ) ಕನ್ನಡದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ-ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ವಸುಧಾ ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿಟ್ಟೇ ಗ್ರಹಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು 'ವಿಷಯ ವಿಶೇಷ'ವಾಗಿದ್ದೂ 'ವಸುಧಾ ವಲಯ'ದಲ್ಲಿ 'ವಿಲೀನ'ವಾಗಿ 'ಭಾವಿತ'ವಾಗಿರುವಂಥದು ಮತ್ತು ತನ್ನ ವಿಶೇಷತೆಯಲ್ಲಿ 'ವಸುಧಾವಲಯ'ವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ 'ವಿಲೀನ'ಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಾನೊಂದು 'ವಿಶದ' ಜಗತ್ತಾಗಿ 'ಭಾವಿತ'ವಾಗಿರುವಂಥದು.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎನ್ನುವಾಗ ತಾನು ಮತ್ತು ಅನ್ಯ ಎಂಬೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ- 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯ' ಎಂಬೆರಡೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಮೂರ್ತ-ತಾತ್ಕ್ಷಣಿಕ-ಚಿತ್ತಕಲ್ಪಿತ ಆಕೃತಿಗಳು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಸ್ವ' ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾದರೆ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅದು ನನ್ನ ಕುಟುಂಬವನ್ನು, ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಊರನ್ನು ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಜಿಲ್ಲೆ-ರಾಜ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರ-ಭೂಪ್ರಪಂಚ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿ ಪಲ್ಲಟಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕ್ಷಣ 'ಅನ್ಯ'ವೆಂದದ್ದು ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವ'ದೇ ಭಾಗವಾಗಿ ಬಿಡಬಹುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ- 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯ'ಗಳ ಸಂಬಂಧವು, ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಮನೋಧರ್ಮಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿ, ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು- 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ, ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ 'ಅನ್ಯ'; ಇನ್ನೊಂದು- 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ, ಸಹವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ 'ಅನ್ಯ'. ಹೀಗೆ, ಅನ್ಯವನ್ನು, ಆಯಾ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ, 'ಪ್ರತಿ' ಅಂತ ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು ಅಥವಾ 'ಸಹ' ಅಂತ ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು. ಮೊದಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ವ' ಎಂಬುದು, ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ

ಪೌರುಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಎರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ವ' ಎಂಬುದು ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಾಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಅನ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಲೀನ ಮತ್ತು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅನ್ಯದ ವಿಲೀನ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯುಂಟಾಗುವುದು 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯ'ಗಳನ್ನು 'ಪ್ರತಿ' ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ, 'ಸಹ' ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ. 'ಅನ್ಯ'ವನ್ನು 'ಸಹ' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದಾಗ, 'ಸಹನೆ'ಯು ತಾನಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ, ಸಹನೆಯು ಸಾಹಚರ್ಯಕ್ಕೂ ಸಮ್ಮಿಲನಕ್ಕೂ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಹನೆ ಅಥವಾ ಸೈರಣೆಯನ್ನುವುದು ನಿಸರ್ಗ ನೀತಿಯಾಗಿ ಜೈವಿಕಧರ್ಮವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. 'ಕಸವರಮೆಂಬುದು ನೆರೆ ಸೈರಿಸುವೊಡೆ ಪರಧರ್ಮಮಂ ಪರ ವಿಚಾರಮುಮಂ.....' ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯದ ಸಮಸ್ತನೀತಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜನ-ಭಾಷಾ-ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನನೀತಿ-ಭಾಷಾನೀತಿ-ರಾಜನೀತಿಗಳೂ ಆಗಿ, ಕಲ್ಪಿತ ಕನ್ನಡ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ನೀತಿಸೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಈ ನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮಂಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಒತ್ತಾಯಿಸಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲೋ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ, ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾದ್ದೆನ್ನಿಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ತೇಲಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದೆ-ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಮೂಲೆಚೊಂಗೆಯ ಕಾಣದ ಹೂವು ಪರಿಮಳವನ್ನು ತೇಲಿಸಿಬಿಟ್ಟಹಾಗೆ. ನಿಜವಾಗಿ, ಈ ಗ್ರಂಥವೇ ಅಂಥ ಸೈರಣೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಅಕ್ಷರಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಕಾರಣ-ಕರ್ತೃಗಳಾದ ನೃಪತುಂಗ-ಶ್ರೀವಿಜಯರು ಭಿನ್ನವಾದ ವೈದಿಕ-ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು ; ಈಯಿಬ್ಬರೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಮನಿಷ್ಠೆಯಿದ್ದವರು. ಎಂಬುದು ಕೂಡಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಹಾಗಾದರೂ ಇಡೀ ಗ್ರಂಥದ ಯಾವುದೇ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವರ ಧರ್ಮಭಿನ್ನತೆಯ ಸೂಚನೆ ಕೂಡಾ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ- ಎಷ್ಟೆಂದರೆ, ಇವರಿಬ್ಬರ ಧರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇವತ್ತಿಗೂ ವಾದವಿವಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳು ನಡದೇ ಇವೆ.

ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, ಈ ಸಹನಸೂತ್ರ ಅಥವಾ 'ಕಸವರಸೂತ್ರ'ವು ಇಲ್ಲಿನ ನೆಲದ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳ ಅನುಭವದ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಗೊಂಡದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ-ಮುಂದೆ, ಪರಧರ್ಮ-ವಿಚಾರಗಳ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ಮತ್ತು ಜಾತಿಮತ ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಕೆಲವುಟ್ಟಿನ ಮುಕ್ತ ಚಲನೆಯು ಕೂಡಾ

ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಪಂಪನ ತಂದೆ ಅಭಿರಾಮ ದೇವರಾಯನು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡದ್ದು. ೧ನೇ ನಾಗವರ್ಮನು ಹೊಸದಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 'ಜೈನಬ್ರಾಹ್ಮಣ'ನಾಗಿದ್ದುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯಗಳೇ.

ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ- 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ-ಜನ-ರಾಜ್ಯಗಳೆಂಬ ಶಕ್ತಿ ತ್ರಿಕೂಟದ 'ಕನ್ನಡ' ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ...' ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬ ಸಮಸ್ತವನ್ನು (ಭಾಷೆ-ಜನ-ರಾಜ್ಯ) ಮೂರ್ತ-ಅಮೂರ್ತ, ಸಾಮಾನ್ಯ-ವಿಶಿಷ್ಟ, ಭೌತಿಕ-ಭಾವಕ ಎಂಬ ವಿದ್ಯದ್ಧ ದ್ವಂದ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಿ ಕಂಡರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ವಿವಿಕ್ತ ಉದ್ಗಾರಗಳೆಂದೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯೆಂದೋ ತಿಳಿಯದೆ, ಕನ್ನಡ ತತ್ತ್ವದ ಭದ್ರ ಭೂಮಿಕೆಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ....' ಪದ್ಯವನ್ನು ಈ ಭದ್ರಭೂಮಿಕೆಯ ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಯಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಆ ಭೂಮಿಕೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಡೀ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ಕೂಡಾ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಇಡೀ ಪಠ್ಯದ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯು ಅನಾವೃತಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು.

ಭಾಗ-೩ ಪಠ್ಯವಾಸ್ತುವಿನ ಒಳಸುತ್ತ

ಲಕ್ಷಣಾಂಗಣ

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ದ ಮೊದಲ ಪರಿಚ್ಛೇದವು ‘ದೋಷಾದೋಷ ನಿರ್ಣಯ’ವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿಬರುವ ದೋಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚು ಆತಂಕಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೇ (೧:೪೩-೧೫೦) ದೋಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಎರಡನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೂ (೨:೪-೨೬) ಮತ್ತೆ ಅದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. (ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ - ಮೊದಲ ಪ್ರಸ್ತಾಪವು ಭಾಷೆಯ ಒಟ್ಟು ಶಬ್ದ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯದು ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.) ಭಾಷೆ-ಜನಪದ-ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಮಷ್ಟಿಯು ಅದೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಉದಯಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಹೀಗೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಜಾಗೃತವಾಗಿದ್ದುದು ಸಹಜವಾದ್ದೇ. ಭಾವ-ಭಾಷೆ-ಭೌತಿಕಗಳ ತ್ರಿಕೂಟದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಕೊಂಡು ಇನ್ನೆರಡರ ಶುದ್ಧಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗುವಂತಿರಬೇಕು.

ದೋಷಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರ

ಆ ಕಾಲಕ್ಕಿನ್ನೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೂ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿಯೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿವೆ ಎನ್ನುವುದು ಗ್ರಂಥದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ - ೧, ಅಸಂಖ್ಯವಾದ ದೇಸಿ(ಉಪಭಾಷಾ)ಭಿನ್ನತೆಗಳು; ೨. ಪಳಗನ್ನಡದ ಬಳಕೆ ; ೩. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಹಯೋಗ. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:

೧. ಅಸಂಖ್ಯ ದೇಸಿ : ‘ದೋಸಂ ಇನಿತು ಎಂದು ಬಗೆದು ಉದ್ಭಾಸಿಸಿ ತರಿಸಂದು ಕನ್ನಡಂಗಳೊಳ್ ಎಂದು ವಾಸುಗಿಯುಂ ಅರಿಯಲಾರದೆ ಬೇಸರಿಸುಗುಂ ದೇಸಿ ಬೇರೆಬೇರೆಪುದರಿಂ’ (೪೬). (ದೇಸಿ ಬೇರೆಬೇರೆ

ಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಹಲವು ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಎಷ್ಟಿವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಕಾಣಿಸಿ ಹೇಳಲು ಹಲವು ನಾಲಗೆಯುಳ್ಳ ವಾಸುಕಿಯೂ ಬೇಸರಿಸಿಯಾನು.) (ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಸತತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ನನಗೆ ತಿಳಿದುವನ್ನು ಬುಧಜನಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ-ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯ-೪೭)

೨. ಪಳಗನ್ನಡ ಬಳಕೆ: 'ನೆಲೆಸಿದ ಕಾವ್ಯಂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಂ ಸತತಂ ಎಂದೆ ಪಳಗನ್ನಡಮಂ ಪೊಲೆಗೆಡಿಸಿ ನುಡಿವರ್ ಆಗಮಬಲಹೀನರ್, ದೇಸಿಯಲ್ಲ ಇದು ಎಂದು ಅರಿದಿದುರ್' (೪೮). 'ದೊರೆಕೊಂಡರೆ ಸೊಗಯಿಸುಗುಂ ಪುರಾಣ-ಕಾವ್ಯ-ಪ್ರಯೋಗದೊಳ್ ತತ್ಕಾಲಂ, ವಿರಸಂ ಕರಮ್ ಅವು ದೇಸಿಗೆ, ಜರದ್ವಧೂ-ವಿಷಯ-ಸುರತ-ರಸ-ರಸಿಕತೆವೋಲ್' (೫೦). (ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೊಂಡಿರುವ ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳೇ ಮುಂದಿನವಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಎಂದುಕೊಂಡು, ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಲವಿಲ್ಲದಂಥ ಜನರು, ಆ 'ಪಳಗನ್ನಡ' ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿ ಹೊಲೆಗೆಡಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅದು ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ದೇಸಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ... ಅಂಥ ಹಳೆಯ ಮಾತುಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ, ಆದರೆ ಹೊಸಕಾಲದ ದೇಸಿಯ ಜೊತೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಮುಪ್ಪಾಗಿರುವ ವಧುವಿನ ಜೊತೆ ಸುರತವಾಡಿದಂತೆ ತುಂಬ ವಿರಸವೆನಿಸುತ್ತವೆ.)

೩. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಹಯೋಗ : 'ಸಮಸಂಸ್ಕೃತಗಳೋಳ್ ಸೈತು ಅಮರ್ದಿರೆ ಕನ್ನಡಮನ್ ಅರಿದು ಪೇಳ್ಗೆ....' (೫೧); (ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) 'ಬೆರೆಸಿರೆ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಬಂಧುರಮಾಗದು ಕಾವ್ಯರಚನೆ ; ಪೇಳ್ಕೊಡೆ ಪೀನಂ ಪರುಷತರಂ ಅಕ್ಕು ಅದು, ಒತ್ತುಂಗರಡೆಯ ಮದ್ದಳೆಯ ಜರ್ಝರ ಧ್ವನಿಗಳವೋಲ್' (೫೨) 'ವಿದಿತ ಸಮ ಸಂಸ್ಕೃತೋದಿತ-ಪದಂಗಳೋಳ್ ಪುದಿದು ಬೆರೆಸಿ ಬರೆ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಮುದಮನ್ ಅವು ತರ್ಕುಂ, ಅತಿಶಯ-ಮೃದಂಗ-ಸಂಗೀತಾದಿ ಮಧುರ-ರವಂಬೋಲ್' (೫೩); 'ತರಿಸಂದು ಆ ಸಕ್ಕದಮುಮನ್ ಅರಿಯದೆ ಕನ್ನಡಮುಮಂ ಸಮಾಸೋಕ್ತಿಗಳೋಳ್ ಕುರಿತು ಬೆರೆಸಿದೊಡೆ ವಿರಸಂ, ಮರುಗುವ ಪಾಲ್ಗೆ ಅಳೆಯ ಪನಿಗಳಂ ಬೆರೆಸಿದವೋಲ್' (೫೪); '.....ಸಮಾಸೋಕ್ತಿಯೋಳ್ ಒಂದಾಗಿರೆ ಸಕ್ಕದಂಗಳಂ ಕನ್ನಡಮುಂ ಸುಂದ ಮಕ್ಕುಂ ಕವಿಪದಮೊಂದಿದವೋಲ್ ಕನಕರಚನೆಯೋಳ್ ಮಣಿನಿಕರಂ' (೬೧). (ಕನ್ನಡವು ಸಮಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿ ಅದನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಹಾಗೆ, ತಿಳಿದು ರಚಿಸಲಿ; ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಬೆರೆಸಿದರೆ ಕನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಹಿತವಾಗದು

ಮತ್ತು ಅದು ಒತ್ತುಕರಡೆ ಮದ್ದಳೆಗಳ ಬಡಿತದ ಹಾಗೆ ತುಂಬ ಕರ್ಕಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಬಂದಾಗ ಅವು ಮೃದಂಗಾದಿ ಮೇಳವುಳ್ಳ ಮಧುರ ಸಂಗೀತದಂತೆ ಸಂತೋಷವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅರಿವಿಲ್ಲವೆ ಹಟದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡಗಳನ್ನು ಸಮಾಸೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿದರೆ, ಕುದಿಯುವ ಹಾಲಿಗೆ ಮಜ್ಜಿಗೆಯ ಹನಿಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿದಂತೆ, ವಿರಸವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಸೋಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡಗಳು ಹೊಂದಿ ಒಂದಾಗಿ ಬಂದರೆ, ಬಂಗಾರದ ಕುಸುರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಮಣಿಗಳ ಹಾಗೆ, ಕವಿತ್ವವು ಸುಂದರವಾಗುತ್ತದೆ.)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಳಗನ್ನಡ ಬಳಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ, ಅದನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ; ಮತ್ತು, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಹಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ, ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, 'ದೇಸಿ'ಗಳ ಅನೇಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ, ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ; ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಒಂದೇ ಅಧಿಕೃತ ಏಕರೂಪಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು (ರಾಜಗನ್ನಡ ಎನ್ನಿ) ರೂಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು ಅಂತ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಹಳಗನ್ನಡವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊಸ ಭಾಷೆಯನ್ನು 'ದೇಸಿ' ಎಂದೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ದೇಸಿಯನ್ನೇ ಬಳಸಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ರಾಜನ ನೇರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವವಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಅಧಿಕೃತಗೊಂಡ ಭಾಷಾ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಆಗಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ 'ರಾಜಗನ್ನಡ'ವೊಂದನ್ನು ವಿಧಿಸಲು ತವಕಿಸದೆ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಭಾಷೆ-ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪ.೨೨ರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿದುಷ್ಟ (ಉಚ್ಚರಿಸಿದಾಗ ಬೇರೆ ಅಶ್ಲೀಲಾದಿ ಧ್ವನಿಗಳು ಹೊರಡುವಂತಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಇ.), ಅರ್ಥದುಷ್ಟ (ಉದ್ದೇಶಿತವಾದ್ದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ದುಷ್ಟ ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥಗಳು ಹೊರಡುವಂಥವು ಇ.), ಶ್ರುತಿಕಷ್ಟ (ಉಚ್ಚರಿಸಲು, ಕೇಳಲು ಕಷ್ಟವಾಗುವಂಥವು ಇ.), ಕಲ್ಪನೋಕ್ತಿ (ಅರ್ಥ) ಕಷ್ಟ (ಕಲ್ಪಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾಗುವ ಅಸಂಬಂಧ ಇ.) - ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ದೋಷಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ದುಷ್ಟರ (ಚಿತ್ರ)

ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕರಣ (ನಾಟಕ)ಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದೋಷಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾಗಿ ಅದೋಷಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. (೬೨-೬೮).

ಅದಾದಮೇಲೆ, ವ್ಯಾಕರಣ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಹದಿನಾರು ದೋಷಗಳನ್ನು (ಯತಿಭಂಗ, ಅರ್ಥಶೂನ್ಯ, ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ, ಪುನರುಕ್ತ, ಚ್ಯುತಯಾರ್ಥಾಸಂಖ್ಯೆ, ವ್ಯವಹಿತ, ಅಚ್ಚಂದ, ವಿಸಂಧಿ, ನೇಯಾರ್ಥ, ಆಗಮ-ಸಮಯ-ನ್ಯಾಯ-ಕಾಲ-ಕಾಲ-ಲೋಕ-ದೇಶ ವಿರೋಧಿ ದೋಷಗಳು) ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹದಿನಾರು ದೋಷಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಕಾರ್ಥಿ ವಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲೇ ಒಳಗಾಗುವಂತಿರುವುದರಿಂದ, ಮೊದಲಿನ ಕಷ್ಟ-ದುಷ್ಟ ಚತುಷ್ಟಯದ ಅಂಗವಾಗಿಯೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬಗೆಯ ದೋಷಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಿದ್ದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದು ಎಂದು ಕೂಡ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ (೬೯-೧೧೨). ಆಮೇಲೆ, ವ್ಯಾಕರಣ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡುವ ಕಾರಕಾದಿ (ಕಾರಕ-ವಚನ-ಗುರು-ಲಘು-ಸಮುಚ್ಚಯ-ವಿಕಲ್ಪ-ಅವಧಾರಣ-ವಿಶಂಕಾ ದೋಷಗಳು) ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗಿರುವ 'ಅಪವಾದ'ಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (೧೧೩-೧೪೫). ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಉಪಮಾದೋಷ'ವನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ (೧೪೬-೧೪೬).

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು, 'ಯತಿಭಂಗ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವಾಗ (೨೬-೨೭) ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಖಂಡಪ್ರಾಸ (ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾದಗಳ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸ)ವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಯತಿ' (ಪದ್ಯದ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾದ ನಿಲುಗಡೆ)ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವ ರೂಢಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಅದು ಕನ್ನಡದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ದೋಸಮನೆ ಗುಣದವೋಲ್ ಉದ್ಭಾಸಿಸಿ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಒಲ್ಲ ಪೂರ್ವಾರ್ಥಾರ್ಥ ದೇಸಿಯನೆ ನಿರಿಸಿ ಖಂಡಪ್ರಾಸಮನ್ ಅತಿಶಯಂ ಇದು ಎಂದು ಯತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್' (೨೫). (ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಥಾರ್ಥ ದೇಸಿ ರೂಢಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಖಂಡಪ್ರಾಸವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯತಿಯನ್ನು ಮೀರಿದರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ, ಯತಿಭಂಗದೋಷವನ್ನು ಗುಣವಾಗಿಸಿ ಹೊಳೆಯಿಸಿದರು.)-ಎಂದಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಈ ಯತಿಲಂಘನವೆನ್ನುವುದು, 'ಜಘನ-ಸ್ತನ ಭಾರಗಳಿಂದ ಲೀಲಾಲಸವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಸುವಿಲಾಸಿನಿಯ ನಡೆಯಂತೆ' ಬಹು ಅತಿಶಯವಾದ್ದು ಅಂತಲೂ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ (೨೬). ಜತೆಗೆ, ಆರ್ಯ-ಕಂದ-ವೃತ್ತಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದ

ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಯತಿಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಂತಲೂ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ - ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಿತವಾದ ದೋಷಗಳೆಂಬುವೆಲ್ಲವೂ ಸುವಾರಾಗಿ ದಂಡಿ ಭಾಮಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವಂಥವೇ. ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥವು ಅಂತಲೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ದೋಷದ ರೀತಿ-ಮಾದರಿಗಳು ಒಂದೇ ಆದರೂ ಅವು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಆಕೃತಿ-ರೂಪಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಇವಕ್ಕೆ ಅದದೇ ಭಾಷೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿನ ನಾಮಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅದೇ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕೂಡಾ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ್ದೆಂದು ನಾನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಇವು :

೧. ಅಸಂಖ್ಯ ದೇಸಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವುದು ಮತ್ತು ಆ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯನ್ನುಳಿಸಿರುವುದು;

೨. ಪಳಗನ್ನಡ ಬಳಕೆಯ ನಿರಾಕರಣೆ;

೩. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಹಯೋಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಮ ನಿರ್ದೇಶನ;

೪. ಯತಿ ವಿಲಂಘನದ ಕನ್ನಡ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸಿರುವುದು;

೫. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಹಾಗೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದು. (ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆಯೂ ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.)

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು

ಎರಡನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದವು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ-ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಭೇದಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ (೧-೩) ಹೇಳಿದೆ. ಆಮೇಲೆ 'ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇದು ತಕ್ಕುದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪೊಲ್ಲದು ಇದು ಎಂದು ಅರಿದು ಸಮರಿ ಬಲ್ಲಂತೆ, ಎಲ್ಲಂ ನೆಲ್ಲಂ ಮೋಸರುಂಗುಡಿಂತೆ ಅಲ್ಲದೆ, ತಲ್ಲಣಿಸದೆ ಅಲಸದೆ ಇಡು ಮೃದುಪದಮಂ'

(೪) ಎಂದು ಮತ್ತು, 'ಗಳಿಯಿಸಿದ ಅರ್ಥಂ ಸಲೆ ಪಾಂಗು ಅಳಿಯದೆಯುಂ ಶಬ್ದಮ್ ಒಂದದಿದೊಡೆ ಮುತ್ತುಂ ಮೆಣಸುಂ ಕೋದಂತೆ ಇರ್ಕುಂ, ಕಳೆಲ್ಲಿ ಕಳೆಗೊಂದಿ ಮುಂದೆ ಬಾರದ ಪದಮಂ' (೫) (ಇಲ್ಲಿಗೆ ಉಚಿತ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅನುಚಿತ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸರಿಗೊಳಿಸಿ, ಭತ್ತ ಮೊಸರುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕಲಸಿದಂತೆ ಮಾಡದೆ, ಮೃದುವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇರಿಸು. ಕುರಿತಿರುವ ಅರ್ಥವು ಕ್ರಮಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದರೂ ಸರಿಯಾದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರದಿದ್ದರೆ ಮುತ್ತು - ಮೆಣಸುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪೋಣಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ; ಅರ್ಥದ ಕಳೆಗೆ ಹೊಂದಿ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲದ ಪದವನ್ನು ಕಳಚಿ ಹಾಕಿ.) ಎಂದು, ಶಬ್ದಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಶಬ್ದ-ಅರ್ಥಗಳೆರಡರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಅನಂತರ, ಲಘು-ಗುರು-ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ-ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷ-ವಿಪಾತ-ಅವ್ಯಯ-ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ-ಸಂಬೋಧನೆ-ಪುನರುಕ್ತಿ-ಬಹುವಿಶೇಷಣ ಇ. ದೋಷಗಳು ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಪವಾದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ (೬-೨೯). ಬಳಿಕ 'ಪ್ರಾಸ' ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿನ ಆರು ಭೇದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಾಸ'ವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ('ನುತ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರದೊಳ್ ಅತಿಶಯಂ ಈ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸತತಂ ಪ್ರಾಸಂ' -೩೦) ಗಮನಿಸಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಂಡಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗ-ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗ ಭೇದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ (೪೬-೧೧೧). ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಮೂರ್ತಿಕ-ಯಮಕ-ಗೋಪಸ್ತಕ್ರಿಯ-ಅರ್ಥ ಭ್ರಮ-ಮುರಜಬಂಧ-ಚಕ್ರಬಂಧ ಇ., ಮತ್ತು ಪ್ರಹೇಳಿಕೆ ಇ., ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚನೆಮಾಡಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ (೧೧೨-೧೫೨).

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗಭೇದಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದವೇ ಅಥವಾ ದಂಡ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಆರೋಪಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೇ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ದಿ. ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರೊಬ್ಬರೇ ಅವು ವಾಸ್ತವವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವು ಅಂತ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯು ನಮಗೆ ಹೌದೆನ್ನಿಸದೆ ಸೋಲುತ್ತದೆ.

ಮಾರ್ಗಭೇದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದಂಡ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಹು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ದಂಡಿಯು 'ಗೌಡೀ' ಮತ್ತು 'ವೈದರ್ಭೀ'

ಮಾರ್ಗಗಳ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗಗಳೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಭಾಮಹನು ಈ ಮಾರ್ಗಭೇದದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಈ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸದೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದಂಡಿಯನ್ನೇ ನಕಲು ಮಾಡಿದಂತೆ (ಗೌಡೀ-ವೈದರ್ಭೀ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣವೆಂಬುದನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು) ‘ಮಾರ್ಗಭೇದ’ವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ‘ಬಹು ವಿಕಲ್ಪದೋಳ್ ಅರಿದು ಪೀನಂ ಮಾರ್ಗಗತಿಯಂ ತರಿಸಲಲ್ (ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಹೇಳಲು) ಆರ್ಗಂ ಆಗದು’ ಎಂದೂ, ‘ಪೂರ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವಿಯಂ ತೆರೆದಿರೆ ಪೇಳ್ವೆನ್ ಇನಿಸಂ ಕನ್ನಡದೋಳ್’ (೪೬) ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಭೇದವು, ‘ಅನಿಶ್ಚಿತ-ಕ್ರಮ-ವಿಶೇಷ-ಗುಣಯುಕ್ತ’ (೫೦) ಎಂದೂ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮಾರ್ಗಭೇದದ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದೆ; ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ‘ಮಾರ್ಗಭೇದ’ವೆಂಬುದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ.

ಮುಂದಕ್ಕೆ, ‘ವಕ್ರೋಕ್ತಿ’, ‘ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ’ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರಲ್ಲಿ, ‘ವಕ್ರೋಕ್ತಿ’ಯು ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದ ಮತ್ತು ‘ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ’ಯು ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದ ಲಕ್ಷಣ-ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಮೇಲೆ, ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದ ಗುಣಗಳು ಹತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಇನ್ನು ಹತ್ತು ಗುಣಗಳು ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಆ ದಶಗುಣ - ಪ್ರತಿದಶಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಲಕ್ಷಣ-ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. (ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ‘ಬಂಧ’ಗಳೆಂದೂ ಕರೆದಿದೆ). ಅದಾದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಸೂಚನೆಯನ್ನುವಂತೆ, ಈ ‘ಮಾರ್ಗ’ ಮತ್ತು ‘ಗುಣ’ಗಳನ್ನು ರಸೋಚಿತವಾಗಿ (ಒಂಬತ್ತು ವಿವಿಧ ರಸಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ಅದಕ್ಕದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ಮಾರ್ಗ-ಗುಣ-ಬಂಧಗಳನ್ನೇ) ಬೆರೆಯಿಸಿ ಬಳಸಬೇಕು-ಎಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥದ ಈ ತನಕದ ನಿರೂಪಣೆಗಳು (ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥಕಾರನೇ ರಚಿಸಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯಗಳು) ದಂಡಿಯ ಅನುವಾದ ಅನುಕರಣೆಗಳೇ ಎನ್ನುವಂತಿವೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣಗಳ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿನ ಭೇದಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಉದಾ:ನೋಡುವೆನು, ಬೇಡುವೆನು ಮುಂತಾದವು ಉತ್ತರದವು; ನೋಳ್ವೆನು ಬೇಳ್ವೆನು ಮುಂತಾದವು ದಕ್ಷಿಣದವು ;

ಆದರೆ, 'ಸೂಡುವೆನು' ಇ. ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು 'ಸೂಳ್ಳೆನು' ಮುಂತಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೂ ಬಳಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ಇ.,) ಈ ಶಬ್ದರೂಪದ ಭೇದಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವಿರಬೇಕು ಎಂದು ನಮಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಈ ಮಾರ್ಗಭೇದದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಓದಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇದು : ೧. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ ಭೇದಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದಂಥವು ಮತ್ತು ೨. ಇನ್ನುಳಿದ ಗುಣಗತ (ಶಬ್ದಗುಣ-ಅರ್ಥಗುಣ ಎರಡೂ), ರಸಗತ ಇತ್ಯಾದಿ ಭೇದಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂಥವು.

ಈ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಸೂಚಿಸುವ ವಿಷಯಗಳು ಇವು:

೧. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ 'ಪಾಸ'ವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ದಾಖಲಿಸಿರುವುದು;

೨. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗಭೇದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿರುವುದು;

೩. ಹಿಂದಿನ ಪರಿಚ್ಛೇದದಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಲಕ್ಷಣ-ಪಾರಿಭಾಷಿಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು.

ಮೂರನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದವು 'ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ'ವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ, ಜಾತಿ-ರೂಪಕ-ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ-ವ್ಯತಿರೇಕ-ಯಥಾಸಂಖ್ಯೆ-ದೀಪಕ-ಉಪಮಾ-ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ-ಸದೃಶಯೋಗಿತಾ-ಆಕ್ಷೇಪ-ಶ್ಲೇಷ-ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾ-ಸೂಕ್ಷ್ಮ-ವಿಶೇಷ-ಸಮಾಹಿತ-ಸಮಾಸೋಕ್ತಿ-ಪರ್ಯಾಯೋಕ್ತ-ವಿರೋಧ-ಅಪಸ್ತುತ ಪ್ರಶಂಸೆ-ನಿದರ್ಶನ-ಸಹೋಕ್ತಿ-ಸಂಕೀರ್ಣ-ಪರಿವೃತ್ತಿ-ವ್ಯಾಜಸ್ತುತಿ-ಹೇತು-ವಿಭಾವನಾ-ಲವ-ಉದಾತ್ತ-ಅಪಹ್ನುತಿ-ರಸವತ್-ಊರ್ಜಿತ-ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ-ಪ್ರಿಯರ-ಆಳೀ-ಭಾವಿಕ ಎಂಬ 'ಪುರಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಂಗಳ' ಆದ ೩೫ ಮತ್ತು 'ಧ್ವನಿ' ಎಂಬ ಹೊಸದೊಂದು, ಒಟ್ಟು ೩೬ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಒಳ ಭೇದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ (೨-೨೦೯). (ಈ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಕೆಲವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳಷ್ಟೇ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.) ಅನಂತರ, ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ದಂಡ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (೨೧೦-೨೧೮). ಉಪಸಂಹಾರವಾಗಿ, ನೃಪತುಂಗ ಸಭಾಪದ ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಸಮಾಪ್ತಿ

ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ (೨೧೯-೨೩೨).

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಧ್ವನಿ'ಯೆಂಬ ಕಾವ್ಯತತ್ವವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಬಹುಶಃ, ಆನಂದವರ್ಧನನ 'ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ'. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಅವಂತೀವರ್ಮ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೫೫-೮೮೩)ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಸಮಕಾಲೀನವಾದ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಧ್ವನಿ'ಯು ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ದೂರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ತ್ವರೆಯಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬುದು ಬಹು ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ವಿಷಯ.

ದಂಡಿ ಭಾಮಹಾದಿ 'ಪ್ರಾಚೀನ ಆಲಂಕಾರಿಕ'ರ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥವೂ ರಸ-ಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸದೆ, ಅವುಗಳನ್ನು 'ರಸವತ್' ಎಂಬ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದೆ. ಭರತನಿಂದ ಭಾಮಹನ ತನಕ ಎಲ್ಲರೂ ಎಂಟು ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ ಮತ್ತು ರಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು 'ಶಾಂತ'ವೆಂಬುದನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಒಂಬತ್ತು ರಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ 'ಕರುಣ'ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿರುವ ರಸವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ 'ಕರುಣಾ' ಎಂದು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಗ್ರಂಥದ ಎರಡನೇ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳು ರಸಾನುಸಾರಿಯೆಂದು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ 'ಶಾಂತ', 'ಕರುಣಾ'ಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.) 'ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ'ವು ಎಂಟೇ ರಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಿತಾದರೂ ಬಹುಶಃ ಬೌದ್ಧ ಜೈನ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಕ್ರಮೇಣ 'ಶಾಂತ'ವನ್ನು ಒಂಬತ್ತನೆಯದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ'ದ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು 'ಶಾಂತ'ವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅಥವಾ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಸರ್ವೋದಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ 'ಶಾಂತ'ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವ್ಯಾಪಕ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತು. 'ಶೋಕ' ಸ್ಥಾಯಿಯಾದ 'ಕರುಣ'ವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 'ದಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾಯಿಯಾದ 'ಕರುಣಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದು ಕೂಡಾ ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಕವಿಗಳೇ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಇದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿತವಾಗದೆ ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು.

ಈ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಇವು:

೧. 'ಶಾಂತ'ವನ್ನು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ರಸವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವುದು;

೨. 'ಧ್ವನಿ'ಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೊಸ 'ಅಲಂಕಾರ'ವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು;

೩. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಲಕ್ಷಣ ಪರಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡದ್ದು.

ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದ ನೆಲೆಯಿಂದ, ಮೂಲಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನೇನನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿತ್ತೋ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿಯಾಯ್ತು. ಇನ್ನು, ಗ್ರಂಥದ ಭೂಮಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಭೂಮಿಕೆಯ ವಿವೇಕಪ್ರಭೆಯು ಒಳಗೆ ಪಠ್ಯದ ಉದ್ದವೂ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆಯೆನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಭಾಷಾ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆ, ಕೊಡುಕೊಳೆ

‘ವಸುಧಾವಲಯವಿಲೀನ-ವಿಶದ-ವಿಷಯವಿಶೇಷಂ’ ಎಂದು ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕ ಸೂತ್ರವೊಂದನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ ‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವು, ಭಾಷೆ-ಕಾವ್ಯಭಾಷೆ-ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ತನ್ನ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ಭಾಷೆ ಕಾವ್ಯಗಳ ಸ್ವಂತಿಕೆ - ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಮತ್ತು ಅದೇರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆ - ಸಾಮ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಮೇಲಿನ ಸೂತ್ರದ ಧ್ವಂದ್ವತ್ವ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕೊಂಚವೂ ಮಸುಳದಂತೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾರ್ಗಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಸಾಮ್ಯತೆ-ಭಿನ್ನತೆಗಳ ಧ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮೂಲಕ ಮನವೊಗುವಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. ‘ಕರಚರಣ-ಶರೀರ-ಶಿರೋದರ-ವದನಾದ್ಯವಯವಂಗಳಿವು ತಂತಮೋಳ್ ದೊರೆಕೊಂಡೇಗಳೊಳವಾಗಿರೆಯುಂ ನರರೊರ್ವರೊರ್ವರಂ ಪೋಲದವೋಲ್’ (೨:೪೭) (ಕೈಕಾಲು ಮೈ ತಲೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಮುಖ ಮುಂತಾದ ಅವಯವಗಳು ಅದದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಇರುವಾಗಲೂ ಮನುಷ್ಯರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೋಲುವುದಿಲ್ಲ - ಹಾಗೆ) ಎಂಬುದು ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಭಿನ್ನತೆಯೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ‘ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ. ಮನುಷ್ಯರು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವರಲ್ಲಿನ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಾಮ್ಯತೆ-ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನುವಂಥವು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದವು; ಖಚಿತವಾಗಿ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವೇ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಭಾಷೆಗಳಿವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಹಾಗಿರುವಾಗಲೂ ‘ಭಾಷಾಜಾತಿ’ಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳೂ ಶಬ್ದಕೋಶ ವ್ಯಾಕರಣಗಳಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವಂಥವು ;

ಅದೆಷ್ಟೇ ವಿಲಕ್ಷಣ ಉಚ್ಚಾರವಿರುವ ಭಿನ್ನಭಾಷಾ ಶಬ್ದವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ನಾವು 'ನಿಘಂಟು'ವಿನ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮದೆನ್ನುವ ಹಾಗೇ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು.

ಕನ್ನಡವೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತಿರುವಾಗಲೂ ಭಾಷಾ ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಸಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಗಳನ್ನೂ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೂ ಬಹುಶಃ ಅನಾಮತ್ತಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆ-ಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಅದರದೇ ಆದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಚರ್ಯೆ-ಚಹರೆಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷಾ-ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ-ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವಿದೆ. ಸಹಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಅಂಥದೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅದಾಗಲೇ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ, ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಜಾಣತನ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮನೋಧರ್ಮ ಆ ಬಗೆಯದು.

ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯನ್ನು 'ಸಹವಸ್ತು'ವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು ಅಥವಾ 'ಪ್ರತಿವಸ್ತು'ವೆಂದು ನೋಡಬಹುದು. ಇವು ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಮನೋಧರ್ಮಗಳು. ಮೊದಲನೆಯ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನುಳ್ಳ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು, ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು 'ಭಾಷಾಜಾತಿ'ಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ, ಮುಜುಗರವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತದೆ. (ಉದಾಹರಣೆ: ೧:೪, ೭ರಿಂದ ೨೫ ; ೨:೧೧೩ ರಿಂದ ೧೫೫ ಇ. ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು.) ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡವನ್ನಿಟ್ಟು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕೀಳರಿಮೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮಡಿ-ಗರ್ವದಿಂದಾಗಲೀ ಕಿಂಚಿತ್ತೂ ಕ್ಲೇಶಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದು, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವು ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವಾಗಲೂ (೧:೪೧-೪೨) ಮತ್ತು, ಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲು ಹೇಳಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನಂತರ ಹೇಳುವಾಗಲೂ (೧:೨೬ರಿಂದ ೩೨) ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಹಜ-ಸ್ವಸ್ಥ ಧಾಟಿಯಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಅವು ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಎನ್ನುವ ಅಳುಕಿಲ್ಲ.

ಭಾಮಹನಲ್ಲದೆ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯನಾಗಿದ್ದ ದಂಡಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು 'ದೇವಭಾಷೆ'ಯೆಂದು ಗಣಿಸಿರುವುದು, ಅವರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಹಜವೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಆದರೆ ೧೦-೧೧ನೇ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವಣ ೧ನೇ ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ'ಯಲ್ಲಿ - 'ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಅಪಭ್ರಂಶ ಪೃಶಾಚಿಗಳೆಂಬ ಮೂರೂವರೆ ಮೂಲಭಾಷೆಗಳಿಂದ ದ್ರಾವಿಡಾಂಧ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕಾದಿ ಐವತ್ತಾರು

ಭಾಷೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ' ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿ ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ ಕೊಂಚ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥದೊಂದು ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿ ಕನ್ನಡದ ಧೃತಿ ಕಂಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡದೆ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಸರೀಕವಾಗಿ ನೋಡುವ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದಂಥದು.

ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ: 'ಕರುಣ'ವೆಂಬ ರಸವನ್ನು 'ಕರುಣಾ' ಎಂದು ತಿದ್ದಿರುವುದು, 'ಶಾಂತ'ವನ್ನು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ರಸವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿರುವುದು, 'ಧ್ವನಿ'ಯೆಂಬುದನ್ನು ಅಲಂಕಾರದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. (ಈ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥವಲ್ಲ, ಸಮಸ್ತ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥವು.) ಹೀಗೆ, ಭಾಷಾಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ತಾಳುವ ಸ್ವಸ್ಥ-ಸ್ಥೈರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದದ್ದು, ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡತ್ವ-ಕಲ್ಪನೆಯೇ.

ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು 'ಪ್ರತಿಭಾಷೆ'ಗಳೆಂದು ನೋಡದೆ 'ಸಹಭಾಷೆ'ಗಳೆಂದು ನೋಡುವ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಇಷ್ಟುದ್ದ ವಿವರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ - ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕಿಂತ ಸುಮಾರು ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಮೊದಲು ರಚಿತವಾದ, ನೆರೆಯ ತಮಿಳಿನ 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ', ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮತ್ತು ಅದೊಂದು ಮೇಲ್ವಿಕ್ರಿಯಿರುವಾಗಲೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು ಎನ್ನುವುದು.

ಇನ್ನೂ, ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಜೊತೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಮೇಲಿನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೇ ತಾಳಿ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಒಂದು ಭಾಷೆಯು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಶಬ್ದ-ಪದಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು, ಸ್ವೀಕರಬೇಕಾದ್ದು, ಬಹು ಸಹಜವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಬೇಕಾದ ಪದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು ಶ್ರಮವನ್ನು ದುಂದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಸಿಕ್ಕರೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಸುಲಭ ಮತ್ತು ಜಾಣತನ ಕೂಡಾ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಹದದ 'ಅರಿವು' ಬೇಕು. ಅದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವೀಕೃತ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಿತ

ಅಂಶಗಳು ಈ ಭಾಷೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ನಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ, ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡಬಹುದು. ಭಾಷೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಅಂಶಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅವನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದು ; ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಿವಿ-ನಾಲಗೆಗಳು ಕೊಡುವ 'ಅರಿವಿ'ನಿಂದ ಮಿಶ್ರಣದ ಹದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ವಿವೇಕದ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಸೂತ್ರ ಇದು: 'ಸಮಸಂಸ್ಕೃತಂಗಳೋಳ್ ಸೈತು ಅಮದಿರೆ (ಒಪ್ಪಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ) ಕನ್ನಡಮನ್ ಅರಿದು ಪೇಳ್ಗೆ ಎಂಬುದಿದು ಆಗಮ ಕೋವಿದ ನಿಗದಿತ ಮಾರ್ಗ' (೧:೫೬).

'ಕನಕರಚನೆಯೋಳ್ ಮಣಿನಿಕರ'ವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಕನ್ನಡ-ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಬೇಕು (೧:೬೧)- ಎಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಾತು, ಸೋದರ ಭಾಷೆಗಳಾದ ತಮಿಳು-ಮಲೆಯಾಳಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾದ 'ಮಣಿಪ್ರವಾಳ ಶೈಲಿ'ಯೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಂತಿಕೆ - ಛಂದಸ್ಸು

ಕನ್ನಡದ ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯಂತೆಯೇ ಅದರ ಸ್ವಂತಿಕೆ-ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಒಂದು ಅರಿವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದಲ್ಲದೆ, ಅವೇನೆಂದು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ವಿವೇಕವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಕೇಶಿರಾಜನು,

ಗಮಕಸಮಾಸದಿಂ ರಳಕುಳಕ್ಷಳದಿಂ ಶ್ರುತಿಸಹ್ಯ ಸಂಧಿಯಿಂ

ಸಮುಚಿತವಾಗಿ ಬರ್ಪ ಸತಿಸಪ್ತಮಿಯಿಂ ಸಮಸಂಸ್ಕೃತೋಕ್ತಿಯಿಂ

ವಮಹಪ ಭೇದದಿಂ ವಿರಹಿತಾವ್ಯಯಸಂಸ್ಕೃತ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪದೋ

ತ್ರಮ ಶಿಥಿಲದ್ವಿತ್ವದಿಂ ಯತಿವಿಲಂಘನದಿಂದರಿದಲ್ತೆ ಕನ್ನಡಂ

-ಎಂದು ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದ. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ-ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇ. ಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇವತ್ತು ಇನ್ನೂ ಸುಧಾರಿತವಾದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಹೇಗೂ, ಇಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಅರಿವಿಗೆ ತೆರೆಯುವುದಲ್ಲದೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಟ್ಟಿ ಪರಿಭಾಷೆಗಳ ಜಡತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿಡಲು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಮುಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಿದ್ದರೂ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಇವು ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಂತಿಕೆಗಳೆಂದು ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಅವೆಂದರೆ -

೧. ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ 'ಗದ್ಯಕಥೆ', 'ಬೆದಂಡೆ', 'ಚತ್ತಾಣ'ಗಳನ್ನುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಬಂಧಗಳು ಹಾಗೂ 'ಅಕ್ಕರ', 'ಚೌಪದಿ', 'ಗೀತಿಕೆ', 'ತ್ರಿವದಿ' ಎಂಬ, ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ಜಾತಿ ಭಂದಸ್ತುಗಳು; (ಮುಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿರುವ 'ಪಗರಣ'ವೆಂಬುದು ಕಾವ್ಯೇತರವಾದ್ದು ಮತ್ತು ರಂಗಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.) ೨. ಯತಿವಿಲಂಘನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸ. (ಅನ್ಯಭಾಷೆಯ ಸಹಯೋಗ, ಕರುಣಾ-ಶಾಂತರಸಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥವು.) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ೧ನೆಯದಾಗಿ ಹೇಳಿದವು ಕನ್ನಡದ ಬಂಧ-ಭಂದಗಳು ; ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕಾಣಲು ಸಿಗುವಂಥವು. ಆದರೆ ಯತಿವಿಲಂಘನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸವೆಂಬೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಹರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಈಯೆರಡರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸಬೇಕು.

ಭಾವಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಲಯದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು ಪದ್ಯರಚನೆಯ ಸರಳರೂಪ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಶಬ್ದರಚನೆಯು ಕಾಲಲಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳಗೇ ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತ ಜಡಕಾಗಿ ಚಲಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ - 'ತಾಯೆ-ಬಾರ-ಮೊಗವ-ತೋರ....' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕಾಲಗಣದ ಅಚ್ಚಿಗೆ (೩ ಮಾತ್ರೆಯ ೪ ಗಣಗಳು) ಎರಕಹೊಯ್ದಂತೆ ಹೊಂದಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ, 'ಜಯ ಭಾರತಜನನಿಯ ತನು-ಜಾತೆ...' (ಜಯ ಭಾ-ರತ ಜನ-ನಿಯ ತನು-ಜಾತೆ: ೪ +೪+ ೪+ ೪ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಗಣದ ಮಿತಿಯನ್ನು ಉಚಾಯಿಸಿ ನಡೆದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಗಳು ಲಯಗತಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ, ವಿಷಮವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದರೂ ಇಂಥ ವಿಷಮಗತಿಯನ್ನು ದೀರ್ಘವಾಗಿ, ಲಯಸ್ಪ್ರತಿಯು ಮಸಳಿಸಿಹೋಗುವತನಕ ಮುಂದುವರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಎರಡೋ ಮೂರೋ ನಾಲ್ಕೋ ಐದೋ ಗಣಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಗಣದ ತುದಿಗೆ ಶಬ್ದವು ಮುಗಿದು ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಹಾಗೆ ಹೊಂದಿ ನಿಂತು ಪದ್ಯದ ಲಯವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಖಚಿತಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಮೇಲಿನ ಎರಡನೇ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ, ಸಾಲಿನ ತುದಿಗೆ ನಿಲು-ತಾಣವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಇಂಥ ಲಯಸಮನ್ವಯದ ನಿಲು-ತಾಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 'ಯತಿ' ಅಂತ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಕನ್ನಡದ್ದೇ ಛಂದೋಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನಿಲು-ತಾಣಗಳಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ನಿಯಮಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ; ಅದು ಕವಿಯ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಬಿಟ್ಟದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಛಂದೋ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ನಿಲು-ತಾಣದ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು

ಕವಿಯ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಬಿಡದೆ, ಪದ್ಯದ ಒಂದೊಂದು ಸಾಲಿನ ಇಷ್ಟಿಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳ ಎಡೆಯಲ್ಲೇ ನಿಲು-ತಾಣವು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕದ್ದು ಎನ್ನುವ ನಿಯಮವಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಢಿಯ ಮೊದಲಿನದನ್ನು 'ಐಚ್ಛಿಕಯತಿ' ಅಥವಾ 'ಅರ್ಥಯತಿ' ಅಂತಲೂ ಎರಡನೆಯದನ್ನು 'ನಿಯತಯತಿ' ಅಂತಲೂ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ - ಮತ್ತು ಇತರ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ - ಆದಿಮವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ರುದ್ರ ಗಣಗಳಿಂದ ಎಣಿಕೆಯಾಗುವ 'ಅಂಶಭಂದಸ್ಸು' ಎಂತಲೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಡುಗನ್ನಡ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಸಂಗೀತದ ಲಯತಾಲಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವ 'ಮಾತ್ರಾಭಂದಸ್ಸು' ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಇವೆರಡು ಭಂದೋರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಐಚ್ಛಿಕಯತಿ'ಯಲ್ಲದೆ 'ನಿಯತಯತಿ' ಎಂಬುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವೈದಿಕ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಷರಗಣನೆಯಷ್ಟೇ ಉಳ್ಳ 'ಅಕ್ಷರ ಭಂದಸ್ಸು' ಇದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಇದು, ಅಕ್ಷರಗಳೊಳಗಿನ ಹೃಸ್ವ-ದೀರ್ಘ ವರ್ಣಗಳನ್ನೂ ಗಣಿಸುತ್ತ 'ವರ್ಣ ಭಂದಸ್ಸು' ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಮುಂದಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲೌಕಿಕ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಭಂದೋರೂಪವು ವರ್ಣ ಭಂದಸ್ಸೇ ಎನ್ನಬಹುದು ಮತ್ತು ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು - ೧ ಅನುಷ್ಟುಭ್ ಅಥವಾ ಶ್ಲೋಕ; ೨. ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ವೃತ್ತಗಳು. ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳುಳ್ಳ (೨೪ ಅಕ್ಷರ) ಗಾಯತ್ರಿಯೆಂಬ ವೈದಿಕ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವೊಂದು ಸೇರಿ (೮x೪=೩೨ ಅಕ್ಷರ) 'ಅನುಷ್ಟುಭ್' ಎಂಬ ಭಂದೋರೂಪವು ಮೂಡಿಬಂದಿತು. ಆಮೇಲೆ ಇದು 'ಶ್ಲೋಕ'ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲು ಅಂತ ಗಣಿಸುವ ಹಾಗೆ ಹದಿನಾರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಎರಡು ಸಾಲು ಅಂತಲೂ ಗಣಿಸಬಹುದು. ಆಗ, ಈ ಎರಡೂ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿನ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳು (೧೩-೧೪-೧೫-೧೬ನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳು) ಲಗಲಗ (ಲಘು-ಗುರು-ಲಘು-ಗುರು = ನನಾನನಾ ಎಂಬಂತೆ) ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಪಾದಾಂತ್ಯದ ಈ ಲಗದ್ಧಂದ್ಧವೆಂಬುದೇ 'ಶ್ಲೋಕ'ದ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ - ಪ್ರತಿ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿ ಬರಬೇಕಾದ 'ಯತಿ'.

ಎರಡನೆಯದಾದ ವೃತ್ತಗಳು: ಇವು ನಾಲ್ಕು ಸಾಲು (ಪಾದ)ಗಳನ್ನು ರಚನೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಒಂದೊಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ, ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳ ತನಕ ಇರಬಹುದು; ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು-ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ, ವಿವಿಧ ಗುರು-ಲಘು ವಿನ್ಯಾಸಗಳ (ಎಂಟು ಗಣಗಳ) ಗಣನೆಯು ರೂಢಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವೃತ್ತಗಳು ಅಕ್ಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಗುಂಪುಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಯ-ಮ-ತ-ರ-ಜ-ಭ-ನ-ಸ' ಎಂಬ ಎಂಟು ಗಣಗಳ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಹದಿಮೂರು ಕೋಟಿಗೂ ಮಿಕ್ಕು (೧೩, ೪೨, ೧೨, ೨೨೬) ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ-ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ರಾಗಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಹಾಗೇ. ಇದಾದಮೇಲೆ, ನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಗಳೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಸಮ', ಎರಡೆರಡು ಸಮನಾಗಿರುವ 'ಅರ್ಧಸಮ', ಪ್ರತಿಸಾಲೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ 'ವಿಷಮ' ಎಂಬ ವೃತ್ತಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಿದೆ. ಶ್ಲೋಕ-ವೃತ್ತಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಸಾಲುಗಳನ್ನು 'ದಂಡಕ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆ. (ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರ-ವರ್ಣ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲದೆ ಮಾತ್ರಾ ಭಂದಸ್ಸು ಕೂಡ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದ್ದಿದೆ.)

ಅಕ್ಷರ-ವರ್ಣ ಗಣನೆಗಳೆರಡೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ವಿಲಕ್ಷಣ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ವರ್ಣಭಂದಸ್ಸು' ಪದ್ಯರಚನೆಯ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಅಪಾರವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಹಾಗೇ, ಈ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲಯವಂತಿಕೆಯು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು, ಈಗಿರುವ ಘಟಕ (ಅಕ್ಷರ-ವರ್ಣ-ಗಣ)ಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡು ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಕಠಿನವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಭಂದೋರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ನಿಯಮವೆಂದರೆ, 'ನಿಯತ ಯತಿ'. ಇಲ್ಲಿನ ಶ್ಲೋಕ ವೃತ್ತ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಬಂಧಗಳಲ್ಲೂ, ಸಾಲಿನ ಇಂಥಿಂಥ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಾದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯತಿ'ಯು ಇರತಕ್ಕದ್ದೆಂಬುದು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿದೆ.

ವರ್ಣ ಭಂದೋ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಯದ ಲಯಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಡುವ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಃ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಸಾಧನವು ಈ 'ನಿಯತ ಯತಿ'. ಉದಾಹರಣೆಗೆ - ಯತಿಯ ಪರಿಗಣನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಯಾವುದೇ ಗದ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಹಾಕಿ, ಇದು ಇಂಥ ವರ್ಗದ ಇಂಥ ಬಂಧ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿಬಿಡಬಹುದು. ಅಂಥಲ್ಲಿ 'ನಿಯತಯತಿ'ಯೇ

ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯಗಳ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ವರ್ಣಭಂದಸ್ಥನಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯ ಭೇದವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ, 'ನಿಯತಯತಿ'.

ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಂತಿಕೆ-ಯತಿಲಂಘನ

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ 'ಯತಿ'ಯೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು ಇದ್ದಿಲ್ಲವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳ್ಳಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿದಾಗ ಕನ್ನಡವು 'ಯತಿ'ಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಯತಿ' ಯೆಂದರೆ 'ನಿಯತಯತಿ'ಯೇ. ('ನಿಯತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡುವುದೇ ಯತಿ' ಎಂದು ದಂಡಿಯೂ 'ಭಂದಶ್ಚಾಸ್ತದ ವಿಧಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪದದ ನಿಲುಗಡೆಯಾಗುವುದು ಯತಿ' ಎಂದು ಭಾಮಹನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಆದರೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು 'ಯತಿ'ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇರೆಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಯತಿ' ಎಂದರೆ ನಿಯತವಾದ ನಿಲುಗಡೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ಲಯಬದ್ಧ ಪದ್ಯಪಠನದಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ತೆಗೆಯುವ ಜಾಗ (ಉಸಿರ್ವ ತಾಣಂ) ಎಂದು ಅದು ಅರ್ಥಯಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕನ್ನಡವು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ 'ನಿಯತ ಯತಿ'ಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟದ್ದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಮೊದಲೇ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ 'ಖಂಡಪ್ರಾಸ'ವಿದ್ದಿರಬೇಕು; ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡಾಗ ಕನ್ನಡವು ತನ್ನ ಸ್ವಂತಿಕೆಯ ಚಹರೆಯಾದ ಈ ಪ್ರಾಸರೂಢಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಲು ಇಚ್ಛಿಸದೆ ಅದನ್ನು ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಳಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿರಬೇಕು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯತಿ-ಪ್ರಾಸಗಳೆರಡನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪದ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವೆನ್ನಿಸಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ, ಸಾಲಿನ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಿಯತ ಪ್ರಾಸವು ಸಾಲಿನ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದರಿಂದ, ಪುನಃ ಪಾದಾಂತ್ಯಯತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಲಿನ ತುದಿಯನ್ನು ಖಚಿತಗೊಳಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಬೋಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪಾದಾಂತ್ಯಯತಿಯನ್ನಂತೂ ಕೈಬಿಡಬಹುದು ಎನ್ನಿಸಿದಮೇಲೆ, ಕ್ರಮೇಣ, ಅನೇಕ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದಮಧ್ಯಯತಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆದು, ಕೆಲವು ವೃತ್ತಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಹೇಗೂ ಕನ್ನಡವು 'ನಿಯತ ಯತಿ'ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿತು; ಮತ್ತು, ಈ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಿಂದ ಊನಗೊಳ್ಳದೆ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದಬಹುದಾದ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದುಕೊಂಡಿತು. ಹೀಗೆ 'ಖ್ಯಾತ ಕರ್ಣಾಟಕಂಗಳ್' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೆಸರಾದ

ಆರು ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಲವಾಗಿ ಇನ್ನು ಹತ್ತೆಂಟು ವೃತ್ತಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದವು.

ಪ್ರಾಸವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯತಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡವು ಏನನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಹಾಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಣಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ಅಪಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಸರಳ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಶ್ಲೋಕವು ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಪುರಾಣರಾಶಿ-ಕಾವ್ಯರಾಶಿ-ಶಾಸ್ತ್ರರಾಶಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿ ಮೈಗೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿತು. ಇವತ್ತಿನ ನಮ್ಮ ಸರಳರಗಳೆ (ಬ್ಲಾಂಕ್‌ವರ್ಸ್)ಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ್ದವು. ಹಾಗೇ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು, ಸಂಗೀತಲಯದಂತೆ ತಾಲಬದ್ಧವಾಗದೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಒಂದು ಲಯವಂತಿಕೆಯನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದ್ದವು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ವರ್ಣಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿನ ಯತಿ ನಿಯಮದಿಂದಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಏಕತಾನತೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಓದುತ್ತಹೋದರೆ, ಎಂಟೆಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ನಿಂತು ನಿಂತು ಸಾಗುವ ಅದರ ನಡೆಯು ಕಿವಿಗೆ ಏಕತಾನವಾಗಿ ಜಡವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಏಕತಾನತೆಯು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಸಾಧಾರಣ ಕೌಶಲದ ಕಾಲಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕಿಂಚಿತ್ ಊನವು ಕಿವಿತಾಕದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೌಶಲವಿರುವ ಆತನ 'ಮೇಘದೂತ'ದ 'ಮಂದಾಕ್ರಾಂತ' ವೃತ್ತಗಳೂ ಈ ಏಕತಾನತೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದಾದವು. (ಇಷ್ಟರಮೇಲೂ 'ಮೇಘದೂತ'ದ ಮೊದಲ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶಾಪೇನಾಸ್ತಂಗಮಿತಮಹಿಮಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯತಿ ಭಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಂದಶ್ವಾಸಕಾರರು ಕಾಲಿದಾಸನನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದಾರಂತೆ).

'ಪ್ರಾಸ'ಕ್ಕೂ 'ಯತಿ'ಗೂ ಇರುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಯತಿಯಲ್ಲಿ ಪದಚ್ಛೇದವಾಗಿಯೇ ಲಯವು ಸೂಚಿತವಾಗ ಬೇಕು; ಪ್ರಾಸದಲ್ಲಿ ಪದಚ್ಛೇದವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಅದು ಬೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ, ಪ್ರಾಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ವಿಷಮ ನಡೆಯನ್ನು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು, ಈ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಲಭವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

'ಸ್ರಗ್ಧರಾ' ವೃತ್ತದ (೨೧ ಅಕ್ಷರ - ಮರಭನಯಯಯ) ಎರಡು ಮಾದರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು, ಕಾಲಿದಾಸನ 'ಶಾಕುಂತಲ' ನಾಟಕದ

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ, ಬೇಟೆಗೆ ಹೆದರಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಜಿಂಕೆಯ ವರ್ಣನೆ; ಎರಡನೆಯದು, ಪಂಪನ 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದ ಮೊದಲ ಪದ್ಯ, ಜಿನಸ್ತುತಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ನಿಯತಯತಿ'ಯನ್ನು ಗಣಿಸಿ ಮೊದಲನೆಯದನ್ನೂ ಕನ್ನಡದ 'ಐಚ್ಛಿಕಯತಿ' ಅಥವಾ 'ಉಚಿತಯತಿ'ಯನ್ನು ಗಣಿಸಿ ಎರಡನೆಯದನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ:

ಮೊದಲನೆಯದು,-

ಗ್ರೀವಾಭಂಗಾಭಿರಾಮಂ - ಮುಹುರನುಪತತಿ - ಸ್ಯಂದನೇ ದತ್ತ ದೃಷ್ಟಿಃ |
ಪಶ್ಚಾರ್ಧೇನ ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ - ಶರಪತನಭಯಾತ್ - ಭೂಯಸಾ ಪೂರ್ವಕಾಯಂ |
ಶಷ್ಟ್ಯರರ್ಧಾವಲೀಡ್ಯಃ-ಶಮವಿತತಮುಖಿ-ಭ್ರಂಶಿಭಿಃ ಕೀರ್ಣವರ್ತಾ |
ಪದ್ಭ್ಯೋರಗ್ರಪ್ಪುತತ್ಪಾತ್-ವಿಯತಿ ಬಹುತರಂ - ಸ್ತೋಕಮುರ್ವ್ಯಾಂ ಪ್ರಯಾತಿ |
ಎರಡನೆಯದು,-

ಮೂಲ:(೧:೧)

ಶ್ರೀ ದೇವೇಂದ್ರಮುನೀಂದ್ರ ವಂದಿತಗುಣವ್ರಾತಂ ಜಗತ್ಸಾಮಿ ಸಂ |
ದಾದಿಬ್ರಹ್ಮನಗಾಧಬೋಧನಿಳಯಂ ದುರ್ವಾರ ಸಂಸಾರ ವಿ |
ಚ್ಛೇದೋಪಾಯ ನಿಯುಕ್ತ ಸೂಕ್ತಿ ವೃಷಮಾರ್ಗಗ್ರೇಸರಂ ಪಾಪಹೃ |
ತ್ಪಾದಾಬ್ಜಂ ದಯೆಗೆಯ್ವನಕ್ಕೆಮಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಶ್ರೀ ಸುಖಾವಾಪ್ತಿಯಂ |
(ಮೇಲಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮೂರೂ ಪದಾಂತ್ಯದೊಡನೆ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ

ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.)

ಶ್ರೀ ದೇವೇಂದ್ರ ಮುನೀಂದ್ರ ವಂದಿತ ಗುಣವ್ರಾತಂ-

ಜಗತ್ಸಾಮಿ-ಸಂದಾದಿಬ್ರಹ್ಮನ್-

ಅಗಾಧ ಬೋಧ ನಿಳಯಂ-

ದುರ್ವಾರ ಸಂಸಾರ ವಿಚ್ಛೇದೋಪಾಯ ನಿಯುಕ್ತ ಸೂಕ್ತಿ ವೃಷಮಾರ್ಗಗ್ರೇಸರಂ-

ಪಾಪಹೃತ್ ಪಾದಾಬ್ಜಂ-

ದಯೆಗೆಯ್ವನಕ್ಕೆಮಗೆ-

ಮುಕ್ತಿ ಶ್ರೀ ಸುಖಾವಾಪ್ತಿಯಂ

ಕಾಲಿದಾಸನ ಈ ಜಿಂಕೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡು ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ'ಯಲ್ಲಿ ಕೌತುಕಗೊಂಡ ಕುದುರೆಯೊಂದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ :

ಮೂಲ: (೩:೧೮)

ಮುರಿದ ಕೊರಲ್ ಬಳಲೆಳಪಲಾಟಿಪ ಮೆಯ್ ಕಡೆವಾಯ ಲೋಳೆಯೊಳ್ |
 ಪೊರೆದುಗುತರ್ಪ ಪಚ್ಚಪಸಿಯಚ್ಚ ಗರುಂಕೆ ಮರಲ್ಲ ದಿಟ್ಟಿ ಕ |
 ತ್ತರಿ ಮೊನೆಗೊಂಡೆಳ್ಳ ಕಿವಿ ಸೂಚಿಸಿದಪ್ಪುದು ಸೋಲ್ತ ಭಾವಮಂ |
 ತುರಗಮಿದೇನನಾಲಿಸುತುಮಿದರ್ಪಪುದೆಂದು ನರೇಂದ್ರಚಂದ್ರಮಂ |

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು :

ಮುರಿದ ಕೊರಲ್ - ಬಳಲೆಳಪಲಾಟಿಪ ಮೆಯ್ -
 ಕಡೆವಾಯ ಲೋಳೆಯೊಳ್ | ಪೊರೆದುಗುತರ್ಪ ಪಚ್ಚ ಪಸಿಯಚ್ಚ ಗರುಂಕೆ -
 ಮರಲ್ಲ ದಿಟ್ಟಿ - ಕತ್ತರಿ ಮೊನೆಗೊಂಡೆಳ್ಳ-ಕಿವಿ -
 ಸೂಚಿಸಿದಪ್ಪುದು ಸೋಲ್ತಭಾವಮಂ -

ತುರುಗಮಿದೇನನಾಲಿಸುತುಮಿದರ್ಪಪುದೆಂದು ನರೇಂದ್ರಚಂದ್ರಮಂ (ಆಚ್ಚರಿಗೊಂಡ.)

ಇಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮನು ಬೇರೆ (ಚಂಪಕಮಾಲೆ) ವೃತ್ತವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಲಿದಾಸನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದೊರಕದಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಈತನಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಯತಿವಿಲಂಘನದಿಂದಾಗಿ ದೊರಕಿದೆ ಎಂಬುದು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಯತಿವಿಲಂಘನ ವ್ಯಾಯಾಮಗಳು

ಯತಿವಿಲಂಘನದಿಂದ ಕನ್ನಡದ ಒಂದೇ ಛಂದೋಬಂಧದಲ್ಲಿ ಎಂಥೆಂಥ ಆಶ್ಚರ್ಯಕಾರಕ ವಿಭಿನ್ನ ಲಯಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಪಂಪನ ಎರಡು ಕಂದಪದ್ಯಗಳು; ಎರಡೂ 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದ ನೀಲಾಂಜನೆಯ ನೃತ್ಯಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬರುವಂಥವು, ಆದಿದೇವನ ವೈರಾಗ್ಯದ ಉದ್ಗಾರಗಳು:

ಮೂಲ : (೯:೫೪)

ಜನನೀಜನಕಸಹೋದರ |

ವನಿತಾಜನಪುತ್ರಮಿತ್ರ ಸಂಬಂಧಮದೆಂ |

ತೆನಿತೆನಿತು ಭವದೊಳಾಯ್ತಿ |

ಲ್ಲೆನಿತೆನಿತಂ ನೆನೆವುದೆನಿತನವಧರಿಸುವುದೋ |

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು:

ಜನನೀಜನಕ ಸಹೋದರ ವನಿತಾಜನ ಪುತ್ರಮಿತ್ರ ಸಂಬಂಧಂ ಅದು ಎಂತು ಎನಿತೆನಿತು ಭವದೊಳಾಯ್ತಿಲ್ಲ-ಎನಿತೆನಿತಂ ನೆನೆವುದೆನಿತನ್ ಅವಧರಿಸುವುದೋ.

ಮೂಲ:(೯:೫೫)

ತನುಗೆ ಪೊರೆ ತುಡುಗೆ ನವಲೇ|

ಪನಮೆ ಮಳಂಗೀತಮಳ್ಳೆ ನೃತ್ಯಂ ಬಗೆಯ|

ಲೈನಗೆ ದಲುನ್ನತ್ತಕವಿಲ|

ಸನಿಮಿಂತಿನಿತರೊಳಮೊಂದರೊಳ್ ಪುರುಳುಂಟೇ|

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು:

ತನುಗೆ ಪೊರೆ (ಹೊರೆ) ತುಡುಗೆ-

ನವಲೇಪನಮೆ ಮಲಂ-

ಗೀತಮ್ ಅಳ್ಳೆ (ಅಳುವಿಕೆ)-

ನೃತ್ಯಂ ಬಗೆಯಲೈ ನಗೆ ದಲ್ ಉನ್ನತ್ತಕವಿಲಸನಂ-

ಇಂತಿನಿತರೊಳಮ್ ಒಂದರೊಳ್ ಪುರುಳುಂಟೇ.

(ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಚಾರೀ ಭಾವಗಳಿಗನುಗುಣವಾದ ದ್ರುತ - ವಿಲಂಬಿತ ಲಯಗಳ ಕುಶಲ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.)

ಪಂಪನು 'ಚಂಪಕಮಾಲಾ' ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ (೨೧ ಅಕ್ಷರ) ನಜಭಜಜಜರ) ಬಹು ವಿಭಿನ್ನ ಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:

೧. ಇದು 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲನೆಂಬ ಖೇಚರರಾಜನಿಗೆ ಲೋಕಾಯತ ಧರ್ಮದ ಮಂತ್ರಿಯೊಬ್ಬನು ಹೇಳುವ ಉಪದೇಶ:

ಮೂಲ : (೨:೮)

ಒಡಲೊಳೆ ಜೀವಮಿದುರ್ಗಡ ಸೂಚಿಸುತಿರ್ಪುದು ಪುಣ್ಯಪಾಪಮಂ|

ಗಡ ಬಳಿಕತ್ತ ಬೇರೆ ಪೆರತೊಂದೊಡಲೊಳ್ ಗಡ ತಾನೆ ನಂದೊಡಂ|

ಬಡಿಪುದು ಧರ್ಮಕರ್ಮ ಫಲಮಂ ಗಡ ಸತ್ತನೆ ಮತ್ತೆ ಪುಟ್ಟುವಂ|

ಗಡ ಪುಸಿ ಕಾಣ ಡಂಬಮಿದು ಖೇಚರ ನೀನಿದನೆಂತು ನಂಬಿದೋ|

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು:

ಒಡಲೊಳೆ ಜೀವಮಿದುರ್ ಗಡ ಸೂಚಿಸುತಿರ್ಪುದು ಪುಣ್ಯಪಾಪಮಂ ಗಡ-

ಬಳಿಕತ್ತ ಬೇರೆ ಪೆರತೊಂದರೊಳ್ ಗಡ

ತಾನೆ ನಿಂತು ಒಡಂಬಡಿಪುದು ಧರ್ಮಕರ್ಮ ಫಲಮಂ ಗಡ-

ಸತ್ತನೆ ಮತ್ತೆ ಪುಟ್ಟುವಂ ಗಡ-

ಪುಸಿ ಕಾಣ-ಡಂಬಮಿದು - ಖೇಚರ,

ನೀನಿದನೆಂತು ನಂಬಿದೋ.

೨. 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ, ಗೆದ್ದ ಬಾಹುಬಲಿಯು ಸೋತ ಸೋದರ ಭರತನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂಥದು:

ಮೂಲ : (೧೪:೧೩೦)

ನೆಲಸುಗೆ ನಿನ್ನ ವಕ್ಷದೊಳೆ ನಿಶ್ಚಲಮೀಭಟ ಖಡ್ಗಮಂಡಲೋ|
ತ್ಪಲವನ ವಿಭ್ರಮ ಭ್ರಮರಿಯಪ್ಪ ಮನೋಹರಿ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಭೂ|
ವಲಯಮನಯ್ಯನಿತ್ತುದುಮನಾಂ ನಿನಗಿತ್ತೆನಿದೇವುದಣ್ಣ ನಿ|
ನೊಲಿದ ಲತಾಂಗಿಗಂ ಧರೆಗಮಾಟಿಸಿದಂದು ನೆಗೆಳ್ತೆ ಮಾಸದೇ|

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು:

ನೆಲಸುಗೆ ನಿನ್ನ ವಕ್ಷದೊಳೆ ನಿಶ್ಚಲಮ್ -

ಈ ಭಟಖಡ್ಗ ಮಂಡಲೋತ್ಪಲವನವಿಭ್ರಮ ಭ್ರಮರಿಯಪ್ಪ ಮನೋಹರಿ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ -
ಭೂವಲಯಮನ್ ಅಯ್ಯನಿತ್ತುದನ್ ಆಂ ನಿನಗಿತ್ತೆನ್ -

ಇದೇವುದಣ್ಣ -

ನೀನೊಲಿದ ಲತಾಂಗಿಗಂ ಧರೆಗಂ ಆಟಿಸಿದಂದು - ನೆಗೆಳ್ತೆ ಮಾಸದೇ

೩. 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಜಂಘ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿಯರ ವಿವಾಹವಾಗಿ, ವಧುವನ್ನು ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ:

ಮೂಲ : (೪:೫೭)

ಪೊಡೆವಡುವಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳ ನೆನೆಯುತ್ತಿರಿಮೆಂಬ ಸಮಸ್ತವಸ್ತುವಂ|
ಕುಡುವ ಪಲರ್ಮೆಯಿಂ ಪರಸಿ ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕುವ ಬುದ್ಧಿವೇಳ್ವ ಕೈ|
ಯೆಡೆ ನಿಮಗಂದೊಡಂಬಡಿಪ ನಲ್ಲರಗಲೈಗೆ ಕಣ್ಣ ನೀರ್ಗಳಂ|
ಮಿಡಿವ ಬಹುಪ್ರಕಾರ ಜನಸಂಕಟಮೊಪ್ಪಿದುದಾ ಪ್ರಯಾಣದೊಳ್|

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು :

ಪೊಡಮಡುವ - ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳ -

ನೆನೆಯುತ್ತಿರಿಂ ಎಂಬ - ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುವಂ ಕುಡುವ -

ಪಲರ್ಮೆಯಿಂ ಪರಸಿ ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕುವ -

ಬುದ್ಧಿವೇಳ್ವ - ಕೈಯೆಡೆ ನಿಮಗಂದೊಡಂಬಡಿಪ -

ನಲ್ಲರಗಲೈಗೆ ಕಣ್ಣ ನೀರ್ಗಳಂ ಮಿಡಿವ -

ಬಹುಪ್ರಕಾರ ಜನಸಂಕಟಮೊಪ್ಪಿದುದಾ ಪ್ರಯಾಣದೊಳ್|

೪. ಅದೇ ಶ್ರೀಮತಿ -ವಜ್ರಜಂಘರ ದುರಂತಮರಣ ; ಸೆಜ್ಜೆಮನೆಯಲ್ಲಿ,

ಧೂಪವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿಟ್ಟ ಸೇವಕನು ಕಿಟಕಿ ತೆರೆಯುವುದನ್ನು ಮರೆತದ್ದರಿಂದ, ಆ ಹೊಗೆಯು ಸುತ್ತಿ ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮಲಗಿದಲ್ಲೇ ಸಾಯುವ ಸಂದರ್ಭ (೫:೨೩):

ಮೊದಲೊಳ್ ನೀಳ್ವು - ಪೊದಳ್ವು - ಪರ್ವಿ -
 ಪರಪಂ ಕೈಕೊಂಡು - ಮಂದೈಸಿ - ಮಾಣದೆ -
 ತನ್ನಂದದೊಳೇಳ್ಗುಂದದೆ -
 ನಿರುದ್ದೋಚ್ಚ್ವಾಸಮಪ್ಪನ್ನೆಗಂ ಪುದಿದು -
 ಆ ದಂಪತಿಯಂ ಪುದುಂಗೊಳಿಸಿ-
 ಲೋಕಾಶ್ಚರ್ಯಮಂ ಮಾಡಿ ಕೊಂದುದು
 ಕೃಷ್ಣಾಗರುಧೂಪಧೂಮನಿವಹಂ-
 ಕೃಷ್ಣೋರಗಂ ಕೊಲ್ವಪೋಲ್.

ಪಂಪನದೇ ಎರಡು 'ಮಹಾಸ್ಥಗ್ಧರಾ' (೨೨ ಅಕ್ಷರಗಳು ; ಸತತನಸರರಗ) ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು :

೧. 'ವಿಕರ್ಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ'ದಲ್ಲಿ ಭೀಮನು ದುಶ್ಯಾಸನನನ್ನು ವಧಿಸಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮುಡಿಗಿ ರಕ್ತಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಆಕೆಯ ಮುಡಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು:

ಮೂಲ: (೧೨:೧೫೬)
 ಇದರೊಳ್ ಶ್ವೇತಾತಪತ್ರಸ್ಥಗಿತ ದಶದಿಶಾಮಂಡಲಂ ರಾಜಚಕ್ರಂ|
 ಪುದಿದಳ್ಳಾಡಿತ್ತಡಂಗೆತ್ತಿದರೊಳೆ ಕುರುರಾಜಾನ್ವಯಂ ಮತ್ತತಾಪ|
 ಕ್ಕಿದರಿಂದಂ ನೋಡಗುವುರ್ವಿದುದಿದುವೆ ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕಾದಿಯಾಯ್ತು|
 ಬ್ಬದಳಾಕ್ಷೀ ಪೇಳ ಸಾಮಾನ್ಯಮೆ ಬಗೆಯೆ ಭವತ್ಕೇಶಪಾಶಪ್ರಪಂಚಂ|
 ಬಿಡಿಸಿದ್ದು:
 ಇದರೊಳ್ -
 ಶ್ವೇತಾತಪತ್ರಸ್ಥಗಿತ ದಶದಿಶಾಮಂಡಲಂ ರಾಜಚಕ್ರಂ ಪುದಿದಳ್ಳಾಡಿತ್ತು-
 ಅಡಂಗೆತ್ತಿದರೊಳೆ ಕುರುರಾಜಾನ್ವಯಂ-
 ಮತ್ತತಾಪಕ್ಕಿದರಿಂದಂ ನೋಡಗುವುರ್ ಉರ್ವಿದುದು -
 ಇದುವೆ ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕಾದಿಯಾಯ್ತುಬ್ಬದಳಾಕ್ಷೀ-
 ಪೇಳ-ಸಾಮಾನ್ಯಮೆ ಬಗೆಯೆ-
 ಭವತ್ಕೇಶಪಾಶ ಪ್ರಪಂಚಂ

೨. 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಸುಖಭೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಲಲಿತಾಂಗನು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮರಣಹೊಂದಿದಾಗ, ಶೋಕಪೀಡಿತಳಾದ ಆತನ ಪತ್ನಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆಯ ಬಣ್ಣನೆ:

ಮೂಲ : (೩:೧೩)

ಅಲಕಂ ಮಂದಾರಶೂನ್ಯಂ ಕದಪು ಮಕರಿಕಾಪತ್ರಶೂನ್ಯಂ ಲಲಾಟಂ |
ತಿಲಕಾಲಂಕಾರಶೂನ್ಯಂ ಘನಕುಚಯುಗಲಂ ಹಾರಶೂನ್ಯಂ ನಿತಂಬಂ |
ಕಲಕಾಂಚೀದಾಮಶೂನ್ಯಂ ಚರಣಯುಗಲಮುಂ ನೂಪುರಾಲಾಪಶೂನ್ಯಂ |
ಲಲಿತಾಂಗಂ ಪೋದೋಡಾಯಾಕೆಗೆ ದಿವಮನಿತುಂ ನಿರ್ಜರಾರಣ್ಯಶೂನ್ಯಂ |
ಬಿಡಿಸಿದ್ದು :

ಅಲಕಂ ಮಂದಾರಶೂನ್ಯಂ-
ಕದಪು ಮಕರಿಕಾಪತ್ರಶೂನ್ಯಂ-
ಲಲಾಟಂ ತಿಲಕಾಲಂಕಾರಶೂನ್ಯಂ-
ಘನಕುಚಯುಗಲಂ ಹಾರಶೂನ್ಯಂ-
ನಿತಂಬಂ ಕಲಕಾಂಚೀದಾಮಶೂನ್ಯಂ-
ಚರಣಯುಗಲಮುಂ ನೂಪುರಾಲಾಪಶೂನ್ಯಂ-
ಲಲಿತಾಂಗಂ ಪೋದೋಡೆ ಆಕೆಗಾಯ್ತು-
ದಿವಮನಿತುಂ ನಿರ್ಜರಾರಣ್ಯಶೂನ್ಯಂ.

(ಒಂದೇ ವೃತ್ತ ಬಂಧದಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳು ಅದೆಷ್ಟು ಭಿನ್ನವಾದ ಲಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.)

ಮೊದಲ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ - ಕನ್ನಡವು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶ್ರೀಮಂತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅತ್ಯುತ್ತಮಭರದಲ್ಲಿ, ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಸುಲಿದು ದೋಚಿಕೊಳ್ಳಲು ತವಕಿಸಿತು: ಆ ಅತ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷೆ ಆತುರಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು 'ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಯ'ವಾಯಿತು; ದೀರ್ಘಲಯದ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ದೀರ್ಘ ಸಮಾಸಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತೋರಿವವು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಮೇಣ, ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡ ಮಿಶ್ರಣಗಳ ಸರಿಹದವನ್ನು ಗೆಯ್ದು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡದ ಸೊಗಸು ತುಂಬಿರುವ ರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಣಯದ ಅತಿರೇಕವಂತೂ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುವಂಥದು.

ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತೆಂದರೆ, ಕನ್ನಡವು ಈ ಅತಿರೇಕಗಳನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ

ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು ಮತ್ತು ಪಂಪಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜೊತೆಗಿನ ಈ ಅತಿರೇಕ ಪ್ರಣಯವನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ಕಡಿದುಹಾಕಿ, ಹಟದಿಂದೆಂಬಂತೆ ತನ್ನದೇ ಭಾಷೆ-ಭಂದಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗ ಚಂಪೂ ಕಾಲವಷ್ಟನ್ನೇ ನೋಡುವಾಗ, ಅಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭ್ರಮಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಸಹನೆ - ಅಸಮ್ಮತಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜವೇ. ಹಾಗಾದರೂ ಕನ್ನಡವು ಮುಂದೆ ವಿವೇಕವನ್ನು ಮರಳಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿದಾಗ, ಹೊಸ ಯುಗಕ್ಕೆ ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟವು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೂಡಾ ಗಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಆಗ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಕೋಶವನ್ನು ಹಾಗೆ ದೋಚಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಯಃ, ಅಲ್ಲಮನಂಥ ಮಹಾ ದಾರ್ಶನಿಕನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಬರೆಯಲು ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಮಹಾ ಚಿಂತಕರನೇಕರ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲು, ವಾದಿಸಲು, ಗುದ್ದಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ರಕ್ತಗತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಪದ್ಯಲಯಗಳು ಮುಂದಿನ ಹೊಸ ಯುಗದ ಹೊಸ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಮೆಯ್ಯಗೊಂಡು ಬಂದವು.

ಹೊಸ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಆಂಡಯ್ಯನಿಗೂ 'ಸೊಗಯಿಪ ಸಕ್ಕದಂ ಬೆರೆಸಿದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಮಂ ಬಗೆಗೊಳೆ ಪೇಳಲಾರಂ' ಎಂಬ ಬೇಸರವುಂಟಾಗಿತ್ತು. (ಕನ್ನಡದೊಳ್, ಕನ್ನಡದಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಆತನ 'ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಕುತೂಹಲಕಾರಿ.) 'ಮಾತನಾಡಿದವೊಲ್ ಅಂದವನಾಳ್ಕರೆ', ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಆತ ಪಣತೊಟ್ಟ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿನಂತೆ ಕನ್ನಡದ ನುಡಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಸೆದು ಜಡನೆಯ್ಯುವ ಕೌಶಲವನ್ನು ಆತ ತನ್ನ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಆತನ 'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ'ದ ಮಂಗಲ ಪದ್ಯವನ್ನೇ ನೋಡಬಹುದು:

ಉತ್ಪಲಮಾಲೆ - (೨೦ ಅಕ್ಷರ - ಭರನ ಭ ಭ ರಲಗ)

ಮೂಲ : (೧:೧)

ಆವನ ಗಾಡಿ ನೋಡಿದವರಂ ಸಲೆ ಸೋಲಿಸುತಿರ್ಪುದುರ್ಕಿನಿಂ

ದಾವನ ಪೂವಿನಂಬದಟರಂ ತಲೆವಾಗಿಸುತಿರ್ಪುದೇಳೆಯಿಂ

ದಾವನ ಪಜ್ಜಳಿಪ್ಪ ಜನಮಣ್ಣೆಸೆಯೊಳ್ ನೆಲೆಸಿರ್ಪುದಾತನಿಂ

ಗಾವಗಮನ್ನ ಜಾಣ್ಣುಡಿಗಿ ಮೆಯ್ಯಿರಿಯಂ ನನವಿಲ್ಲ ಬಲ್ಲಹಂ

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು:

ಆವನ ಗಾಡಿ ನೋಡಿದವರಂ ಸಲೆ ಸೋಲಿಸುತಿರ್ಪುದು-

ಉರ್ಕಿನಿಂದ ಆವನ ಪೂವಿನಂಬು ಅದಟರಂ ತಲೆವಾಗಿಸುತಿರ್ಪುದು-

ಏಳ್ಗೆಯಿಂದ ಆವನ ಪಜ್ಜಳಿಪ್ಪ ಜಸಂ ಎಣ್ಣೆಸೆಯೊಳ್ ನೆಲೆಸಿರ್ಪುದು-

ಈಗೆ ಆತನ್ ಆವಗಂ -ಎನ್ನ ಜಾಣ್ಣಡಿಗೇ ಮೆಯ್ಯಿರಿಯಂ ನನೆವಿಲ್ಲ ಬಲ್ಲಹಂ.

ಹೊಸಯುಗದ 'ಮಹಾಕವಿ'ಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಹರಿಹರನು ಹಳೆಯ ಚಂಪೂ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಜಾತಿರಗಳೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯಾಗಿ ಲಯಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ.

ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವು ಇಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪಲ್ಲಟಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು ಅಂತ ತೋರುವ, ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳದ 'ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ' ಯ ದೇಸೀ (ಪ್ರಾಕೃತ ಕೂಡಾ) ಲಯವೂ ಚಂಪೂ ಪದ್ಯಲಯವೂ ಅಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅನುರಣಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಕೊಂಚ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ವಚನಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕು :

ವನವೆಲ್ಲ ನೀವೆ - ವನದೊಳಗಣ ದೇವತರುವೆಲ್ಲ ನೀವೆ-

ತರುವಿನೊಳಗಾಡುವ ಖಗಮೃಗಗಳೆಲ್ಲ ನೀವೆ....' ಇತ್ಯಾದಿ.

'ಸಾವಿಲ್ಲದ ಕೇಡಿಲ್ಲದ ರೂಹಿಲ್ಲದ ಚೆಲುವಂಗೆ ನಾನೊಲಿದೆ-

ಎಡೆಯಿಲ್ಲದ ಕಡೆಯಿಲ್ಲದ ತೆರಹಿಲ್ಲದ ಕುರುಹಿಲ್ಲದ

ಚೆಲುವಂಗೆ ನಾನೊಲಿದೆ....' ಇತ್ಯಾದಿ.

'ಕಿಡಿಕ್ಕಿಡಿ ಕೆದರಿದಡೆ ಎನಗೆ ಹಸಿವು ತೃಷೆಯಡಗಿತ್ತೆಂಬೆನು-

ಮುಗಿಲು ಹರಿದು ಬಿದ್ದರೆ ಎನಗೆ ಮಜ್ಜನಕ್ಕೆರೆದರೆಂಬೆನು....' ಇತ್ಯಾದಿ.

'ಚಿಲಿಮಿಲಿ ಎಂದೋದುವ ಗಿಳಿಗಿಳಿರಾ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ-

ಸರವೆತ್ತಿ ಪಾಡುವ ಕೋಗಿಲೆಗಳಿರಾ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ...

(ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನವು ಪಂಪನ 'ಆದಿ ಪುರಾಣ'ದ 'ಸುರತರು ನಂದನಂಗಳಿರ....' ಎಂಬ ವೃತ್ತವನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ.)

'ಕೊಡದಿರು ಶರಧಿಗೆ ಷಟ್ಪದಿಯ ದೀಕ್ಷೆಯನು' ಅಂತ ಕವಿ ವಿನಾಯಕರು ಕನಲಿದ್ದಾರೆ. ಅದಿರಲಿ. ನಮ್ಮ ಷಟ್ಪದಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಕವಿತಿಮಿಂಗಿಲರು

ಷಟ್ಪದಿಯ ಹರಿಗೋಲಿಂದಲೇ ಶರಧಿಗಳನ್ನು ಈಸಿ ಅಗಲ ಆಳಗಳನ್ನಳಿಯುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದವರು. ರಾಘವಾಂಕ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ- ಕುಮಾರವ್ಯಾಸರು ವೃತ್ತಲಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು; ಆ ಮೂಲಕ, ಅನುಷ್ಟುಪ್ಪಾನಷ್ಟೇ ಏಕತಾನವಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಷಟ್ಪದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕಾರಕವಾದ, ಹೊಸ ನಡೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಚಂಪೂಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡ ಲಂಪಟಪ್ರಣಯದ ಸತ್ಪಲವನ್ನು ಷಟ್ಪದಿಕಾರರು ಕೈಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು.

೩-ಳಿ ಮಾತೃಗಳ ನಡೆಯ 'ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ'ಯು ಸರಳ ಲಯವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ:

ಹಾವು-ಹಲವನು-ಹಡೆದು-ಲೋಕಕೆ

ಸಾವ-ತರುವೊಲು-ನೂರು-ಮಕ್ಕಳ

ನಾವ-ಪರಿಯಲಿ-ಹಡೆದು-ಕಡಿಸಿದೆ-ಭೂಮಿ-ಭಾರಕ-ರ

ಅಥವಾ,

ಕೋಪ-ವೆಂಬುದ-ನರ್ಥ-ಸಾಧನ

ಕೋಪ-ವೇ ಸಂ-ಸಾರ-ಬಂಧನ..... ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇವೆರಡೂ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನವೇ. ಈ ೩-ಳಿ ಮಾತೃಗಳ ಸರಳಲಯವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಗಳ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆತನೇ ಅದೆಷ್ಟು ವಿಚಿತ್ರ ವಿಲಕ್ಷಣ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ದೊಡ್ಡ ಸೋಜಿಗ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ - ಆತನ 'ಗದುಗಿನ ಭಾರತ'ದ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯವೇ ವಿಷಮ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ:

ಶ್ರೀ ವನಿತೆಯರಸನೆ-ವಿಮಲ ರಾಜೀವ ಪೀಠನ ಪಿತನೆ-

ಜಗಕತಿ ಪಾವನನೆ - ಸನಕಾದಿ ಸಜ್ಜನನಿಕರದಾತಾರ

ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ಒಡೆಯಬೇಕು:

ಶ್ರೀವ-ನಿತೆಯರ-ಸನೆ ವಿ-ಮಲರಾ-

ಜೀವ-ಪೀಠನ-ಪಿತನೆ....

ಇತ್ಯಾದಿ.

'ಉದ್ಯೋಗ ಪರ್ವ'ದಲ್ಲಿ ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ವಿದುರನ ಮನೆಗೆ ನಡೆದಾಗ, ವಿದುರನು ಆನಂದಾಶ್ಚರ್ಯ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತನಾಗಿ 'ಮನೆಯ ಮುರಿದೀಡಾಡಿದನು' ಎನ್ನುವ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣನ ಮೊದಲ ಕೊಂಡಾಟದಲ್ಲಿ ಮಾತೃ ಗಣ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು

ಮುರಿದು ಈಡಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:
 ಕೊಲುವವೈ ಕಾಗೆಗಳಕಟ ಕೋಗಿಲೆಯ ಮರಿಯನು-
 ಕೃಷ್ಣ-ಕರುಣಾಜಲಧಿಯೇ-
 ಕೈಗಾಯಬೇಕೆಂದೊರಲಿದಳು ತರಳೆ....

ಇದನ್ನು

ಕೊಲುವ-ವೈಕಾ-ಗೆಗಳ-ಕಟಕೋ-
 ಗಿಲೆಯ-ಮರಿಯನು-ಕೃಷ್ಣ-ಕರುಣಾ-
 ಜಲಧಿ-ಯೇ ಕೈ-ಗಾಯ-ಬೇಕೆಂದೊರಲಿ-ದಳು ತರ-ಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

(ಇಲ್ಲಿ ಗಣಮಾತ್ರಗಳು ಕಂಗಾಲಾಗಿ ಎಡವಿಬಿಟ್ಟಿವೆ.)

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಅಸಾಧಾರಣ
 ಲಯಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಆತನದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಪದ್ಯ:

ಮೂಲ :

ಆ ಮಹೀಶಕ್ರತುವರದೊಳು
 ದ್ವಾಮ ಮುನಿಜನರಚಿತ ಮಂತ್ರ
 ಸ್ತೋಮ ಪುಷ್ಕಲ ಪೂತ ಪುಣ್ಯ ಜಲಾಭಿಷೇಚನದ
 ಶ್ರೀಮುಡಿಗೇ ಕೈಯಿಕ್ಕಿದನು ವರ
 ಕಾಮಿನೀ ನಿಕುರುಂಬವಕಟಕ

ಊ ಮಹಾಸತಿ ಶಿವಶಿವಾ ಎಂದೊದರಿತಲ್ಲಲ್ಲಿ.

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು:

ಆ ಮಹೀಶಕ್ರತು ವರದೊಳ್ ಉದ್ವಾಮಮುನಿಜನರಚಿತಮಂತ್ರಸ್ತೋಮ ಪುಷ್ಕಲಪೂತ
 ಪುಣ್ಯಜಲಾಭಿಷೇಚನದ-

ಶ್ರೀಮುಡಿಗೇ ಕೈಯಿಕ್ಕಿದನು.

ವರ ಕಾಮಿನೀ ನಿಕುರುಂಬ-

ಅಕಟಕಟಾ ಮಹಾಸತಿ-ಶಿವಶಿವಾ-ಎಂದೊದರಿತಲ್ಲಲ್ಲಿ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾರಂಭದ ಕನ್ನಡೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ
 'ಖಂಡಪ್ರಾಸಮನಿರಿಸಿ ಯತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್' ಎಂಬುದರ ಅನೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವಕೀಯ
 ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಸತ್ಫಲಗಳು, ನಡುಗನ್ನಡ-ಹೊಸಗನ್ನಡ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ

ಪಲ್ಲಟಗಳನ್ನೂ ಜಿಗಿದು, ಇವತ್ತಿನತನಕವೂ-ಕನ್ನಡ ರಕ್ತದ ಅಳಿಯದ ನೇಸಲುಗಳಂತೆ - ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದಿವೆ. ಈ ಕಾಲದ ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತರಲ್ಲಿ, ಕುವೆಂಪುರ 'ಮಹಾಭಂದಸ್ಸು' (ಸರಳರಗಳೆ) ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅಡಿಗರಲ್ಲಿ ಮುಂತಾಗಿ ಚಂಪೂವೃತ್ತಲಯಗಳು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಮರುಕೊಳಿಸುವುದನ್ನು ಬೇಕಷ್ಟು ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾಣಿಸಬಹುದು.

'ಪ್ರಾಸ'ದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ-ಕವಚಕುಂಡಲಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂಬ ಕರ್ಣನಹಾಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯು ಪ್ರಾಸಸಮೇತವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿತು ಅಂತ ಅನ್ನಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಾಸಪ್ರಚುರವಾದದ್ದು ಈ ಭಾಷೆ. 'ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತಿಗೊಂದು ಗೀತ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಣ್ಯಾಡಿಯಿದೆ. ಒಂದು 'ಅರ್ಥಶಬ್ದ'ವನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ಅನೇಕವೇಳೆ ಅದರ ಜತೆ ಒಂದು 'ಧ್ವನಿಶಬ್ದ'ವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಕನ್ನಡದ ರೂಢಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಆಟ-ಪಾಟ, ಕಾಡು-ಮೇಡು, ಇತ್ಯಾದಿ ಜಂಟಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಆಳು-ಕಾಳು, ಕೂಲಿ-ನಾಲಿ, ಮಾಡು-ಗೀಡು, ಚೂರು-ಪಾರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಚಮತ್ಕಾರವೆನಿಸುವ, ಕಿವಿಗೆ ಸೊಗಸೆನಿಸುವ 'ಅನುಪ್ರಾಸ'ದ ಕಲ್ಪನೆಯಿದ್ದರೂ ಬಹುಮುಖವುಳ್ಳ 'ಪ್ರಾಸ'ವೆಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಾದರೋ, 'ಪ್ರಾಸ'ವು, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿನಂತೆ ಐಚ್ಛಿಕ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರವಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ; ಅದು ಛಂದೋನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಿಯತವಾದದ್ದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಛಂದೋಲಯ ಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರಷ್ಟೇ ಪದ್ಯವಾಗಲಾರದು; ಪ್ರಾಸವೂ (ಅದರಲ್ಲೂ ನಿಯತವಾಗಿ ಖಂಡಪ್ರಾಸ) ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ 'ಅನುಪ್ರಾಸ'ವಿದೆ; ಜತೆಗೆ ಸಾಲುಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ'ವಿದೆ ; ಮತ್ತು, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ 'ಖಂಡಪ್ರಾಸ'ವಿದೆ. ಶಬ್ದವನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಅದರೊಳಗಿನ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು - ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನ ಎರಡನೇ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ - ಪ್ರಾಸವಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, (ಶ್ರವಣ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲಯಕಾರಿತೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ) ಬಹು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಛಂದೋ-ತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಒಳ ಭೇದಗಳೂ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು, ಈ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ತೊಡಗಿ ಕನ್ನಡವು ಹೊಸ ಛಂದೋಬಂಧಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿತ್ತಾದರೂ ಈ ಭಾಷೆಯ ಒಟ್ಟೂ ಪ್ರಾಸಪ್ರೀತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೊಂಚ ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಕೂಡ ಯೋಚಿಸಬಹುದು.

ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ನಾವು ಅರ್ಥವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ವರ್ಣಸ್ಪೃತಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತೇವೆ; ಆದರೆ ವರ್ಣಸ್ಪೃತಿಯಿಂದಲೇ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಾ ವಿಸರ್ಜಿಸುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವರ್ಣಗಳೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದುಂಟು. ಪ್ರಾಸಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಅರ್ಥಧ್ಯಾನವೊಂದರಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ವರ್ಣಧ್ಯಾನದಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅರ್ಥಗುಣ-ವರ್ಣಗುಣಗಳೆರಡನ್ನೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸುತ್ತ, ಈಯೆರಡು ಗುಣಗಳ ಸಾಮ್ಯ-ವೈಷಮ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಬ್ದಗುಣಗಳು (ದೀರ್ಘಫ್ರಸ್ತ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳು, ನಾದ ಇತ್ಯಾದಿ) ಅರ್ಥಗುಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಅದನ್ನು ಪೋಷಿಸಬಹುದು; ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವು ಅರ್ಥಗುಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸೆಣೆಸಿ ನಿಂತಂತೆ ತೋರಬಹುದು. ಈ ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ-ಶಬ್ದಗಳೆರಡೂ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿ, ಸಹೃದಯನು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಅರ್ಥಶೋಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಆಗ, ಸಹೃದಯನಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ, ಹಲವು ಅರ್ಥಗಳು ಅನುರಣಿಸತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ನಾವು ಸದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಧ್ವನಿ' ಅಂತ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಅಂದರೆ, 'ಪ್ರಾಸ' ವೆಂಬುದು ಬಹು ಸಮರ್ಥವಾದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಕಾರಕವಾಗಿ ಕೂಡಾ ಕೆಲಸಮಾಡಬಹುದು. ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳು 'ಪ್ರಾಸ'ವನ್ನು ಹೀಗೆ ಧ್ವನಿಕಾರಕವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಭಾಷೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನಿಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಮೇಲಿನಂತೆ, ಪ್ರಾಸವು ಧ್ವನಿಕಾರಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುವಾಗ, ಕನ್ನಡವು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಭಾಷೆಯ - 'ಅನೇಕ-ಅರ್ಥ-ಅನುರಣನ' (ಧ್ವನಿಕಾರಕ) ಗುಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ ಎನ್ನುವ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡಾ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. (ಅಥವಾ, ಕನ್ನಡಕ್ಕಿರುವ ಅಂಥ ನೆನಪಿನಿಂದಲೇ ಮೇಲಿನ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಮೊಳೆತಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ.) ಒಂದನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ಹೊಳೆಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕನ್ನಡದ ಗಾಢ ಆಸಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗನಲ್ಲಿ ದೈವ ವಿಷ್ಣು-ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸಮಾಸಗೊಳಿಸಿರುವ ಅದರ ಮೊದಲ ಪದ್ಯವೇ ಕನ್ನಡದ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಂತಿದೆ; ಮುಂದೆಯೂ 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ....' ಪದ್ಯದ 'ವಸುಧಾವಲಯ ವಿಲೀನ'ವೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಇಂಥ

ಬೇಕಷ್ಟು ಅನೇಕಾರ್ಥಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಆಮೇಲಿನ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ, 'ಕೊಡೆಯೆಂಬರಾತಪತ್ರಮನ್' (ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ) ಎಂಬ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರ ಮೂಲವಾದ ಚತುರೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪುರಾಣ-ಪ್ರಸ್ತುತಗಳನ್ನು ಏಕತ್ರ ಧ್ವನಿಸಿಕೊಡುವ ಪಂಪಾದಿಗಳ 'ಸಮಸ್ತ ಕಾವ್ಯ'ಗಳ ತನಕ, ಈ ಗುಣವು ವಿಜೃಂಭಿಸಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದ ಈ ಗುಣವಿಶೇಷವು ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಬಹುಶಃ, ಆ ಕಾಲಕ್ಕಿನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಲಂಕಾರಿಕರಿಂದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಮ್ಮತಿ ಪಡೆಯದೆ ಚರ್ಚಿ-ವಿವಾದಗಳ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದ 'ಧ್ವನಿ'ಯೆಂಬ ಹೊಸ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಕನ್ನಡದೊಳಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡಿತು.

ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯು ನೆನಪಾಗುತ್ತಿದೆ: ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿನೋಬಾಜಿಯವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೋದ್ಗಾರ ಅದು. ಕನ್ನಡವು ಆಟದ ಭಾಷೆ, ಕನ್ನಡಿಗರು ಲೀಲಾಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವರು-ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಅವರು. 'ಆಡು' ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನು ನಾವು ಬಳಸುವ ರೀತಿಯು ಅವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯೆಲ್ಲವೂ 'ಆಟ'ವೇ. ಆಟವನ್ನು ಆಡುವಂತೆ ಮಾತನ್ನು ನಾವು 'ಆಡು'ತ್ತೇವೆ; ಅದೇಕೆ, ಜಗಳ 'ಮಾಡು'ವ ಬದಲು ನಾವು ಜಗಳ 'ಆಡು'ತ್ತೇವೆ. ವಿನೋಬಾಜಿಯವರ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಚಿಮತ್ತಾರದ ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ನೆನದು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ನಕ್ಕುಬಿಡುತ್ತಾರೆ ಅಂತ ಬಲ್ಲೆ. ನಾನು ಕೂಡಾ ಇದನ್ನೊಂದು ಸಿದ್ಧಪ್ರಮೇಯವೆಂದು ನಂಬುತ್ತಿಲ್ಲ; ನಂಬಿದರೆ ಮೂರ್ಖನೆನ್ನಿಸಿಯೇನು. ಹಾಗಾದರೂ ಇದನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ ಮರೆತುಬಿಡಲಾರೆ. ಇಂಥ ಚಿಮತ್ತಾರ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳು ಮಿಂಚುವಾಗ ಅದರ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಗತಿಗಳು ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆದು ಕಾಣಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ನಂಬಿದಂತೆ ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಪೂರ್ತಾ ನಂಬದೆಯೆ ಅನುಮಾನಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಧ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ನಡುನೆಲೆಯಿಂದ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೇ ಗ್ರಹಿಸುವುದು - ಇದೇ ಬುದ್ಧನು ಸೂಚಿಸಿದ 'ಮಧ್ಯಮಮಾರ್ಗ' ಎಂದು ನನ್ನ ಕಲ್ಪನೆ. ಇಂಥ ಗ್ರಹಿಕೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು, ಈ ತನಕ 'ಕನ್ನಡದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ' ಅಂತ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಬಂದ (ಅನ್ಯಭಾಷಾಮಿಶ್ರಣ-ಯತಿವಿಲಂಘನ - ಪ್ರಾಸ - ಧ್ವನಿಕಾರಿತೆ - ಲೀಲಾಲೋಲತೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ) ಎಲ್ಲ ಭಾಷಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಕನ್ನಡದ್ದೆನ್ನುವ ಮೇಲಿನ ಭಾಷಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ಇದರದ್ದೇ ಏಕೋ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೇನಲ್ಲ, ಇನ್ನಿತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಇರುವಂಥದೇ- ಅಂತ ಕೂಡಾ ವಾದಿಸಿ ಸಾಬೀತು

ಮಾಡಬಹುದು. ಅವೇ ವಿವಿಧ ಭಾಷಾಸೂಕ್ತಗಳ ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದ ರಸಪಾಕದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವಂತಿಕೆಯು ಪರಿಮಳಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಹಾಗೆ ಸ್ಥೂಲದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದು ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲೇ ಮಾಯವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಡಿಯುವ ಮತ್ತು ಹಿಡಿದೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಟ್ಟನೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವ ವ್ಯಾಯಾಮದಲ್ಲೇ ಭಾಷೆಯ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವು ಜಡ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥದ ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸ್ಥೂಲ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಾಯಿಸಿ ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಚಪಲವುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ. ಕವಿಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ದ್ವಂದ್ವ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಎಚ್ಚರವಿರುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ‘ಅಶಿಶಯ’ವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಗರ್ವತಾಳಿಯೋ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಬಗ್ಗೆ ದೈನ್ಯ ತಾಳಿಯೋ ಕ್ಲೇಶಗೊಳ್ಳದೆ ಸ್ವಸ್ಥಚಿತ್ತವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

ಭಾಗ-೪ ಹಳತು ಹೊಸತರ ಕೂಡಲಸುತ್ತು

ಕೊನೆಯ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತೇನೆಲ್ಲದೆ, ಇಡೀ ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು ತುದಿಯಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಬಾಚಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಅಂದವಾಗಿ ಮುಡಿಗಟ್ಟುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆ ಅವಕಾಶವೂ ಅಧಿಕಾರವೂ ಓದುಗ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುವಂಥದು.

ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ, ನನ್ನ ಈ ಬರವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಂಥ ಪಠ್ಯವನ್ನು - ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಪಠ್ಯವನ್ನು - ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ನಾವು ಅವಲಂಬಿಸುವ ನೆಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು - ೧. ಪಠ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಅಥವಾ ಪಠ್ಯಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಇತಿಹಾಸ; ೨. ಪಠ್ಯದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ, ಒಂದು ಪಠ್ಯದಿಂದ ನಾವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಫಲವಾದರೂ ಅವೇ ಎರಡು - ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯಗಳ ಜ್ಞಾನಾನುಭವಗಳು - ಎನ್ನಬಹುದು. ನನ್ನ ಬರವಣಿಗೆ ಕೂಡಾ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುವ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ- 'ಇತಿಹಾಸ' ಎನ್ನುವುದಾಗಲಿ ಅಥವಾ 'ಶಬ್ದಾರ್ಥತಾತ್ಪರ್ಯ' ಎನ್ನುವುದಾಗಲಿ ತುಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು, ಅನಿಶ್ಚಿತ ಅಮೂರ್ತವಾದದ್ದು.

'ಇತಿಹಾಸ' ಅನ್ನುವುದೇನು ನಿಜವಾಗಿ? ಅದು ಯಾವತ್ತೋ ಆಗಿಹೋದದ್ದು; ಹರಿವ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳ ಹಾಗೆ, ಅದು ಯಾವತ್ತೂ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೆ ಸಿಗದಂಥದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವೆನ್ನುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಆಗಿನ ಹಲವು ಅವಶೇಷ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು, ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ಆಕೃತಿ'ಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನೇ 'ಇತಿಹಾಸ' ಅಂತ ನಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ, ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸವೆನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲದ ವಸ್ತು; ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿಗೊಂಡಿರುವ ಆಭಾಸ. ಮತ್ತು, ಈ ಚಿದಾಕೃತಿಯು

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು. ಇದು ಭೂತಕಾಲದ ಜತೆಗೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು; ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಜತೆಗೆಯೇ ಜಡೆಯಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವಂಥದ್ದು. ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಇವತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ.

ಇದರ ಹಾಗೇ, ಒಂದು ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಅದರ ರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಕಡೆದಿಟ್ಟಿರುವ ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಸಹೃದಯಚಿತ್ತಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಯಾವ ನಿಶ್ಚಿತ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೋ ಅದೇ ಆ ಪಠ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಬರವಣಿಗೆಯು ಇತಿಹಾಸ-ಪಠ್ಯಾರ್ಥಗಳೆಂಬುವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಅದರ ಏಕಾಗ್ರ ಗಮನವಿರುವುದೆಲ್ಲಾ- ನಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತವೂ ಆಗುವ ಒಂದು ಮನೋನಿರ್ಮಿತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆಯೇ. ಇದನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಂದುವರೆಯಬಹುದು.

ಸಮೀಪದ ತಮಿಳಿನ 'ತೊಳ್ಳಾಪಿಯಂ' ಮತ್ತು ದೂರ ವಿದೇಶದ 'ಗ್ರಮಾಟಿಕಾ ಕಾಸ್ತೆಲ್ಲನಾ' (ನೆಬಿಜಾನ ಸ್ವಾನಿಶ್ ವ್ಯಾಕರಣ)ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮೊದಲಿನದು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕಿಂತ ಮೂರುನಾಲ್ಕು(?) ಶತಮಾನ ಹಿಂದಿನದು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯದು ಆರು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಮುಂದಿನದು. ಮೊದಲನೆಯದು ತನ್ನ ಭಾಷೆ-ಕಾವ್ಯಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಲ್ಲಿನಗೊಂಡು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆಯಾದರೆ ಎರಡನೆಯದು, ಭಾಷೆಯನ್ನು ರಾಜಕಾರಣದ ಒಂದು ಸಾಧನವೆಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಅಂಥದೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ತನ್ನ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ'ವು ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯದರೊಡನೆ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾರಣದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಎರಡನೆಯದರೊಡನೆ-ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳೊಡನೆ ಕೊಂಡಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (ಶುದ್ಧ ಕಾವ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯೆಂದೋ ಅಥವಾ ಕಾಲದೇಶ ಸಂದರ್ಭ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಯೋ ತೋರುವ ಒಂದು ಕೃತಿಯು ಕೂಡಾ ರಾಜಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಂತರ್ಗತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಕಡೆಗಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.)

ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ನಾನು ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವೇ. ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು, ಅದರ ಏಕೈಕ ಸಮಗ್ರ

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದ (ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ-ಅನು: ಡಾ|| ಎಸ್. ಇಲಕ್ಕುವನಾರ್; ಎಜುಕೇಶನಲ್ ಪಬ್ಲಿಶರ್ಸ್, ಮದ್ರಾಸ್ (ಚೆನ್ನೈ); ೧೯೬೩ ಮತ್ತು ೧೯೮೪.) ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಬರಹಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಗೂ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಇವಾನ್ ಇಲ್ವಿಚ್‌ನ ಒಂದು ಲೇಖನ ('ಶಾಡೊವರ್ಕ್' ಗ್ರಂಥದ ೨ನೇ ಲೇಖನ: ವರ್ನಾಕುಲರ್ ವ್ಯಾಲ್ಯೂಸ್ ; ಇ. ಇಲ್ವಿಚ್ ; ಮರಿಯಾನ್ ಬೊಯರ್ಸ್, ಲಂಡನ್; ೧೯೮೧.) ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಆಕರಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳಷ್ಟಕ್ಕೇ ನನ್ನನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂನ ಸ್ಥೂಲ ನೋಟ

'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ನಲ್ಲಿ, 'ಎಳುತ್ತದಿಗಾರಂ' (ಅಕ್ಷರ-ವಿಭಾಗ), 'ಸೊಲ್ಲದಿಗಾರಂ' (ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ವಿಭಾಗ), 'ಪುರುಳದಿಗಾರಂ' (ಕಾವ್ಯವಸ್ತು - ಸಂಬಂಧಿ) - ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಪುನಃ ಒಂಬತ್ತು ಒಳ ವಿಭಾಗಗಳೂ (ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ೨೭ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು) ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ: ಸು. ೪೮೩+೪೬೩+೬೨೫=೧೫೭೧. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿ ಸು. ೫೪೧ ಪದ್ಯಗಳಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ನ 'ಪುರುಳದಿಗಾರಂ'ನಲ್ಲಿ ೬೨೫ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ ಮತ್ತು ಇದರ ೫ನೆಯ ಬಹು ದೀರ್ಘ ಒಳವಿಭಾಗವು 'ಭಂದಶ್ವಾಸ್ತ'ವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ನ 'ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ' ವಿಭಾಗದ ಗಾತ್ರವು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆನ್ನುವಂತಿದೆ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿನ ನಮ್ಮ ಪರ್ಯಾಯೋಚನೆಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗಮನಿಸುವಾಗ, ಒಡನೆಯೇ ಹೊಳೆಯುವ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳು ಇವು:

೧. 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ', ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ-ರಾಜ್ಯದ ಮೇರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮುಂದಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು, 'ವೇಂಗಡಂ' (ತಿರುಪತಿ)ನಿಂದ 'ಕುಮಾರಿ' (ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ)ಯ ತನಕ ಅಂತ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಮೇರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರಂತೆ. ಇನ್ನು ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೆಂದರೆ, ಮೂರನೇ ಭಾಗದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ (ಅ. ೧ರ ಮೊದಲ ಪದ್ಯಗಳು) ಇಡೀ ನಾಡನ್ನು, ಭೌಗೋಳಿಕ ಮೇಲ್ಮೈ, ಹವಾಗುಣ ಇತ್ಯಾದಿ

ಆಧಾರದಮೇಲೆ, ಹನ್ನೆರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ (ಭಾಗ ೩ ಅ. ೮; ಪ. ೩೯೧) 'ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮೂರು ರಾಜರುಗಳ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವಿರುವ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಸೊಂಪು ನೆಲದ ನಾಲ್ಕು ಮೇರೆಗಳೊಳಗೆ' ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

೨. 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ' ತನ್ನ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಡುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಗೆ ಮೌನವಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೌನವಾಗಿದೆ; ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ (ಭಾ. ೧; ಅ. ೯ ; ಪ. ೪೦೧-೪೦೨), ಬಹುಶಃ 'ಸಂಸ್ಕೃತ'ವನ್ನು, 'ವಡಸೊಲ್' (ಬಡಗುನುಡಿ) ಎಂಬ ತಾನಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ; ಆ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದರೂ ತಮಿಳು ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಹೊಂದುವಂಥವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ; ತಮಿಳಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲರೂಪಗಳು ವಿರೂಪಣೆಗೊಂಡರೂ ಆಕ್ಷೇಪವಿಲ್ಲ ಎಂದಿದೆ.

೩. 'ಮೇಲಿನ ಸಂಗತಿಗೆ ಹೊಂದಿ, ಜಗತ್ತಿನ ಇತರ ಪ್ರದೇಶ-ಭಾಷೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಜತೆಗಿನ ಇತಿ-ನೇತಿ ಸಂಬಂಧಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

೪. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ೩ನೇ ಭಾಗ (ಪುರುಳದಿಗಾರಂ)ವು- 'ಅಹಂ' ಮತ್ತು 'ಪುರಂ' (ಒಳಗಿನ-ಹೊರಗಿನ/ಒಲವು-ಕಾಳಗ) ಎಂಬ ಸುವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರವಿಭಾಗಗಳುಳ್ಳ 'ಸಂಗಂ ಕಾವ್ಯ' ಮಾದರಿಯ ಕಾವ್ಯರಾಶಿಯನ್ನೇ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗಣನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಾದಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಬೆಳೆದ 'ಮಹಾಕಾವ್ಯ' ಅಥವಾ 'ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯ'ವೆಂಬಂಥ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬಂಧಗಳ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲೀ ಗದ್ಯಕಥಾ ಬಂಧಗಳ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲೀ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಸಂಸ್ಕೃತಾದಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ - ಪರಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲು ಹೋಗದೆ, ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನೆದುರಿನ ಕಾವ್ಯರಾಶಿಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. (ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪ್ರಾಕ್ರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಿಭಾಷೆ-ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ಛಾಯೆಗಳಂತೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ - ಇದರಲ್ಲಿನ 'ಅದಿಗಾರಂ'ಗಳೆಂಬ ವಿಭಾಗಗಳ ಹೆಸರು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಅಧಿಕಾರ' (ವಿಭಾಗ) ವೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು

ಇಲ್ಲಿನ ಎಳುತ್ತು - ಸೊಲ್-ಪುರುಳ್ ಎಂಬ ವಿಭಜನೆಯು ಭರ್ತ್ಯಹರಿಯ 'ವಾಕ್ಯಪದೀಯ'ದ ಬ್ರಹ್ಮ - ಶಬ್ದ - ವಾಕ್ಯಕಾಂಡಗಳೆಂಬ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ.)

'ತೋಳ್ಕಾಪ್ಪಿಯಂ' ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ?

'ತೋಳ್ಕಾಪ್ಪಿಯಂ' ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ತನ್ನದೇ ಒಂದು 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೊಂಚ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ, 'ಮೀಮಾಂಸೆ'ಯೆನ್ನುವ ಪದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮೀಮಾಂಸೆ'ಯೆಂದರೆ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವ, ಮೂಲಸ್ವರೂಪದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯೆನ್ನುವುದು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳ ಕಾವ್ಯರಾಶಿಯನ್ನೂ ಪರಿಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದುಕೊಂಡು, 'ಕಾವ್ಯಸಾಮಾನ್ಯ'ವೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರ ತಾತ್ವಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವಂಥದು ಮತ್ತು ನಿರೂಪಿಸುವಂಥದು. 'ಧರ್ಮ'ದ ತಾತ್ವಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, ಇದೂ 'ಸದಾಕಾಲ - ಸರ್ವತ್ರ'ದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಂಥದು. ಧರ್ಮವೆಂಬುದು ತನ್ನ 'ಮೀಮಾಂಸೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ-ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ತಾತ್ವಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂಥ ಕಲೆಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಮನೋಧರ್ಮಗಳೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಲೇ, ಹಿಂದು-ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ-ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್-ಇಸ್ಲಾಂ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಭಿನ್ನ ಧರ್ಮಕಲ್ಪನೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಒಂದೊಂದು ಧರ್ಮದ ಚಿಂತನೆಯೂ ಒಂದು ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲ, ಇಡೀ ಮಾನವಕುಲವನ್ನೇ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಕುರಿತದ್ದು. ಹಿಂದು ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳಿರುವ ಹಾಗೆ, 'ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ', 'ಗ್ರೀಕರ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ' 'ಚೀನಿಯರ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿವೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ, 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಹಚ್ಚಬೇಕಾದರೆ ಅದು ತನ್ನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ-ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾವ್ಯರಾಶಿಯನ್ನು 'ಕಾವ್ಯಸಾಮಾನ್ಯ'ವನ್ನು ಏಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಾಗಿರಬೇಕು.

ಇನ್ನು, 'ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯೆನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬೇಕಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳೂ ಹಲವು ಸಾಹಿತ್ಯರಾಶಿಗಳೂ

ಇರುವಾಗ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಮತ್ತು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಬರೆದಿಟ್ಟಂಥವನ್ನೇ ಸಮಸ್ತವಾಗಿ 'ಭಾರತೀಯ'ವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಿಕ್ಕಾದೀತೇ - ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಕೃತಗಳು ಹಾಗೂ ದೇಶ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯು 'ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇನ್ನು ಆ ರಾಶಿಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

'ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲ; ಬೃಹತ್ತಾದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯೇ ಒಂದು ಮೊತ್ತವಾಗಿ ಆ ಹೆಸರು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾನವಕುಲದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯು ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅದರೊಳಗೆ ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಷಾರೂಪವೂ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ; ಇದರ ತಾತ್ವಿಕ ಸ್ವರೂಪವೇನು ಅಂತ, ಈ ಭಾರತದ ಉಪಖಂಡದ ವಿಶಾಲವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಬಹುದೊಡ್ಡ ರಾಶಿ ಇದು. ಈ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದವೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಕೃತ, ವಿವಿಧ ದೇಶಭಾಷೆಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸೇರಿವೆ; ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ತಮ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯದಿಂದಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಕನಿಷ್ಠ ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದ ವಾದ-ವಿವಾದ, ಚರ್ಚೆ, ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳ ಸಾರವು ಈ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿದೆ ; ಮತ್ತು ಈ ಪರಂಪರೆಯು ನಮ್ಮ ತನಕ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯತನಕದ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮ್ ತನಕದ ಚಿಂತಕರು - ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದವರು-ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿನ, ವಿವಿಧ ಜಾತಿ - ಧರ್ಮ-ತತ್ತ್ವಪಂಥಗಳನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಂಥ ಅನೇಕಾನೇಕರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರವಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದು ಧರ್ಮವು ದೇವರ ಬಗ್ಗೆ, ಧರ್ಮಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಗೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಂತಿಮನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ವಿಧಿಸಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೇ ಈ 'ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ' ಯೆಂಬುದೂ ಯಾವುದೇ ತಾತ್ವಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿತವೆಂದು ವಿಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳಿಗೆ ತೆರವಿದೆ ಮತ್ತು ಅವು

ನಡೆದಿವೆ. ನಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಸಂಸ್ಕೃತದೊಳಗೇ ಇವೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಈ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶದ ಸಮಸ್ತ ಭಾಗಗಳ ಜನರೂ ಕೂಡಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಹಾಗೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದೇ.

ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಭಾರತವೆಂಬ ಈ ವ್ಯಾಪಕ ಮಹಾಸಮುದಾಯದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವು 'ಬಹುಭಾಷಾಸ್ತರೀಯ' ವಾಗಿ ಕೂಡ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದೊಳಕ್ಕೇ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಕೃತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡವು. ಹೀಗೆ 'ಬಹುಭಾಷಾಸ್ತರೀಯಂ ಭಾಷೆ'ಯಾಗಿ ಅರ್ಥಾತ್, 'ಬಹು ಸಮುದಾಯಸ್ತರೀಯ'ವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು ಬಹುಶಃ, ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವೊಂದೇ.

ಈ ಮಾತುಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ಗೆ ಬಂದರೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದು, ಆತನಕದ ತಮಿಳು ಕಾವ್ಯರಾಶಿಯ ವಿವರಗಳು, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಶಾಸ್ತ್ರನಿರೂಪಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಹೇಗೆ 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ' ಕೂಡ ಅದಲ್ಲ.

ನೆಬ್ರಿಜಾ ಸಂದರ್ಭದ ರಾಜಕಾರಣ

ನೆಬ್ರಿಜಾನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಆತನು ಹೇಳುವ ರಾಜಕಾರಣದ ಹೊಳಹು ಆತನ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಿಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಅವನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಬೇಡಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಮನವಿಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ-ವಸಾಹತು ನಿರ್ಮಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೆಬ್ರಿಜಾ, ಭಾಷಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮನಗಂಡವನಾಗಿ, ಭಾಷೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ; ಹಾಗೆ ವಿಸ್ತರಣೆ-ವಸಾಹತು ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಬೀಜ ನೆಟ್ಟವರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ-ಇದಿಷ್ಟು ಸಂಗತಿ ಆತನ ಮನವಿಪತ್ರದಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಜಾಗತಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಈಚಿನ ಚಿಂತಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನೂ 'ಆಧುನಿಕ'ವೆಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಮಾನ ಶಿಕ್ಷಣ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಯಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಕಟು ವಿಮರ್ಶಕನೂ ಆದ ಇವಾನ್ ಇಲ್ಯಿಚ್, ಐರೋಪ್ಯ ಇತಿಹಾಸದ ತನ್ನ ಗಾಢ

ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಒಳನೋಟಗಳಿಂದ ನೆಬ್ರಿಜಾನ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಆತನು ನೆಬ್ರಿಜಾನ ವಾದವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ: ೧. ಚಲಚಂಚಲವಾದ ದೇಸಿ ನುಡಿಯು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಿಸುತ್ತ ಹೋಗಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಅದನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತ ಎರಕದ 'ಕೃತ-ಆಕೃತಿ' (ಆರ್ಟಿಫಿಸಿಯೊ)ಯುಳ್ಳ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಅದರಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರಭುತ್ವವು ವ್ಯಾಪಕಗೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಾಯುವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ: ೨. ಪ್ರಭುತ್ವವು ಜನರ ಭಾಷಾವ್ಯವಹಾರದ ಮೇಲೆ ಸರಿಯಾದ ಹತೋಟಿಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ 'ಕೃತಭಾಷೆ'ಯು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ; ೩. ಈಗ ಭಾಷೆಯು ಮುಕ್ತವೂ ಅರಾಜಕವೂ ಆಗಿದ್ದು, ಜನರು ಅದರಲ್ಲಿನ ಸುಳ್ಳುಕತೆ ಕಟ್ಟುಕತೆಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತ ಸಮಯವನ್ನು ಅಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿ ಪೋಲುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಮುದ್ರಣ ತಂತ್ರವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಮುಕ್ತತೆ ಅರಾಜಕತೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದೆ; ಉಪಯುಕ್ತವಾದ್ದು ಮಾತ್ರವೇ ರಚಿತವಾಗುವಂತೆ, ಮುದ್ರಣಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮತ್ತು ಜನರ ಓದಿಗೆ ಸಿಗುವಂತೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಪ್ರಭುತ್ವದ ಕರ್ತವ್ಯ; ೪. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯೀಯ ಹೊರಗಿನ ದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ ; ತನ್ನ ಜನರನ್ನು ಮತ್ತು ಜಗತ್ತನ್ನು ಕೂಡಾ ನಾಗರಿಕಗೊಳಿಸಬೇಕು - ಇದೇ ರಾಜತ್ವದ 'ದೈವಕಾಯಕ'. ('ರಾಜತ್ವದ ದೈವಕಾಯಕ'ವೆಂಬ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದಲೇ ಕೊಲಂಬಸನೂ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯ ನೆರವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದ.)

ಈ ರಾಜಕಾರಣವು ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ, ಜನರನ್ನು ಏಕರೂಪಿ ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಜರಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಧುನಿಕ 'ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಭುತ್ವ'ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಇಲ್ವಿಚ್. ಆತನು ಯುರೋಪಿನ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಚರ್ಚುಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಜನರಮೇಲಿನ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಹವಣಿಸಿದ್ದವು. ಜನರು ಹುಟ್ಟು ಮೃಗಸಮಾನರು; ಧರ್ಮದೀಕ್ಷೆಕೊಟ್ಟು ಚರ್ಚ್ ಅವರನ್ನು ನಾಗರಿಕ ಮಾನವರನ್ನಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ; ಹೀಗೆ ಚರ್ಚ್ ಎನ್ನುವುದು ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹಾಲೂಡಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವ ತಾಯಿ-ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ, ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷವಾದ 'ರಾಜ್ಯ'ಗಳು ಚರ್ಚ್‌ನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಆ ಮಾತೃಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಾವು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡವು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ತಾಯಂದಿರ

ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಅಸಂಖ್ಯಾತರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಿತ್ತುತಂದು, ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದೇ ಎರಕದ ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳನ್ನಾಗಿ, ಎಣಿಕೆಗೆ ಸಿಗುವ ಏಕಗಾತ್ರದ ಸರಕುಗಳನ್ನಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ತನ್ನ 'ಪ್ರಭುಮಾತೃತ್ವ'ದ ಮಡಿಲೊಳಗೆ ಗಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಜನರನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಭುತ್ವಾವಲಂಬಿ ಪ್ರಜಾರಾಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಹುನ್ನಾರವು ಸಮಸ್ತಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಆಧುನಿಕ 'ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಭುತ್ವ'ದ ಅಸ್ತಿವಾರ-ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಇಲ್ವಿಚ್.

ಸಮಸ್ತರಮೇಲೂ ತನ್ನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವಿರತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸುವ ಆಧುನಿಕ 'ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಭುತ್ವ'ವು, 'ಜೀವನಾಪ್ತಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ' ಅಥವಾ 'ಛಾಯಾ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ'ವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ 'ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ'ದೊಳಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಣಗುತ್ತದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಮಾಡುವ ಮನೆವಾರ್ತೆ ಕೆಲಸಗಳಂಥ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನಕ್ಕೆ ದಕ್ಕದ, 'ಛಾಯಾ' ಅಥವಾ 'ಜೀವನಾಪ್ತಿ' ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅದು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ ಅದನ್ನು ಹಣದ ಬೆಲೆಗಟ್ಟಲು ಬರುವಂತೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಲೆಹಾಲಿಗೆ ಬದಲು ಬಾಟಲಿಹಾಲು ರೂಢಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದೇರೀತಿ, ಜನರು ತಮ್ಮ ಜೀವನಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಹೇಗೆಹೇಗೋ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದರೆ, ಭಾಷಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಮುಕ್ತ-ಅನಿಯಂತ್ರಿತ-ಅರಾಜಕವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದಾದ ಕಾರಣ, ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಟ್ಟಗೊಳಿಸಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ, ದೈತ್ಯ ದಕ್ಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಆಧುನಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಭುತ್ವದ 'ಸಮಸ್ತಾಧಿಕಾರರಾಜಕಾರಣ'ವನ್ನೇ ನೆಬ್ರಿಜಾನು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಗಂಡು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ - ಎಂಬುದು ಇಲ್ವಿಚ್‌ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ನೆಬ್ರಿಜಾ ಮತ್ತು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಸಂದರ್ಭ, ಭಿನ್ನತೆ

ಐರೋಪ್ಯ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜಕಾರಣದ ಪ್ರಮುಖ ಧಾರೆಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಇಲ್ವಿಚ್, ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ರೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ಫೋಟಿಸಿದ ಭಿನ್ನ ಅಸಂತತ ಧಾರೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸದೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ ಅಂತ ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಹೇಗೂ ಭಾಷಾರಾಜಕಾರಣದ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶಗಳ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರಲಿ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಇಲ್ವಿಚ್ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಉದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ. ಈಗ, ನೆಬ್ರಿಜಾ ಮತ್ತು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಭಾಷಾರಾಜಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ - ವಿಶ್ವಂಖಲವಾಗಿರುವ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ, ಅದು ಯಾವತ್ತೂ ಎಲ್ಲೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ವಿಕಲ್ಪಗೊಳ್ಳಲಾಗದಂತೆ, 'ನಿಶ್ಚಿತ-ಕೃತ-ಆಕೃತಿ'ಯಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ನೆಬ್ರಿಜಾನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿ, 'ದೇಸಿಯು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ವಿವಿಧ ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ನುಸುಳಬಂದಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದೋಷಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ, ಎತ್ತಿ, ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತೋರಿಸುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೆಂದರೆ, ವಾಸುಕಿಗೂ ಅಂಥ ಎಣಿಕೆಯು ಬೇಸರ ತರುತ್ತದೆ' (೧:೪೬) ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವೂ ಕನ್ನಡದ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದೆ ಅಂತ ಸೂಚಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಈ ಪದ್ಯವು ದೋಷಗಳ ಅಸಂಖ್ಯಾತತೆಗಾಗಿ ಬೇಸರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಕನ್ನಡಗಳ ಅಸಂಖ್ಯಾತತೆಗಾಗಿ ಬೇಸರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ವಾದ ಕಟ್ಟಬಾರದು ಅಂತ ನನ್ನ ಸೂಚನೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೂ ಬಹುಶಃ, ಭಾಷೆಯು ವಿಶ್ವಂಖಲ-ಅರಾಜಕವಾಗಬಾರದು, ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಬಾರದು ಎಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಏಕರೂಪಿ ಕೃತ-ಆಕೃತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಹಟ ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆಯ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಅದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಯೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣವೇ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಃ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣ-ಉತ್ತರ (ಮತ್ತು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಕೂಡಾ) ಮಾರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೂ ತಂದುಕೊಂಡಿದೆ; ಹಾಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತ ಅವಕಾಶವನ್ನು ತಾನೇ ಕಲ್ಪಿಸಿಟ್ಟಿದೆ.

ಅದಲ್ಲದೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಕಿಸುವೊಳಲು-ಕೊಪಣ-ಪುಲಿಗರೆ-ಒಂಕುಂದಗಳು ಮೇರೆಯಾಗಿರುವ ಒಳಪ್ರಾಂತವನ್ನು 'ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ್' ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದೆ; ಬಹುಶಃ, 'ತಿರುಳ್ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷಾ ಭೇದವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಮಳಖೇಡದ ವಲಯದಿಂದ ಹೊರಗಿರುವ ಪ್ರಾಂತವೊಂದನ್ನು 'ರಾಜ್ಯದ ತಿರುಳು' ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿರುವುದೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಾಜಕಾರಣವು, 'ಪ್ರಭುತ್ವಕೇಂದ್ರಿತ ಸಮಸ್ತಾಧಿಕಾರ - ರಾಜಕಾರಣ'ಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಭಾಷೆಯು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ನೆಬ್ರಿಜಾನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಆತಂಕವಿದೆ. ತನ್ನ ಭಾಷೆಯು ಕಳೆದ ಐನೂರು

ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ, ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯೇ ಎಂಬಷ್ಟು ಬದಲಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಆತನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಮುಂದೆ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಬಲುಬೇಗ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋದರೆ, ಈಗ ಬರೆದಿರುವ ರಾಣಿಯ ಸಾಹಸಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಮುಂದಿನ ಜನರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ರಾಣಿಯ ಇತಿಹಾಸವೇ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದು ಎನ್ನುವ ಭೀತಿಯನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಾನೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೆ ಅಂಥ ಭೀತಿಯಿಲ್ಲ. ಬದಲು, ಭಾಷೆಯು ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಅದು ಬಲವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ; ತನ್ನ ಕಾಲದವರು ಪೂರ್ವದ 'ಹಳಗನ್ನಡ'ವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಹನೆ ಸೂಚಿಸಿ, ಅಂಥವರನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತದೆ, ಲೇವಡಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಚಂದವಾಗಿದ್ದ ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಇವತ್ತೂ ಅನುಕರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಅದು, 'ಜರದ್ವಧೂ-ಸುರತ-ರಸ-ರಸಿಕತೆ'ಯಂತೆ ಎಂದು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನರು ಈಗ 'ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿರುವ ಮನೋವಿಲಾಸದ ಕಟ್ಟುಕತೆಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತ' ಸಮಯವನ್ನು ಅಹಿತಕರವಾಗಿ ಪೋಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆನ್ನುವುದು ನೆಬ್ಬಿಜಾನ ಇನ್ನೊಂದು ಆತಂಕ. ಪ್ರಭುತ್ವವು ಅದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಆತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಟ್ಟೂ 'ಸೃಜನಸಾಹಿತ್ಯ'ದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಆತನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯ-ಕಥಾ-ಕಾವ್ಯ ಪಕ್ಷಪಾತಿ. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳು ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸುವಂಥವು ಎಂದು ಅದು ಹೇಳುತ್ತದಾದರೂ (ಪಾಪವನ್ನು ಕಾಣಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಅದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾರದು) ಇನ್ನುಳಿದ ಗದ್ಯಕಥೆ, ಬೆದಂಡೆ, ಚಿತ್ರಾಣಗಳಂಥವಕ್ಕೂ ಅದು ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ತುದಿಯಲ್ಲಿ ನೆಬ್ಬಿಜಾ ಯಾವ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ - 'ನನ್ನ ಭಾಷಾ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞಿಯಾದ ತಾವು, ಬಲು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗ್ರಾಮ್ಯತಿಗ್ರಾಮ್ಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಬರ್ಬರ ಜನಸಮುದಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರದ ನೋಗವನ್ನು ಹೇರಿರುತ್ತೀರಿ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ವಿನಯಕ್ಕೆ ಶರಣಾದ ಆ ಜನವರ್ಗಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃಪೆಗೋಸ್ಕರ-ಎಂದರೆ, ಗೆದ್ದವರು ಸೋತವರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾದ ಕೃಪೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ-ಕಾದು ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ; ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಕೃಪಾದಾನವಾಗಬೇಕು.' ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಇದು ವಸಾಹತು ವಿಸ್ತರಣವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರವನ್ನೂ (ರಾಜ್ಯಪ್ರಭುತ್ವ-ಧರ್ಮಪ್ರಭುತ್ವಗಳೆರಡನ್ನೂ) ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ

ಹೇಳುವಂಥದು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೆ ಆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಂತೂ ಇಂಥ ಮಾತುಗಳು ಬಹುಶಃ ಅಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾಕಂದರೆ, ಅದು 'ಪರಾಕ್ರಮ ರಾಜಕಾರಣ'ದಿಂದ ಬೇಸತ್ತು ನಿರಸನಹೊಂದಿ, ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಭದ್ರರಾಜಕಾರಣದ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾಗಿತ್ತು; ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ, ಧರ್ಮಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಸಹಭಾಳೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅವುಗಳ ನಿರಾತಂಕ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಜನ-ಅನ್ಯಜನರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ನಾಗರಿಕಗೊಳಿಸುವ ಬಗ್ಗೆಯಲ್ಲದೆ, ಎರಡೂ ಜನವರ್ಗಗಳ ನಿರಾಂತಕ ಬದುಕನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ನೆಬ್ರಿಜಾನ ಕಾಲವೆಂದರೆ, ದೇಶೀಯವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ - ಮಹೋತ್ಸಾಹ - ಆತ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ; ರಾಜ್ಯ ಸಮುದಾಯಗಳೊಂದೊಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ತವಕಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಯುರೋಪ್‌ನಲ್ಲಿ ಆತನಕ ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಡೆದಿದ್ದ 'ಧರ್ಮಯುದ್ಧ'ದ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಅವರನ್ನು ಸ್ಫೂರ್ತಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗಳು ದುರ್ಬಲಗೊಂಡು ಅವುಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳೇ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ, ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು 'ಕರುಣಾ-ಮೈತ್ರಿ'ಗಳ ಬೋಧದಿಂದ ಅನಾಗರಿಕ ಮನುಕುಲವನ್ನು ನಾಗರಿಕಗೊಳಿಸಬೇಕಾದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ - ಇವೆರಡನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಅಲ್ಲಿನ ಆಗಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತ ಶರಣಾಗತಿಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿದ ಜನ ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಶರಣಾಗತಗೊಳಿಸುವ ವಿಧೇಯರಾಗಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವಾದ ಭಾಷೆ - ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನೆಬ್ರಿಜಾ ಚಿಂತಿಸಿದ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಸೂಚಿಸುವ ಜನ-ಭಾಷೆ-ಪ್ರಭುತ್ವವೆಂಬ ಅಂಗತ್ರಯಗಳ ಪರಿಭಾಷೆಯು ನೆಬ್ರಿಜಾ ಚಿಂತನೆಯ ಪರಿಭಾಷೆಯಾಗಿಯೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂನ ಗುಪ್ತ ರಾಜಕಾರಣ

'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ನ ರಾಜಕಾರಣವು ಅಸ್ಪಷ್ಟವೆನ್ನುವಂತಿದೆ. ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಥವಾ ರಾಜಕಾರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅದು ಕಾಣಿಸುವ ಮೌನ, ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆಗಳನ್ನೆ ಅದರ ರಾಜಕೀಯ

ನಿಲುವೆಂದೂ ಭಾವಿಸಹುದು. 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ನ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ತಮಿಳು ಇತಿಹಾಸವು ತುಂಬಾ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ನೆಬ್ರಿಜಾನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಐರೋಪ್ಯ ಇತಿಹಾಸವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಇದನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಕೊಂಚ ಕಷ್ಟವೇ. ಕಷ್ಟವಿದ್ದರೂ ಅದರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಬಹು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಯಾದರೂ ಸರಿಯೆ, ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಅನಾಸಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುವ ಅದರ ಅಂತರ್ಗತ ರಾಜಕಾರಣವು ಪ್ರಾಚೀನ ತಮಿಳು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ್ದಿರಬೇಕು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯು ಬ್ರಾಹ್ಮೀಯಿಂದ ತನ್ನ ಲಿಪಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಹೇಗೆ ತಾನು ತನ್ನನ್ನಷ್ಟೇ ನೋಡಿಕೊಂಡಿತೋ ಅಂತಹ ಅಂತರ್ಮುಖಿತೆಯು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅದರ ಪ್ರಧಾನ ವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿದುಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಭಾಷೆಗಳು ಅದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಯಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಲಿಪಿವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ತಮಿಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಆ ಸದ್ಯದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಬೇಕಿರಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಲಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡವು. ತಮಿಳಿನ ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಮುಖಿತೆಗಳು ನಮ್ಮ ಈ ಕಾಲದ 'ದ್ರಾವಿಡರಾಷ್ಟ್ರ'ವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ-ಚಳುವಳಿಗಳ ತನಕ ಧಾರವರಿದು ಬಂದವು. (ನಮ್ಮ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ರಾಜ್ಯ-ಪ್ರಾಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾ ಚಳುವಳಿಗಳು ಸತತ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆಯೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ, ತಮಿಳಿನ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಮೂಲತಃ ಇದ್ದುದಲ್ಲ; ರಾಜಕೀಯ-ಆರ್ಥಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಕ್ರಮಣದ ಭಯವು ಅಂಥ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಗೆಯಿಸಿತು.)

ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಭೌಗೋಲಿಕ ನೆಲೆಯೇ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಸುರಕ್ಷಿತ-ಸ್ವತಂತ್ರ-ಪ್ರತ್ಯೇಕ-ಘಟಕ ಭಾವನೆಯನ್ನು ನೆಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಸ್ವವಿಸ್ತರಣೆಯ ಹಂಬಲವು ಮೇಲುಕ್ಕಿದ ಕಾಲ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿದಂತೆ ಅದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೊಂದು ಜಗತ್ತಾಗಿ ಬಾಳಿಕೊಂಡಿತು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ 'ರಾಜ್ಯ'ದ ಚಹರೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ 'ಸಮುದಾಯ'ದ ಚಹರೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವೆನ್ನಿಸಿರಬಹುದು. ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಹೋಗುವ ರಾಜಕಾರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲವೇನೋ. ನಮ್ಮ ಇತರ

ಭಾಷಾರಾಜ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುವಾಗ, ತಮಿಳುನಾಡು ಇವತ್ತಿಗೂ 'ರಾಜ್ಯ ಸ್ವರೂಪ'ದ್ದೆಂಬುದಕ್ಕಿಂತ 'ಸಮುದಾಯ ಸ್ವರೂಪ'ದ್ದಾಗಿಯೇ ನನಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ,

ಮೇಲಿನಂತೆ ತಮಿಳು ರಾಜಕಾರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸುವಾಗ ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಅನೇಕ ಧಾರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಯೋಚಿಸದೇ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆಯು ದೋಷಪೂರ್ಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅಪಾಯಕಾರಿಯೂ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ಗಿಂತ ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ, ತಮಿಳು ಭಾಷೆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಬೇರೆ ಭಾಷೆ-ಜನ-ದೇಶಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಅಂತ ನಾವು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಪ್ರಮಾದವಾಗುತ್ತದೆ ; ಆ ಸಂಪರ್ಕವು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಸು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೫ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ತನಕ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಲ್ಲವ ಮತ್ತು ಚೋಳ ರಾಜರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ತಮಿಳು ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜೊತೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಒಡನಾಟವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ-ರಾಮಾಯಣ-ಭಾಗವತಾದಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಕೃತಿಗಳು ತಮಿಳಿಗೆ ಅಳವಡು ಬಂದವು; ತಮಿಳು-ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೇಳ ಮಿಶ್ರಣದ 'ಮಣಿಪ್ರವಾಳ' ಶೈಲಿಯು ರೂಢಿಗೊಂಡಿತು. ಆಂಧ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮುಂತಾದ ದೇಶ-ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆ ತಮಿಳಿನ ಸಂಪರ್ಕವು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡೇ ಬಂದಿತ್ತು; ಪರಸ್ಪರ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳೆಗಳ ಬೇಕಷ್ಟು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಪೂರ್ವದ ವಿದೇಶಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಮಿಳಿನ ಸಂಪರ್ಕವು ಸತತವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಃ, ಆಂಧ್ರ ಕರ್ನಾಟಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಮಿಳರು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಕೂಡಾ. ತಮಿಳು ದೂರಗಳು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು.

ಈ ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕೈಜೋಡಿಸಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮುಂಚೂಣಿಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು; ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕರುಗಳನ್ನು ಅದು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರದ ಮೊದಲ ಎರಡು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ರಾಜ್ಯ-ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಭುಗಿಲೆದ್ದಿದ್ದರೂ, ಅನಂತರ ಅದು ತನ್ನ ಆ ಒತ್ತಾಯವನ್ನು ಹಿಂಜರಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮದಿಂದ ಬೆರೆತು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೆಬ್ರಿಜಾ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಜಕಾರಣ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೂ ತಪ್ಪದೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿನವನೇ ಆದ ಇಲ್ರಿಚ್‌ನ ಕ್ಷುದ್ಧ ಕಥನವನ್ನು ಓದುವಾಗ ಕೂಡಾ ನಾವು ಅಲ್ಲಿನ ಭಿನ್ನ ಚಿಂತನಧಾರೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಬಾರದು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ ನಾವು ಕೆಲವು ಸೀಮಿತ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಿ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದು ನೆನಪಿರಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಇತಿಹಾಸಗಳೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ, ಮನುಷ್ಯರ ವಿವೇಕ-ಅವಿವೇಕಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಥನಗಳೇ. ಮನುಷ್ಯರಾದ ನಾವು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಇತಿಹಾಸಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬಾಧ್ಯರು. ಆ ಎಲ್ಲ ವಿವೇಕ-ಅವಿವೇಕಗಳೂ ನಮ್ಮವೇ; ಯಾವುದನ್ನೂ ನಾವು ಕೊಡುವಿಕೊಳ್ಳಲಾರೆವು. ಹೀಗೆ ಮನುಕುಲದ ಸಮಸ್ತ ಇತಿಹಾಸದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗದೆ ನಮ್ಮನ್ನೇ ನಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವಾದರೆ - ನಮ್ಮ ವಿವೇಕವನ್ನೇ ಹುಡುಕಿ ಎತ್ತಿ ಕೀರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅ-ವಿವೇಕಿಗಳೂ ಅ-ಮಾನುಷರೂ ಆಗುತ್ತೇವೆ ನಾವು. ಸಮಸ್ತ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗುವ ಅ-ಮಾನವೀಯ ಮೂಲಭೂತ ಮನೋಧರ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಇದನ್ನೇ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಅನನ್ಯತೆ

ಡಿ. ಡಿ.ಆರ್. ನಾಗರಾಜ್ ಅವರು ೧೯೯೬ರ ತಮ್ಮ ಒಂದು ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ, 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಹಸ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ, ಅದು "...ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಕೃತಿಯೂ ಹೌದು. ನನ್ನ ಪ್ರಕಾರ ಕಳೆದ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ರಾಜಕೀಯ ಕೃತಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ "ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ" ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂಥದು..." ಎಂದಿದ್ದರು. (ಭದ್ರವೇಷ ಮತ್ತು ಭದ್ರಪತಿತ್ವ, 'ನೀನಾಸಮ್ ಮಾತುಕತೆ', ೪೦, ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೯೭; ಹೆಗ್ಗೋಡು.) ಆಮೇಲೆ ಆ ಕುರಿತು ಅವರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ, ಆ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ತಾನಿನ್ನೂ ಯೋಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಕೂತು ಚರ್ಚಿಸೋಣ ಎಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಚರ್ಚೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆಗಲೆ ಅವರು ಷೆಲ್ಡನ್ ಪೊಲಾಕ್‌ನ (ಡಿ ಕಾಸ್ಮೊಪಾಲಿಟನ್ ವರ್ನಾಕುಲರ್-ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಏಷ್ಯನ್ ಸ್ಟಡೀಸ್ - ೫೭: ೧-ಪು. ೬-೩೭-೧೯೯೮) ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಓದಲು ತಿಳಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಆ ಲೇಖನದ ಪ್ರತಿಯನ್ನೂ ನನಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಪೊಲಾಕ್

ಲೇಖನದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವೂ ಈಗ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. (ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕ ದೇಶಭಾಷೆ, ಅನು: ಕೆ. ವಿ. ಅಕ್ಷರ, 'ನೀನಾಸಮ್ ಮಾತುಕತೆ', ಫೆಬ್ರವರಿ ೨೦೦೦; ಹೆಗ್ಗೋಡು.)

ಬಹಳ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಖರ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಒಳನೋಟಗಳಿಂದ ದಟ್ಟವಾಗಿರುವ ಈ ಬರಹವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಓದಲೇಬೇಕು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಮ್ಮದೇ ಇತಿಹಾಸದ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಬೇಕು. ಆತನ ಲೇಖನವನ್ನೋದಿದ ಮೇಲೆ, ನನ್ನ ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ಯವು ದೊರಕಿದಂತಾಯಿತು. ಪೊಲಾಕ್ ಇದರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಾದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜಾಗತಿಕವಾಗಿ ಕೂಡಾ ನಡೆದ 'ವಿಶ್ವಜಗತ್ತು-ಸ್ಥಳಜಗತ್ತು ರಾಜಕಾರಣ'ದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದಲ್ಲದೆ, ನಮ್ಮದೇ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಾಗ ಎರಡು ಬಹುಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ: ೧ ಕವಿಯೂ ರಾಜನೂ ಕೂಡಿ ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥ ಎಂಬುದು; ೨. ಭಾರತ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಇದು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯ-ಸೂತ್ರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿತು ಎನ್ನುವುದು.

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಭಾವದ ಲೋಕಾಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಡುವ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಭವದ ಲೋಕಾಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಡುವ ಮುಖ್ಯಸಾಧನವು ರಾಜಕಾರಣ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ-ರಾಜಕಾರಣಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವಿಸುತ್ತ ಸಹಧಾರೆಗಳಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ನೃಪತುಂಗನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ-ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹು ಅಪರೂಪವೆನ್ನುವಂತೆ-ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ಧಾರೆಗಳು ಸಮೀಕೃತಗೊಂಡು ಒಗ್ಗೂಡಿದವು. ('ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ'ವು ಜನಪದ -ಭಾಷೆ-ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಈ ಎಲ್ಲವಕ್ಕೂ 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬ ಒಂದೇ ಹೆಸರನ್ನು ನಿರಖುಗೊಳಿಸಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸ ಬಹುದು.) ಇದು 'ಅಪರೂಪ'ದ ಸಂಗತಿಯಾದರೆ 'ಅನನ್ಯ'ವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯಿದೆ. ಇಂಥ ಅಪರೂಪದ ಇತಿಹಾಸ-ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯದ ಸಮಸ್ತಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಜನಪ್ರಿಯ ರಾಜನೂ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಕವಿ - ವಿಧ್ವಾಂಸನೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಕೂತು, ಭವ ಲೋಕಾಕಾರ-ಭಾವ ಲೋಕಾಕಾರಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆಸಿದರು ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಈ ಜಂಟಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು ಎನ್ನುವುದು. ಇಂಥ ಉದಾಹರಣೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲೂ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಗತಿಯಿಂದಾಗಿ

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವನ್ನು ಭಾಷಾಸಂಬಂಧಿಯೆಂದೋ ಅಥವಾ ರಾಜಕಾರಣ ಸಂಬಂಧಿಯೆಂದೋ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಿಕ್ಕೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ದ ಇನ್ನೊಂದು ಅನನ್ಯತೆಯೆಂದರೆ - ರಾಜಕಾರಣದ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ತಾತ್ವಿಕ ಸೂತ್ರವೊಂದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದು. ಮೊದಲಿಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ರಾಜಕಾರಣ ಕೇಂದ್ರವು ಗುಪ್ತರ ಅನಂತರ ಅಥವಾ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜದ ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯಿಂದ ಸೋತದ್ದೇ ಗಡಿಯಾಗಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿಬಂದಿತು ಅಂತ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೋಚಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಾಗುವಂಥದು. ಅಧಿಕಾರ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸೆಳೆತದ ಇಲ್ಲಿನ ರಾಜರುಗಳು, ಗುಪ್ತರೇ ಮುಂತಾದ ಆ ರಾಜರುಗಳನ್ನೇ ಮೇಲ್ವಂಕ್ತಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರಾಕ್ರಮ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ಹಿಂದೆ ನಾವು ಗಮನಿಸಿರುವ ಹಾಗೆ, ಈ ಪರಾಕ್ರಮ ರಾಜಕಾರಣವು ಇಲ್ಲಿ ಬಲು ಕಷ್ಟದ್ದಾಗುತ್ತ, ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿಬಿಟ್ಟಿತು; ಹೊಸದೊಂದು ರಾಜಕಾರಣದ ಮಾದರಿಯೂ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ತಾತ್ವಿಕ ಸೂತ್ರವೂ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆನ್ನಿಸಿತು. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಜನಪದ-ಭಾಷೆ-ಲಿಪಿ-ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಬುದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಒಗ್ಗೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವಾದ ಕಾರಣ, ‘ಕನ್ನಡ’ವೇ ಹೊಸ ರಾಜಕಾರಣದ ಸೂತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು; ಒಂದು ಭಾಷಾ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮುದಾಯವು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಒಂದು ದೃಢ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ಹೊಸ ತತ್ವವು ಗೋಚರಿಸಿತು.

ನಾಗರಿಕ ಜನವರ್ಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಣ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷಾರಾಜ್ಯವೆಂಬುದು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುವಂಥದ್ದು. ಒಂದು ಭಾಷೆ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ, ಅದು ಒಂದು ಜನಪದದ ‘ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸಿನ’ ಲೋಕಾಕೃತಿ; ಹಾಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷಾಜನಪದದ ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸಿನ ಆಕೃತಿಯು ಇನ್ನೊಂದೇ ಆಗಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಒಂದೊಂದು ಜನಪದ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಕೃತಿಯೂ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದರ ಆಕ್ರಮಣವಾಗದ ಹಾಗೆ, ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತರ್ಕವು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಭದ್ರವಾದ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ

ನ್ಯಾಯ-ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಕಲ್ಪನೆಯೊಂದು ಶೋಧಗೊಂಡುದಕ್ಕೆ ಕವಿ ಮತ್ತು ರಾಜನು ಕೂಡಿ ರಚಿಸಿರುವ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಸಾಕ್ಷಿಗಲ್ಲಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರವು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿತಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ, ಭಾರತದ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾದಂಥ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಹೊಸ ಸೂತ್ರವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿ ಶೋಧಗೊಂಡಿತು.

ಹಿಂದಿನ ಉನ್ನತ ಪರಾಕ್ರಮ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿದ, ಭಾಷಾರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಸಂಯಮ ರಾಜಕಾರಣದ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ, ಜನರೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗುವಂತಾಯಿತು. ಕಾರಣ, ಒಂದು ಭಾಷಾ ಚಹರೆಯುಳ್ಳ ಜನರು, ಜನಪದವೇ ಈ ಸೂತ್ರದ ಆಧಾರವಸ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಅಧಿಕಾರವೆಂಬುದು ಜನರದ್ದು ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವಷ್ಟೇ ರಾಜನದ್ದು. ಆ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ; ಅದು ಅವನು ಗಳಿಸುವ ಸೊತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ, 'ಪ್ರಭು-ವೀರ-ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ'ಗಳ ಸೂತ್ರವು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಈ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ, ರಾಜನು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತೆ ಆತನ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣವು ಹೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅವನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಜನರಾದರೋ ತಮ್ಮ ಲೋಕಾಕಾರದ ಮೇಲೆ ಅನ್ಯರ ಆಕ್ರಮಣವಾಗದಂಥ ದೃಢ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ರಾಜಕಾರಣ ರಾಜನೀತಿ

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಉದ್ಭವಗೊಂಡ ಈ ಹೊಸ ರಾಜಕಾರಣ-ವಿವೇಕದಿಂದಾಗಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿಯೇ ಜನಾಧಾರಿತ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತಾಯಿತು ಎನ್ನುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ-ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರವಾದ ನಿರ್ವ್ಯಾಜ ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದ ಕವಿ ಮತ್ತು 'ಲೋಕೋಪದ್ರವ' ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಎಡಗೈ ಹೆಬ್ಬರಳನ್ನೇ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಲ್ಲದ ಬಹುವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಈ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು ಅಂತ ಘೋಷಿಸುವಷ್ಟು ಜನಪ್ರೀತಿಯಿರುವ ರಾಜ - ಈಯಿಬ್ಬರನ್ನು ಆ ಕಾಲಸಂದರ್ಭವು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು

ಮತ್ತು ಅವರು ಕೂಡಿ ರಾಜಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅಧಿಕೃತವಾದ ಈ ಹೊಸ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಕನ್ನಡದ ಪುಣ್ಯ.

ಬಾಳಿಕೊಂಡಿರಲು ಬಲ್ಲ, ಜಾಣ ವಿವೇಕವಂತ ಜನ ; ನೀತಿನಿರಂತರ - ಅತ್ಯುದಾರ - ಅತಿಶಯಧವಳ ರಾಜ; ಪಾಪಪುಣ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನವಾದ ವಾಚ್ಛಯ ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಪ್ರೌಢವಾಗಿರುವ ಭಾಷೆ - ಇವು ಹೊಸ ರಾಜಕಾರಣದ ಅಸ್ತಿವಾರತ್ತಿವಳಿ. ಈ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಬಂಧವಾಗಿ ರಾಜನು ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವ ಕವಿ-ಪಂಡಿತ ಮಂಡಲಿಯಿದೆ; ಅದು ಜನರ ಬದುಕಿನ ವಿವೇಕವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹೊಸಹೊಸ ಲೋಕಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಭಾಷೆ-ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಇಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ರಾಜಕಾರಣದ ನಕ್ಷೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

(‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ವು ಮೊದಲಲ್ಲಿ (೧:೯) ಮೃಗಗಳಂತಿರುವ ‘ಅಶ್ರುತ-ಪ್ರಕೃತಿ’ಯ ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆ; ಅದು, ಕವಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೂಡಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸದಿರುವ ಆದಿಮಜನಪದವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು; ನಾಗರಿಕ ಜನಪದಗಳನ್ನಲ್ಲ. ಜತೆಗೆ ಇದು, ಕವಿಪಂಡಿತರಿಗಿರುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥದು.)

ರಾಜಾ ನೃಪತುಂಗನಿಗೆ ‘ಕನ್ನಡ ನಾಡೆಂಬ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಪ್ರಾಯಃ, ಅಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದು ನಿಜವಾಗಿ ಆತನು ಗಳಿಸಿದ್ದಲ್ಲ, ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ತಂದೆ ೩ನೇ ಗೋವಿಂದರಾಜನು ಗಳಿಸಿದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲೂ ಕೆಳಗೂ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಕಳೆದುಹೋಗಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈತನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. (ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ನೃಪತುಂಗನು ಇತಿಹಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.) ಆದರೆ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೆಮ್ಮದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈತನಿಗೆ ತುಂಬ ಕಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು.

ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯ ತಮಿಳುನಾಡಿನಂಥದಲ್ಲ; ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಸೇತುವಿನಂತಿರುವ ಈ ಭಾಗವು ಬಹು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಜನಪದವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಾಂಗ-ಧರ್ಮ-ಜಾತಿ-ಮತ-ಕುಲ-ನಡಾವಳಿ-ಭಾಷೆ-ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಅಪಾರ ವೈವಿಧ್ಯ ವೈರುಧ್ಯಗಳೂ ವಿವೇಶ ಸಂಪರ್ಕ-ಸಂಚಾರ-ವಾಸ್ತವ್ಯಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಸಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಈ ಜನಪದವನ್ನು ಆಸ್ಪೋಟಕಗರ್ಭದ ನಿರಂತರ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದವು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ,

ಪೂರ್ವದ ಧೈರ್ಯಾಂಡ್‌ತನಕವೂ ವಿದೇಶಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಜನರು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು; ಅರಬ್ ಮುಂತಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಜ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸತಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಅವರ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮತ್ತು ಧರ್ಮವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಇದರ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಎರಗಿಬರುವ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಶತ್ರುತ್ವ ಮಿತ್ರತ್ವಗಳು ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಪಲ್ಲಟಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣನೇ ಶತ್ರುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ವಿಪ್ಲವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದ; ಅವನನ್ನು 'ಸ್ವ' ಎಂದು ಗಣಿಸುವುದೆ, 'ಪರ' ಎಂದು ಗಣಿಸುವುದೆ ? ಇಂಥ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು, 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು 'ಪರ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ, 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು 'ಸಹ' ಎಂಬ ಸೈರಣೆಯ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು.

ಭಾಷಾರಾಜ್ಯವೆನ್ನುವ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇತರ ಭಾಷೆ-ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಹ-ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ತತ್ಪ್ರತಃ ಮನ್ನಿಸುವಂಥದ್ದು. ಆ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೈರಣೆ ಸಹಬಾಳ್ವೆಗಳೆಂಬವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಕಾರ್ಯನೀತಿಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ರಾಜಕಾರಣದ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸುವ ಕವಿವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಭಾಷೆ ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವೆ ಇಂಥದೇ ಒಂದು ಸೈರಣೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯ್ತು. ಹೀಗೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಜನೀತಿ-ಧರ್ಮ ನೀತಿ-ಭಾಷಾನೀತಿಗಳೆಂಬುದಲ್ಲದೆ ಸೈರಣೆಯೆಂಬುದು ಬದುಕಿನ 'ಸಮಸ್ತನೀತಿ' ಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅದನ್ನೇ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ 'ಕಸವರಸೂತ್ರ'ವು (ಕಸವರಮೆಂಬುದು ನೆರೆ ಸೈರಿಸಲಾರ್ಪಣೆ ಪರವಿಚಾರಮಂ ಧರ್ಮಮುಮಂ...) ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಈತನಕ ಇಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ವಿವರವಾಗಿ ರಾಜಕಾರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಆಲೋಚಿಸಿದವಾದರೂ ಮೂಲತಃ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅದು ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನೆಬಿಜಾನ ರಾಜಕಾರಣವು ಕೂಡಾ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಅದನ್ನು ರಾಣಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದಾಗ ಆತನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವಿಜ್ಞಾಪನಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆತನ ರಾಜಕಾರಣವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೇ ಶೆಲ್ಡನ್ ಪೊಲಾಕ್ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ದಾಂತೆಯ

(ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೫-೧೩೨೧) 'ಲಾ ಎಲೊಕ್ವೆನ್ನಿಂರಾ'ದಲ್ಲಾಗಲಿ, 'ತೊಳ್ಳಾಪ್ಪಿಯಂ'ನಲ್ಲಾಗಲಿ ರಾಜಕಾರಣವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುವ ಅಂತರ್ಗುಪ್ತ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇತಿಹಾಸದ ಬೆಳಕು ಚಿಲ್ಲಿಕೊಂಡು ನಾವೇ ಹುಡುಕಿ ಓದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ರಾಜಕಾರಣ-ರಾಜನೀತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಅದರ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗವು ಮತ್ತು ಪೀಠಿಕಾಕೇಂದ್ರವಾದ 'ವಸುಧಾವಲಯ ಸೂತ್ರ'ವು, ನಾವು ಈತನಕ ಯೋಚಿಸಿದ ರಾಜಕಾರಣ ರಾಜನೀತಿಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯ ರಾಜಕಾರಣ

ಜನಕೋಟಿ ಜನಪದದ ಅಭಿಪ್ರೇಯ ಸಹಸ್ರಮಾನ ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟ-ತಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಕಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಕಡೆಗೆ ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು ಅಂತ ನಾವು ವಾಗ್ವೈಭವದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದರೂ ಒಡನೆಯೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿಸುವ ಒಂದು ಸೋಜಿಗವು ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ. ತಾತ್ವಿಕ ತಳಹದಿಯಿದ್ದೂ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದೂ ಈ ಹೊಸಶೋಧವು, ಈ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಮಾರ್ಗವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜನಪದಗಳನ್ನಾಕರ್ಷಿಸಿ ಯಾಕೆ ಕ್ರಮೇಣ ಹಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ? ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿನ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವೆಂಬುದೂ ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆಷ್ಟೇ ಕಂಡ ಕ್ಷಣಬುದ್ಧವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಮಾಯವಾಗಿಹೋಯಿತಲ್ಲ ? ಇಷ್ಟೇ ಸೋಜಿಗದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯೂ ಇದೆ - ನೃಪತುಂಗನಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಸಹಸ್ರಮಾನ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಇದು ಪುನಃ, ಯಾವತ್ತಿನಿಂದಲೂ ಇದು ಹೀಗೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿತ್ತು ಎಂಬ ಸಹಜಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾರತಾದ್ಯಂತವೂ ಉದ್ಭವಗೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿತಲ್ಲ? ಯಾಕೆ ?

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಒಂದು ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಪರಾಕ್ರಮಣ ರಾಜಕಾರಣವೇ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಏಕೈಕವಾಗಿ ಬಾಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ದುಃಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು, ಎಂಬುದು. ರಾಜ್ಯಕಟ್ಟುವೆನೆಂಬ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವೀರರೂ ಅನೇಕಾನೇಕ ವಂಶಗಳೂ ಅವಕಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಂಚಿ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಮತ್ತು ದೇಶಿಯ ಭಾಷೆಗಳು ಭಾಷಾಸಮುದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇನ್ನೂ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿರುವಾಗ, ಈ ರಾಜ್ಯಮಾದರಿಯು ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಿ ಆಕರ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬಹುಶಃ ಮುಖ್ಯವಾದ, ಗಾಢವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವಿತ್ತು. ಅದಂದರೆ, ಈ 'ವಸುಧಾವಲಯಸೂತ್ರ'ದ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕೊರೆಯಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು. ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಆರ್ಯಾವರ್ತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾಪಥಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 'ಆಸೇತು ಹಿಮಾಚಲ'ವೆನ್ನುವ ಸಮಗ್ರಭಾರತದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಯಾವತ್ತೂ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕವಾಗಿ ಒಗ್ಗೂಡಿಕೊಂಡಿರದಿದ್ದರೂ ಇದೊಂದು ಭಾವಭೂಮಿಯಾಗಿ ಜನಪದಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನೆಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು; ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ, ಎಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡಿತ್ತು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಸಂದರ್ಭದ ರಾಜ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಈ ಭಾವವಾಸ್ತವವನ್ನು ತನ್ನ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತನ್ನಂಥ ಅನೇಕ ಸಮುದಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸುವುದು ಮತ್ತು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು. ಬಹುಶಃ, ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿನ 'ವಸುಧಾವಲಯ ಸೂತ್ರ'ವು ಕನ್ನಡವಿಷಯದಿಂದ ವಸುಧಾವಲಯಕ್ಕೆ ಜಿಗಿಯುತ್ತದೆ; ನಡುವಣ ಈ ಭೂಖಂಡದ ನೆಲೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕಾಗದೆ ಸಂದಿಗ್ಧದಲ್ಲಿಡುತ್ತದೆ.

ಆಮೇಲೆ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನವು ಮುಗಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಾಗಲೇ ಭಾರತವು ವಿದೇಶಿ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ಇಡೀ ಭಾರತವು ವಿದೇಶಿ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು; ಈ ದಾಸ್ಯಾವಸ್ಥೆಯು ಈ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ತನಕ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ, ಈ ದಾಸ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದೆಂದೂ ಕಾಣದಂಥ, ಇಡೀ ಭೂಖಂಡದ ರಾಜಕೀಯ ಏಕೀಕರಣವು ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಬಹು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅದು ಅಖಿಲಭಾರತ ಹೋರಾಟವಾಗಿ ರೂಪುತಾಳಿತು. ಇಷ್ಟತ್ತನೇ ಶತಮಾನವು ಮೊದಲಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಅಖಿಲ ಭಾರತದ ಕನಸು ನಮ್ಮನ್ನಾವರಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಚಿಂತನೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ, 'ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ-ರಾಜಕಾರಣ'ದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ದೃಢವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಮೂರು ದಶಕಗಳು ಕಳೆಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಆ ಕಾಲದ ಗಾಂಧಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ, ಮುಂದೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಭಾಷಾವಾರು ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಜನೆಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಜನಾಶಯವು ಕೂಡಾ ದೃಢಗೊಂಡಿತ್ತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇದು: ೧. ನಮ್ಮ ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮ ರಾಜಕಾರಣವು ನಿರಾಕೃತವಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ಜನತಂತ್ರ ರಾಜಕಾರಣವು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದೆಂಬಂತೆ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಾಗ ಮತ್ತು ೨. ಅಖಿಲ ಭಾರತವೆಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಭೌತಿಕ ಆಧಾರವೂ ದೊರಕಿದಾಗ, ಕನ್ನಡದ ೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಆಗಿನ ಊನಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪುನರುದ್ಭವಗೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆತನಕ, ಸಹಸ್ರವರ್ಷಮೀರಿ ಅದು ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಭಾವ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕಾಯುತ್ತಲಿತ್ತು.

ಅಂದರೆ, ಇವತ್ತಿನ ನಮ್ಮ ಭಾಷಾವಾರು ರಾಜ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರರಾಜಕಾರಣದ ಬೀಜವು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಕಾಲದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಇವತ್ತಿನ ನಮ್ಮ ಜನತಂತ್ರ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅಸ್ತಿವಾರವಾಗಬಹುದಾದ ಜನ-ಭಾಷಾ-ಪ್ರಭುತ್ವ ಸೂತ್ರವೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಆವಿಷ್ಕೃತವಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದೂ ನಮಗೆ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಬೇಕು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವಾಗ ನಮಗೆ ಏಕೈಕ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಕಂಡು ನಾವು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ 'ಭಾಷಾವಾರು ರಾಜ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವಾದ ಭಾರತ ಮತ್ತು, ಜತೆಗೆ ಆದ್ಯಂತ ಜನತಂತ್ರ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಈ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರವೂ - ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದೆಷ್ಟೇ ತೀವ್ರವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಂಗೆಡಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ನಿರಸನಗೊಳಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ-ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ರಾಜ್ಯ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅಮೆರಿಕ ಸಂ.ಸಂ. ರೀತಿಯ ಸರಳರೇಖಾ ವಿಭಜನೆಯನ್ನೋ ಅಥವಾ ಭೌಗೋಲಿಕ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನೋ) ನಾವು ಯೋಚಿಸಲಾರೆವು ಕೂಡಾ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಸದ್ಯೋಭವಿಷ್ಯಕ್ಕಂತೂ ಅತ್ಯನಿವಾರ್ಯವೆಂದೇ ತೋರುತ್ತವೆ.

ಆಕಾಲ-ಈಕಾಲ: ಹೋಲಿಕೆ

ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ, ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ-ಭಾಷಾರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಆಯ್ಕೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನಂಬಿರುವಾಗಲೂ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಊನದೋಷಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಬಾರದು. ಇವುಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಸತತವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವ ಹಾಗೆ, ಪ್ರಾಯಃ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಊನದೋಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿರಂತರ ಜಾಗೃತಿಯಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಷಾ

ಸಮುದಾಯವೊಂದರ 'ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸು' ಎಂಬುದನ್ನು ಗಣಿಸಿದೆವಲ್ಲ. ಅದೇನೂ, ನಿಶ್ಚಲ-ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಕಾಲಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಒಡನೊಡನೆಯೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ರೂಪಾಗುವ ಅಮೂರ್ತ ಆಕೃತಿ ಅದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ - ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದ ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೊಡುತ್ತಿರಬಹುದು; ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಊರಿನ ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸು ಸಂವೇದನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬಹುದು; ಹೀಗೇ ಜಿಲ್ಲೆ-ರಾಜ್ಯ-ದೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಜನಾಂಗ-ಜಾತಿ-ವರ್ಗ-ವೃತ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ, ಇದ್ದುದರಲ್ಲೇ ಉಳಿದವಕ್ಕಿಂತ ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಷ್ಠಾನ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಘಟಕ, ಭಾಷಾ ಸಮಸ್ತ ಮನಸ್ಸು. ನಾವು ಸಮಸ್ತರೂ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಮಾನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತೇವಾದ ಕಾರಣ, ಭಾಷಾ ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸೆಂಬುದು ಇನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಂಥ ಆಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾತತ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಈ ಭಾಷಾಸಮಸ್ತ ಮನಸ್ಸು, ಇದರೊಳಗಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಳಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ-ಆಮೇಲೆ ಬಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡವೆಂಬ ಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವಾಗಬಹುದು.

ಅಲ್ಲದೆ, ಈಗ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಏಳುನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಷೆಗಳಿವೆಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಲಿಖಿತ ವಾಚ್ಯಯ-ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿರುವ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಹದಿನೆಂಟು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಂವಿಧಾನವು ಆಯ್ದು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದೆ; ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡಮಿಯು ಈ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಏಳೆಂಟು ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಧಾನ' ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೈದರಷ್ಟು ಎನ್ನುವುದಾದರೆ, ಇಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹದಿನೈದು ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ.

ಈ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೇ ಕನ್ನಡವು ಜನ್ಮಭಾಷೆಯಾಗಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯು, ಈಚಿನ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. ೬೫ ಮಾತ್ರ, ತಟ್ಟನೆ ಕಾಣುವಹಾಗೆ

ಇಲ್ಲಿ, ತುಳು-ಕೊಂಕಣಿ-ಕೊಡವ-ಲಮಾಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತಗಳು ಸ್ಥಳಗಳು, ಜಾತಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿವಿಧ ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ಅಪಾರ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಿರುವಲ್ಲಿ 'ಭಾಷಾಸಮಸ್ತಮನಸ್ಸು' ಎಂಬುದು ಅದೆಷ್ಟು ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ್ದು. ತೇಲು ತೆಳುವಾದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಜತೆಗೆ, ಭಾಷೆಯೆಂಬುದು ಜನಾಂಗ-ಜಾತಿ-ಧರ್ಮ-ವರ್ಗ-ವೃತ್ತಿ-ರಾಜಕಾರಣ-ಆರ್ಥಿಕತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಯಾಯಾವುದೋ ಸಂಗತಿಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೊಡನೆ ಜಡಕುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ನೀರಿನ ವಿವಾದದಲ್ಲಿ ಕಿಡಿಯೆದ್ದಾಗ ಕನ್ನಡ-ತಮಿಳುಗಳು ಹೊತ್ತಿ ಉರಿದದ್ದನ್ನು ನಾವೇ ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಕನ್ನಡದ ದೇವಾಲಯ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪೂಜೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವಾಗ ಕನ್ನಡದ 'ಮಂತ್ರ' (?)ಗಳೇ ಇರತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬಂಥ-ಬಲು ಗಂಭೀರವೋ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ವದವೋ ಅಂತ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಗದ-ದೊಡ್ಡ ಚಳುವಳಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ.

ಹೀಗೆ ಭಾಷಾರಾಜ್ಯ ರಾಜಕಾರಣವೆನ್ನುವುದು ನಮಗೆ ಅತ್ಯನಿವಾಯಕ ವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ್ದಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ-ಅದೇ ಹೊಸದಾಗಿ 'ಕನ್ನಡ'ದ ಕಾಣ್ಯಗಂಡು ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಯಕವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ನೃಪತುಂಗಯುಗದಲ್ಲಿ, ಆ ಕಾಯಕದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತು ಆಗಿನ ವಿವೇಕಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿರುವ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು' - ಈ ಕಾಲದ್ದೇ ನಮ್ಮದೇ ಅಂತ ಭಾಸವಾದರೆ ಸೋಜಿಗವಿಲ್ಲ. ಈಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಬಹುತೇಕ ಆಗಲೂ ಇದ್ದವು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಜೊತೆ ನೇರ ತೊಡಗಿ ಮಾತನಾಡಬಹುದಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಹಳೆಯ ಪುಸ್ತಕವಿಲ್ಲ ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಂತ ಅಲ್ಲ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗ್ರಂಥವು ದುರ್ಲಭವೇ.

ಹಳ್ಳಿಗಳೊಂದೊಂದೂ ಒಂದೊಂದು ಜಗತ್ತಾಗಿದ್ದ ೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಹಳೆಯ ಆ ಕಾಲದ ಜೊತೆಗೆ, ಜಗತ್ತೇ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿರುವ ಈ ನಮ್ಮ ಬಹು ಭಿನ್ನ ಬಹು ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಾಲವನ್ನು ತಳುಕೆಹಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವುದು ಸರಿಯೆ? ಈ ಎರಡು ಕಾಲಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗ-ನಾಗರಿಕ ಯುಗಗಳ ನಡುವಣ ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವೊಂದೇ ನಿಷ್ಪರ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಬಹುಶಃ ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಜನಾಧಿಕಾರದ

ಬಗ್ಗೆ ಆಲೋಚನೆ ನಡೆದಿತ್ತು ಅಂತ ನಂಬಲಿಕ್ಕೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೊಂಚ ಕಷ್ಟವೆನ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘದಲ್ಲಿ ಮಾನವಕುಲದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಲೇ ಬಂದ ಸಂಗತಿಗಳಿರುವಂತೆ ಬದಲಾಗದೆ ಇರುವ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಪ್ರಾಯಶಃ, ಇವೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತನ್ನ ವಿವೇಕವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಬಾಳಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಜನಮನಸ್ಸಿನ ಸಾತತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೌಲಿಕ ಮನುಷ್ಯ ಗೌರವವೆಂಬುದನ್ನು ಇವತ್ತು ನಾವು ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಕಲಿಕೆಯಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಹಂಚಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ ಅಂತ ಭ್ರಮಿಸಿ ಭಾವಿಸಿದರೆ ಅದು ನಮ್ಮ ದುರಹಂಕಾರ. ಮೌಲಿಕವಾದ ಅಭಿಮಾನ ಗೌರವಗಳ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಈ ಮನುಷ್ಯರೆಂಬವರು ಅನಂತಕಾಲಕ್ಕೂ ದೈನ್ಯದಾಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರು ಎಂದಂತೆಯೇ. ಇತಿಹಾಸದ ಆದಿಮ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯರೆನ್ನುವವರು, ಅನ್ಯಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೂಡಾ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರ ಗೌರವಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು; ಅದು ನಿಯಂತ್ರಣ ಕ್ರೋಳಗಾಡಾಗಲೆಲ್ಲಾ, ನಿಧಾನವಾಗಿಯಾದರೂ, ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಯೋ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಯೋ ಸ್ಫೋಟಿಸಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ತಾರ್ಕಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ, ತಾತ್ವಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆ ಗಮನಿಸಿದ ಹಾಗೆ, 'ಇತಿಹಾಸ'ವೆಂಬುದು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಚಿತ್ತನಿರ್ಮಿತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕನ್ನಡ ಚಳುವಳಿಗಳು

೧೯೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ನನ್ನ ಓದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತದೊಳಕ್ಕೆ ಹೊಕ್ಕು ಹೆಣೆದದ್ದನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ೧೯೭೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಜಯಪ್ರಕಾಶ್ ನಾರಾಯಣರು ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಜನಾಂದೋಲನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಅದು ಬಲು ಬೇಗ ಸೊರಗಿಹೋಯಿತು; ಮುಂದೆ, ೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಅದೇ ಬಡ್ಡೆಯ ಚಿಗುರುಗಳೆನ್ನುವಹಾಗೆ, ಹಲವಾರು ಕಿರು ಚಳುವಳಿಗಳು ಮೊಳೆತುಕೊಂಡವು; ನಮ್ಮ 'ಕನ್ನಡ ಚಳುವಳಿ'ಯು ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಚಳುವಳಿ ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬದೆ ಅಲ್ಲೇ ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕೆಲಕೆಲವೇ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ - ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗೋಕಾಕ್ ಚಳುವಳಿ

ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಧಾರವಾಡ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ, ಕಾವೇರಿ ಚಳುವಳಿಯೆಂದು ಮಂಡ್ಯ ಮೈಸೂರು ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ - ಹೆಸರಿಸಿದ್ದುಂಟು; ಹಾಗೇ ಕರಗಿಹೋದದ್ದೂ ಉಂಟು.

ಉರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಚಳುವಳಿಯು ಉಲ್ಬಣಿಸಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ನಾವು ಅದರ ಬಿಸಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡದ್ದು ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅವೊತ್ತು, ಗೆ. ಬಿ. ವಿ. ಕಾರಂತರ ಜತೆ ನಾವು ಕೆಲವರು ಬೆಂಗಳೂರಿಂದ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಮಂಡ್ಯದ ಬಳಿ ಚಳುವಳಿಗಾರರ ಭಾರೀ ಗುಂಪೊಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. ನೂರಾರು ವಾಹನಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನಾವು ತುರ್ತಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ತುಂಬ ಆತಂಕಗೊಂಡಿದ್ದೆವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಕಾರಂತರು ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಸಿಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದರು. ಅವರ ಯಾವತ್ತಿನ ಉದ್ದಿಗ್ನ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ - 'ಏನೂ ಚಳುವಳೀನಾ... ಸರಿಸರಿ... ಚಳುವಳಿ ಮಾಡ್ಲೇಬೇಕು... ನಮಗೂ ಭಾಳ ಇಷ್ಟ... ಹೇಳಿ, ಈಗ ಏನು ಮಾಡೋಣ? ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಸಿ ವಾಪಾಸು ಕಳಿಸಿಬಿಡೋಣವಾ ? ನಾವೆಲ್ಲಾ..... ನಾಲ್ವೈದು ಜನ ಇದೇವೆ... ನಿಮ್ಮ ಜತೆ ಇದ್ದು ಬಿಡ್ಲೇವೆ... ಒಂದು ವಾರ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತಾ... ಎರಡು ವಾರ... ತೊಂದ್ರೆ ಇಲ್ಲ... ಬೆಂಗಳೂರಿಂದ ಕರೆಸೋಣ ಎಷ್ಟು ಜನ ಬೇಕಾಗತ್ತೆ...' ಇತ್ಯಾದಿ, ಒಂದೇ ಸಮ ಬಡಬಡಿಸಿದರು; ಅದೇನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯೋ ಭಯವೋ ಆತಂಕವೋ ಹಾಸ್ಯವೋ ಎಂಬುದು ಜತೆಗಿದ್ದ ನಮಗೇಗೊತ್ತಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ವಗತಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆದಿತ್ತು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾರೋ ಕಾರಂತರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು; 'ಹೋ ಹೋ ಕಾರಂತು... ಸೂಟಿಂಗ್ ಹೋಗತಿದಾರೆ...ಬಿಟ್ಟುಡಿ... ಒಂದು ಆಟೋಗ್ರಾಫ್ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಸಾ...' ಅಂತ ತ್ವರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಸಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದರು.

ಆದರೆ ಈ ಚಳುವಳಿಯ ಅನುಭವಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ನಮ್ಮದರ ಹಾಗೆ ಬರೀ ತಮಾಷೆಯದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಹೆಸರಿನ ಈ ಚಳುವಳಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆ ಸೀಮಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾದರೂ ರಾಜ್ಯವೇ ಕಳವಳಗೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಭಯ-ಹಿಂಸೆ-ನಷ್ಟಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದವು. ಶಿವಸೇನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೂಡಾ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನವರಿಗೆ ತಮಾಷೆಯಾಗಿಯೇ ಕಂಡಿದ್ದವು. ಈಗ ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇಡೀ ಭಾರತದ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲೂ ತನ್ನ ದಟ್ಟ ಕರಿನೆರಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲತೊಡಗಿದೆ; ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಭಯ-ಹಿಂಸೆಗಳಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿಯ ಗೆ. ಜಿ. ರಾಜಶೇಖರ್ ಅವರು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಕಿರಣವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ಚಳುವಳಿಯ ವಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸಿ, ಟೀಕಿಸಿ ಮನನೀಯವಾದ ಒಂದು 'ಪತ್ರಿಕೆ'ಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರು. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ ಲಂಕೇಶ ಮುಂತಾಗಿ ಕೆಲವರು ಈ ಚಳುವಳಿಗಳ ವಿಕೃತಿಯನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ದಿ. ಡಿ. ಆರ್. ನಾಗರಾಜ್ ಅವರು - ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಏಕೀಕರಣ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಆಲೂರರೇ ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯರ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಈಗಿನ ಚಳುವಳಿ ನಾಯಕರ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ಹೋಲಿಸಿ ಸದ್ಯದ ಚಳುವಳಿಯ ಆಧಾರಚಿಂತನೆಗಳ ವಿಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'. ಬಲು ದೂರದ ಆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಈಗಿನ ನಮ್ಮ ಅತಿಭಿನ್ನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೇ ಮುಜುಗರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ನನ್ನನ್ನು ಬಲವತ್ತರವಾಗಿ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಶತಮಾನ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಏಕೀಕರಣ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭವೆಂದರೆ, ಅದು ಉತ್ತರಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಕ್ಕಂತೂ ಉಳಿವು ಅಳಿವಿನ ತೀವ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮರಾಠಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದೊಳಗೆ, ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಉರ್ದುರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ ಕಿರು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿ, ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಅಸ್ತಿತ್ವಯನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಜನ ಅವರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿವೇಕವು ಆ ತೀವ್ರತೆಯಿಲ್ಲದ, ಈ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ತರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದನ್ನು ಡಿ. ಆರ್. ಬರವಣಿಗೆ ಮನದಟ್ಟುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೆಂದರೆ - 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಸಂದರ್ಭವು ಈ ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರ ಆತಂಕಗಳಿದ್ದ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮತ್ತು ಅಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಆ ಗ್ರಂಥದ ವಿವೇಕವು ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದ ಅಪರೂಪವಾದ ವಿವೇಕವಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು.

ಸ್ವಂತ ರಾಜನೇ ಕಾರಣ-ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ-ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಜಾಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ನೃಪತುಂಗನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡರಾಜ್ಯವೆಂದೂ, ಅದರ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಯು ಕನ್ನಡವೆಂದೂ ಘೋಷಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ; ಅಂಥ ದಾಖಲೆ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲೂ

ಕಾಣಿಸದು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಂಸ್ಕೃತವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಾದ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾಲ ಅದು. ಆತನಕ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಜೈನರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಮಹಾಪುರಾಣ'ವನ್ನು ತೊಡಗಿ 'ಪೂರ್ವಪುರಾಣ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮುಗಿಸಿದ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯ, ಜೈನರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ(ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ)ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಶಾಕಟಾಯನ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಪಂಡಿತರುಗಳಿಗೆ ನೃಪತುಂಗನು ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಾಕೃತಗಳು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಆಂಧ್ರ ಭಾಷೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿ ಪ್ರಾಕೃತದ ಮರಾಠಿಯೂ ಲಿಖಿತಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡವು ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವಣ, ಬಹುಶಃ ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾದ, ಒಂದು ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಕನ್ನಡವೆಂಬುದಾದರೂ ಅಸಂಖ್ಯ ದೇಶ ಉಪಭಾಷೆಗಳಾಗಿ ಛಿದ್ರಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಖಚಿತ ಏಕಾಕೃತಿ ಮಾದರಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಬಹುಶಃ, ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವತ್ತಿನ ನೆಲೆಯಿಂದ ನಾವು ಆ ಕಾಲವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ, ಆ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡವು ನಮ್ಮ ಈಗಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳೆಲ್ಲವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿತ್ತು. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡು ವಾಸ್ತವವನ್ನೊಪ್ಪಿ ಕೊಂಡಿದೆ; ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡದ ಸ್ಥೈರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಶಂಕೆ ತಾಳಿ ಕಂಗೆಟ್ಟು ತಲ್ಲಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಹಾಯ್ದಿಲ್ಲ.

ಶತಮಾನ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ನಮ್ಮ ಏಕೀಕರಣ ಚಳುವಳಿಯು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ನೋಡದೆ, ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಪ್ರಜಾತಂತ್ರ-ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ರಾಜನೀತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಭಾಗವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಹುಶಃ ಅದು ನಮ್ಮ ಲಿಂಗ ದಶಕದ ಚಳುವಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿವೇಕಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು ಅಂತ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ತನ್ನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಭಾಷೆ-ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯ ಇತರ ಭಾಷೆ-ರಾಜ್ಯಗಳ ಒಟ್ಟೂ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ವಸುಧಾವಲಯದ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಸೈರಣೆ ಅನುಸಂಧಾನಗಳ ಅದರ ನೀತಿಯೇ

ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಬಗೆಯ ಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯದೆ ಹೋದ ವಿವೇಕವನ್ನು ಅದು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಕನ್ನಡವನ್ನು ಉಳಿಸುವ ಮಾತು

ಈತನಕ ಅದೇ ಸೀಮಿತತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ೮೦ರ ದಶಕದ ಚಳುವಳಿಯು 'ಕನ್ನಡವನ್ನು ಉಳಿಸುವ' ಬಗ್ಗೆಯೇ ಏಕಾಗ್ರ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿದೆ ಮತ್ತು ಆ ದಿಶೆಯಲ್ಲೇ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ, ಈಗ ೯೦ರ ದಶಕದ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹುಯ್ಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾಣದೆ ಕಂಗೆಟ್ಟಿರುವ ನಮ್ಮ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು ವಿದ್ಯಾವಂತರುಗಳೂ 'ಕನ್ನಡವನ್ನು ಉಳಿಸುವ' ಬಗ್ಗೆ ಕಾತರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರವೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಉಳಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದೆ.

'ಉಳಿಸಬೇಕು' 'ಉಳಿಸುತ್ತೇವೆ' ಎಂಬ ಈ ಚಪಲ ಅಥವಾ ಭಲದಲ್ಲೇ ಕೊಂಚ ವಿಕೃತಿಯಿದೆಯೋ ಎನ್ನುವುದು ನನ್ನ ಸಂಶಯ. 'ಹಿಂದುಧರ್ಮವನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಕೈಗೊಂಡಂತಿರುವ ನಮ್ಮ ಹಿಂದುವಾದಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಉದ್ವೇಗವಾದ ಒಂದು ಅನುಭವವಿದೆ; ಅದು ಅವರೇ ಸ್ವತಃ ಹೇಳಿದ್ದು ಮತ್ತು ಅವರ ಸಮಗ್ರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ದಾಖಲಾಗಿರುವಂಥದು. ಅವರ ಜೀವಿತದ ಅಂತಿಮ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆ ಇದು.

ಆಗ ಅವರ ಆರೋಗ್ಯವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹದಗೆಟ್ಟು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆಂದು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ವಾಪಸು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ, ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿನ ಕ್ಷೀರಭವಾನಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟರು. ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ಭಾವುಕರಾದರು. ಮೂರ್ತಿಯ ಎದುರುನಿಂತು ಅತ್ಯಂತ ಆರ್ತರಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು: 'ತಾಯಿ, ಪರದೇಶೀಯರು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ದಾಳಿಮಾಡಿ ಆಕರ್ಮಿಸಿ ಹಿಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಆಪತ್ತನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದರು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ನೀನು ಯಾಕೆ ಹಿಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದೆ ಮೌನವಾಗಿದ್ದೀಯೆ? ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಯಾಕೆ- ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ?' ಆಮೇಲೆ ದೇವಿಯ ಮುಂದೆ ಕಣ್ಣುಚ್ಚಿ ಮೌನದಲ್ಲಿ

ನಿಂತಿದ್ದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಿಂದ ಒಂದು ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿಸಿತಂತೆ - 'ಎಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ... ಅಲ್ಲದೆ, ನಿನಗೆ ಯಾಕೆ ಚಿಂತೆ? ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆಯೋ ಅಥವಾ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೋ?' ಅಂತ.

ಅವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿರುವ ಪರಿಸರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲೂ 'ಪರಿಸರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ' ಕೂಗು ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದೆ. ತೊಲ್‌ಸ್ತೊಯ್, ಗಾಂಧಿ ಮುಂತಾದವರು ಈ ಮೊದಲೇ ಈ ಒಟ್ಟೂ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಹರಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರು, ತಮ್ಮ ಅಳವಿನ ಆಚೆಯಿರುವ 'ಪರಿಸರ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸುವ ಬದಲಾಗಿ, ನಮ್ಮ ಮನುಷ್ಯರ ನೆಲೆಯಿಂದ ಯೋಚಿಸಿದರು. ಮನೋಜ್ಞವಾದ ತನ್ನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ತೊಲ್‌ಸ್ತೊಯ್, 'ನಮಗೆಷ್ಟು ಭೂಮಿಬೇಕು' - ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಳಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಆರಡಿ ಭೂಮಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲವೆ - ಅಂತ ಚಿಂತಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ. ಗಾಂಧಿ, ಈಶಾವಾಸ್ಯದ 'ತೇನ ತ್ವಕ್ಷೇನ ಭುಂಜೀಥಾ-ಮಾ ಗೃಧಃ ಕಸ್ಯಸ್ವಿತ್ ಧನಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮುದಾಯ ವಿವೇಕವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಅ-ರುಚಿ, ಅ-ಸಂಗ್ರಹ, ಅ-ಹಿಂಸೆಗಳ ಮಾನವ ಧರ್ಮವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿದ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ತನ್ನ ಆ ಅಂಥ ಅಸ್ಥಿರವೆನಿಸಬಹುದಾದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡದ ಉಳಿವಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಲಿತಗೊಂಡು ಕಾತರಪಡಲಿಲ್ಲ. ತಾನು, ಅಂದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು, 'ಪರಮಾನಂದಿತ ಲೋಕಮೊಪ್ಪೆ-ನೆಲೆಗೊಳ್ಳೆ- ಆಚಂದ್ರತಾರಂಬರಂ' ಎಂದು ಹಾರಯಿಸಿದ. ಕನ್ನಡದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವೇ 'ಆಚಂದ್ರತಾರಂಬರಂ' ಬಾಳುತ್ತದೆಯೆನ್ನುವ ಭರವಸೆ ಇರುವಾತನಿಗೆ ಕನ್ನಡವೂ ಹಾಗೆ ಚಿರಕಾಲ ಬಾಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸ್ಥೈರ್ಯವಿರಬೇಕಲ್ಲ? ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಚಿರಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡದ್ದೇನು? ತಾನು 'ಸ್ತ್ರೀ ಬಾಲ ವೃದ್ಧಾಹಿತಂ' ಆಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು 'ಪರಮಾನಂದಿತ ಲೋಕ'ದಿಂದ ಒಪ್ಪಿತವಾಗಬೇಕು - ಎಂಬುದೇ. 'ಪರಮಾನಂದಿತ ಲೋಕ'ವೆಂದರೆ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮಡುಗಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಹೃದಯತೆಯ ಸಮುದಾಯ, ಅಥವಾ ಸಮುದಾಯಸಹೃದಯತೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ, ಯಾರು ಬಲ್ಲರು, ಚಂದ್ರತಾರೆಯರೂ ಕೂಡಿ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೇ ಯಾವಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಸ್ಫೋಟಿಸಿ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಡಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಅಳವಿನ ಆಚೆಗಿರುವವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಊಹಾಪೋಹ ಮಾಡುತ್ತ ಪ್ರತಸ್ತಗೊಳ್ಳುವುದು ವಿವೇಕವಂತೂ ಅಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡವನ್ನು ಉಳಿಸುವುದಲ್ಲ, ಅದರ ಮಡಿಲೊಳಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಾಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಪುಷ್ಪಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು

ಇವೇ ನಮ್ಮ ಅಪೇಕ್ಷೆ-ಕರ್ತವ್ಯಗಳಾಗಬೇಕು. ಇದೇನೂ ನನ್ನ ಉಪದೇಶ-ಸಂದೇಶಗಳಲ್ಲ. ಚಿಂತಕರೆಂದುಕೊಳ್ಳುವ ನಾವು ಚಿಂತೆಗೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರ ಹಾಗೆ, ಕನ್ನಡವನ್ನುಳಿಸಬೇಕು ಅಂತ ಹಪಹಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೋದಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಊಹಾಪೋಹ ನಡೆಸದಿರುವಂಥ 'ಅವಿದ್ಯಾವಂತ - ಸಾಮಾನ್ಯಜನ'ರೆಂಬುವವರು ಅಂಥ ತಹತಹವಿಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ತಾವು ಕನ್ನಡದ ಮಡಿಲಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಾಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗ್ಯಾರೇಜ್ ವರ್ಕ್‌ಶಾಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜನರು ಅಥವಾ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಗೆಯ್ಯುವ ರೈತರು, ಇವತ್ತು ಹೊಸಹೊಸ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಸರಬರಾಜಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಆ ಸಲಕರಣೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದೊಳಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಅರ್ಥಾತ್, ವಸುಧಾವಲಯವನ್ನು ಕನ್ನಡದೊಳಗೆ ಅರಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ 'ಆಚಂದ್ರ ತಾರಂಬರಂ' ಭರವಸೆಯು ನಮ್ಮ ಜನಸಮುದಾಯದ ಭರವಸೆ, ಅವತ್ತೂ ಇವೊತ್ತೂ.

೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ನೀನಾಸಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಾಗತಿಕ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವವನ್ನು ನಡೆಸಿದಾಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನಚಿತ್ರ - ರಸಗ್ರಹಣ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಾಗ ನಾವು ಚಿತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯ ಪತ್ರವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲೆ ಮುದ್ರಿಸಿ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಪ್ರದರ್ಶನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ರದ ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಮೈಕ್ರೋಫೋನ್ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನುಡಿಚಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಉತ್ಸಾಹಿಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕುಮಾರ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಾವು ತೋರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಿರಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೇಶಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿದ ಫಿಲ್ಮ್ ಸೊಸೈಟಿ ನಮ್ಮದಾಗಿತ್ತು. ಫಿಲ್ಮ್ ಸೊಸೈಟಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಚಿತ್ರಸಮಾಜ'ವೆಂದು ದೇಶೀಭಾಷೆಯ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದು ಮೊದಲಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ. ಹಾಗಂತ ಇದು ನೀನಾಸಮ್ ಸಂಚಾಲಕರ ಮಹಾವಿವೇಕ ಅಂತ ಭಾವಿಸಿಕೊಡದು; ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಆಶಯ ಮತ್ತು ಆದೇಶ. ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಾಗಬೇಕಿತ್ತು.

ಉಳಿಸುವುದು - ಬಳಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾದವನ್ನು ನಾನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ, ಚರ್ಚೆಗೆ ಕರೆಗೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದಿಷ್ಟೇ: ಉಳಿಸುವುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಒಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿಬಿಟ್ಟಿತೆಂದರೆ, ಆಗ 'ಸ್ವ' ಎಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ; 'ಅನ್ಯ'ಗಳೆಲ್ಲವೂ - ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ - ನಮ್ಮ ಸುತ್ತ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಹೊಂಚಿ ಕಾದಿರುವ 'ಪ್ರತಿವಸ್ತು'ಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸತೊಡಗುತ್ತವೆ; ಅಲ್ಲಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಪೌರುಷವನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅನ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ, ಹೋರಾಡಿ ಮೋಕ್ಷಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕನ್ನಡ'ವೆಂಬುದು ಪ್ರೀತಿಯ ಬಾಳುವೆಯಾಗದೆ ಪೌರುಷದ ಹೋರಾಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ನಾನು ವಿಕೃತಿಯೆಂದದ್ದು.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ವಿವೇಕ

ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕಳೆದ ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಓದು ನನ್ನ ಬಹುತೇಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥದ ನನ್ನ ಓದನ್ನು ತಿದ್ದುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬರಿಯ ಪಠ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಸತತಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಹಭಾಗಿಯಾಗಿ ಒಡಗೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪರಸ್ಪರ ಒಡನಾಟದ ಫಲಶ್ರುತಿ ಈ ಬರವಣಿಗೆ.

ಕಳೆದ ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಕೆ ನಾವು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 'ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ'ವೆಂದೇ ನಂಬಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಅರ್ಥಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಗಿದ್ದೇವೆ ಮತ್ತು ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಂದೇಹಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೂ ಯಾಕೆ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇವೆ - ಅಂತ ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಾಯಃ, ನಾವು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಓದಿನ ಪರಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ನಮ್ಮ 'ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ'ವೆಂಬುದೂ ಈ ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟು-ಓದಿಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಓದಿನ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅದು ಇಂಥ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದೆಂಬ ನಮೂದನ್ನು ನಂಬಿ, ಅದೇ ಖಾನೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಓದುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಓದುವಾಗ, ಗ್ರಂಥ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೇ ಬರುವ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ-ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಓದುತ್ತೇವೆ; ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧಿಸದಿರುವ, ಆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾರದು ಎನ್ನುವ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ - ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಹೊರಕ್ಕೆಬಿಡುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನ-ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನ-ಅರ್ಧಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಓದಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ ಸಂಕೋಚಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಒಂದು

ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಜ ಕುತೂಹಲವುಂಟಾದಾಗಲೂ ಅದು ನಮ್ಮ ಪ್ರವೇಶ-ಪರಿಣತಿಗಳಿಲ್ಲದ ಕ್ಷೇತ್ರದ್ದು ಅಂಥ ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ದೂರವಿಡುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಓದಿನಲ್ಲಿ ಅಳುಕಿ ಮುದುಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮಗೆ ರೂಢಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವುದೇ ಸಂಗತಿಯೂ ಭಾಷೆಯೂ ಗ್ರಂಥವೂ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ವಿಷಯದಷ್ಟೇ ಆಗಿ ವಿವಿಕ್ತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥದೇ ನಿಶ್ಚಿತ ವಿಷಯದ್ದೆಂದು ಗಟ್ಟಿ ಗೆರೆಹಾಕಿಕೊಂಡು ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥವೂ, ಕನಿಷ್ಠ ತನ್ನ ಸಾಲುಗಳ ನಡುವಣ ತೆರಪುಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೇನೇನೋ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪಿಸುಗುಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ಈಗಿನ ನಮ್ಮ ರೂಢಿಯ ಕೋಣೆ- ಓದಿನಿಂದಾಗಿ, ಅನೇಕ ಸಲ ವಿಶಾಲವ್ಯಾಪ್ತಿಯ 'ಕಾವ್ಯಧ್ವನಿ'ಗಳು ಕೂಡಾ ನಮಗೆ ದಕ್ಕದೆ ಯೇ ಹೋಗಬಹುದು. ಮುಕ್ತವಾದ ಓದಿನ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ನಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ನನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆ.

ಇಲ್ಲಿ, 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ, ಆದರ್ಶ-ಸಂಸ್ಕೃತ-ಜಾಣ-ಸಹೃದಯ-ಸಮುದಾಯದ ಮಾತಿನ ಮತ್ತು ಓದಿನ ರೀತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಹೇಳುವುದನ್ನು ಹದವರಿತು ಹೇಳುವ ಕೌಶಲ, ಕೇಳುವುದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಕಿವಿ ತೆರೆದು ಕೇಳಿ ಅನಂತರ ಮನನಮಾಡಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೌಶಲ.... (೧:೨೮); ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ ಭಾಷೆಯ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಅಜ್ಞಾತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸುವ ಕೌಶಲ (೧:೩೯); ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ...ಜಾಣ್ಮೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಹಟಹಿಡಿದು ಓದುವ ಮತ್ತು ಉಕ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ಕಂಡು ಎತ್ತಿಹೇಳಬಲ್ಲ ಕೌಶಲ.... (೧:೪೦)' ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಮಾತುಗಳಾದರೂ ಸಹಜ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತ ಓದನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ನನ್ನ ಈ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ - ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ - ಈತನಕ ಅನುಕ್ತವಾದ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅನುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಆಳದ ಗುಪ್ತಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಅವು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದ್ದವು ಅಂತಲೇ ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ. ಅದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಂಶೋಧನೆ - ಚಿಂತನೆ - ಚರ್ಚೆ - ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಆ ಬಗೆಯ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು, ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ಇದು ನಮ್ಮ ಕಾವ್ಯೇತರ ಗಣ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪ್ರಥಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಶತಮಾನ ಅಂತ ಅಲ್ಲ, ರಚಿತವಾದಂದಿನಿಂದ ಸಹಸ್ರಮಾನ ಮಿಕ್ಕು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಸತತವಾಗಿ ಗೌರವಪ್ರಶಂಸೆಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ ಶ್ರೀವಿಜಯನನ್ನು ವೈದಿಕನಾದ ದುರ್ಗಸಿಂಹನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦)

ಶ್ರೀವಿಜಯರ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಂ ಭಾವಿಪ ಕವಿಜನರ

ಮನಕೆ ಕನ್ನಡಿಯುಂ ಕೆಯ್‌ದೀವಿಗೆಯುಮಾದುರಂ

ಶ್ರೀವಿಜಯರ್ ದೇವರನೇವೆಣ್ಣೆಪುದೋ

ಅಂತ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಗೌರವದಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ; ಕೇಶಿರಾಜನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ೧೨೩೫) ಪಂಪನಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ತಾನು ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕವಿಲೇಖಕರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನನ್ನು ಮಾತ್ರ, 'ಶ್ರೀವಿಜಯರ....' ಮುಂತಾಗಿ ಬಹುವಚನದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕಾದರೆ, 'ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥ' ಎನ್ನುವ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವು ಇದಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಬಗೆಯ ಮಹತ್ವವಿರಲಿಲ್ಲ; ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಲಭ್ಯವಿದ್ದವು.

ಇನ್ನು, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ಭಾರೀ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿತ್ತೆ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಹತ್ವದ್ದೆನಿಸಿತೆ ಅಂತ ಯೋಚಿಸಿದರೆ, ಹೌದು ಅಂತ ಒಪ್ಪುವುದು ಕಷ್ಟವೇ. ೧ನೇ ನಾಗವರ್ಮನ 'ಕಾವ್ಯಾಲೋಕನ'ವು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಕ್ಕಿದ್ದ ಏಕೈಕ ಕನ್ನಡ - ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಕೇಶಿರಾಜನ 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ'ವು ಏಕೈಕ ಕನ್ನಡ-ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥವಾಗಿತ್ತು; 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕ್ಕೆ ಆ ಬಗೆಯ ಏಕೈಕವೆಂಬ ಗಣನೆಯಿದ್ದಿರಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕನ್ನಡ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಿಂತ ತುಂಬ ಭಿನ್ನವಾಗಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಅಲಂಕಾರಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ದಂಡಿ-ಭಾಮಹರನ್ನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಕಲು ಮಾಡಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮಾರ್ಗಕವಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಭರತನ 'ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ'ದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕರಗತಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು; ಇದನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಕೂಡಾ. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಅವರು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಗತಿಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿದ್ದವು. ಪಂಪನು, 'ಧ್ವನಿಯೆನಿಸಿದಳಂಕಾರ

ಧ್ವನಿಯೆಸೆವಿನಂ...’ (ಆದಿಪುರಾಣ) ಮುಂತಾಗಿ ಮತ್ತು ರನ್ನನು, ‘ಪದಿನಾರವಲ್ಲಲಂಕ್ರಿಯಾರಚನೆ ಮೂವತ್ತಾರು ನೇರ್ಪಟ್ಟವು...’ (ಗದಾಯುದ್ಧ) ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ದ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರ ಸಂಗತಿಗಳು ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿತ್ತು ಅಂತ ಹೇಳಬಹುದು, ನಿಜ. ಆದರೆ ಈ ಕನ್ನಡದ ಗ್ರಂಥವು ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಥವಾ ಏಕೈಕ ‘ಕವಿಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥ’ವಾಗಿತ್ತು ಅಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇದು, ‘ಕಾವ್ಯಾಲೋಕನ’ಕ್ಕಿಂತ ಅಥವಾ ಏಕೈಕವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಹು ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆಗಿರುವ ‘ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ’ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮಾನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತಲ್ಲ, ಯಾಕೆ?

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅನುಮತಿ ಇದು: ಚಿರಕಾಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕನ್ನಡ ಸಮುದಾಯವು – ಒಳಗಿದ್ದು ಬಾಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ, ಅಗತ್ಯವೂ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆದ ‘ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತನ್ನು’ ಅದು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು ಎನ್ನುವುದೇ ‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ದ ಮಹತ್ತರ ‘ಅತಿಶಯ’; ಮತ್ತು ಈ ‘ಅತಿಶಯ’ವು ಆವತ್ತಿನಿಂದ ಇವತ್ತಿನ ತನಕ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ- ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ – ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಅರುಕಿಸಿ ನೆಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ, ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮೀಸಲು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಅದಾವುದು ‘ಈ ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು’?

ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ, ‘ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ’ದ ‘ಕಾವೇರಿಯಿಂದ.... ...’ ಇತ್ಯಾದಿ (ವಸುಧಾವಲಯಸೂತ್ರ) ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಮರಳಬೇಕು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಡು (ರಾಜ್ಯ), ಜನಪದ, ಭಾಷೆ ಈ ಮೂರೂ ಆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಿದ್ದು ಎಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ, ಆ ಎನ್ನುವ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ‘ಕನ್ನಡ’ ಎನ್ನುತ್ತೇವಲ್ಲ ಅದಲ್ಲ ಇದು; ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೆಸರು, ಆ ಕನ್ನಡ. ಆ ಕನ್ನಡವೆಂಬುದು ಒಂದು ಮೂಲದ್ರವ್ಯ. ಆ ಮೂಲದ್ರವ್ಯದಿಂದ, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ, ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ಭೌತಿಕ ಚಹರೆ ಚರ್ಯೆಗಳುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯ, ಜನಪದ, ಭಾಷೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಕಿತಗಳು (ನಾಮ-ರೂಪಗಳು) ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆ ‘ಮೂಲದ್ರವ್ಯ’ವಾದರೂ ಯಾವುದು? ಈ ಸಮುದಾಯದ ಸಮಷ್ಟಿ ಚಿತ್ತವೇ – ಸಮಷ್ಟಿಚಿತ್ತದ ಸತ್ತ ಸತ್ಯಗಳೇ ಮೂಲದ್ರವ್ಯ; ಅದೇ ಆ ಕನ್ನಡ. ಹೀಗೆ, ಈ ಸಮುದಾಯದ ಸಮಷ್ಟಿಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ, ಅರ್ಥಾತ್ ಆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ,

ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಮತ್ತು (ಅನಂತರ) ಭೌತಿಕ ಆಕೃತಿಗಳು ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ, ಹೊರ ಚಹರೆಯ ಕನ್ನಡಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತ ನಡೆದರೂ ಆ ಸಂರಚನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿರಚಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವ ಆ ಕನ್ನಡವೆಂಬುದು ಬದಲಾಗದೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ.

ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವು ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯ ತನಕದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅದು ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣೆಯ ತನಕದ್ದಾಗಿದೆ. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಸೂತ್ರ'ವು ಈ ಬಗೆಯ ಅನಂತ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಟ್ಟಿದೆ. ಕಾವೇರಿ ಗೋದಾವರಿಗಳು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ, ನಿಶ್ಚಲ ನದೀರೇಖೆಗಳಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು; ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವು ಜೀವ ಸಂಪತ್ತಿನ ಸೆಲೆಗೆ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡ ಅಂಕಿತಗಳಾಗಬಹುದು, ಐತಿಹ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಾಗಬಹುದು. ಅದರಿಂದಲೇ, ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದಿಂದ ಈತನಕ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯದ ನಕ್ಷೆಗಳು, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ರೂಪಗಳು ಮುಂತಾದವು ಬದಲಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಆ ಕನ್ನಡ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಆಪೋಹವುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಗಳು ಚರ ; ಆ ಕನ್ನಡವು ಸ್ಥಿರ.

ಆ ಕನ್ನಡವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಒಂದು ಆಕೃತಿಯಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಿದರೆ, ಅದನ್ನು 'ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು' ಎನ್ನಬಹುದು. ಆ ಕನ್ನಡವೆನ್ನುವ ಸಮುದಾಯ ಚಿತ್ತದ್ರವ್ಯವು ತಾನೇ ಒಂದು ಜಗತ್ತಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನದೇ ರುಚಿಯ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಆಕೃತಿ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಂಥ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಆಕೃತಿಗಳ ನಿರ್ಮಿತಿಗೆ ಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಅವಕಾಶಗಳಿರುವ, ವ್ಯಾಪಕ ಆಕಾಶವಿರುವ ಜಗತ್ತು ಅದು. ಈ ಆಕಾಶಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ, ಚರಕನ್ನಡದ ವಾಸ್ತುಸಂಕೀರ್ಣಗಳು ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮರೆಯಾಗುತ್ತ ಸಂಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಇದಾದಮೇಲೆ, ಈ ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಹೊರಗಿನ ವಿಶ್ವಜಗತ್ತುಗಳ ನಡುವೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಸೂತ್ರ'ವು ಕಲ್ಪಿಸುವ ವಿಲೀನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಅದು ಹೀಗೆ: ೧. ವಿಶ್ವಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಲೀನವಾಗಿದೆ, ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದೆ; ೨. ವಿಲೀನವಾಗಿಯೂ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕಳೆಯದೆ, ಕಾಣುವಂತೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ; ೩. ಮತ್ತು, (ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ) ಇದು ವಿಶ್ವಜಗತ್ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು (ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು) ವಿಶ್ವಜಗತ್ತಿನಷ್ಟೇ ವಿಶದ (ಅಪಾರ)ವಾಗಿದೆ. 'ವಿಲೀನ'ವಾಗಿದ್ದೂ 'ವಿಶಿಷ್ಟ'ವಾಗಿರುಲು

ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ವಿ-ಲೀನ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅದನ್ನು ಸಾಧ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿ-ಲೀನ ಎಂಬುದು, 'ವಿಶೇಷ-ಲೀನ'ವೂ ಹೌದು, 'ವಿರುದ್ಧ-ಲೀನ'ವೂ ಹೌದು. ಶಬ್ದವು ದ್ವಂದ್ವಾರ್ಥಕವಾಗಿರುವ ಹಾಗೆ ಈ ಸಂಬಂಧವೂ 'ಆಕರ್ಷಣ-ಅಪಕರ್ಷಣ'ಗಳ ದ್ವಂದ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಇಂಥ ಆಕರ್ಷಣ-ಅಪಕರ್ಷಣಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಜಗತ್ತಿನೊಡನೆ ಒಂದಾಗುತ್ತ, ಬೇರಾಗುತ್ತ, ವಿರುದ್ಧಸೆಳೆತಗಳ ಭಾರಭರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣವೂ ಹರಳಾಗುತ್ತ, ನವೋನವ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತ ಬಾಳುವ, 'ಜಗತ್ಯಾ ಜಗತ್', ಈ ಕನ್ನಡ ಜಗತ್ತು. 'ಸ್ವ' ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯ'ಗಳು ಪರಸ್ಪರ 'ಪ್ರತಿ' (ಎದುರು) ಅಲ್ಲ, ಅವು 'ಸಹ' (ಒಡನಿರುವುವು) ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ, ಪರಧರ್ಮಮಂ ಪರವಿಚಾರಮುಮಂ ಸೈರಿಸುವ ಕಸವರನೀತಿಯೂ ಈ 'ಜಗತ್ಯಾಂ ಜಗತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಭ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲಾಧಾರ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಸೂತ್ರ' ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿ ಅನುರಣಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುವ ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತರ ಕೆಳಗಿನ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ('ನನ್ನದು ಈ ಕನ್ನಡ ನಾಡು') ನೋಡಬೇಕು:

ನನ್ನದು ಈ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನನ್ನದೋ!
 ಅವರಿವರದೆಂದು ಎಂದೂ ಎನ್ನದೋ!
 ಅದು ನನ್ನದೆಂತು ಹಾಗೇ ನಿನ್ನದೋ!.... (ಶ್ಲೇಷಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ)
 ಕನಸಿಟ್ಟ ತತ್ತಿಗಳ ಗೂಂಡು ನೋಡದೋ!
 ಮೈಗೊಂಡು ಬಂತು ಕಣ್ಮೂಡಿ...
ತನ್ನ ತಾನರಿದು, ಹೃದಯ ಕಣ್ಣೆರೆದು
 ಪೂರ್ವಭವ ಹರಿದು, ಕನ್ನಡನವೂ ಹುಟ್ಟಿತೋ...
 ಕಣಸೆಂದ ಕಾಣ್ಕೆಗಳ ಕೂಟ ಕಂಡೆಯೋ

ಒಂದೊಂದು ಮೂರ್ತಿ ಒಡಮೂಡಿ
 ಅವರಣವನ್ನೇ ಒಡಗೂಡಿ
 ಸಾಕ್ಷಾತ್ತು ಆಯ್ತು....
ಭಾರತಿಯ ಜೋಡಿ, ಕನ್ನಡದ ಮೋಡಿ
 ಭೂದೇವಿ ಮಾಡಿ ಎರಕವನೆ ಹೊಯ್ದಿರೆ
 ರಸದೊಳಗೆ ರಸವು ಹಲಬಣ್ಣ ಹೊಸವು...

ಇಂದಿನದಲ್ಲೇ ಹಾಡು

ನಾಡಿದಿನಾ ಕನ್ನಡ ನಾಡು

ಆ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನನ್ನದು

ನನ್ನದು ಈ ಕನ್ನಡ ನಾಡು. (ಒತ್ತುಗಳು ನನ್ನವು.)

ಯಾಯಾವುದೋ ಕೊಂಡಿಗಳು ತಳುಕೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ದೀರ್ಘ ಬೆಳೆದ ಈ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಕಥಾಕಾಲಕ್ಷೇಪ'ವನ್ನು (-ಪ್ರಾಚೀನ ನವೀನ ಕಥಾನಕಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವುದೂ ಉಂಟಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ-) ಮುಗಿಸಬೇಕು; ಕೆಲವು ತುದಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಗೊಳಿಸಿ ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಸ್ವರೂಪ ಕುರಿತು ಅನುವಾನವೆತ್ತಿ ಈ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟನ್ನು ಬರೆದಾದಮೇಲೂ ಅದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ವಚಿಸಿ ಹೇಳಲಾರೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ, ಇದು ವಿದ್ವತ್ ಗ್ರಂಥವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅಪರೂಪವಾದ ಪ್ರತಿಭಾಗ್ರಂಥ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದರ ಕಾರಣನು ನೃಪತುಂಗ ಮತ್ತು ಕರ್ತೃ ಶ್ರೀವಿಜಯ. ಶ್ರೀವಿಜಯನು ರೂಢಿಯ ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನೋ ಇಲ್ಲವೋ - ನಮಗಂತೂ ಆತನ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣ, ಆತನು ಬಲು ಪ್ರೀತಿ ಹೆಮ್ಮೆಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಹಾಗೆ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ನಾವು ಆತನನ್ನು ಕವಿ-ಮಹಾಕವಿ ಅಂತ ರೂಢಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವೇ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವನು ಕವಿಗಳ ಕವಿ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದವರೆಲ್ಲರ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಅವನು. ಅವನ ಗ್ರಂಥವಿಲ್ಲದಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದಾಗಿ ನೂರು ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ, ಈಗಲೂ ಕನ್ನಡದ ಮಹೋನ್ನತ ಕೃತಿಗಳೆನಿಸುವ ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಷ್ಟೇಕೆ, ಚಾವುಂಡರಾಯನ 'ಅತಿತುಂಗಾಕೃತಿ'ಯಾದ ಬಾಹುಬಲಿಯು ಬೆಟ್ಟದಮೇಲೆ ಬಂಡೆಮೆಯ್ಯಾಗಿ ಬಹುಶಃ, ನಿಂತಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವಿಜಯ ನಿರ್ಮಂದೇಹವಾಗಿ 'ಕನ್ನಡಮಾರ್ಗಕಾರ', ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಿಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯದಿಂದ - ಕನ್ನಡ ಸಮುದಾಯದ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವಾಗಿ, ಅನಂತರ ಪಂಪನ ಕವಿತೆಯಾಗಿ ಬಂಡೆ ಬಾಹುಬಲಿಯಾಗಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡವು - ಅಂತ ಹೇಳಬಹುದು.

'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ....' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ್ಯವು ಕನ್ನಡದ 'ಬೀಜಮಂತ್ರ' ಅಂತ ಮೊದಲಿಗೆ - ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ - ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, 'ಶಾಸ್ತ್ರವಾಕ್' 'ವ್ಯವಹಾರವಾಕ್'ಗಳೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ, 'ಕಾವ್ಯವಾಕ್' ಎಂಬುದೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಾಚೆ 'ಮಂತ್ರವಾಕ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದಂಟು. 'ಲೌಕಿಕರು ಸಾಧುಗಳು ಮುಂತಾದವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ; ಋಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಆದ್ಯರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೆ ಮಾತನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಓಡುತ್ತದೆ' (ಲೌಕಿಕಾನಾಂ ಹಿ ಸಾಧೂನಾಮರ್ಥಂ ವಾಗನುವರ್ತತೇ| ಋಷೀಣಾಂ ಪುನರಾದ್ಯಾನಾಂ ವಾಚಮರ್ಥೋನುಧಾವತಿ|| - ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತೆ - ೧:೧೦.) ಎಂದು ಭವಭೂತಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಕ್ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರವಾಕ್ಗಳ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವೇ ಏಕೈಕ ಪ್ರಧಾನ ; ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಗಳೆರಡೂ ಇರುತ್ತವೆ; ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥ ಅಥವಾ ಧ್ವನಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾತಿನ ಈ ಮೂರೂ ಬಗೆಗಳಲ್ಲೂ ಶಬ್ದಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಮಾಯವಾಗಿ ಅರ್ಥವು ಮಾತ್ರವೇ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಉಳಿದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವೂ ಉಪಸರ್ಜನೆಗೊಂಡು ಅಂತಿಮವಾಗಿ, 'ಧ್ವನಿ'ಯೆಂಬುದು ಪ್ರಸರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ - ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಆನಂದವರ್ಧನ.

ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ ಇರಬಹುದು, ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅರ್ಥ-ಧ್ವನಿಗಳಾವುವೂ ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತವೂ ಶಬ್ದವೇ. ಸಾಧಕನು ಆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮನನ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವೇ ಒಂದು ಅನುಭವ ಪ್ರಪಂಚವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಮನನಾತ್ ಮಂತ್ರಃ). ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು 'ನಿತ್ಯ'; ಅವು ಉಪಸರ್ಜಿತವಾಗುವ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕರಗಿ ಇನ್ನೇನನ್ನೋ ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅವೇ ಆಕಾರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಇಂದ್ರಮಂತ್ರದಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆಂದರೆ, ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇಂದ್ರನೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಆ ಶಬ್ದವೇ, ಆ ಮಂತ್ರವೇ ಇಂದ್ರ.

'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ....' ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರಸೂತ್ರ. ಆದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಖಚಿತವಾದ ಅರ್ಥ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಪದ್ಯದ ಶಬ್ದಗಳಾದರೋ ಖಚಿತವಾದ ಏಕೈಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದೆ ಹಲವನ್ನು ಧ್ವನಿಸತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು, ಇದನ್ನು 'ಕಾವ್ಯ'ವೆನ್ನೋಣವೆ ? ಪಂಪನು ತನ್ನ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ.

'ಲಳಿತ ವಿಚಿತ್ರ ಪತ್ರ ಫಲಪುಷ್ಪಯುತಾಟವಿ

ಸೋರ್ಕಿದಾನೆಯಂ ಬೆಳೆವುದು...'; 'ಆವಲರುಂ
ಪಣ್ಣಂ ಬೀತೋವುವು ಗಡ - ಬೀಯವಿಲ್ಲಿ
ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳುಮಿಮ್ಮಾವುಗಳು...'; 'ಮಿದೊಡೆ
ತನಿಗಬು ರಸಂ ಬಿಡುವುವು - ಬಿರಿದೊಂದು
ಮುಗುಳ ಕಂಪಿನೊಳೆ ಮೊಗಂಗಿಡುವುವು
ತುಂಬುಗಳ್- ಅಳ್ಮೆ (ಅಜೀರ್ಣ) ವಡವುವು
ಕುಡಿದೊಂದು ಪಣ್ಣ ರಸದೊಳೆ ಗಿಳಿಗಳ್....' ಇತ್ಯಾದಿ.

-ಇದರ ಹಾಗೆ, 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ....' ಎಂಬುದು ಮನೋಹರವಾದ
'ಕಾವ್ಯವಾಕ್' ಅಲ್ಲ. ಹಾಗಂತ ಇದನ್ನು ಅವತ್ತಿನ ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಹೇಳಿದ
ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮಾತು ಎನ್ನೋಣವೆ? ಅದಾಗಿದ್ದರೆ, ಈ ಪದ್ಯವು
ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷದೀರ್ಘ ಕನ್ನಡದ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬಂತೆ ಕನ್ನಡ ನಾಲಗೆ -
ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೋಪಿತವಾಗಿ ಕೊಂಡು ಬಾಳಿ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಂತ್ರವಾಕ್' ಎಂಬುದೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದರ
ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿ, 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದ...' ಪದ್ಯ. ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ತವೆಂಬ ದೈವದಿಂದ
ಅದು ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ದತ್ತವಾದದ್ದು; ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಪಡೆದುಕೊಂಡದ್ದು.
ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಪಡೆದುಕೊಂಡವನು, 'ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರ'
ಅಂತ ಭಾವಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ದುರ್ಗಸಿಂಹನು, 'ಶ್ರೀವಿಜಯರ್ ದೇವರ್ -
ಅವರನೇವೆಣ್ಣೆಪುದೋ' ಅಂತ ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ದುರ್ಗಸಿಂಹನು
'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವಾಗ-ಬಹುಶಃ, ೧ನೇ ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ
'ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ'ವನ್ನು ಕುರಿತು, 'ಕವಿಗಳ್ಳಿದು ಕೆಯ್‌ಗನ್ನಡಿ' ಅಂತ
ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ
ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತ- 'ಭಾವಿಪ ಕವಿಜನರ ಮನಕೆ ಕನ್ನಡಿಯುಂ
ಕೈಯ್‌ದೀವಿಗೆಯುಂ' ಎಂದು, ಕನ್ನಡಿ-ಕೆಯ್‌ದೀವಿಗೆಗಳೆರಡರ ಉಪಮೆಯನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಉಪಮೆಯೆಂಬುದು ಬರೀ ಸಾದೃಶ್ಯವಲ್ಲ, ಅದು 'ಸಾದೃಶ್ಯಲಕ್ಷಿ'
ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತ. ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಉಪಮೆಗಳು ನಿಜವಾಗಿ 'ಸಾದೃಶ್ಯಲಕ್ಷಿ'
ಎನ್ನುವಂಥವು. ಈ ಎರಡು ಉಪಮೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕನ್ನಡಿಗಳಾಗಿ
ಎದುರುಬದುರಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಅರ್ಥಚಿತ್ರ
ಪರಂಪರೆಗಳು ಮೂಡುವುದನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹೃದಯನಿಗೆ

ರೋಚಕವಾದ ಪ್ರತಿಭಾವ್ಯಾಯಾಮವಾದೀತು ಅಂತ ಮಾತ್ರವೇ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತುದಿಯಲ್ಲಿ - ಈ ನನ್ನ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಸಂಕೀರ್ತನ'ವನ್ನು ಒಂದು ಗ್ರಂಥದ ವೈಭವೀಕರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ, ಕನ್ನಡ ಸಮುದಾಯದ ಸಹಸ್ರಮಾನ ಇತಿಹಾಸದ - ಮತ್ತು ಹಾಗೇ, ಮಾನವಸಮುದಾಯವೊಂದರಲ್ಲಿನ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ-ಸೃಜನಶೀಲ ಸಂಕಥನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಂತ ನೆನಪಿಸುತ್ತ, ವಿನಂತಿಸುತ್ತ ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕರಾಮಾ ಆವೃತ್ತಿಗಳು:

೧. ೧೮೯೮; ಕೆ.ಬಿ. ಪಾಠಕರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಲೂಯಿಸ್ ರೈಸ್ ಅವರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡದ್ದು ; ಬೆಂಗಳೂರು ಗೌರ್ಮೆಂಟ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಬಿಬ್ಲಿಯೋಥಿಕ ಕರ್ನಾಟಕ' ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ್ದು.
೨. ೧೯೩೦; ಎ. ವೆಂಕಟರಾವ್ ಮತ್ತು ಪಂ. ಹೆಚ್. ಶೇಷಯ್ಯಂಗಾರ್ ಕೂಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು; ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಮದ್ರಾಸ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ, ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.
೩. ೧೯೬೮; ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಸುದೀರ್ಘ ಪೀಠಿಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು; ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ, ಸರಕಾರದ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು ಅವರ ಪ್ರಕಟಣೆ.
೪. ೧೯೭೫; ಮೇಲಿನ ಆವೃತ್ತಿಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪ; ಡಿ.ವಿ.ಕೆ ಮೂರ್ತಿ, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು ಅವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತ.
೫. ೧೯೮೩ ; ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಹೊಸಗನ್ನಡ ಅನುವಾದದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಆವೃತ್ತಿ; ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಗಾಂಧಿನಗರ ಬೆಂಗಳೂರು ಅವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತ.

ಕರಾಮಾ ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು :

೧. ೧೯೪೮; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವಿವೇಕ, ಮೊದಲಭಾಗ: ಲೇ: ಪಂ. ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ; ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಲೇಖಕರೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.
೨. ೧೯೬೮; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವಿವೇಕ (ಪೂರ್ಣಗ್ರಂಥ); ಲೇ: ಪಂ. ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ; (ಸಂ. ಎಂ. ಕೇಶವಭಟ್ಟ); ಗೀತಾಬುಕ್‌ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.
೩. ೧೯೭೨; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಪ್ರಶಸ್ತಿ; ಲೇ: ಭೀಮರಾವ್ ಚಿಟಗುಪ್ಪಿ;

ಮನ್ವಂತರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಧಾರವಾಡ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.

೪. ೧೯೭೩; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ (ವಿಮರ್ಶೆ; ಹಲವು ಲೇಖಕರಿಂದ) ಸಂ.
ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ; ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಗಾಂಧಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಅವರ ಪ್ರಕಟಣೆ.
೫. ೧೯೭೩ ; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ; ಲೇ ಎಂ.ಎಂ.
ಕಲಬುರ್ಗಿ; ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.

ಕರಾಮಾ ಕುರಿತ ವಿವರವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಟ್ಟಿಗೆ ನೋಡಿ - ೨೦೦೦;
ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ (ಸಂ), ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ: ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿ,
ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಕಟಣೆ.

* * * *

ಕನ್ನಡವು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಎಚ್ಚರ

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು' ಮತ್ತು 'ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ' ಎಂಬೆರಡು ಜಾನಪದ ಕಿರು ಕಥನಗೀತೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ನವೋದಯದ ಮುಂಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯ ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀ. ಅವರು, ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತ ಸಾರವನ್ನು ಸಂಕಲಿಸಿ ಹೊರತಂದ 'ಕನ್ನಡ ಬಾವುಟ'ದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿಯವರು ರಚಿಸಿದ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಗಾತಿ'ಯಲ್ಲಿ ಪಂಪ-ರನ್ನ-ಬಸವ-ಅಲ್ಲಮ-ಹರಿಹರ-ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಇ.ಪ್ರಸಿದ್ಧರ ಕೃತಿಯ ಜೊತೆ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿರುವ 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು' ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದುದಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ'ವು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಿ. ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡದ್ದು. (ಧಾರವಾಡ ಸಮೀಪ, ಅದೇ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮುಗದ ಎಂಬ ಊರಿನ ಕೆರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಐತಿಹ್ಯ ಇದು ಅಂತ, ದಿ. ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು ; 'ನರಬಲಿ' ಕವಿತೆಗಾಗಿ ಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರನ್ನು 'ನಜರಬಂದಿ'ಯಾಗಿ ಇರಿಸಿದ್ದು ಇದೇ ಊರಲ್ಲಿ ಅಂತಲೂ ನೆನಪಿಸಿದ್ದರು.)

ಮೊದಲನೆಯದು 'ಉದಯರಾಗ'; ಎರಡನೆಯದು 'ಕೋಲಾಟದ ಪದ'. ಇವೆರಡೂ ಜಾನಪದಗೀತೆಗಳ ಕರ್ತೃಗಳು ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು 'ಕನ್ನಡದ ಹಾಡು'ಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು'ನ್ನು ಓದದ, ಕಲಿಯದ, ಆಜೀವವೂ ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳದ ಕನ್ನಡ ಓದುಗನೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 'ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ'ವು ಅಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ಇವು ಕನ್ನಡತನದ ಅರ್ಕವನ್ನು ಎರಕಹೊಯ್ದು ಎರಡು ಅಂಗೈ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಎನ್ನುವ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಗೋವಿನ ಹಾಡು

'ಗೋವಿನ ಹಾಡು' ಪದ್ಯವು ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. 'ಕನ್ನಡ ಬಾವುಟ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವಂತೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ೨೯ ಕಿರು ಚೌಪದಿಗಳಿವೆ. ಈ ಹಾಡಿನ ಪಾಠಾಂತರಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ೧೫೦ ಚೌಪದಿಗಳ ತನಕ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ವಿಸ್ತೃತ ಪಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಗೊಂಡು ಬರುವ ಅನೇಕ ಚೌಪದಿಗಳು ಪುನರುಕ್ತಿಗಳು. ಇಂಥವನ್ನು ಹಾಡುವಾಗ, ಒಂದೊಂದು ಚರಣದಲ್ಲೂ ಕೆಲಕೆಲವು ವಿಶೇಷಗಳಷ್ಟನ್ನೇ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅದದೇ ಚರಣಗಳನ್ನು ಪುನರುಕ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹಾಡುವುದು ರೂಢಿ. ಹಾಡುವಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಆ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತು ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಈ ಹಾಡನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ 'ವ್ರತಕಥೆ'ಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಸೇರಿಸಿದ ಪುಣ್ಯ-ಫಲಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಚೌಪದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿಯುವ 'ಕನ್ನಡ ಬಾವುಟ'ದಲ್ಲಿನ ೨೯ ಚೌಪದಿಗಳ ಪಠ್ಯವನ್ನೇ ಸಮಗ್ರ ಮೂಲಕವಿತೆ ಅಂತ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಸಾಹಿತ್ಯ - ಸಹೃದಯತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಾವು ತೀರ ಹೊಸತೇ ಆದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವಲ್ಲ, ಆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು'ದಂಥ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಿಕ್ಕ ಸರಳ ಕಥೆ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸರಳ ನೇರ ಕಥನ, ಜಾನಪದ ಸರಳ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವುದು ಹಾಗೂ 'ಸತ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ತಂದೆ ತಾಯಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ನೇರ ನೀತಿಸಂದೇಶವೆಂಬಂತೆ ತೋರುವ ಸಾಲುಗಳು - ಇವು ನಮ್ಮನ್ನು ಹಾದಿ ತಪ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ನಾವು ಒಂದು ಸರಳ ನೀತಿಪದ್ಯ, ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇವೆ. ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಓದಿಕೊಂಡರೆ, 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು' ಅಂಥ ಸುಲಭ ನೀತಿಕಥೆಯಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿದೀತು.

'ಗೋವಿನ ಕಥೆ'ಯು ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ ಹೇಳುವ ಬದಲು, ಅದನ್ನು ಅಭಿನೀತವೆನ್ನುವಂತೆ, ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕಾಣಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇಡೀ ಕಥೆಯು ಚಲನಚಿತ್ರವೆನ್ನುವ ಹಾಗೆ, ನಾಲ್ಕೇ ಅತಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಗೊಂಡು, ಖಚಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ.

‘ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ’ದ ಏಳನೇ ಅಂಕದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ, ದುಷ್ಯಂತ ಮಾತಲಿಯರು ವಾಯುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತ, ಕೆಳಗೆ ಹೇಮಕೂಟಕ್ಕಿಳಿಯುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರವತ್ತಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಎರಡುಮೂರು ಚಿತ್ತಾಪಹಾರಕ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ‘ಗೋವಿನ ಹಾಡಿ’ನ ಮೊದಲ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯು ಅದನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ‘ಧರಣಿ ಮಂಡಲ’- ‘ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ ಮೆರೆಯುತಿಹ ಕರ್ಣಾಟದೇಶ’ - ಅನಂತರ, ‘ಗಿರಿಗಳೆಡೆಯಲಿ ಅಡವಿನಡುವೆ’- ‘ದೊಡ್ಡಿಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೆರೆವ ಕಾಳಿಂಗನೆಂಬ ಗೊಲ್ಲ’- ಹೀಗೆ, ಮೇಲಿನ ಆಕಾಶ ನೋಟದಿಂದ ಒಂದೊಂದೇ ಪದ-ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತ, ಗೊಲ್ಲದೊಡ್ಡಿಯ ಬಳಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತೇವೆ. ಆಮೇಲೆ, ‘ಗೊಲ್ಲ ದೊಡ್ಡಿಯೊಳಿರುವ ಹಸುಗಳು ಎಲ್ಲ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಮೇಯುತ ಹುಲ್ಲನೊಳ್ಳೆಯ ನೀರ ಕುಡಿಯುತ ಅಲ್ಲಿ ಮೆರೆದುವರಣ್ಯದಿ’-ಎಂಬ ಒಂದು ಬೀಸುನೋಟವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅನಂತರ, ಆ ಗೊಲ್ಲದೊಡ್ಡಿಯ ಒಂದು ಬೆಳಗಿನ ದಿನಚರಿಯ ಬಿಡುನೋಟವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ‘ಉದಯಕಾಲದೊಳೆದ್ದು ಗೊಲ್ಲನು ನದಿಯ ಸ್ನಾನವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುದದಿ ತಿಲಕವ ಹಣೆಯೊಳಿಟ್ಟು... ಎಳೆಯ ಮಾವಿನ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕೊಳಲನೂದುತ.... ಬಳಸಿ ನಿಂದ ತುರುಗಳನ್ನು ಬಳಿಗೆ ಕರೆದನು ಹರುಷದಿ.’ ಹಾಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಹೆಸರು ಹಿಡಿದು ಬಳಿಗೆ ಕರೆದು, ಅವುಗಳ ಹಾಲು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಲು, ‘ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬಿತು ಬಿಂದಿಗೆ’.

ತಟ್ಟನೆ ದೃಶ್ಯ ಪಲ್ಲಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ‘ಹಬ್ಬಿದಾ ಮಲೆ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ’ (ಹಿಂದೆ, ಧರಣಿಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ - ಎಂದಂತೇ) ಬೆಟ್ಟದ ಕಿಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅರ್ಜುನಾನೆಂಬ ವ್ಯಾಘ್ರನು’ ‘ಹಸಿಹಸಿದು ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತಿರುವ’ ಸಮೀಪ ದೃಶ್ಯ. ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಕಿಬ್ಬಿಗಳಿದ್ದೇವೆ ; ಮುಂಜಾನೆಯು ಹೋಗಿ ಉರಿ ಸಂಜೆ ಬಂದಿದೆ. ಮೇವು ಮುಗಿಸಿದ ಹಸುಗಳು ಆ ಸಿರಿ ಸಂಜೆಯ ಸೊಬಗಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಮರಳುತ್ತಿರಲು, ‘ಸಿಡಿದು ರೋಷದಿ ಮೊರೆಯುತಾ ಹುಲಿ ಘಡುಘಡಿಸಿ ಭೋರಿಡುತ ಭಂಗನೆ ತುಡುಕು’ತ್ತದೆ; ‘ರಸಕಂಜಿ ಚಿದರಿ ಹೋದವು ಹಸುಗಳು’. ಆಮೇಲೆ, ‘ಪುಣ್ಯಕೋಟಿಯೆಂಬ ಗೋವು ತನ್ನ ಕಂದನ ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಮುನ್ನ ಹಾಲನು ಕೊಡುವೆನುತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಾ ಬರುತಿರೆ’ ಹುಲಿಯು ಅದನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುತ್ತದೆ ; ‘ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಸೀಳಿಬಿಡುವೆನು’ ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಗೋವು, ‘ಒಂದು ಬಿನ್ನಹ ಹುಲಿಯೆ ಕೇಳು ಕಂದನಿರುವನು ದೊಡ್ಡಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷದಿ ಮೊಲೆಯಕೊಟ್ಟು ಬಂದು ಸೇರುವೆನಿಲ್ಲಿಗೆ’ ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹುಲಿಯು, ‘ನುಸುಳಿ ಹೋಗುವೆ ಮತ್ತೆ

ಬರುವೆಯ ಹುಸಿಯನಾಡುವೆ' ಎಂದು ಸಂಶಯಿಸಿದಾಗ ಗೋವು, 'ಸತ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ತಾಯಿ ತಂದೆ.... ಸತ್ಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿ ನಡೆದರೆ ಮೆಚ್ಚನಾ ಪರಮಾತ್ಮನು' ಎಂದು ತನ್ನ ದೃಢವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಿಂಸ್ರ ಹುಲಿಯ ಅಂತಃಕರಣವು ಸ್ಪಂದಿಸಿರಬೇಕು, ಅದು ಗೋವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ದೃಶ್ಯ: ಗೋವು ತನ್ನ ಕರುವಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ : 'ಕೊಂದು ತಿನ್ನುವೆನೆಂಬ ಹುಲಿಗೆ ಚಂದದಿಂದ ಭಾಷೆಯಿತ್ತು ಕಂದ ನಿನ್ನನು ನೋಡಿ ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಬಂದೆನು.' ಕರು: 'ಆಮ್ಮ ನೀನು ಸಾಯಲೇಕೆ ನಮ್ಮ ತಬ್ಬಲಿ ಮಾಡಲೇಕೆ ಸುಮ್ಮನಿಲ್ಲಿಯೆ ನಿಲ್ಲು.' ಗೋವು: 'ಕೊಟ್ಟ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪಲಾರೆನು... ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲಿ ಪೋಪೆನಲ್ಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಕಡೆಗಿದು ಖಂಡಿತ.' ಕರು: 'ಆರ ಮೊಲೆಯನ್ನು ಕುಡಿಯಲಮ್ಮ ಆರ ಸೇರಿ ಬದುಕಲಮ್ಮ ಆರ ಬಳಿಯಲಿ ಮಲಗಲಮ್ಮ.' ಗೋವು ಒಡನಾಡಿ ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಚಿಸುತ್ತದೆ: 'ಅಮ್ಮಗಳಿರ ಅಕ್ಕಗಳಿರ ಎನ್ನತಾಯೊಡಹುಟ್ಟುಗಳಿರ ನಿಮ್ಮ ಕಂದನೆಂದು ಕಾಣಿರಿ ತಬ್ಬಲಿಯನೀ ಕರುವನು..... ಮುಂದೆ ಬಂದರೆ ಹಾಯಬೇಡಿ ಹಿಂದೆ ಬಂದರೆ ಒದೆಯಬಡಿ....' ಆಮೇಲೆ ಕರುವನ್ನು ಸಂತ್ರೈಸುತ್ತದೆ: 'ಕಟ್ಟ ಕಡೆಯಲಿ ಮೇಯಬೇಡ ಬೆಟ್ಟದೊತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡ ದುಷ್ಟ ವ್ಯಾಘ್ರನು ಹೊಂಚುತಿರುವನು' ಎಂದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ, 'ತಬ್ಬಲಿಯು ನೀನಾದೆ ಮಗನೆ ಹೆಬ್ಬಲಿಯ ಬಾಯನ್ನು ಹೊಗುವೆನು ಇಬ್ಬರಾರುಣ ತೀರಿತೆಂದು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡಿತು ಕಂದನ.'

ನಾಲ್ಕನೆಯ ದೃಶ್ಯ: 'ಸಾವಕಾಶವ ಮಾಡದಂತೆ' ಗೋವು ಹುಲಿಯ ಗವಿಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತಿದೆ; 'ಖಂಡವಿದೆ ಕೋ ಮಾಂಸವಿದೆ ಕೋ ಗುಂಡಿಗೆಯ ಬಿಸಿ ರಕ್ತವಿದೆ ಕೋ ಚಂಡವ್ಯಾಘ್ರನೆ ನೀನಿದೆಲ್ಲವನುಂಡು ಸಂತಸದಿಂದಿರು' ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಆಗ, 'ಪುಣ್ಯಕೋಟಿಯ ಮಾತ ಕೇಳಿ ಕಣ್ಣನೀರನು ಸುರಿಸಿ ನೊಂದು ಕನ್ನೆಯಿವಳನು ಕೊಂದುತಿಂದರೆ ಮೆಚ್ಚನಾ ಪರಮಾತ್ಮನು' ಎಂಬ ಭಾವವು ಹೊಳೆದು ಹುಲಿಯು, 'ಎನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಕ್ಕೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಕೊಂದು ನಾನೇನ ಪಡೆವೆನು ಎನ್ನುತಾ ಹುಲಿ ಹಾರಿ ನೆಗೆದು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವ ಬಿಟ್ಟಿತು'. ಈಗ ಹುಲಿಗೆ ಹಸುವು 'ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಅಕ್ಕ'ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಗೋವು ಹೇಳಿದ, 'ಮೆಚ್ಚನಾ ಪರಮಾತ್ಮನು' ಎಂಬ ಅದೇ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಈಗ ಹುಲಿಯೂ ಮರುದನಿಗೊಡುವ ತೆರದಲ್ಲಿ, ಹೇಳುತ್ತದೆ. 'ಹುಲಿ ಹಾರಿನೆಗೆದು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವ ಬಿಟ್ಟಿತು' ಎಂದರೆ, ಅದು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತೆ? ಕವಿತೆಯ

ಸಾಲು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಕಷ್ಟಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಧ್ವನಿಸದೆ ಸಹಜ ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಸೊಂಪು ನೆಮ್ಮದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಚೆಲ್ಲಿ ಸೂಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಥೆಯು ಸಿಡಿದ ಸಿಡಿಲಿನಂಥ ಆಘಾತದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತದೆ ; ಶೋಕದ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಅಂತಿಮವಾಗಿ, ಪ್ರೀತಿಯು ಚೆಲ್ಲಿ ಸೂಸುತ್ತಿರುವ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಶಿಯನ್ನೇ ನೋಡುವಾಗಲೂ ಇಷ್ಟು ಹ್ರಸ್ವದಲ್ಲಿ, ಇಷ್ಟು ಚಿತ್ರವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಇಷ್ಟು ಖಚಿತ-ನಿಚ್ಚಳವಾದ ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ಒಂದು ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಪಂಪನ 'ಆದಿಸುರಾಣಿ'ದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ನಮ್ಮ ಮಾರ್ಗಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಕಿರು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳಿವೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವುಗಳ ಜೊತೆ ಹೆಗಲೆಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಆಖ್ಯಾನ ಇದು. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂರನೆಯ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೋಕವು ಅದೆಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಸ್ವಂದಕವೆಂಬುದನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ತಪ್ಪದೆ ಅನುಭವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಸಂಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಉದ್ಬೋಧಗೊಳ್ಳುವ ಶೋಕವನ್ನು ಕೂಡಾ ಇಡೀ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಇದಕ್ಕೂ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದರೆ, ಭಾವಲಂಪಟವಾಗಿಬಿಡಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಇಲ್ಲಿನ ಕಡುಶೋಕವು, ಒಟ್ಟೂ ಕಥೆಯ ಅಭಿಜಾತ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನುವುದು.

ನಾನು ಈ ಕವಿತೆಯ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಹೊರಟೆಲ್ಲ. ಈ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಉತ್ತಮಕೃತಿ'ಯು ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಪೂರ್ವಗೃಹೀತಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಣ್ತಪ್ಪಿ ಹೋಗಬಾರದು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ.

ಕನ್ನಡದ ಆರಂಭಕಾಲದ ಒಂದು ಶಾಸನವು (ಬಾದಾಮಿ-ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦) 'ಕಪ್ಪೆ ಅರಭಟ್ಟನೆಂಬ 'ಶಿಷ್ಯಜನಪ್ರಿಯ'ನನ್ನು, 'ಸಾಧುಗೆ ಸಾಧು ಮಾಧುರ್ಯಂಗೆ ಮಾಧುರ್ಯ ಬಾಧಿಪ್ಪ ಕಲಿಗೆ ಕಲಿಯುಗ ವಿಪರೀತನ್ ಮಾಧವನೀಶಾನ್ ಪೆರನಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೊಗಳಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಬಹುಪಾಲು ಶಾಸನಗಳು ಇಂಥ 'ವೀರಶಾಸನ'ಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಣ-ಶಿಕ್ಷರಕ್ಷಣವೆಂಬುದು ಯಾವತ್ತಿನಿಂದಲೂ ವೀರರ ಮತ್ತು ರಾಜರ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ - ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮನುಕುಲದ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲೂ. ಹೀಗೆ,

ದುಷ್ಟತನದ ನಿಯಂತ್ರಣವು ಮನುಷ್ಯನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾಳಜಿಯಾಗಿರುವ ಹಾಗೆ, ದುಷ್ಟತನದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಆಳವಾಗಿ ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸುವಂಥದು. ಬದುಕನ್ನು ಅರ್ಥಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ, ದುಷ್ಟತನ ಅಥವಾ ಕೇಡು ಅಥವಾ ಪಾಪದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿವುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಣ-ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಣವೆಂಬುದು ಮಹತ್ವದ ವೃತ್ತಿ-ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ದುಷ್ಟತನದ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ತಾತ್ವಿಕ ಅರಿವು ಅಥವಾ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೇ.

ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಜನಾಂಗ - ಧರ್ಮಗಳ ಚಿಂತಕರೂ ತಾತ್ವಿಕರೂ ಈ ದುಷ್ಟತನ -ಕೇಡು ಪಾಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ, ಪಾಪವೆನ್ನುವುದು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೂಲದ್ರವ್ಯ ಅಂತ ಭಾವಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ ; ಹಾಗಲ್ಲ, ಅದೇನಿದ್ದರೂ ಜೀವದ 'ಅಹಂತೆ'ಯಲ್ಲಿ 'ಆಭಾಸ'ವಾಗುವ 'ವಿಕೃತಿ' ಮಾತ್ರ ಎನ್ನುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಪವನ್ನು ಮೌಲಿಕವೆಂದು ಭಾವಿಸುವವರು, ತ್ಯಾಗ-ವೈರಾಗ್ಯ-ಕರುಣೆ-ಅಹಿಂಸೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು 'ವಿಕೃತಿ' ಎನ್ನುವವರು, ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಈ 'ಆಭಾಸ'ವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ, ಜೀವಗಳು ಪಾಪದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳಬೇಕು, ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ.

ಲೋಕ ಚರಿತದ ಮೂಲಕ ಬದುಕನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಕಾವ್ಯವು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುವ ಕೇಡಿನ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಹಾಗಾಗಿ, ತತ್ತ್ವ ಧರ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಕೇಡು-ಪಾಪ-ಹಿಂಸೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಢವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿವೆ. ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯು ದೀರ್ಘವಾದ್ದು, ಸಾತತ್ಯವಿರುವಂಥದು. ಹಾಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಡಿನ ಚಿಂತನೆಯು ಸತತವಾಗಿ ಸಾಗಿಕೊಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹುಡುಕಾಟ ನಡೆಸಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿನ ಕೇಡಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅದನ್ನು ಉತ್ತರಿಸುವ ಮಾರ್ಗತಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಿದೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಕಥೆಗಳು, ಜೈನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಭವಾವಳಿಗಳು, ನಾಗಚಂದ್ರನ ರಾವಣ, ಜನ್ಮಕವಿಯ ಯಶೋಧರ ಮೊದಲಾಗಿ, ಕಡೆಗೆ ಇದೇ ಶತಮಾನದ

ಕುವೆಂಪು ಇವರ ರಾವಣನ ತನಕ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ತಟ್ಟನೆ ನೆನಪಾಗಬಹುದು. ನಿಜವಾಗಿ ಇವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳೂ ಪಾಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಗಾಢವಾಗಿ ಶೋಧ ನಡೆಸಿವೆ. 'ಪಾಪಮಿದು ಪುಣ್ಯಮಿದು ಹಿತಮಿದು ಅಹಿತ ಪ್ರಕಾರಮಿದು ಸುಖಮಿದು ದುಃಖೋಪಾತ್ತಮಿದು ಎಂದು ಅರಿಪುಗು ಪರಮ ಕವಿಪ್ರಧಾನರಾ ಕಾವ್ಯಂಗಳ್' ಎಂಬ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಸೂತ್ರವು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ. (ಇದರಿಂದಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳು 'ಧರ್ಮದ ಕಗ್ಗ'ಗಳಾಗಿ ತೋರಿರುವುದುಂಟು.)

ಹಿಂಸೆ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಹಿಂಸೆಯಿಂದಲೇ ಹತ್ತಿಕ್ಕಬೇಕಾದ್ದು ಕ್ಷಾತ್ರಪಂಥದ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಂಗ್ಯ. ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲುವ ಕ್ಷಾತ್ರದ ಬದಲು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಗೆಲ್ಲುವ ಸಾತ್ವಿಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನವಕುಲವು ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿ ತುಡಿದಿದೆ. ಮನುಕುಲದ ಐತಿಹ್ಯ-ಪುರಾಣ-ಕಾವ್ಯ-ಕಲೆಗಳು ಅಂಥ ಕಣಸಿನ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಹುಲಿ-ಸಿಂಹ-ಶಾರ್ದೂಲಗಳ ಜೊತೆ ಹುಲ್ಲೆ-ಹಸು-ಕುರಿಗಳು ಒಡನಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವ, ಋಷಿಮುನಿ ಸಂತ ಪ್ರವಾದಿಗಳ ತಪೋವನ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯ ವಾಚ್ಯಯಗಳು ಬಣ್ಣಿಸಿವೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಡೆದು ಮೂಡಿಸಿವೆ.

ಪರಂಪರೆಯ ಆದರ್ಶ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ನಮಗೆ ದಾರಿ ತೋರಬಹುದು, ಅಷ್ಟೆ ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಲದೇಶವೂ, ಅಷ್ಟೇಕೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯೂ ಕೇಡಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಹೊಸದಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ತನ್ನ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಾನೇ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಶ್ರೀ ರಾಮನವಮಿ'ಯೆನ್ನುವುದು ಬರಿಯ ಸ್ಮಾರಕ, ಅದೇ ತಾರಕವಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕವಿ ಅಡಿಗರು. ಅವತ್ತಿನ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕೋದಂಡವು ಇವತ್ತಿನ ನಮ್ಮ ಕುತ್ತನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾರದು. 'ಕತ್ತಲೆಗೆ ಹತ್ತೆ ತಲೆ? ನೂರಾರೆ? ಅದು ಆಸಂಖ್ಯೆ ಕತ್ತರಿಸಿದರೆ ಬೆಳೆವ, ಬೆಳೆದು ಕತ್ತಿಗೆ ಬರುವ ಅನಾದಿ. ಕೋದಂಡದಂಡವೂ ಹೀಗೆ ದಂಡ'. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯೂ ಸ್ವತಃ, ಚಿತ್ತವನ್ನು ಹುತ್ತಗಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ನೋನಬೇಕು; ನೋಂಪಿಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿ ಕಂಪಿಸುತ್ತ ಸ್ಫೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಯಬೇಕು.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಪಶುಪಾಲನೆಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡಿರುವವರಿಗೆ, ಹುಲಿಯು ವಾಸ್ತವಿಕವಾದ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಆ ಸಮುದಾಯದ ಸಂವೇದನಶೀಲ ಸೃಜನಶೀಲ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಅದು ವಾಸ್ತವಿಕ

ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಆಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. 'ಗೋವಿನಹಾಡು'ನಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಘ್ರವು ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉದಾಹರಣೆಯೋ ಸಂಕೀತವೋ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಹುತ್ತಗಟ್ಟಿರುವ ಚಿತ್ರವು ಒಡಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿದೆ - ಕವಿ ಬ್ಲೇಕ್‌ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಿರುಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದ್ದಲ್ಲ, ಹಾಗೆ.

ಬ್ಲೇಕ್ ಹುಲಿಯನ್ನು ಕಂಡು, ಉರಿಕೆಂಡದಂಥ ಸುಡುನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊದಲಿ ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾನೆ :

Tiger Tiger burning bright

In the forests of the night...

ಬ್ಲೇಕ್, ನಮ್ಮ ಶತಕಕರ್ತೃ ಭರ್ತ್ಯಹರಿ ಜನ್ನರ ಹಾಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಹ್ವಲತೆ-ವಿಷಾದ-ಭಯ-ವಿಸ್ಮಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸ್ತನಾಗಿರುವವನು. 'ಯಾವ ಅಮರ್ತ್ಯ ಹಸ್ತ, ಯಾವ ಅಮರ್ತ್ಯ ದರ್ಶನವು ನಿನ್ನ ದೇಹಪಂಜರದ ಭಯಾನಕ ಸಮವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಮೆದಿಟ್ಟಿದ್ದೀತು' ಅಂತ ಆತ ಬೆರಗಾಗುತ್ತಾನೆ.

When the stars threw down their spears

And watered heaven with their tears

Did he smile his work to see?

Did he who made the lamb make thee?

ಈ ಚರಣವಾಗಲಿ ಅಥವಾ forests of the night ಮುಂತಾಗಿ, ಇಡೀ ಪದ್ಯದ ತುಂಬ ಬರುವ ಪದ-ಪದಪುಂಜ-ವಾಕ್ಯಗಳಾಗಲೀ ಖಚಿತವಾಗಿ ಏನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ? ನಿಜವಾಗಿ ಅವು ಖಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ; ಅವು ಖಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವಂಥವೇ ಅಲ್ಲ. ಅವು 'ಧ್ವನಿ' (ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ)ಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಎಬ್ಬಿಸುವಂಥವು. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಕವಿತೆಯು ಆಳದಿಂದೆತ್ತಿಕೊಡುವ ಅನುಭವವು ಅದೆಷ್ಟು ಸಂಕೀರ್ಣ ಶ್ರೀಮಂತವಾದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. (ಗೆಳೆಯ ಯು. ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಕುತೂಹಲಕರ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇನೆ: ಬ್ಲೇಕ್ ಈ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಾಗ, ಅದರ ಕೆಳಗೆ ತಾನೆ ಬರೆದ ಒಂದು ಉಲಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನಂತೆ. ಆ ಚಿತ್ರದ ಹುಲಿಯ ಮುಖವು ಕೂರವಾಗಿರುವ ಬದಲು ಬಲು ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ, ಸಾಕುಬೆಕ್ಕಿನ ಮುಖದಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಅದು ಕವಿತೆಗೆ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಅಂತ ಮಿತ್ರರು ದೂರಿದ್ದರಿಂದ, ಮುಂದಿನ ಮುದ್ರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಲೇಕ್ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೈ ಬಿಟ್ಟನಂತೆ. ಕವಿತೆಯ ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು

ಚಿತ್ರದ ಸೌಮ್ಯತ್ವದ ಮೂಲಕ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ಲೇಕ್ ಹೇಣಗುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದೇ ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಸಂದೇಹ.)

‘ಗೋವಿನ ಹಾಡು’ ಬ್ಲೇಕ್‌ನ ಕವಿತೆಯ ಹಾಗೆ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅನುಭವವು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಳದ್ದಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಣಿಸಬೇಕು.

ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಅಡವಿ ಬದಿಗೆ ಬೇಸಾಯ ಗೋವಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯವು, (ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಹೇಳುವಂತೆ, ‘ಹಸುಗಳನ್ನೂ ಮಂಗಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವ these idyllic villages’) ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮರಗಿಡ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ನೇರ ನಂಟಿನಲ್ಲಿ, ಜಡನಿಶ್ಚಲವೆನಿಸುವಷ್ಟು ನೆಮ್ಮದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲೇ ಕೆಳಗೆ ಕಿಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುವುದೆಂದರೆ, ಪರಂಪರೆಯ ಆಸ್ತಿಕತೆಯ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಆಘಾತವೇ. ದೈವಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರೌರ್ಯ ಹಿಂಸೆಗಳು ಯಾಕೆ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡವು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬದುಕನ್ನು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಆರಯ್ದು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಸಂಗತಿಯೂ ಕಂಡಿತು. ಅದೆಂದರೆ - ಹುಲಿ ಹಿಂಸೆ ಕ್ರೌರ್ಯ ಕೇಡುಗಳು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಇರುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಹಸು ಹುಲ್ಲಿಗಳ ಕುಲವು ನಾಶವಾಗದೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆಯಲ್ಲ-ಎಂಬುದು.

ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಕ್ರೂರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜತೆಗೆ ಅಲ್ಪಜೀವಿ-ಅಣುಜೀವಿಗಳಾದ ದುರ್ಬಲ ಸಾಧು ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಾಳಿ ಬಂದಿವೆ; ಕಣ್ಣಿಗೂ ಕಾಣಿಸದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕ್ರಿಮಿಗಳೂ ಕೂಡಾ ನಾಶವಾಗದೆ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲೂ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬಲವಂತಿಕೆಗಳಿರುವವರ ನಡುವೆ, ಬಾಲರು ವೃದ್ಧರು ದುರ್ಬಲರು ರೋಗಗ್ರಸ್ತರು ವಿಕಲಾಂಗರು ವಿಕಲಮತಿಗಳು ಕೂಡಾ ಬದುಕಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಕಿರುಕೀಟವೊಂದರಲ್ಲೂ ಬದುಕಬಲ್ಲ ಛಲವಿದೆ, ಸತ್ತ್ವವಿದೆ. ಸಾವು ಕೂಡಾ ಆ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಾರದು. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಸಾವು ಅಹನ್ಯನಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬದುಕಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಸತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆಪೋಹವಿಲ್ಲ; ಪ್ರಾಣವು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಗೂಡು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಾಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (‘ಹಾಳಾದರೂ ಪ್ರಾಣಿ ಹೂಳಿದ ಅವನಲುಬು ಬಾಳೇವು ಅಂತಾವ ಮಣ್ಣು ತಿನ್ನುತ್ತ’) ಸಾವು ಮತ್ತು ಕೇಡು ಕ್ರೌರ್ಯಗಳು ಬದುಕನ್ನು ವಿಚಲಿತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲವಲ್ಲದೆ ಬದುಕಿನ

ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಾರವು. ಕ್ರೌರ್ಯವು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಲ್ಲದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಾರದಲ್ಲ? ಅಂದರೆ, ಪ್ರಾಣವು 'ಪ್ರಕೃತಿ' ; ಸಾವು-ಕೇಡು-ಕ್ರೌರ್ಯಗಳು 'ವಿಕೃತಿ'. ಅಂತಿಮವಾಗಿ, 'ಪ್ರಾಣ'ದ ಎದುರು ಸಾವು ಕೇಡು ಹಿಂಸೆಗಳಿಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇಲ್ಲ.

ಹುಲಿಯೆಂಬ ಪ್ರಾಣಿಯು ಹಸುವೆಂಬ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನಿಜ. ಆದರೆ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಾಣ' ಒಂದೇ, ಅಖಂಡವಾದದ್ದು. ಪ್ರಾಣ-ಪ್ರಾಣಗಳ ನಡುವೆ ಭಿನ್ನತೆಯಿಲ್ಲ, ವೈರವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗುವಾಗ, ಒಂದು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಸತ್ತ್ವದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದರ ಪ್ರಾಣಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ, ತಮ್ಮ ಆಳದ ಏಕತ್ವವು ಅರಿವಾಗಬೇಕಲ್ಲ ? ಆಗ, ಹಿಂಸೆ ಕೇಡುಗಳೆಂಬ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಕರಗಿ ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲ?

ಯಾವುದೊಂದು ಜೀವಿಯು ಪ್ರಾಣತತ್ತ್ವದ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರೆ, ಆ ಮೇಲೆ ಅದು ಕೇವಲ ಪ್ರೀತಿಯ ಸೆಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಕೇಡು ಹಿಂಸೆಗಳ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ; ಪುಣ್ಯಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 'ಗೋವಿನಹಾಡಿ'ನಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಹಸುಗಳು ಬೆದರಿ ಚೆದರಿ ಓಡಿದರೆ, 'ಪುಣ್ಯಕೋಟಿ'ಯೆಂಬ ಹಸುವು ತನಗಿರುವ ಅರಿವಿನಿಂದ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಹುಲಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತದೆ ; ಅದಕ್ಕೆ 'ಸತ್ಯ'ದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗೋವು ಹೇಳುವ 'ಸತ್ಯ' ಯಾವುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಆಡಿದ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪಬಾರದು' ಎಂದದ್ದೇ ಸತ್ಯವಲ್ಲ; ಅದು ಸತ್ಯದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಅರಿವಿನಿಂದ ಬರುವ ನಡವಳಿ. ಗೋವು ಕಂಡಿರುವ ಸತ್ಯ ಇದು - ಕ್ರೌರ್ಯ ಅಥವಾ ಸಾವು ಪ್ರಾಣದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಾರದು ಎನ್ನುವುದು. ಅದನ್ನೇ ಗೋವು, 'ಸತ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ತಾಯಿ ತಂದೆ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಸುವು ಮರಳಿ ಬಂದು ಹುಲಿಯೆದುರು ನಿಂತು 'ಕೋ' ಎಂದಾಗ, ಗೋವಿನ ಪ್ರಾಣ ಸತ್ತ್ವವು ಹೊರಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರಭೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯ ಒಳಗಿನ ಪ್ರಾಣಸತ್ತ್ವವೂ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಹಸುವು ತನ್ನ 'ಒಡಹುಟ್ಟು-ಅಕ್ಕ' ಎಂಬ ಬೋಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಬೋಧೆಯಾದದ್ದೇ 'ಹುಲಿ ಹಾರಿ ನೆಗೆದು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವ ಬಿಟ್ಟಿತು'. ಪ್ರಾಣ ಪ್ರಾಣಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ 'ಅಭಿಜ್ಞಾನ' (ಗುರುತು) ಉಂಟಾದಾಗ, ಕೇಡು ಕ್ರೌರ್ಯಗಳ ವಿಕಾರವು ತಾನಾಗಿ,

ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತದೆ. 'ಮೆಚ್ಚನಾ ಪರಮಾತ್ಮನು' ಅಂತ ಹಿಂದೆ ಗೋವು ಹೇಳಿತ್ತು; ಹುಲಿಯು ತನಗೆ ಉಂಟಾದ ಅಭಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ 'ಮೆಚ್ಚನಾ ಪರಮಾತ್ಮನು' ಅಂತ ಮರುದನಿಗೊಡುತ್ತದೆ. ಹುಲಿಯನ್ನು ಸಾಯಿಸಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ ಅಂತ ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದ್ದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯನ್ನು ಸಾಯಿಸಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣದ ಅಭಿಜ್ಞಾನವಾದದ್ದೇ ಹುಲಿತನವು ತಾನಾಗಿ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕರಗಿ ಹೋಗಿದೆ.

ಸತ್ಯವಂತಿಕೆ, ಪ್ರೀತಿ, ಧೈರ್ಯಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯಕೋಟಿಯು ಹುಲಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದಿತು. ಆದರೆ, ಮುಂದೆ, ಗೋವುಗಳೆಲ್ಲವೂ - ಅಥವಾ ಆ ಗೋವನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಂಡ ಕವಿ ಮತ್ತು ಸಹೃದಯರೆಲ್ಲರೂ-ಪುಣ್ಯಕೋಟಿಗಳಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಹುಲಿಗಳೂ ಹಸುಗಳ ಬಲಿಗಳೂ ನಿಲ್ಲದೆ ನಡೆದೇ ಇದೆಯಲ್ಲ ? ಗೋವಿನ ಕಥೆಯ ಅನುಭವದ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾದರೂ ಏನು?

ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಗಳ ದಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆಚಾರ್ಯ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ. ಅವರು, ರನ್ನನ ದುರ್ಯೋಧನ, ನಾಗಚಂದ್ರನ ರಾವಣ ಮುಂತಾದವರ ಕಥೆಯನ್ನು 'ಟ್ರಾಜಿಡಿ' ಅಂತ ಬಣ್ಣ ಬಳಿದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಭಿನವಗುಪ್ತನಂಥವರು, ಮಹಾಭಾರತದ ಮಹಾಕಲ್ಯಾಣಗಳ ಕಥೆಯನ್ನೂ 'ಶಮಸ್ಥಾಯಿ'ಯುಳ್ಳದ್ದು ಅಂತ ಭಾವಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವಂತೂ 'ಶಾಂತ'ವನ್ನು ಏಕೈಕ ಅಂತಿಮ 'ರಸಸ್ಥಾನ'ವೆಂದು ಗಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

'ಅಹನ್ಯಹನಿ ಭೂತಾನಿ ಪ್ರವಿಶಂತಿ ಯಮಾಲಯಮ್ ಶೇಷಾಃ ಜೀವಿತುಮಿಚ್ಛಂತಿ ಕಿಮಾಶ್ಚರ್ಯಮತಃಪರಮ್' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಮಹಾಭಾರತದ ಧರ್ಮರಾಯ. 'ದಿನಾದಿನ ಜೀವಿಗಳು ಸತ್ತು ಯಮಸದನವನ್ನು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಉಳಿದಿರುವ ಜೀವಿಗಳೂ ಬಾಳಲು ಬಯಸುತ್ತಾರಲ್ಲ?' ಮಾನವನ ದುರಂತ ಇದು ಎನ್ನಬಹುದು; ಅಥವಾ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಇದೇ ಬದುಕಿನ ದೊಡ್ಡ ಭರವಸೆ ಅಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಧರ್ಮರಾಯನು ಇದನ್ನು ದುರಂತವೋ ಭರವಸೆಯೋ ಅಂತ ತರ್ಕ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. 'ಇದಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನಾವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ; ಇದು ಅವನು ಕಂಡ 'ಆಶ್ಚರ್ಯಸತ್ಯ'. ಅಂಥದನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲವನಾದುದಕ್ಕೇ ಅವನು ಧರ್ಮರಾಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ. ಧರ್ಮರಾಯನನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಂಡವರಿಗೆ, ತಾವು ಅವನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಅವನಿಂದ ಬಾಳ್ವೆಗೆ ಭರವಸೆಯ ಒಂದು ಹೊಳಹನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯ್ತು. ಗೆಯ್ಯು ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆದು, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತು ಹೊತ್ತು ಸಾಕಿ ಬೆಳೆಸಿ, ಬದುಕಿನ ತೊರೆಯನ್ನು ಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ, ಅದು

ಅನಿವಾರ್ಯ ಪವಿತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ದೈವವಿಧಿ ಅಂತ ಭಾವಿಸುವ ಸಂಸಾರಸ್ಥ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಿತ್ಯಕ್ಷೋಭೆಗಳ ನಡುವೆ ಹಂತಹಂತದಲ್ಲೂ 'ಟ್ರಾಜಿಕ್'ನ್ನು ಮೀರಿದ, ಭರವಸೆಯ ಹೊಳಹುಗಳ ಸೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂಬಿಕಾತನದತ್ತರ 'ನಾದಲೀಲೆ'ಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಕೋಲುಗಳ ಖಿಟಿಖಿಟಿ ಎನ್ನಿಸಬಹುದಾದ ಮರಸದ್ದನ್ನು ಅವರು 'ನಾದಲೀಲೆ'ಯಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕೋಲು ಸಖೀ ಚಂದ್ರ ಮುಖೀ ಕೋಲೆ ನಾದಲೀಲೆ
 ಮುಂಜಾವದ ಎಲರ ಮೂಸಿ ನೋಡುತಿಹವೆ ನಲ್ಲೆ
 ತರಳ ಎರಳೆ ಚಿಗುರ ಚಿಗುರ ಹೂವು ಹೂವು ಹುಲ್ಲೆ
 ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಕೆಂಪು ಮುಂದೆ ಕಂಗೆಡಿಸುವ ಮಂಜು ಹಿಂದೆ
 ಅತ್ತಣೆಂದ ಬೇಟಗಾರ ಬರುವ ನಾನು ಬಲ್ಲೆ
 ಮುಂಜಾವದ ಎಲರ ಮೂಸಿ ನೋಡುತಿಹವೆ ನಲ್ಲೆ
 ಬೀರುತಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಹೀರುತಿಹವೆ ನಲ್ಲೆ
 ಕರೆವ ಕರುವು ಕುಣಿವ ಮಣಕ ತೊರೆವ ಗೋಗಭೀರೆ...
 (ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಕೆಂಪು ಇರಲಿ ಕಂಗೆಡಿಸುವ ಮಂಜು ಬರಲಿ)
 ಕಳೆಯಲಿಲ್ಲೆ ಕತ್ತಲಂಥ ಕತ್ತಲವೇ ಜಾರಿ?
 ಬೇಟೆಯಲ್ಲ ಆಟವೆಲ್ಲ ಬೇಟದ ಬಗೆ ನಾರಿ

ಕೋಲು ಸಖೀ.....

'ಬೀರುತಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಜೀವಗಳನ್ನು 'ಹೀರುತಿಹವು'; ಅಥವಾ- ಮತ್ತು, 'ಬೀರುತಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಜೀವಗಳು 'ಹೀರುತಿಹವು'. ಈ ದ್ವಂದ್ವೈಕ ದರ್ಶನದ 'ಶ್ಲೇಷ'ಯಲ್ಲಿ, 'ಕೆಂಪು ಇರಲಿ ಮಂಜು ಬರಲಿ' ಎಂಬ ಸ್ಥೈರ್ಯವಿದೆ; 'ಕಳೆಯಲಿಲ್ಲೆ ಕತ್ತಲಂಥ ಕತ್ತಲವೇ' ಎಂಬ ಭರವಸೆ ಯಿದೆ; 'ಬೇಟೆಯಲ್ಲ ಆಟವೆಲ್ಲ ಬೇಟದ ಬಗೆ' ಎಂಬ ಸಂಸಾರಸ್ಥ ಕಾಣ್ಕೆಯಿದೆ. 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು' ಕೂಡ, 'ಕರೆವ ಕರುವು ಕುಣಿವ ಮಣಕ ತೊರೆವ ಗೋಗಭೀರೆ'ಗಳು 'ಬೀರುತಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಹೀರುತಿರುವ' ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಬದುಕಿನ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಅರಿವೊಂದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಣಗಿರುವ 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು'ನ್ನು, 'ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪಬಾರದೆನ್ನುವ', ನೀತಿಕಥೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನೋಡಬಾರದು. ಹಾಗೇ, ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಪಾತ್ರಗಳಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬರಿಯ ಮಕ್ಕಳ ಕಥೆಯಾಗಿಯೂ

ಭಾವಿಸಬಾರದು. (ನೀತಿ ಕಥೆ-ಮಕ್ಕಳ ಕತೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಹುಲಿಯು ಸಾಯಬೇಕಾದ್ದರಲ್ಲಿಲ್ಲ.) ಈ ಹಾಡನ್ನು, ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಆಸ್ತಿಕ ಮನಸ್ಸು, ಈಗಿನ ನಮ್ಮ ಹಾಗೆ, ಕೇವಲ ಮಾನವಕೇಂದ್ರಿತವಾದ್ದಲ್ಲ; ಸಸ್ಯ-ಪ್ರಾಣಿ-ಮನುಷ್ಯ ಭೇದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸದೆ, ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳ ಎಲ್ಲಾ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣಬಲ್ಲಂಥ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು, 'ಗೋವಿನ ಕಥೆ'ಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಈ ಕವಿತೆಯು, ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಸಮಸ್ತಜೀವ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತ ಆ ದೀಕ್ಷೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

'ಗೋವಿನ ಹಾಡು' ಕನ್ನಡ ಕುಲದೈವದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ವಿಗ್ರಹ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಈ ಕಥೆಯು ಉತ್ತರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರೂಪ- ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದಂತೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹಸುವು ಕುರಿಯಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಕಂಬಾರರ 'ಚಕೋರಿ'ಯು ಇಂಥದೊಂದು ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಕಥೆ ಹಿಂದೆಯೂ ಇತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಪದ್ಮಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ಇತಿಹಾಸ ಸಮುಚ್ಚಯ'ವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆ ಬರುತ್ತದಂತೆ. 'ಪದ್ಮ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಪ್ರಭಂಜನನೆನ್ನುವನು ಹುಲಿಯ ಜನ್ಮ ತಾಳಿರುತ್ತಾನೆ. 'ಇತಿಹಾಸ ಸಮುಚ್ಚಯ'ದಲ್ಲಿ ಅದು, ಭೀಷ್ಮನು ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳುವ 'ಬಹುಲೋಪಾಖ್ಯಾನ'; ಬಹುಲಾ ಎಂಬುದು ಹಸು, ಕಾಮರೂಪಿಯೆಂಬುದು ಹುಲಿ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೊದಲೇ, ಕಾಲಿದಾಸನ 'ರಘುವಂಶ'ದ ದಿಲೀಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಂದಿನಿಯ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಲು ಬಂದ ಸಿಂಹದ ಇಂಥದೇ ಕಥೆ ಉಂಟಲ್ಲ? 'ರಘುವಂಶ'ದ ಸಿಂಹವು ನಂದಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಮಾಯೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಈ ಕನ್ನಡ ಹಾಡಿನ ಸ್ವಂತಿಕೆ ಅನನ್ಯತ್ವಗಳಿಗೆ ಆಪೋಹವಿಲ್ಲ. ಕಥೆ ಅದೇ ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅರಿವುಗೊಳ್ಳುವ ಅನುಭವವು ಅಪೂರ್ವವಾದದ್ದು. ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ಸಮುದಾಯವು ಈ ಹಾಡನ್ನು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆನ್ನುವಹಾಗೆ, ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕವಿಯು, ಧರಣಿಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ಅರಿವನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಹಾಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕವು ಈ ಹಾಡನ್ನು ತನ್ನ ಹೃದಯ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಇಲ್ಲಿ 'ಧರಣಿ ಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ' ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿರುವಂತೆ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನು 'ಕನ್ನಡ ನಾಡ'ನ್ನು 'ವಸುಧಾವಲಯ ವಿಲೀನ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷ'ವನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.)

ಕನ್ನಡಿಗರ ಕುಲವು ಮೂಲತಃ ಬಹುಭಾಗ, ಗೋವಳಿಗರ ಕುಲ ಅಂತ ಸಂಶೋಧಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು' ಹಾಗೆ ಕನ್ನಡದ ಕುಲಮೂಲಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಬೇರನ್ನು ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡವು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ವೈದಿಕ-ಬೌದ್ಧ-ಶೈವ-ಜೈನ-ವೈಷ್ಣವ-ತಾಂತ್ರಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತನ್ನದೇ ಹೊಸ ಜಾನಪದ ಪಾಕರಸವನ್ನು ಭಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಸೂಫಿ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಅನಂತರ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಪ್ರಭಾವ ಕೂಡಾ ಅದನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿದವು. 'ಗೋವಿನ ಹಾಡಿ'ನಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕನ್ನಡ ಪಾಕರಸದ ಅರ್ಕಪರಿಮಲವಿದೆ.

ಈ ಹಾಡು ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಅಂಶಗಣ-ಚೌಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ; ಆದರೆ ನಡುಗನ್ನಡ ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯದ ಮಾತ್ರಾಗಣ-ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಲಯವನ್ನು ಅನುರಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಜಾಯಮಾನದ ಪ್ರಾಸಲೀಲೆ, ಕನ್ನಡ - ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದ ಮಿಥುನ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಮೂಲದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಹರಿದುಬಂದ ಕುಲಸಿರಿಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ; ಎಲ್ಲ ನಿಜದಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡದ ಹಾಡಾಗಿದೆ.

ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ

ಚಲನಚಿತ್ರದ ವ್ಯಾಕರಣವು (ಸಂಕಲನ ಅಥವಾ ಮಾಂಥಾಜ್) ಹೇಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆನ್ನುವುದನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, ಮೂಲತಃ ಅದು ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಂಚಲ ಚಲನವೈಖರಿಯನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದೇಕೆ, ಎಲ್ಲಾ ಕಾವ್ಯ ಕಲೆಗಳ ತಂತ್ರ ಅದು ಎನ್ನಬಹುದು. 'ಗೋವಿನ ಹಾಡಿ'ನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಚಿತ್ರವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಚಲನ ಶೀಲತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವಲ್ಲ? ಈ ಕೌಶಲವು 'ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ'ದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಗೊಂಡು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಹಾಡು, ಕೋಲಾಟದ ಲಯಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಅಸಾಧಾರಣ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಲೇಖನವೆನ್ನುವಹಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ನೋಡಿ :

ಕಲ್ಲನ ಕೇರಿ ಮಲ್ಲನಗೌಡ ಕೆರೆಯೊಂದ ಕಟ್ಟಿಸ್ತಾನು

ಕೆರೆಯೊಂದ ಕಟ್ಟಿಸ್ತಾನು ಸೆರೆಮುಕ್ಕ ನೀರಿಲ್ಲ

ಸೆರೆಮುಕ್ಕ ನೀರಿಲ್ಲ ಹೊತ್ತಿಗೆ - (ಪುಸ್ತಕ, ಪಂಚಾಂಗ) ತೆಗೆಸ್ತಾರು

ಹೊತ್ತಿಗೆ ತೆಗೆಸ್ತಾರು ಜೋಯಿಸರ ಕೇಳಾರು

‘ದೇವ್ವಲ್ಲ ದಿಂಡಲ್ಲ ದೆವ್ವಲ್ಲ ಬೂತಲ್ಲ
 ಹಿರಿಸೊಸಿ ಮಲ್ಲವ್ವನ ಹಾರವ (-ಆಹಾರ) ಕೊಡಬೇಕು’
 ಹಾರವ ಕೊಟ್ಟರ ನೀರು ಬೀಳುವಂದು
 ‘ಹಿರಿ ಸೊಸಿನ್ನ ಕೊಟ್ಟರ ಹಿರಿತನಕ ಯಾರಿಲ್ಲ’
 ‘ಕಿರಿ ಸೊಸಿ ಬಾಗೀರತಿನ್ನ ಹಾರವ ಕೊಡಬೇಕು’
 ಹಾರ ಕೊಡಬೇಕಂತ ಮಾತಾತು ಮನೆಯಾಗ

-ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ಹತ್ತೇ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಾಪೀಠ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.
 ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮರೆಯ ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನು ಬಾಗೀರತಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ
 ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ-

ಸಣ್ಣ ಸೊಸಿ ಬಾಗೀರತಿ ತವರ ಮನೆಗೆ ಹೊಂಟಾಳು
 ‘ಅತ್ತೆವ್ವ ನಾ ನಮ್ಮ ತವರ್ಮನೆಗೆ ಹೋಗತೀನು’
 ‘ಸರನೆ ಹೋಗವ್ವ ಭರನೆ ಬಾರವ್ವ’
 ಸಣ್ಣಸೊಸಿ ಬಾಗೀರತಿ ತವರ್ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಳು
 ಮನಿಮುಂದ ಹೋಗುದಕ ಅವರಪ್ಪ ಬಂದಾನು
 ‘ಎಂದಿಲ್ಲದ ಬಾಗೀರತಿ ಇಂದ್ಯಾಕ ಬಂದೆವ್ವ
 ಬಾಡೀದ ಮಾರ್ಯಾಕ ಕಣ್ಣಾಗ ನೀರ್ಯಾಕ’
 ‘ನಮ್ಮಾವ ನಮ್ಮತ್ತೆ ಬ್ಯಾರ ಇಡುತಾರಂತೆ’
 ‘ಇಟ್ಟರ ಇಡಲೇಳು ಹೊಲಮನೆ ಕೊಡತೇನು’
 ‘ಹೊಲಮನಿ ಒಯ್ದು ಹೊಳೆ ದಂಡ್ಯಾಗ್ವಾಕಪ್ಪ’

ಆಮೇಲೆ, ತಾಯಿ ಅಕ್ಕ ಎದುರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರೂ ಬಾಗೀರತಿಯ ಕಷ್ಟ
 ಕೇಳಿ, ಭರವಸೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಬಾಗೀರತಿ ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ, ತನ್ನ ಗೆಣತಿಯ
 ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ; ಅಲ್ಲಿ ತಾನು ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಕೇಳಿಕೊಂಡ, ತನ್ನನ್ನು ‘ಹಾರ’
 ಕೊಡುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಗೆಣತಿಯ ಉತ್ತರ: ‘ಕೊಟ್ಟರೆ
 ಕೊಡಲೇಳು ಇಟ್ಟಂಗ ಇರಬೇಕು’. ಬಾಗೀರತಿ ‘ಸರನೆ ಹೋದಾಳು ಭರನೆ
 ಬಂದಾಳು’

ಮೂರನೆಯ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ: ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದ ಬಾಗೀರತಿ ‘ಬ್ಯಾಳೀಯ
 ಹಸಮಾಡ್ವ ಬಿಟ್ಟಾಳು ಕಣ್ಣೀರ’. ಮಾವ ಅತ್ತೆ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ: ‘ಇಂದ್ಯಾಕ ಕಣ್ಣೀರು’.
 ‘ಅಕ್ಕಾಗಿನ ಕಲ್ಲೊಂದು ಕಣ್ಣಾಗ ಬಿತ್ತತ್ತಿ’. ಅವತ್ತೇ ಗಂಗಾಪೂಜೆ; ತಯಾರಿ ನಡೆದಿದೆ.
 ‘ಉಕ್ಕುವ ನೀರಾಗ ಅಕ್ಕಿಯ ಸುರುವ್ಯಾರ?’ ‘ಜಳಕಮಾಡು ಹೋಗಿ’ ಎಂದರೆ,

ಉಳಿದ ಸೊಸೆಯರು 'ನಾವೊಲ್ಲೆ' 'ನಾವೊಲ್ಲೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬಾಗೀರತಿ ಮುಂದಾಗಿ ಹೋಗಿ ಜಳಕ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಆಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಕೆರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಗಂಗಾಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ; ಪೂಜೆ ಮುಗಿಸಿ ಮರಳುವಾಗ, ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಪೂಜೆಯ ಬಂಗಾರ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಮರೆತುಬಂದದ್ದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಗಂಗವ್ವ ನೀ ಹೋಗ ಗವರವ್ವ ನೀ ಹೋಗ'. ಅವರೆಲ್ಲರೂ 'ನಾವೊಲ್ಲೆ' 'ನಾವೊಲ್ಲೆ' ಎನ್ನಲು, 'ಸಣ್ಣಸೊಸಿ ಬಾಗೀರತಿ ನೀ ತರಹೋಗವ್ವ' ಎಂಬ ಸೂಚನೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಣ್ಣ ಸೊಸಿ ಬಾಗೀರತಿ ಬಿರಿಬಿರಿ ನಡೆದಾಳು
ಬಿರಿಬಿರಿ ನಡೆದಾಳು ಬಂಗಾರಬಟ್ಟ ತಗೊಂಡಾಳು
ಒಂದು ಮೆಟ್ಟೀರುದಕ ಪಾದಕ ಬಂದಳು ಗಂಗಿ
ಎರಡು ಮೆಟ್ಟೀರುದಕ ಪಾದ ಮುಣುಗಿಸ್ತಾಳು ಗಂಗಿ

ಹೀಗೆ -

ಐದು ಮೆಟ್ಟೀರುದಕ ತುಂಬಿ ಹರಿದಾಳು ಗಂಗಿ
ಸಣ್ಣಸೊಸಿ ಬಾಗೀರತಿ ಕೆರೆಗ್ಗಾರವಾದಾಳು

ಈಗ ದೃಶ್ಯ ಪಲ್ಲಟ:

ಗಂಡ ಮಾದೇವರಾಯ ದಂಡಿನಾಗೈದಾನು
ದಂಡಿನಾಗೈದಾನು ಕಂಡಾನು ಕೆಟ್ಟ ಕನಸ....
ಗಂಡ ಮಾದೇವರಾಯ ಹತ್ತಿದ ಬತ್ತಲೆಗುದುರಿ
ಹತ್ತಿದ ಬತ್ತಲೆಗುದುರಿ ಒತ್ತರ ಬಂದನು ಮನೆಗೆ....
'ಗಂಗವ್ವ ನೀರ್ ಕೊಡೆ ಗವರವ್ವ ನೀರ್ ಕೊಡೆ'...
'ನನ ಮಡದಿ ಬಾಗೀರತಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗ್ಯಾಳವ್ವ'
'ನಿನ್ನ ಮಡದಿ ಬಾಗೀರತಿ ತವರಿಗೆ ಹೋಗ್ಯಾಳವ್ವ'

ಗಂಡ ಮಾದೇವರಾಯ ಮತ್ತೆ ಬತ್ತಲೆಗುದುರೆ ಹತ್ತಿ ಅವಳ ತವರಿಗೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿಯೂ, 'ಗಂಗವ್ವ ನೀರ್ ಕೊಡೆ' ಎಂದಾಗ, ಬಾಗೀರತಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದಳು ಅಂತ ಕೇಳಿದ. 'ಗೆಣತಿ ಮನೆಗೆ ಹೋಗ್ಯಾಳವ್ವ' ಎಂದರು. 'ಹತ್ತಿದ ಬತ್ತಲೆಗುದುರಿ ಗೆಣತಿಮನೆಗೆ ಸ್ವಾರಿ'. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಾಯ್ತು: 'ನಿಮ್ಮಪ್ಪ ನಿಮ್ಮಪ್ಪ ಕೆರೆಗ್ಗಾರ ಕೊಟ್ಟರಂತೆ'.

ಗಂಡ ಮಾದೇವರಾಯ ಹತ್ತಿದ ಬತ್ತಲೆಗುದುರಿ
ಹತ್ತಿದ ಬತ್ತಲೆಗುದುರಿ ಹೊಂಟಾನು ಹೌಪಾರಿ

ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಗೆ ಬಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಇಟ್ಟಾನು

ಕಣ್ಣೀರು ಇಟ್ಟಾನು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟಾನು

‘ಸಾವಿರ ವರಹ ಕೊಟ್ಟಾರು ಸಿಗಲಾರದ ಸತಿ ನೀನು....

ಮುನ್ನೂರು ವರಹ ಕೊಟ್ಟು ಮುತ್ತಿನೋಲೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದೆ

ಮುತ್ತಿನೋಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋ ಮುತ್ತೈದೆ ಎಲ್ಲಿಗೊಡೆ’

ಇಷ್ಟು ಮಾತಾಡಿ ಮಾದೇವ ಬಿಟ್ಟಾನು ಕಣ್ಣೀರ

ಬಿಟ್ಟನು ಕಣ್ಣೀರ ಹಾರಿದ ನೀರಾಗ.

ಹೀಗೆ, ತುಂಬಿದ ಗಂಗೆಯು ಜೋಡಿ ‘ಹಾರ’ಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಗೊಂಡಿತು.

ಸಿಂಗಾರಗೊಂಡಿತು.

ನಮ್ಮ ಶತಮಾನದ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯು, ಈ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ, ‘ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಯಾದ ನರಬಲಿಯ ಆಚರಣೆಗೆ ಆಹುತಿಗೊಂಡ ಎಳೆಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕರುಣ ಕಥೆ’ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕಾಣಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕು ಅಂತ ನಂಬಿದ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣಗಿದ, ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಕ್ರುದ್ಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತಕರು, ಸುಧಾರಕರು ಈ ಕವಿತೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು; ಹಾಗೆ, ಈ ಕವಿತೆಯನ್ನು ದೃಶ್ಯರೂಪಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದಿದೆ, ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸಿದ್ದಿದೆ. ಇಂಥ ಅವಧಾರಣೆಯಿಂದ ಕವಿತೆಯ ಅನೇಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣದೆ ನಷ್ಟಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ ಅಂತ ನನ್ನ ಅನುಮಾನ.

ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಬಲಿಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಜನ್ಮ ಕವಿಯು ತನ್ನ ‘ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ’ಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚಂಡಮಾರಿಯ ದೇವಾಲಯ, ಆ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರೌರ್ಯ-ಹಿಂಸೆ-ಭಯ-ಭೀಭತ್ಯಗಳನ್ನು ಆತ, ಎದೆಗೆ ಒದೆಯುವ ಹಾಗೆ, ಅನುಭವಗೊಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ‘ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ’ದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಕ್ರೌರ್ಯ-ಹಿಂಸೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ, ಕೊಡಬೇಕೆನ್ನುವ ‘ಆಹಾರ’ವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಬಲಿಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ವರೂಪದ್ದಲ್ಲ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಬಲಿಕ್ರಿಯೆಯ ದೇವರು ದೇವ-ಭೂತಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂಥದು. ಆದರೆ ‘ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ’ದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪಂಚಾಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಜೋಯಿಸನು, ‘ದೇವಲ್ಲ ದಿಂಡಲ್ಲ ದೆವ್ವಲ್ಲ ಬೂತಲ್ಲ’ ಅಂತ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ; ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ

ನೀರು ಬೀಳಲಿಕ್ಕೆ 'ಹಾರ'ವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು, ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ, ಕೆರೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯು ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಫಲವು-ತಾನೇ ನೇರವಾಗಿ-ಬಲಿಯನ್ನು ಬೇಡಿದೆ.

ಹಿರಿ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಹಾರ ಕೊಡಬೇಕು- ಅಂತ ಜೋಯಿಸ ಹೇಳಿದಾಗ, ಅವಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹಿರಿತನಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಉಳಿದಿರುವ ಆಯ್ಕೆ ಕಿರುಸೊಸೆಯೇ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಪಿಸು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ಕೊಂಡರು. ಮನೆಯ ಯಜಮಾನ ಅಥವಾ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಕೂತು ಕೈಗೊಂಡ ನಿರ್ಧಾರವೇನೂ ಅಲ್ಲ ಇದು. ಬಾಗೀರತಿಯೂ ಪ್ರಾಯಶಃ, ಈ ಮರೆಮಾತುಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಕೇಳಿ ಅನುಮಾನಗೊಂಡಳು. ಅವಳಿಗೆ ಅದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಕಾರಣವೇ ತವರಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ, 'ಅತ್ತೆ ಮಾವ ತನ್ನನ್ನು ಬೇರೆಯಿಡುತ್ತಾರಂತೆ' ಎಂದು, ತನಗೆ ಏನೋ ದೊಡ್ಡ ಆಪತ್ತು ಬಂದಿರುವುದನ್ನಷ್ಟೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಗೆಳತಿಯ ಎದುರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ತನ್ನ ಆಳದ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ.

ಆಮೇಲಾದರೂ ಗಂಗಾಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಬಲಿಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮರೆತುಬಂದ ಬಂಗಾರ ಬಟ್ಟಲು ತರಲು ಒಬ್ಬಳೇ ಮರಳಿ ಹೋದಾಗ, ಗಂಗೆಯೇ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಒಳಮಾಡಿಕೊಂಡಳು, ತನಗೆ ಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡಳು.

ತವರಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಗೀರತಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೇ ತೋರಿಸಿದ್ದರು. ಬಾಗೀರತಿ ಕಣ್ಣೀರು ತಂದುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅತ್ತೆಮಾವಂದಿರು ಅವಳನ್ನು ಅಕ್ಕರತೆಯಿಂದ, ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಮಾತಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗೀರತಿ ಹಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಗಂಡನು ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ, ಮನೆಯವರು ನಡೆದ ದುರಂತವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಆಘಾತವಾದೀತು, ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ನಿಧಾನ ತಿಳಿದರೇ ಲೇಸು ಅಂತ ಅವರು ಭಾವಿಸಿರಬಹುದಾದ್ದು ಸಹಜವೇ.

ಗೌಡನು ಮೂಲತಃ ಕ್ರೂರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಲ್ಲ. ಊರಿನ ದಣಿಯಾಗಿ ಜನೋಪಕಾರಿಯಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು, ಅದು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಅಂತ ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸ್ವತಃ ತನಗೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದರೆ ಅದನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಂತ ನಂಬಿಕೊಂಡವನು. ಅದು ಅವನಿಗೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಪಾಠ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆ. ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಬೇಕು ಅದು ಮುಖ್ಯ. ಆ ಸವಾಲನ್ನು ಎದುರಿಸುವಾಗ ಆತನು

ಹಿಂಜರಿಯಿಕೊಡದು. 'ಹಾರ' ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕೆಟ್ಟ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿದಾಗ ಅವನು ಕಡೆಯಪಕ್ಷ ಮನೆಯ ಹಿರಿತನಕ್ಕಿರುವವಳನ್ನಾದರೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾದೀತೆ ಅಂತ ತವಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೂ ಕೈಯಾರ ಬಲಿ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವು ಬಾರದ ಹಾಗೆ ಗಂಗೆಯೆ ನೇರವಾಗಿ ಹಾರವನ್ನು ಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಳು.

'ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ' ದಲ್ಲಿ ದಾರುಣವಾದ ದುರಂತವಿದೆ, ಶೋಕವಿದೆ; ಆದರೆ, ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಕ್ರೌರ್ಯ ದುಷ್ಟತನಗಳಿಲ್ಲ, ದೂರು ದೂಷಣೆ ದುಮ್ಮಾನಗಳ ದನಿಯಿಲ್ಲ. ಬಾಗೀರತಿಯ ದುರಂತದ ಹಾಗೇ ಅವಳ ಗಂಡ ಮಾದೇವರಾಯನ ದುರಂತವು ಕೂಡಾ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕ ಕ್ರೌರ್ಯದ ಕೈವಾಡವಿಲ್ಲದೆಯೇ ನಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಆ ಗಂಡನು ದೂರದಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ದಂಡಿನಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಬಹುಶಃ, ಅವನು ತನ್ನ ಒಲವಿನ ಮಡದಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಿತ್ತು; ಅದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸುವುದಕ್ಕಾದರೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಗೌಡಿಕೆಯ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪನು ನಿರುಪಾಯನಾಗಿದ್ದ ಹಾಗೆ, ದಂಡಿನ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ನಿರುಪಕಾರಿಯಾಗಬೇಕಾಯ್ತು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ರೂಢಿ ಮೌಢ್ಯದಿಂದ ಎಳೆಯ ಹೆಣ್ಣೊಂದನು ಕೆರೆಗೆ ನರಬಲಿ ಕೊಡುವ ಅಮಾನವೀಯ ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಥಿಸುವಂಥದಲ್ಲ, ಈ ಕವಿತೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಕೆರೆ-ಕತೆಯ ಮುಖ್ಯಧ್ವನಿ ಇನ್ನೇನಿದ್ದೀತು?

* * *

ಹಂಪೆಯ ದೇವರಾಯನೆಂಬವನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಾಮಾತೃನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಯಿದ್ದ; ಪುಣ್ಯಪುರುಷ, ಜನೋಪಕಾರಿ. ಹಾಗಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಶೈಶವದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ದೊರಕಿತ್ತು. ಶಿಶುವಿದ್ದಾಗ ಆತನ ತಾಯಿ ತುಟಿದೆರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟುತೊಟ್ಟು ಹಾಲನ್ನೂಡುತ್ತ ಜೊತೆಗೆ, ಕಿವಿದೆರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟುತೊಟ್ಟು ಉಪದೇಶಾಮೃತವನ್ನು ಊಡುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ - 'ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸು ಬಾವಿಯಂ ಸವೆಸು ದೇವಾಗಾರಮಂ ಮಾಡಿಸು....' ಮುಂತಾಗಿ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೧ರ 'ಹಂಪೆಯ ಶಾಸನ'ವು ಈ ಸಂಗತಿಯ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಕೊರೆದಿಟ್ಟಿದೆ. ಜನರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತ ಅವರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಹವಣಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ರಾಜ್ಯ-ರಾಜಕಾರಣ-ಆಡಳಿತ-ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹಂಪೆಯ ಶಾಸನವು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಸ್ತಿವಾರಶಾಸನ.

ಕೆರೆಯೆಂದರೆ ನೆನಪಾಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆ, ಅಲ್ಲಮ-ಸಿದ್ಧರಾಮರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಸಿದ್ಧರಾಮನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಹಾಗೇ ಕ್ರಿಯಾಶಾಲಿಯೂ ಜನೋಪಾಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಸೊನ್ನಲಿಗೆ (ಸೊಲ್ಲಾಪುರ)ಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ-ಕಟ್ಟಿದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡುತ್ತ ಮತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತಂತೆ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದ್ದ. ಅವನು ಭಾರೀ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತ ನಿಂತದ್ದ ಸಂಭವದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ; ಬಂದವನೇ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು, 'ಎಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಒಡ್ಡರ ರಾಮ, ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ಕೆರೆಯಿರಿ' ಎಂದು ಜಿರಿದು ಗುಡುಗುತ್ತಾನೆ. ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲಾ ಕ್ರೋಧಾವಿಷ್ಟರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸಿದ್ಧರಾಮನು ಹೀಗೆ ಲೌಕಿಕ ಜಂಜಡದಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಾನಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಅಲ್ಲಮನ ಕಾತರವಾಗಿತ್ತು.

ಮೂರನೇಯದಾಗಿ ನೆನಪಾಗುವ ಕೆರೆಯ ಸಂಗತಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ಸುಮಾರು ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ 'ಗಂಗಾಧರಂ ಶಾಸನ'ದ್ದು. 'ಕಿಡುವ-ಒಡಲು', 'ಕಿಡುವ-ರಾಜ್ಯ'ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾಗಿ ತಲ್ಲಣಗೊಂಡಿದ್ದ 'ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವ' ಪಂಪಕವಿಗೆ, ದೊರೆ ಅರಿಕೇಸರಿಯು ಧರ್ಮಪುರವೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ದತ್ತಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ; ಪಂಪನ ತಮ್ಮನಾದ ಜಿನವಲ್ಲಭನು ಅಲ್ಲಿ 'ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವ'ವೆಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಶಾಸನವನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದ. ಇದು ಕೊಂಚ ವ್ಯಂಗ್ಯವೆನ್ನಿಸಲೂಬಹುದು. (ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ, ದೊರೆತಿರುವ ಆರಂಭದ ಪ್ರಾಕೃತ ಶಾಸನಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು, ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಬರುತ್ತವೆ; ಅವುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಹೆಣೆದರೆ ಅದೊಂದು ರೋಚಕ ಕಥಾನಕವಾದೀತು. ಹಾಗೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬರುವ ಕೆರೆಕಥೆಗಳ ಸರಣಿ ಕೂಡಾ ರೋಚಕವಾದದ್ದೇ.)

ಮೇಲಿನ ಕೆರೆಯ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ, ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನಾಗರೀಕತೆಯ ಕಥೆಯಾಗಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಪಂಪಕವಿಯು, 'ಕಿಡುವೊಡಲು ಕಿಡುವ ರಾಜ್ಯದ' ಗಾಢ ವಿಷಾದವನ್ನೂ ಅದರಿಂದ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಬೋಧಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವೈರಾಗ್ಯದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದವನು. ಹಾಗೇ, ಒಡಲನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಕ್ರಮ-ವಿಕ್ರಮಗಳ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಕಾಪಾಡಿ ಬಾಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಮಾನವೀಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಅರಿತು ಮನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವನು.

ಭಾವನಾ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ರಾಜ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳೂ ರಾಜನಗರಗಳೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ 'ಗ್ರಾಮ'ಗಳೂ ಕ್ರಮ-ವಿಕ್ರಮಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ರಕ್ಷಣೆಗೊಂಡಿದ್ದವು.

ಜತೆಗೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಸಂಯಮವ್ರತಿಗಳಾಗಿ ಆರಣ್ಯಕರಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲೇ ಬದುಕುವಂಥ ಮುನಿಶ್ರಮಣರೂ ಇದ್ದರು. ಭಾಸನಿಗೆ ಅಂಥ ಪ್ರಾಕೃತಿಕತೆಯ ವ್ರತದ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರವಿತ್ತು, ಪ್ರಾಯಶಃ ಗೌರವವೂ ಇತ್ತು. 'ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತಾ' ನಾಟಕದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಮಗಧದ ರಾಜಭಟರನ್ನು ಕಂಡು, ಯೌಗಂಧರಾಯಣನು - 'ಇದಾರು "ಕಾಡ"ನ್ನು "ನಾಡಾ"ಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವವರು?' (ಕೋಸಯಂ ಭೋ ತಪೋವನಮಿದಮ್ ಗ್ರಾಮೀಕರೋತಿ) ಎಂದು ಕುಪಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕಾಲಿದಾಸನು ಮಹಾ ನಾಗರಕ. ಅವನ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ, ನಗರ-ನಾಗರಕ ಮಹೋನ್ನತಿಯ ಮಹತ್ ಕಥನಗಳು. ಅದರೆ ಅವುಗಳ ಎಡೆಯಡೆಯಲ್ಲಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಸವಾಲಾಗಿ ನಿಂತ ಆಶ್ರಮ ತಪೋವನಗಳ ಸಂಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ ಆತ - ರಾಮಗಿರಿಯಿಂದಲೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಕಣ್ವಾಶ್ರಮ-ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮಗಳ ತನಕ.

'ಆಶೆಯೇ ದುಃಖದ ಮೂಲ' ಎಂದ ಬುದ್ಧನಿಂದ ಹಿಡಿದು, 'ಆಶೆ ಮಹದಾಶೆಗಳು ಮಾನವನ ದೋಷದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳೆಂದು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬಹುದಾದರೂ, ಯುಗ ಯುಗಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಧಿತವಾದ ಸಂಶೋಧನ ಸಾಹಸಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇವತ್ತು ನಾವು ಬಂದು ತಲುಪಿರುವ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಈ ಆಶೆ ಮಹದಾಶೆಗಳೇ ಪ್ರೇರಕ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು' ಆಂತ ಗಮನಿಸಿದ ಎಂಗ್‌ಲ್‌ನ ತನಕ, ಈ ಎರಡೂ ರೇಖೆಗಳ ದ್ವಂದ್ವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸವು ಸಾಗಿಬಂದಿದೆ. ತೂಗುವಾಗ ಎರಡನೆಯ ರೇಖೆಯ ಕಡೆಗೇ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವಾಲಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ಅಂತಲೂ ಅನ್ನಿಸಬಹುದು. ಹೇಗೂ ಇವತ್ತಿನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನೋಡುವಾಗ, ಮೇಲಿನ ದ್ವಂದ್ವ ಒಳತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದ ಒಂದು ಘಟ್ಟವನ್ನು ನಾವು ತಲುಪಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೋ ಎನ್ನುವ ಭಯವೂ ಉಂಟಾದೀತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವೊತ್ತು, 'ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ'ದ ಕಥೆಯು ಇವತ್ತಿನ ನಮ್ಮದೇ 'ತೆಹರಿ', 'ನರ್ಮದಾ', 'ಶರಾವತಿ' ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳದ್ದೇ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಆಹಾರವಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಿಷ್ಪಾಪಿ ಸಂತ್ರಸ್ತರದ್ದೇ ಕಿರು ಕತೆಯಾಗಿ ಕಂಡುಬಿಡಬಹುದು, ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪರಿಸರ ಚಿಂತನೆ - ಪರಿಸರ ಘಟ್ಟ-ಪರಿಸರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವು ಈ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಚಿಂತಕರಲ್ಲಿ ಹೊಸತಾಗಿ ಮೊಳೆಯತೊಡಗಿದ ಸಂಗತಿಗಳು. ಅವು ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಮತ್ತೂ ಒಂದೆರಡು ದಶಕ ತಡವಾಗಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಮೂಲೆಯ ಗ್ರಾಮೀಣ

ಲಾವಣಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ, ಆಧುನಿಕ ಪರಿಸರ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಬಂಧವೆಂದು ಕಂಡೀತು. ಹಾಗಾದರೂ ಇವತ್ತು ನಮಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಪರಿಸರ-ಸವಾಲೂ, ಮಾನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿ ಎದುರಾದಂಥದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ.

‘ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ’ವನ್ನು ಬರೆದಾತ ಅಥವಾ ಬರೆದಾಕೆಗೆ, ಇತಿಹಾಸ-ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇದ್ದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಸಂವೇದನಶೀಲ ಚೇತನವು ತನ್ನ ಸುಮದಾಯ ಪ್ರಾಚೀನದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ದೀಪ್ತವಾಗಿ, ತನ್ನ ಊರಿನದೇ ಪುಟ್ಟ ಕೆರೆಯ ತೆರೆಗನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಬೀಜವು ಚಿಗುರುವುದನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಹೊಸತಾದ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟೋಣಗಳಿಗೆ ನರಬಲಿ ಕೊಡುವಂಥ ಐತಿಹ್ಯಗಳು, ಕೆರೆಯ ಕಾಣ್ಕೆಯನ್ನು ಕಥೆಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟವು. ಇವೆಲ್ಲ ಸಮ್ಮಿಳಿತಗೊಂಡ ಒಂದು ‘ದರ್ಶನ’ವಾಗಿ ಈ ಕವಿತೆ ಒಡಮೂಡಿರಬೇಕು.

ಕೆರೆಯು ಕೊಂಡಿರಬಹುದಾದ ಅದೃಶ್ಯ ಮುಗ್ಧ ಬಲಿಯನ್ನೂ ಅದರ ದಾರುಣತೆಯನ್ನೂ ಈ ಕವಿತೆಯ ಕಣ್ಣು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಅಂಥ ದಾರುಣದಲ್ಲೂ ಅದು ಮನುಷ್ಯನ ನಿರ್ಮಾಣೋತ್ಸಾಹವನ್ನಾಗಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೂಷಿಸಿ ಖಂಡಿಸಲು ದುಡುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕವಿತೆಯ ವಿವೇಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಬುದ್ಧತೆ.

ಅಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿವಾದಿಸಿದ ಮಹಾತ್ಮರೆಲ್ಲರಿಗೂ ‘ಜೀವೋ ಜೀವಸ್ಯ ಜೀವನಮ್’ (ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವವೇ ಆಹಾರ) ಎಂಬ ಅನಾದಿ ಹಿಂಸೆಯ ತತ್ತ್ವ ಸೂತ್ರವು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದು ಅನ್ನ ತಿನ್ನುವುದೂ ಹಿಂಸೆಯೇ. ಆದರೆ, ಮನುಷ್ಯತ್ವ ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂಬುದು ಮೂಲ ಹಿಂಸಾತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸವಾಲಾಗಿ ಎದುರಿಸಿ, ಹಿಂಸೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದಾಗ್ಯೂ ಅದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕನಿಷ್ಠಕ್ಕಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಮಾನವ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಛಲ ತೊಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಮನುಷ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಛಲ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆ. ಅದೇ ರೀತಿ, ತನಗಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲೂ ಗರಿಷ್ಠ ಎಚ್ಚರದ ವ್ರತವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬದುಕುತ್ತೇನೆ ಎಂದು, ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಛಲ ತೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ- ವಿರಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಾದರೂ.

ಈ ಸವಾಲು-ಛಲಗಳನ್ನು ‘ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ’ವು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜನರು ಉಂಡು ಉಟ್ಟು ಬಾಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಬೇಕು. ಕೆರೆ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದು ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ

ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಬೇಕು ; ಗೌಡ ಬೇಕು, ರಾಜ ಬೇಕು, ಆಡಳಿತ ಬೇಕು. ಆಡಳಿತವು ತನಗೊಂದು ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಆಡಳಿತ-ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತ, ಕ್ರೂರ-ಹಿಂಸ್ರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಜನೋಪಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಕ್ರಮೇಣ, ದಂಡ-ದಮನ-ಶಿಕ್ಷಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ, ಜನಹಿಂಸಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕರೆಯ ನೀರು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಹಾಗೆ, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನೂ ಅದರ ಅಮಾನವೀಯತೆ ಕ್ರೌರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

‘ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ’ ತನ್ನ ಊರು ಕೆರೆಗಳ ಕಿರುಸುತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಗೌಡ-ಗುರಿಕಾರ-ಜೋಯಿಸರುಗಳ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಹಿರಿಕಿರಿತನದ ಮನೆತನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕುದುರೆ ಕಾಲಾಳುಗಳ ದಂಡಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಪೂಜೆಯ ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳು ಬಂಗಾರ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಸಿಂಗರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಡೆಗೆ, ಪ್ರಾಯದ ಗಂಡ ಮಹದೇವನಿಗೆ, ತನ್ನ ಒಲವಿನ ಮಡದಿಯು ‘ಮುನ್ನೂರು ವರಹ ಕೊಟ್ಟು ವಾಡಿಸಿದ ಮುತ್ತಿನೋಲೆ ಇಟಕೊಳ್ಳೋ ಮುತ್ತೈದೆ’ಯಾಗಿ ಶೋಕವನ್ನು ಕ್ಷಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಜೀವಂತ ಚಿಲುವು, ಸತ್ತ ಮುತ್ತಿನ ಜಡ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಂದನಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೋಗ ಸಂಯಮಗಳ ಮಾತು ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಅದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪರಿಭಾವಿಸುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಢಿಯಾಗಿರುವಾಗ, ಈ ಕವಿತೆಯು ಅದನ್ನು ಸಾಮುದಾಯಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿವುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆಯೆನ್ನುವುದನ್ನೂ ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಪರಿಸರ - ಪ್ರಾಣಿ - ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ನಿಗದಿಗೊಳ್ಳುವುದು ಮನುಷ್ಯ ಚಿತ್ತದ ಆಶೆ-ಸಂಯಮಗಳ ಧ್ವಂದ್ವಪಾಕದಲ್ಲಿ. ಆ ಪರಿಪಾಕದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಮೈಗಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಶೆ-ಸಂಯಮಗಳ ಧ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಏಕಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ರ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲ. ‘ಮಧ್ಯಮಮಾರ್ಗಿ’; ಚಿತ್ತವು ನಿಜವಾದ ಹದ ಪಾಕವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲದು. ‘ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ’ವು ಅಂಥ ‘ಮಧ್ಯಮಮಾರ್ಗಿ’ ಚಿತ್ತವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಂಥದು. ತನ್ನ ಪುಟ್ಟ ಊರು ಪುಟ್ಟ ಕೆರೆಯ ಕಿರು ಫಾಸಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿತೆಯು ಜಾಗತಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಆ ಮೂಲಕ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಚ್ಚರದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಕವಿತೆಯು ಕನ್ನಡದ ಕಟ್ಟಿಚ್ಚರಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಯೂ ಹೌದು ; ಕೈದೀವಿಗಿಯೂ ಆದೀತು, ಆಗಬೇಕು.

ಅಭ್ಯಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕರಾಮಾ ಆವೃತ್ತಿಗಳು :

೧. ೧೮೯೮ ; ಕೆ.ಬಿ. ಪಾಠಕರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಲೂಯಿಸ್ ರೈಸ್ ಅವರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಟಕಗೊಂಡದ್ದು; ಬೆಂಗಳೂರು ಗೌರ್ಮೆಂಟ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಬಿಬ್ಲಿಯೋಥಿಕ ಕರ್ನಾಟಕ' ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ್ದು.
೨. ೧೯೩೦ ; ವೆಂಕಟರಾವ್ ಮತ್ತು ಪಂ. ಹೆಚ್. ಶೇಷಯ್ಯಂಗಾರ್ ಕೂಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದು ; ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಮದ್ರಾಸ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ, ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.
೩. ೧೯೬೮ ; ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಸುದೀರ್ಘ ಪೀಠಿಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ; ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ, ಸರಕಾರದ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು ಅವರ ಪ್ರಕಟಣೆ.
೪. ೧೯೭೫ ; ಮೇಲಿನ ಆವೃತ್ತಿಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪ ; ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು ಅವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತ.
೫. ೧೯೮೩ ; ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಹೊಸಗನ್ನಡ ಅನುವಾದದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಆವೃತ್ತಿ ; ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಗಾಂಧಿನಗರ ಬೆಂಗಳೂರು ಅವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತ.

ಕರಾಮಾ ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು :

೧. ೧೯೪೮ ; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ವಿವೇಕ, ಮೊದಲಭಾಗ ; ಲೇ : ಪಂ. ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಲೇಖಕರೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.
೨. ೧೯೬೮ ; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ವಿವೇಕ (ಪೂರ್ಣಗ್ರಂಥ) ; ಲೇ: ಪಂ. ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ ; (ಸಂ. ಎಂ. ಕೇಶವಭಟ್ಟ) ; ಗೀತಾಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.

೨. ೧೯೭೨ ; ಕವಿರಾಮಾರ್ಗ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ; ಲೇ: ಭೀಮಾರಾವ್ ಚಿಟಗುಪ್ಪಿ ; ಮನ್ವಂತರ ಪ್ರಕಾಶನ. ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಧಾರವಾಡ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು.
೪. ೧೯೭೩ ; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ (ವಿಮರ್ಶೆ ; ಹಲವು ಲೇಖಕರಿಂದ) ಸಂ. ವೀ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ; ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಗಾಂಧಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು ಅವರ ಪ್ರಕಟಣೆ.
೫. ೧೯೭೩ ; ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ; ಲೇ : ಎಂ ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ ; ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು. ಕರಾಮಾ ಕುರಿತ ವಿವರವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಟ್ಟಿಗೆ ನೋಡಿ - ೨೦೦೦; ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ (ಸಂ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ : ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿ, ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಕಟಣೆ.

* * * *